

Jordbruksutskottets betänkande

1982/83:30

om ny vattenlag m. m. (prop. 1981/82:130 m. m.)

Propositionerna

I proposition 1981/82:130 har regeringen föreslagit riksdagen att anta inom justitiedepartementet upprättade förslag till

1. vattenlag,
2. lag om införande av vattenlagen,
3. lag om inrättande, utvidgning och avlysning av allmän farled och allmän hamn,

4. lag om inrättande, utvidgning och avlysning av allmän flottled.

Lagrådet har avgett yttrande över lagförslagen.

Lagförslagen fogas till detta betänkande som *bilaga 1*.

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås en ny vattenlag, som skall ersätta den nuvarande vattenlagen (1918:523).

Förslaget innebär en genomgripande systematisk omarbetning av den gällande lagen samt en förenkling och modernisering av regelsystemet, främst genom att gemensamma bestämmelser så långt som möjligt föreslås för de olika slags vattenföretag som lagen är tillämplig på.

Förslaget bygger i väsentliga delar på principerna i gällande rätt, t. ex. beträffande lagens tillämpningsområde, den grundläggande frågan om rätten till vattnet och det vattenrättsliga prövningssystemet med vattendomstolarna som prövningsmyndigheter. Åtskilliga nyheter föreslås dock. De viktigaste nyheterna är följande.

Den nu gällande vattenlagens detaljerade tillåtlighetsregler ersätts med mer allmänt hållna regler, som skall möjliggöra en samlad bedömning av ett vattenföretags lämplighet från bl. a. allmänna planerings- och samhällsekonomiska synpunkter.

För att lösa de vattenfördelningsproblem som framför allt den ökade jordbruksbevattningen har aktualiserat under 1970-talet införs möjligheter att bilda bevattningssamfälligheter.

Länsstyrelserna skall utöva tillsyn enligt den nya vattenlagen.

Möjligheterna att ompröva villkoren för givna tillstånd till förmån för framför allt allmänna intressen vidgas.

De nuvarande fiske- och regleringsavgifterna ersätts av nya fiske- resp. bygdeavgifter som fastställs enligt nya beräkningsgrunder. Årliga avgifter

skall automatiskt räknas om med hänsyn till inträffade förändringar i penningvärdet.

Länsstyrelserna skall kunna förordna om särskilda skyddsområden till skydd för såväl yt- som grundvatten.

De administrativa frågorna om inrättande, utvidgning och avlysning av allmänna farleder, hamnar och flottleder bryts ut ur vattenlagen och regleras i särskilda lagar.

I propositionen läggs också fram förslag till en lag om införande av den nya vattenlagen.

Den nya lagstiftningen föreslås av utskottet – med ändring av regeringens förslag om ikraftträdande den 1 januari 1983 – träda i kraft den 1 januari 1984.

I proposition 1982/83:26 med förslag till följdlagstiftning till den nya vattenlagen föreslås att riksdagen antar följande

Förslag till

Lag om ändring i vattenlagen (1982:000)

Härigenom föreskrivs att 13 kap. 2 § vattenlagen (1982:000) skall ha nedan angivna lydelse.

Lydelse enligt prop. 1981/82:130

Föreslagen lydelse

13 kap.

2 §

Om domstolar i vattenmål och rättegången i sådana mål gäller vad som är föreskrivet om allmän domstol, i den mån inte annat följer av denna lag eller annan författning.

Om domstolar i vattenmål och rättegången i sådana mål *liksom i fråga om handläggningen av ärenden vid sådana domstolar* gäller vad som är föreskrivet om allmän domstol, i den mån inte annat följer av denna lag eller annan författning.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1983.

Motioner*Motion väckt under allmänna motionstiden 1982*

I motion 1981/82:1921 av Olof Palme m. fl. (s) yrkas, såvitt nu är i fråga, (yrkande 13) att riksdagen beslutar att anta det i bilaga till denna motion framlagda förslaget till lag om ändring i naturvårdslagen (1964:822) i fråga om skyddet av våtmarker.

Motioner väckta med anledning av propositionen

I motion 1981/82:2501 av Åke Wictorsson (s) yrkas att riksdagen beslutar

1. att, i enlighet med vad som anförts i motionen, gränsen för regeringens tillåtlighetsprövning av vattenkraftföretag sänks från 20 till 10 megawatt,
2. samt att också äldre vattenkraftföretag inbegrips i skyldigheten att utan ersättning avstå vatten upp till en tjugondel av produktionsvärdet.

I motion 1981/82:2502 av Anna Wohlin-Andersson (c) yrkas

1. att riksdagen beslutar som sin mening ge regeringen till känna vad i motionen anförts beträffande
 - a) bevattning av grödor m. m.,
 - b) markavvattning,
2. att riksdagen beslutar införa en begränsningsregel innebärande att den som ej är sökande vid förrättning inte skall åläggas skyldighet att delta i kostnaderna med större belopp än som svarar mot vederbörandes båt-nad.

I motion 1981/82:2503 av Rune Ångström (fp) och Georg Andersson (s) yrkas att riksdagen beslutar att den i proposition 1981/82:130 föreslagna nya vattenlagen ändras så att, om ny avtalsperiod för regleringsavgifter infaller under 1983, skall bestämmelserna i den nya vattenlagen om årliga bastalsgrundande avstämningar av regleringsavgifterna vara gällande, oavsett det beslut som tidigare fattats i vattendomstolen.

I motion 1982/83:5 av Tore Nilsson (m) yrkas att riksdagen beslutar att

omräkningen av avgifter enligt 16 § i Lag om införande av vattenlagen såvitt gäller regleringsavgifter för vilka ny period börjat löpa före lagens ikraftträdande skall ske med beaktande av det penningvärde som gäller vid den tidpunkt då den nya vattenlagen träder i kraft.

I motion 1982/83:12 av Arne Andersson i Ljung m. fl. (m) yrkas

1. att riksdagen beslutar om att begränsning av tillståndsplikt för vattenuttag avseende mindre företag införs i vattenlagen,

2. att riksdagen beslutar att nu gällande regler i vattenlagen (1918:523) avseende våghållares skyldighet att utföra och bekosta vattenavlopp genom vägar skall införas i den nya vattenlagen,

3. att riksdagen beslutar att regler rörande skyldighet att delta i kostnader i förhållande till båtnad för förrättning som kommit till stånd med stöd av vattenlagen införs i denna lag.

I motion 1982/83:13 av Grethe Lundblad (s) yrkas att riksdagen beslutar anta det förslag till förändringar i förslag till ny vattenlag, proposition 1981/82:130, som föranleds av motionens förslag att den nya vattenlagen skall underordnas naturvårdslagen.

I motion 1982/83:14 av Kjell Mattsson och Elving Andersson (båda c) yrkas att riksdagen beslutar att vattenlagen utformas på sådant sätt att tillstånd till mussel- och andra havsodlingar inte skall prövas enligt vattenlagen.

Motion som väckts under allmänna motionstiden 1983

I motion 1982/83:211 av Rune Evensson m. fl. (s) yrkas att riksdagen beslutar att tillämpningsregler utarbetas för utläggning av värmepumpslang i vattentäkt.

Remissyttranden, hearing m. m.

Jordbruksutskottet har inhämtat yttrande från civilutskottet över de delar av propositionen m. m. som berör sistnämnda utskotts beredningsområde, se *bilaga 2*. Civilutskottet har inhämtat yttrande rörande vissa namnformer m. m. av lantmäteriverket, som i sin tur bifogat utlåtande av ortnamnsarkivet i Uppsala (*bilaga 2 a–2 b*).

Konstitutionsutskottet har på jordbruksutskottets begäran avgett yttrande över motion 1981/82:2501 yrkande 2, se *bilaga 3*.

Beträffande vissa frågor om gränsdragningen mellan nya vattenlagen och miljöskyddslagen har anordnats hearing med representanter för statens naturvårdsverk, fiskeristyrelsen, miljöskyddsutredningen, länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län samt justitie- och jordbruksdepartementen.

Över motion 1981/82:1921 yrkande 13 (tillståndsplikt för markavvattningsföretag) har yttranden inhämtats från statens naturvårdsverk, lantbruksstyrelsen, skogsstyrelsen, Lantbrukarnas riksförbund samt länsstyrelserna i

Värmlands, Örebro och Skaraborgs län, se *bilagorna 4–10*.

I fråga om övergångsregleringen av vissa periodbundna avgifter enligt gällande vattenlag har yttranden avgivits av kammarkollegiet och vattenregleringsföretagens samarbetsorgan (VASO), se *bilagorna 11–12*.

En skrivelse från Stockholms läns landsting rörande bl. a. 10 § övergångsbestämmelserna behandlas på s. 11 och 80 i detta betänkande.

En framställning från lantbruksstyrelsen och några lantbruksnämnder angående tolkningen av 4 kap. 3 § lagförslaget behandlas på s. 27.

Utskottet

Inledning

Med stöd av regeringens bemyndigande den 29 november 1968 tillkallades sakkunniga med uppdrag att se över vattenlagen (1918:523) (VL). De sakkunniga antog namnet vattenlagsutredningen. Utredningens uppdrag omfattade enligt direktiven (1969 års riksdagsberättelse s. 77–84) en allmän översyn av VL med huvudvikten lagd på de delar av lagen som har samband med samhällsplaneringen i stort. Utredningen har tidigare avgivit tre delbetänkanden (SOU 1970:40, 1972:14 och 1973:31), som har legat till grund för ändringar i VL och lagstiftning om vattenförbund (prop. 1971:106, JuU 1971:13, rskr 1971:204, SFS 1971:531; prop. 1974:83, CU 1974:28, rskr 1974:229, SFS 1974:273; prop. 1975/76:215, JoU 1976/77:9, rskr 1976/77:47, SFS 1976:997 och 998).

Vattenlagsutredningen avlämnade i juni 1977 slutbetänkandet (SOU 1977:27) Revision av vattenlagen. Del 4. Förslag till ny vattenlag. Betänkandet har remissbehandlats.

Förevarande proposition (prop. 1981/82:130) bygger bl. a. på vattenlagsutredningens slutbetänkande och däröver avgivna remissyttranden. Beslut om lagrådsremiss fattades den 22 januari 1981 av den dåvarande trepartiregeringen på hemställan av statsrådet Winberg. Lagrådets yttrande har föranlett vissa ändringar av både saklig och redaktionell natur, vilka beslutats av den i maj 1981 tillträdde tvåpartiregeringen. För att underlätta förståelsen av de olika bestämmelserna har föredragande departementschefen (statsrådet Petri) funnit det lämpligt att i propositionen ta in en fullständig specialmotivering, varvid lagrådets synpunkter har inarbetats (prop. s. 387 ff.). Den i remissprotokollet intagna specialmotiveringen, för vilken statsrådet Winberg svarade, har intagits i bilagedelen till propositionen.

Utskottet följer i stor utsträckning den disposition av ämnet som gjorts i propositionens allmänna motivering. Utskottet har dock funnit det lämpligt att i ett inledande kapitel närmare ange den nya lagens tillämpningsområde. Denna redogörelse utgår i huvudsak från specialmotiveringen (prop. s. 391 ff.). Betänkandet innehåller i övrigt en kort redogörelse rörande huvuddragen av de olika förslagen även i de delar som inte närmare berörs av

motioner m. m. Där inget annat anges har propositionen inte ansetts påkalla någon erinran eller något särskilt uttalande från utskottets sida.

I detta betänkande behandlas även viss del av proposition 1982/83:26 med förslag till följdlagstiftning till den nya vattenlagen. Den del som behandlas avser endast en komplettering av det i prop. 1981/82:130 framlagda förslaget till ny vattenlag. När utskottet i det följande hänvisar till propositionen resp. föredragandens överväganden åsyftas uteslutande den sistnämnda propositionen.

Frågan om följdlagstiftning i övrigt behandlas i utskottets betänkande JoU 1982/83:31.

Reformbehovet

I ett inledande avsnitt i propositionen (s. 64 f.) görs en återblick på den svenska vattenlagstiftningen från 1900-talets början och framåt. En översiktlig redogörelse lämnas för hittills gjorda delreformer och för de överväganden som legat till grund för reformerna. I sammanhanget erinras om att vattenlagen (VL) kom till i en tid då utvecklingen på det industriella och tekniska området hade skapat helt nya förutsättningar för att utnyttja landets stora tillgångar på vattenkraft. Den lagstiftning som fanns före VL kan sägas ha betraktat frågan om krafttillgångarnas tillgodogörande främst från de enskilda intressenas synpunkt. I enlighet härmed medgav lagstiftningen, åtminstone i vad den gällde vattenkraftens tillgodogörande, bara i mycket begränsad omfattning åtgärder i vatten till förfång för motstående intressen. Särskilt insikten om vattenkraftens stora betydelse från ekonomisk och social synpunkt ledde emellertid till en ändrad intresseavvägning i 1918 års VL. Vattenbyggnadsintresset såsom allmänt samhällsnyttigt tillerkändes förhållandevis långt gående förmåner gentemot allmänna och enskilda motstående intressen framför allt i fråga om förutsättningarna för intrång i annans rätt. Genom lagen öppnades också möjligheter att tvinga fram ett samarbete i fasta former mellan vattenrättshavarna som tidigare ofta konkurrerat inbördes. Samtidigt slog man dock vakt om andra samhällsintressen som är knutna till vattnet, t. ex. fiske-, farleds- och flottningsintressena, liksom om jordbruket som då ännu var huvudnäringen. I själva verket uttalades vid lagens tillkomst uttryckligen att dess huvudsyfte var att skapa gynnsamma lagliga förutsättningar för vattenkraftens tillgodogörande samtidigt som vissa klart definierade motstående intressen blev favoriserade i lagen.

De ändamål som VL avsåg att tillgodose har naturligtvis sin aktualitet fortfarande. Många nya omständigheter har emellertid tillkommit. Teknikens framsteg och den allmänna samhällsutvecklingen har medfört att behovet av ett samlat grepp över vattenresursernas användning har gjort sig gällande med allt större styrka. Framför allt de större vattenföretagen har i allmänhet betydelsefulla långsiktiga verkningar av olika slag. Även i övrigt är det många viktiga men inbördes motstridiga intressen som kräver beaktande

när det gäller användningen av våra vattentillgångar. Över huvud taget måste vattenföretagen inpassas i samhällsplaneringen i stort, t. ex. vad gäller samhällsbyggande, markanvändning, näringsutveckling, energipolitik, samsättning, naturvård, kulturminnesvård, friluftsliv och hälsovård.

Utskottet delar utredningens och föredragandens uppfattning att den nuvarande VL bör ersättas med en ny lag. Skälen härtill är flera. Under den tid som har gått sedan VL antogs har lagen visserligen ändrats åtskilliga gånger i betydelsefulla hänseenden. Utskottet vill bl. a. peka på de ändringar som inneburit att naturvårds- och andra bevarandeintressens ställning har stärkts, på ändringar i de processuella reglerna samt på reformeringen av prövningssystemet och ersättningsreglerna. Lagen har därigenom kunnat i skälig utsträckning anpassas till förändrade värderingar och förhållanden. Även efter genomförandet av dessa reformer har lagen emellertid vissa brister. Redan den delvis omvälvande utvecklingen beträffande vattentillgångarnas utnyttjande under de mer än 60 år som VL har varit i kraft motiverar en modernisering av lagen. I samma riktning talar önskemålet att skaffa effektiva rättsliga styrmedel, så att planeringen av hur våra vattentillgångar skall användas kan genomföras i praktiken.

Huvudsyftet vid VL:s tillkomst var som tidigare nämnts att skapa gynnsamma lagliga förutsättningar för vattenkraftens tillgodogörande samtidigt som vissa klart definierade motstående intressen blev favoriserade i lagen. De ändamål som lagen avsåg att fylla 1918 har otvivelaktigt sin aktualitet fortfarande, men många nya omständigheter har samtidigt tillkommit när det gäller våra vatten. Bl. a. kan nämnas den ökade medvetenheten om vattnet såsom en naturtillgång av stort värde från miljösynpunkt samt för rekreation och friluftsliv. Utskottet delar föredragandens uppfattning att detta måste återspeglas i vattenlagstiftningen. Strävan bör vara att med en ny vattenlag skapa ett instrument med vars hjälp det går att göra en rimlig avvägning mellan exploateringsintresset och motstående allmänna och enskilda intressen. En grundläggande förutsättning måste dock vara att företagen står i god överensstämmelse med planerna inom olika samhällssektorer. Samtidigt får det inte vara så att ett vattenföretag, även om det står i överensstämmelse med ett en gång givet tillstånd, lägger hinder i vägen för fortsatt utveckling för all framtid. Här kräver hänsynen till främst allmänna intressen att det finns möjligheter till omprövning av ett företag. Till dessa synpunkter kommer behovet av ett systematiskt mera lättillgängligt lagverk. Enligt utskottets mening är propositionen, som innebär en fullständig och systematisk reglering av det vattenrättsliga området, väl ägnad att tillgodose dessa synpunkter. Som närmare framgår av det följande har också utskottet, med endast ett fåtal sakliga ändringar, anslutit sig till propositionens överväganden och förslag.

Den nya lagens tillämpningsområde m. m.

Inledning

Lagförslaget inleds med en allmän deklaration att vatten skall skyddas och vårdas som en gemensam naturtillgång (1 kap. 1 §). I gällande lagstiftning finns som motsvarighet här till endast en regel om sparsamhet vid uttag av grundvatten (2 kap. 43 § VL). Av propositionen framgår att det i det allmänna kravet på aktsamhet rörande vatten också ligger att vattnet skall användas med sparsamhet.

Den nya vattenlagens tillämpningsområde i stort anges i nästföljande paragraf. Lagen blir sålunda tillämplig på vattenföretag och vattenanläggningar. Dessutom finns i lagen bestämmelser om skydd för vattenförsörjningen.

Med vattenanläggning avses enligt 1 kap. 3 § en anläggning som har tillkommit genom ett vattenföretag med till anläggningen hörande manöveranordningar. I samma stadgande finns de grundläggande definitionerna av begreppet vattenföretag. Som lagrådet anfört har denna bestämmelse betydelse främst i två hänseenden. Dels anger den närmare lagens tillämpningsområde, dels avgränsar den olika typer av vattenföretag i förhållande till varandra. Frågan om gränsdragning mellan olika företag är viktig inte minst på grund av att lagförslaget innebär att de olika företagstyperna särbehandlas i viss utsträckning.

Företag i ytvatten

Första stycket första punkten i 3 § innehåller en definition av företag i ytvatten, dvs. i vattendrag, sjöar och andra vattenområden (se prop. s. 393 ff.).

För det första skall till vattenföretag i ytvatten hänföras uppförande av anläggningar och andra åtgärder av mera stadigvarande natur, som berör ett vattenområde, dvs. vad som i 2 kap. 1 § första stycket VL benämns byggande i vatten. Denna term används dock inte i den nya lagen. Hit hänförs uppförande, ändring, lagning och utrivning av dammar och andra anläggningar i vattendrag, sjöar och andra vattenområden samt fyllning och pålning i sådana vattenområden. Uttrycket "andra vattenområden" (än vattendrag eller sjöar), som i VL motsvaras av "mindre vattensamling eller havet", har valts för att uppnå överensstämmelse med terminologin i 1 § miljöskyddslagen (ML). Uttrycket omfattar, förutom havsområden, även konstgjorda vattensamlingar som regleringsmagasin, bevattningsdammar o. d. Däremot omfattas inte simbassänger m. m., som saknar vattenrättsligt intresse.

En kompletterande bestämmelse om vad som skall förstås med ett vattenområde finns i paragrafens tredje stycke.

Uppförande, ändring, lagning och utrivning av anläggningar liksom fyllning och pålning i vatten är att hänföra till vattenföretag även om

åtgärderna i och för sig inte skulle medföra förändring av vattnets djup eller läge.

Under remissbehandlingen har diskuterats om vissa åtgärder skall anses som vattenföretag. Bl. a. har kabeldragning på botten och anläggande av flytbryggor nämnts som exempel på åtgärder, där tveksamhet kan råda om den nya lagens tillämplighet. Föredraganden anser det emellertid vara ställt utom tvivel att båda faller under definitionen av anläggningar i vatten och att de alltså är att hänföra till vattenföretag.

Utskottet delar uppfattningen att kabeldragning i vattenområde och anläggande av flytbryggor m. m. är att hänföra till vattenföretag. Definitionen av vattenföretag är av betydelse bl. a. såvitt avser anläggningar för fisk- och musselodling samt för utvinning av energi ur ytvatten och grundvatten. Dessa frågor behandlas närmare av utskottet i det följande under rubriken Gränsdragningen mellan nya vattenlagen och miljöskyddslagstiftningen m. m.

När det gäller uppförandet av vissa broar m. m. anförs i propositionen att förevarande punkt inte omfattar sådana anläggningar vars enda "inverkan" på vattenförhållandena består i att de utförs över ett vattenområde. Den inverkan på användningen av vattenområde som sådana anläggningar har bör enligt propositionen bedömas med utgångspunkt i annan lagstiftning, t. ex. väglagen, lagen om enskilda vägar och anläggningslagen. Givetvis kan, som föredraganden påpekar, arbetena under byggnadstiden vara sådana att de inverkar på vattenförhållandena och att det därmed kan bli fråga om ett vattenföretag.

I propositionen görs vidare vissa uttalanden angående tippning av muddermassor och liknande åtgärder, som f. n. kan prövas enligt både VL och ML. Tippning utgör byggande i vatten men dessutom finns särskilda bestämmelser i 2 kap. 35 § VL som i princip innebär ett förbud mot att släppa ut fast avfall (se prop. 1969:28 s. 258). ML är tillämplig bl. a. på utsläppande i vatten av fasta ännor. Lagens tillämplighet är, framhålls det, inte beroende av att avfall ingår i det som släpps ut (se prop. 1969:28 s. 257).

Utskottet får i anslutning till det sist sagda erinra om den efter ML:s ikraftträdande tillkomna lagen (1971:1154) om förbud mot dumpning av avfall i vatten. Enligt nu gällande lydelse av 1 § tredje stycket ML är denna inte tillämplig på sådant utsläppande av avfall som avses i lagen om förbud mot dumpning av avfall i vatten ("dumpningslagen"). Härunder faller dumpning av avfall inom Sveriges sjöterritorium från fartyg, luftfartyg eller annat transportmedel. ML:s tillämplighet på denna typ av utsläpp blir således beroende av om åtgärden faller under dumpningslagen eller ej (se prop. 1971:160 s. 14).

Tippning kan i vissa fall bli att hänföra till fyllning enligt förevarande stadgande. Enligt propositionen bör det huvudsakliga syftet med en tippning vara avgörande för gränsdragningen mellan den nya vattenlagen och ML. Om ett syfte med en tippning är att åstadkomma en anläggning som kan

komma till nyttig användning, exempelvis en vägbank eller en pir, utgör tippningen ett vattenföretag som skall prövas enligt vattenlagen. Detta gäller även om det primärt finns en önskan att bli av med de använda massorna. Om massorna är förorenade kommer detta att beaktas vid den vattenrättsliga tillåtlighetsprövningen och det är också möjligt att meddela föreskrifter till skydd mot förorening. Om syftet med en tippning däremot endast är att bli av med massorna skall prövning ske enligt ML. Härvid kan beaktas även annan inverkan än förorening.

Utskottet vill i sammanhanget hänvisa till att miljöskyddsutredningen nyligen föreslagit vissa ändringar i förprövningssystemet i fråga om sådan muddertippning som utgör ett led i ett vattenföretag (se nedan s. 14).

Till vattenföretag skall vidare enligt 1 kap. 3 § första punkten hänföras bortledande av vatten från eller grävning och sprängning i ett vattenområde. Sådana åtgärder, som i dag enligt 2 kap. 1 § andra stycket VL skall likställas med byggande i vatten, anses som vattenföretag även om de inte medför förändringar i vattnets läge eller djup, t. ex. vid bortledande av vatten ur havet. Med nu angivna åtgärder likställs i stadgandet uttryckligen rensning i ett vattenområde. Med rensning avses en åtgärd för bibehållande av vattnets djup eller läge. En sådan rensning särbehandlas i viss mån i lagen (se 2 kap. 5 § andra stycket, 4 kap. 3 § och 8 kap. 3 §).

Under begreppen grävning och rensning faller också muddring och sandsugning. Föredraganden anser i likhet med utredningen att nuvarande gräns mot ML bör behållas i fråga om sådana åtgärder (se prop. 1969:28 s. 258). De olägenheter, t. ex. vattenförorening och grumling, som kan uppkomma genom muddring och sandsugning får bedömas vid tillåtlighetsprövningen enligt vattenlagen.

Slutligen skall som vattenföretag enligt förevarande punkt anses andra åtgärder i vattenområden om åtgärden i fråga syftar till att förändra vattnets djup eller läge. Till sådana åtgärder hänförs bl. a. vattenreglering och annan reglering av vattnets avrinning samt omgrävning av en åfåra. Liksom enligt 2 kap. 1 § andra stycket VL krävs uttryckligen att syftet med åtgärden skall vara förändring av vattnets djup eller läge.

Under denna punkt skulle enligt ordalydelsen även kunna anses falla vissa markavvattningsåtgärder, t. ex. en sjösänkning. Avsikten är emellertid att markavvattningsåtgärder i stället skall hänföras till punkt 4 (se nedan).

Grundvattenföretag

3 § första stycket andra punkten behandlar grundvattenföretag och har utformats så att den avser bortledande av grundvatten och utförande av anläggningar härför. Härmed avses bortledande både för tillgodogörande av grundvatten och för bortskaffande av skadligt grundvatten. Förslaget innebär i denna del en utvidgning av tillämpningsområdet i förhållande till gällande VL, vilken ej omfattar bortledande av grundvatten i skadeförebyg-

gande syfte. Som anförs i propositionen omfattar bestämmelsen även bortledande av vatten ur en grundvattentillgång för att tillgodogöra vattnets värmeenergi. Begreppet bortledande torde dock enligt utskottets mening inte omfatta sådana värmeutvinningsanläggningar där vatten cirkulerar i ett slutet system av rör, slangar e. d. (jfr nedan s. 16).

Med grundvatten avses liksom i gällande VL (se 1 kap. 15 §) det vatten som finns under markens yta. I VL:s förarbeten har grundvatten beskrivits som "sådant underjordiskt vatten vilket helt fyller hålrummen, även de största, såväl i berggrunden som mellan de lösa jordlagren bergartsfragment och vars hydrostatiska tryck är större än atmosfärtrycket" (se SOU 1937:35 s. 47). Det vatten som omfattas av markavvattningsåtgärder enligt punkt 4 avser vatten på markens yta och annat vatten i marken än grundvatten.

3 § första stycket tredje punkten gäller företag för s. k. infiltration och andra åtgärder för att öka vattenmängden i en grundvattentillgång.

Syftet med en infiltration kan vara att öka vattentillgången i en grundvattentäkt eller att återställa stabiliteten i marken inom bebyggda områden med en sjunkande grundvattennivå. Om syftet är något annat än att öka grundvattenmängden är däremot förevarande punkt inte tillämplig.

Stockholms läns landsting har i en skrivelse till utskottet pekat på vissa praktiska konsekvenser av lagförslaget vad gäller tunnelbanebyggen och därtill hörande åtgärder. Bl. a. anförs att klargörande uttalanden saknas när det gäller att bedöma i vad mån bortledande av grundvatten som läckt in i tunnelsystemet skall anses utgöra vattenföretag i den nya vattenlagens mening. Likaså synes enligt landstinget oklart om sådan tillförsel av vatten som sker för att kompensera grundvattensänkning utgör åtgärd för att öka grundvattenmängden och därmed omfattas av 1 kap. 3 § första stycket tredje punkten lagförslaget.

Utskottet anser för sin del att bortpumpning av inläckande grundvatten i angivna fall är att betrakta som bortledning av grundvatten i skadeförebyggande syfte och därmed faller under definitionen av vattenföretag enligt 3 § första stycket andra punkten. Det kan i sammanhanget nämnas att lagrådet som exempel på situationer där förevarande punkt är tillämplig angett bortpumpning av djupare liggande grundvattenförekomster i syfte att skydda en gruva från skador (prop. s. 265). Vidare får enligt utskottets mening tillförsel av vatten för att kompensera en grundvattensänkning i samband med t. ex. tunnelbanebygge anses som ett grundvattenföretag enligt 3 § första stycket tredje punkten. Som framgår av propositionen (s. 397) kan syftet med en sådan åtgärd vara att återställa stabiliteten i marken inom bebyggda områden med en sjunkande grundvattennivå.

Markavvattningsföretag

3 § första stycket fjärde punkten innehåller en definition av markavvattningsföretag. Stadgandet har formulerats i enlighet med lagrådets förslag.

I 7 kap. 1, 37 och 49 §§ VL anges vilka åtgärder som hänförs till torrläggning av mark, dvs. dikning, vattenavledning och invallning. Enligt 7 kap. 35 § skall vad som stadgas om dikning också gälla avdikning av kärr, mosse eller annan vattendränkt mark. Förevarande punkt innebär inte någon ändring i sak i förhållande till gällande rätt.

Syftet med åtgärderna skall vara att öka en fastighets lämplighet för något visst ändamål, exempelvis odling, bebyggelse, torvtäkt eller gruvarbete. Det har särskilt angivits att det skall vara fråga om en varaktig förbättring. Som lagrådet påpekat är det effekten av åtgärden som skall vara varaktig. Om den eftersträfvade verkan av åtgärden är av mera tillfällig karaktär, såsom exempelvis vid hyggesplöjning som görs för att förbättra förutsättningarna för skogsplantering, är åtgärden alltså inte vattenföretag. Däremot omfattas täckdikning av stadgandet.

Det har särskilt angivits att bortskaffande av avloppsvatten inte utgör vattenföretag. Avloppsvatten definieras i 4 § punkt 5 och har här liksom i övrigt i den nya vattenlagen samma innebörd som i 3 § ML och 8 kap. 1 § VL. Trots den nu angivna begränsningen finns det särskilda bestämmelser om markavvattning och avledande av avloppsvatten i 5 kap. 5–8 §§.

Vattenanläggningar

Med vattenföretag avses enligt 3 § första stycket huvudsakligen olika åtgärder i vatten. I de fall åtgärderna avser uppförande av anläggningar i vatten finns emellertid också ett behov av att definiera dessa anläggningar, bl. a. för tillämpningen av bestämmelserna om underhåll och tillsyn i 17 resp. 18 kap. En anläggning som har tillkommit genom ett vattenföretag benämns därför i andra stycket som vattenanläggning. Härmed avses anläggningar i yt- och grundvatten och även diken för markavvattning. I enlighet med lagrådets förslag har stadgandet förtydligats så att till en vattenanläggning också är att hänföra därtill hörande manöveranordningar. Dessa behöver inte befinna sig på den plats där det fysiska ingreppet i vattenförhållandena sker. Även pumpanordningar som används för att pumpa upp grundvatten ur en grundvattentillgång omfattas av begreppet.

I tredje stycket finns en kompletterande regel om vad som skall förstås med vattenområde i första stycket punkt 1.

Vissa definitioner i övrigt

Lagförslagets inledande kapitel avslutas med en paragraf, 4 §, som innehåller definitioner av vissa typer av vattenföretag som särbehandlas i den nya lagen (se prop. s. 398 f.). Dessa är vattenreglering, vattenöverledning, vattentäkt och markavvattning.

Med vattenreglering avses enligt definitionen i 4 § ändring av vattenföringen i ett vattendrag till förmån för annat vattenföretag. Med denna lydelse

faller vissa slag av regleringar utanför definitionen, t. ex. regleringar som utförs för att säkra vattentillgången för flottning eller fartygstrafik eller för att gagna miljövårdsintressen. Även om sådana åtgärder inte omfattas av vattenregleringsbegreppet utgör de vattenföretag enligt 3 § första stycket punkt 1.

Särskilda bestämmelser om samfälligheter för vattenreglering finns i 7 kap. lagförslaget.

Vattenöverledning har i senare rättspraxis behandlats som en form av byggande i vatten men definieras nu i den nya lagen som vattenreglering genom överföring av ytvatten från ett vattenområde till ett annat.

Med vattentäkt avses här bortledande av ytvatten eller grundvatten för vattenförsörjning eller bevattning. Den begränsning som ligger i att bortledandet skall ske för vattenförsörjning eller bevattning utesluter bl. a. bortledande av skadligt grundvatten enligt 3 § första stycket punkt 2.

Definitionen av vattentäkt är motiverad bl. a. av den speciella rådighetsbestämmelsen i 2 kap. 4 § punkt 2 och av de särskilda bestämmelserna om bevattningssamfälligheter i 6 kap. samt bestämmelserna om avgifter i 10 kap.

Innebörden av begreppet markavvattning anges genom en hänvisning till 3 § första stycket punkt 4 (se ovan). Som exempel på åtgärder som utgör markavvattning anförs i propositionen dikning och invallning samt sådana åtgärder som enligt 7 kap. 37 § VL betecknas som vattenavledning eller skall likställas med sådan avledning, nämligen sänkning eller urtappning av ett vattenområde, fördjupning, utvidgning eller rätning av ett vattendrag samt vattenreglering för att t. ex. skydda mot översvämning. Förutsättningen är naturligtvis att åtgärden utförs i markavvattningssyfte.

Slutligen anges i förevarande paragraf vad som i lagen avses med avloppsvatten. Definitionen av avloppsvatten har utformats i enlighet med 3 § ML.

Gränsdragningen mellan nya vattenlagen och miljöskyddslagstiftningen m. m.

Ett vattenföretag kan, beroende på arten och omfattningen av företaget, komma att omfattas av andra regelsystem än det vattenrättsliga. De lagar som utöver vattenlagen kan bli tillämpliga är bl. a. plan- och bygglagstiftningen samt naturvårds- och miljöskyddslagstiftningen. Utskottet återkommer i det följande till några av dessa frågor i anslutning till redovisningen av de föreslagna tillåtlighetsreglerna och av civilutskottets yttrande över lagförslaget i motsvarande del. I förevarande avsnitt anför utskottet synpunkter på i första hand samordningen mellan vattenlagen och ML, en fråga som delvis aktualiseras i motion 1982/83:14 (c). Som inledningsvis anförts har utskottet i detta hänseende vid en hearing inhämtat synpunkter från företrädare för naturvårdsverket, fiskeristyrelsen, miljöskyddsutredningen, länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län samt regeringskansliet. Det

skall tilläggas att miljöskyddsutredningen sedermera i ett delbetänkande, Förening av mark och grundvatten (Ds Jo 1983:1) framlagt förslag som bl. a. syftar till att möjliggöra en rationell ärendefördelning mellan ML:s och vattenlagstiftningens prövningsmyndigheter.

En utgångspunkt för utskottets överväganden i detta avsnitt är att lagförslaget (4 kap.) innebär en påtaglig skärpning av tillståndsplikten, vilket får antas leda till att ett större antal företag än f. n. kommer att prövas av vattendomstol resp. vid förrättning. Detta ger å ena sidan bättre kontrollmöjligheter för det allmänna över vattenföretagen men kan å andra sidan leda till en ökad byråkratisering och i vissa fall en dubbelprövning av företag, som omfattas av flera lagar.

Frågan om samordning eller gränsdragning mellan miljöskydds- och vattenlagstiftningen kan uppkomma såväl när ett arbetsföretag omfattar skilda arbetsmoment som då en och samma verksamhetstyp faller inom de båda lagarnas tillämpningsområde. Den förstnämnda situationen inträffar t. ex. då ett industriföretag leder bort yt- eller grundvatten resp. i vattenområde släpper ut förorenat spillvatten eller vatten som använts för kylning. Bortledandet av vattnet bedöms därvid enligt vattenlagen, medan utsläppet – som definitionsmässigt ej utgör vattenföretag – faller inom ML:s tillämpningsområde.

Ett vanligt förekommande fall är då utsläpp eller uppläggning i vatten av muddermassor sker i samband med ett muddringsföretag som utgör vattenföretag. Upptagningen av massor (muddringsföretaget) prövas därvid enligt vattenlagen, medan muddertippningen regelmässigt betraktas som miljöfarlig verksamhet som skall prövas enligt ML. I enlighet med de propositionsuttalanden som redovisats ovan skulle dock även muddertippningen utgöra ett vattenföretag om det huvudsakliga syftet med tippningen är att åstadkomma en anläggning som kan komma till nyttig användning. I nyssnämnda betänkande har miljöskyddsutredningen föreslagit att tillstånd enligt ML till muddertippning m. m. som utgör ett led i ett vattenföretag inte skall behöva sökas även om syftet med utsläppet eller uppläggningsen inte är att åstadkomma en sådan stadigvarande anläggning. Genom att vattendomstolen i sådana fall prövar såväl muddringsföretaget som tippningsföretaget, det senare med stöd av 13 kap. 16 § nya vattenlagen, skulle man undvika en dubbelprövning som knappast framstår som sakligt motiverad.

I motion 1982/83:14 påpekas att anläggningar för musselodling och fiskodling kräver tillstånd enligt flera olika författningar, bl. a. enligt miljöskyddsförordningen och fiskeriförordningen. Genom den nya vattenlagens skärpta regler om tillståndsplikt kommer antalet fall då även vattenrättslig prövning är påkallad att öka kraftigt. Redan det nu tillämpade regelsystemet har, framhåller motionärerna, vållat stora olägenheter för den enskilde och hindrat uppbyggandet av en från många synpunkter viktig näringsgren, nämligen havsodlingen. Vad som nu behövs är inte ytterligare regleringar av verksamheten utan åtgärder för att underlätta igångsättningen

av sådana odlingar. Enligt motionärerna bör det vid behandlingen av vattenlagsförslaget klargöras att tillstånd till havsodling skall krävas endast enligt en lag, i första hand miljöskyddslagen. Därmed skulle denna typ av verksamhet undantas från tillståndsplikt enligt nya vattenlagen.

I detta sammanhang vill utskottet fästa uppmärksamheten på att styrgruppen för vattenbruk i november 1982 avgett en slutrapport med titeln Vattenbruk för Sverige. Förslag till Åtgärder. I rapporten analyseras möjligheterna att bygga upp en svensk vattenbruksnäring av större omfattning. Därmed har styrgruppen bl. a. framhållit behovet av att prövningsförfarandet förenklas i riktning mot *ett* prövningssystem (rapporten s. 82 f.). Ett prövningsförfarande enligt ytterligare en lag – nya vattenlagen – vore ur vattenbrukets synvinkel ytterst olyckligt, framhålls det.

Utskottet vill vidare i anslutning till motion 1982/83:14 erinra om att miljöskyddsförordningen innehåller bestämmelser om tillståndsplikt för anläggningar för odling av musslor med en årsproduktion överstigande 50 ton musslor totalvikt samt anläggning för odling av fisk. Tillståndsfrågan prövas i dessa fall av vederbörande länsstyrelse. För fiskodling gäller vidare tillståndsplikt enligt 35 § fiskeriförordningen (1982:126). Frågan om tillstånd prövas i första hand av fiskeristyrelsen.

Utskottet delar motionärernas uppfattning om det angelägna i att fiskodling och liknande verksamhet inte hindras genom ett administrativt regelsystem som är onödigt komplicerat. Liknande synpunkter framfördes f. ö. vid den hearing i ämnet som utskottet enligt det ovan anförda anordnade under hösten 1982.

I fråga om förprovningssystemet anser utskottet för sin del att det finns goda skäl som talar för att de nu åsyftade anläggningarna prövas i första hand enligt ML och att det i normalfallet inte härutöver krävs en vattenrättslig prövning. En prövning enligt ML skulle närmast vara motiverad av de föroreningsproblem som är förknippade med framför allt olika typer av fiskodling. Enligt vad utskottet erfarit är det främst utsläppen av kväve och fosfor från dessa anläggningar som utgör en olägenhet från miljösynpunkt. När det gäller musselodlingar är däremot föroreningsproblemen av mindre omfattning. Intresset av enhetliga handläggningsrutiner och prövningsnormer talar dock för att musselodlingar i förprovningshänseende behandlas på samma sätt som fiskodlingar. Frågan om förprovningssystemets utformning torde emellertid inte kunna bedömas utan närmare överväganden om i vilken utsträckning de båda lagarna i övrigt skall vara tillämpliga på angivna företag. Dessa frågor bör enligt utskottets mening lämpligen behandlas i ett sammanhang.

De förslag som nyligen framlagts av miljöskyddsutredningen (Ds Jo 1983:1) går ut på vissa förenklingar i prövningssystemet, som delvis ligger i linje med önskemålen i motion 1982/83:14. Förslaget bereds f. n. i regeringskansliet. Utredningen föreslår bl. a. att regeringen – efter erfor-

derliga lagändringar – skall inom ramen för sitt kompetensområde detaljreglera förprövningsskyldigheten för olika företagstyper. Utskottet förutsätter att regeringen – utan någon särskild framställning härom – snarast möjligt till riksdagen återkommer med de förslag som befins nödvändiga för att bl. a. åstadkomma ett enhetligt och rationellt prövningssystem. Med vad utskottet anfört bör motion 1982/83:14 kunna anses besvarad.

Frågan om gränsdragning mellan vattenlagen och ML har betydelse också för vissa andra typer av anläggningar. Det gäller bl. a. vissa system för lagring av energi i eller utvinning av energi ur ytvatten och grundvatten. Dessa system kännetecknas av att vattnets värmeenergi tillgodogörs genom olika typer av värmepumpar för uppvärmning av bostäder m. m. Sådana anläggningar omfattas av anmälningsskyldighet – enligt närmare bestämmelser i miljöskyddsförordningen – om anläggningen är av viss storlek. Hithörande företag har ansetts utgöra miljöfarlig verksamhet främst på grund av att de är ägnade att orsaka väsentlig ändring av temperaturförhållandena i mark och vatten, s. k. termisk förorening, eller på grund av risken för läckage av miljöfarlig frostskyddsvätska. Anläggningar av detta slag kommer också att i viss utsträckning omfattas av den nya vattenlagen. Det är fallet om företaget innefattar uppförande av en anläggning i vattendrag, sjö eller annat vattenområde. Definitionen av ytvattenföretag i 1 kap. 3 § första stycket första punkten får således anses omfatta utläggning av rör- och slangsystem e. d. i vattenområde för värmeutvinningsändamål. Är systemet slutet, som t. ex. då en värmebärarvätska cirkulerar i rörsystemet, utgör endast själva uppförandet av anläggningen ett vattenföretag. I ett öppet system, där vattnet utnyttjas som värmebärare, förekommer dessutom ett kontinuerligt bortledande av ytvatten som i sig utgör vattenföretag enligt nyssnämnda punkt.

I andra typer av värmeutvinningsanläggningar än de nu angivna utnyttjas som värmekälla antingen jordens ytskikt, grundvatten i jord och berg eller den s. k. geotermiska värmen i jordens inre. Vattenlagens tillämplighet på dessa företag är beroende av om det förekommer ett bortledande av grundvatten eller ej. Såväl bortledande av grundvatten som utförande av anläggningar härför utgör vattenföretag enligt 1 kap. 3 § första stycket punkt 2. Ett slutet system däremot, t. ex. en ytjordvärmeanläggning av vanligen förekommande typ, omfattas ej av vattenlagen över huvud taget. Frågan i vilken utsträckning sådana anläggningar bör prövas enligt annan lagstiftning, främst ML, har övervägts närmare i miljöskyddsutredningen.

Enligt utskottets bedömning finns det risk för att den nya vattenlagen och den i proposition 1982/83:26 föreslagna ändrade lydelsen av 1 § ML kan leda till osäkerhet angående vilken lag som skall tillämpas vid förprövningen av värmeutvinningsanläggningar m. m. Sålunda kan lagförslagen få den konsekvensen att de företag som innefattar bortledande av vatten undantas från ML:s tillämpningsområde, medan vissa andra företag underkastas tillståndsplikt både enligt vattenlagen och enligt ML. En tredje typ av

anläggningar skulle komma att prövas uteslutande enligt ML. En sådan skillnad i prövningssystemet kan inte anses sakligt motiverad. Med hänsyn till den stora betydelse som den moderna värmelagrings- och värmeutvinnningstekniken kan väntas få för bl. a. bostadsuppvärmning anser utskottet det angeläget att man får till stånd ett enhetligt prövningssystem och en rationell gränsdragning mellan nya vattenlagen och ML såvitt avser nu åsyftade anläggningar. Frågan kommer dock, enligt vad utskottet erfarit, att behandlas i samband med prövningen av miljöskyddsutredningens förslag och bör i avbidan på resultatet härav inte f. n. föranleda något initiativ från riksdagens sida.

I en motion som väckts under allmänna motionstiden 1983, 1982/83:211 (s), understryks behovet av miljöskyddsnormer för utläggande av värmepumpslangor i vattentäkt. Motionärerna syftar på sådana slutna rör- eller slangsystem som läggs ut i en sjö eller ett vattendrag och som innehåller mer eller mindre miljöfarliga frostskyddsvätskor. Faran för miljöfarliga utsläpp i vattentäkt vid slangbrott c. d. är enligt motionärerna stor, speciellt i sjöar och större vattendrag där slangen ligger oskyddad på botten och lätt kan skadas.

Utskottet delar motionärernas uppfattning att utvecklingen på värmeutvinningsområdet kan inge vissa betänkligheter från miljöskyddssynpunkt. Det gäller framför allt sådana system där risk för läckage av miljö- och hälsofarliga vätskor kan föreligga. Det finns anledning för berörda myndigheter att ägna stor uppmärksamhet åt hithörande problem. Utskottet vill härvidlag erinra om att lagutskottet under föregående riksmöte behandlade en motion om lagregleringen av ytjordvärmeanläggningar (LU 1981/82:7). Av de remissyttranden som lagutskottet inhämtade över motionen framgår att det f. n. pågår en livlig forsknings- och försöksverksamhet på området. Vid statens råd för byggnadsforskning genomförs under åren 1981–1984 såväl forskningsprojekt kring miljöaspekterna på värmeutvinning som tekniska fullskaleförsök. Enligt lagutskottets mening fanns det skäl att avvakta resultatet av forskningsarbetet innan man företog någon mera genomgripande översyn av gällande författningar i syfte att anpassa dem till utvecklingen på ytjordvärmeområdet.

Utskottet vill i övrigt erinra om att det nu aktuella lagförslaget innehåller skärpta bestämmelser om skydd för vattentäkter m. m. (19 kap.). En allmän aktsamhetsregel införs, som till skillnad från nu gällande lag omfattar inte bara grundvatten utan även ytvatten (19 kap. 1 §). Länsstyrelsen kan med stöd av nämnda bestämmelse ålägga den som bedriver verksamhet som kan skada en vattentillgång att iaktta vissa försiktighetsmått. Med stöd av 19 kap. 2 § kan länsstyrelsen besluta om skyddsområde för en yt- eller grundvattentillgång, till förmån för såväl tätbebyggelse som glesbebyggelse. Även i detta hänseende utgör förslaget en utvidgning i förhållande till VL, som endast ger möjlighet att på angivet sätt skydda vattenförsörjningen för tätbebyggt område. Vad beträffar förprövningssystemet hänvisas till redovisningen

ovan av miljöskyddsutredningens förslag och utskottets uttalanden i detta sammanhang.

Med hänsyn till den verksamhet som pågår och till det förstärkta skydd av vattentäkter som lagförslaget innebär anser sig utskottet kunna utgå från att syftet med motion 1982/83:211 kommer att tillgodoses utan någon särskild åtgärd från riksdagens sida.

Rätten till vatten, m. m.

Fastighetsägarens rätt till vatten

I propositionens allmänna motivering (s. 77 f.) framhålls att det är en mycket gammal princip i svensk rätt – liksom i bl. a. Finland och Norge – att rätten till vatten i första hand tillkommer den som äger den fastighet där vattnet finns. Såvitt gäller ytvatten lagfästes denna princip redan i flera av de medeltida landskaps- och landslagarna, medan den i fråga om grundvatten inte kom till klart uttryck i lag förrän genom ändringar i VL år 1939.

Vattenlagsutredningen har diskuterat frågan om det kan anses vara motiverat att övergå till ett mer offentlighetsrättsligt inriktat system, som liknar det som gäller i bl. a. Danmark, Frankrike, Italien och Västtyskland och som innebär att alla sjöar och vattendrag av någon betydelse räknas som allmänna. Utredningen har emellertid stannat för att även en ny vattenlag bör bygga på den nuvarande principen om fastighetsägarens rätt att råda över fastighetens vattentillgångar. Vissa modifikationer i det rådande systemet föreslås emellertid.

Utredningens ståndpunkt godtas i allmänhet av remissinstanserna. Två remissinstanser är emellertid kritiska. Naturvårdsverket anser att mycket talar för att en ny vattenlag bör baseras på mer offentlighetsrättsliga principer. Enligt verket skulle detta öka möjligheterna att planera och hushålla med vattnet. Bl. a. skulle ersättningsfrågorna inte kunna utgöra ett hinder mot att vattnet till förmån för allmänna intressen skyddas mot exploatering. Naturskyddsföreningen hävdar att utredningens ståndpunkt inte är tidsenlig och framhåller att vattnet i likhet med den natur som det är en del av bör ses som en gemensam tillgång. Någon rätt att utnyttja vattnet bör inte automatiskt tillkomma markägaren.

Föredraganden understryker för sin del att vatten i svensk rätt behandlas som fast egendom. Indelningen i fastigheter omfattar även vattnet. En överlåtelse av vattnet utan att grunden följer med är ogiltig. Man kan inte bryta ut frågan om förfoganderätten över vattnet som naturresurs och se den isolerad från frågan om rätten att förfoga över andra naturtillgångar som också ingår i den fasta egendomen, bl. a. skog och grus.

En förändring i en så grundläggande fråga som rätten till vatten skulle också medföra att långsiktiga planer i fråga om vattenförsörjning och energiproduktion kan förryckas. En förändring skulle vidare enligt föredraganden ge anledning till svårbemästrade övergångs- och ersättningsproblem.

Med tanke på de kontroll- och styrinstrument som står samhället till buds inom den markpolitiska lagstiftningen, däribland vatten- och planlagstiftningen, blir f. ö. frågan huruvida den grundläggande rådigheten över vattnet bör tillkomma den enskilde fastighetsägaren eller samhället av underordnad betydelse.

Utskottet delar utredningens och föredragandens uppfattning att man i en ny vattenlag bör behålla den nuvarande grundprincipen om fastighetsägarens rätt att råda över fastighetens vattentillgångar. En övergång till ett mera offentlighetsrättsligt inriktat system skulle stöta på betydande svårigheter av både praktisk och principiell natur. Som i propositionen anförts är det f. ö. – med hänsyn till de kontroll- och styrinstrument som står samhället till buds inom den markpolitiska lagstiftningen – av sekundär betydelse huruvida den grundläggande rådigheten över vattnet bör tillkomma samhället eller den enskilde. Av betydelse för utskottets ställningstagande i detta hänseende är givetvis också de ändringar i det nuvarande systemet som föreliggande lagförslag omfattar och som bl. a. ger möjlighet till en ökad kontroll från samhällets sida över vattentillgångarna och deras utnyttjande. Utskottet vill härvidlag peka på den föreslagna skärpningen av tillåtlighetsbestämmelserna och tillståndsplikten, hänsynstagandet till allmänna intressen, möjligheten att ompröva villkoren för meddelade tillstånd och den förbättrade ordningen för tillsyn över vattenföretagen. Dessa frågor behandlas närmare i det följande. I fråga om de grundläggande rådighetsreglerna (2 kap.) kan dessutom noteras att dessa ger vidsträckta möjligheter för andra än fastighetsägaren att förfoga över vattnet för olika slags vattenföretag.

Rådighetsbegreppet m. m.

I enlighet med propositionens principiella överväganden rörande rätten till vatten har i lagförslaget intagits en bestämmelse att var och en råder över det vatten som finns inom hans fastighet. Vidare föreskrivs att rådighet över en fastighets vatten också kan tillkomma någon till följd av upplåtelse av fastighetsägaren eller, enligt vad som är särskilt föreskrivet, förvärv tvångsvis (2 kap. 2 §). Vilken innebörd som läggs i rådighetsbegreppet framgår av lagrådets yttrande (s. 267 f.) och specialmotiveringen (s. 400 f.). Härmed åsyftas såväl rätten att tillgodogöra sig vattnet och vidta olika åtgärder i detta i nyttigt syfte som rätten att ta bort eller minska de skadliga verkningar som vattnet kan medföra.

En annan viktig utgångspunkt för förslaget är att rådigheten över vattnet utgör en grundläggande förutsättning för att ett vattenföretag skall komma tillstånd. Dessa bestämmelser har således karaktären av legitimationsregler. Det ankommer på prövningsorganen att självmant beakta om sökanden till ett vattenföretag har rådighet över vattnet.

Regelsystemet har utformats så att den grundläggande rådigheten föreligger dels – och alltid – för fastighetsägaren, dels för den som fått rådigheten upplåten till sig av fastighetsägaren. Rådighet föreligger också för

den som genom ett tvångsförvärv, när sådant lagligen kan ske, erhållit rådighet, ävensom i vissa speciella fall då rådighet följer omedelbart av lagen. Rådighet av sist angivet slag föreligger t. ex. vid vattenföretag som utförs av företrädare för allmänna intressen till förmån för fisket, hälsovården och den allmänna miljövården. I lagförslaget har också intagits en bestämmelse om rätt för den som äger strand vid annans vattenområde att för sin fastighets behov ha mindre brygga, båthus eller liknande byggnad vid stranden, om inte vattenområdets ägare genom byggnaden lider skada av någon betydelse (2 kap. 6 §). Paragrafen motsvarar delvis 1 kap. 3 § VL, vilken bestämmelse dock ej innehåller något krav att byggnaden skall vara avsedd för fastighetens behov. Genom den föreslagna lydelsen av 2 kap. 6 § får således strandägaren ej längre rätt att t. ex. uppföra en båtbygga för uthyrning av båtplatser till utomstående.

Bestämmelser om tvångsförvärv av rådighet över vatten finns bl. a. i 2 kap. 7 och 8 §§ lagförslaget. Enligt 2 kap. 7 § får den som råder över mer än hälften av kraften i en fallsträcka tillgodogöra sig vattenkraften i hela sträckan (s. k. utbyggnadsvitsord). Denna regel kan under vissa förutsättningar också tillämpas på vattenkraft i olika vattendrag. 2 kap. 8 § ger möjlighet till ianspråktagande tvångsvis av strömfall som tillkommer annan än staten, om det är nödvändigt för att kraftförsörjningen skall utvecklas planmässigt.

Bestämmelser om tvångsrätt finns också i expropriationslagen, anläggningslagen, ledningsrättslagen och väglagen.

Det av regeringen föreslagna regelsystemet innebär härutöver – med viss avvikelse från den av lagrådet förordade systematiken – att vissa företag i en särskild bestämmelse undantas från kravet på rådighet. Dessa företag anges i 2 kap. 4 § lagförslaget. Paragrafen omfattar bl. a. vattentäkt för allmän vattenförsörjning eller för bevattning. Skälen för att dessa företag undantas från kravet på rådighet redovisas i den allmänna motiveringen (s. 80 ff.). Som framgår av propositionen har reglerna betydelse bl. a. för möjligheterna till jordbruksbevattning. Genom förslaget erhåller sålunda en jordbrukare, som ej har rådighet över vattnet, möjlighet att utverka tillstånd till en vattentäkt för sådan bevattning. Vattenrättshavarens intressen bör därvid enligt föredraganden tillgodoses inom ramen för den vattenrättsliga tillståndsprövningen av vattentäkten.

I det följande (s. 66 f.) redovisas regeringens förslag att särskilda bevattningssamfälligheter skall kunna bildas enligt den nya vattenlagen. Deltagare i sådana samfälligheter kan vara, förutom jordbruksbevattnare, de som bevattnar t. ex. handelsträdgårdar och timmerupplag. Det förtjänar framhållas att regeln i 2 kap. 4 § 2 omfattar bevattning för alla slags ändamål. Härigenom underlättas bildandet av bevattningssamfälligheter även i de fall samfälligheten består av företrädare för olika bevattningsintressen.

I syfte att säkerställa den allmänna vattenförsörjningen i en katastrofliknande situation införs en regel som innebär att den som råder över vatten kan

bli skyldig att vid allvarlig vattenbrist avstå vatten för ett allmänt behov. Den som avstår vatten har därvid rätt till skälig ersättning (2 kap. 9 §).

Utskottet ansluter sig i allt väsentligt till regeringens överväganden angående rådighetsfrågan. Vad beträffar de i 2 kap. 4 § angivna företagstyperna anser emellertid utskottet inte att det finns anledning att avvika från den systematik som valts beträffande de i 5 § angivna företagen och som innebär att rådighet för dessa företag föreligger direkt enligt lagen. I överensstämmelse med lagrådets förslag förordar således utskottet en ändring av 2 kap. 4 § enligt vilken den som vill utföra något av de i paragrafen angivna vattenföretagen erhåller rådighet enligt 1 §. Den föreslagna ändringen är närmast av redaktionell natur och föranleder endast en jämkning av ordalydelsen i 4 §.

Nyttjanderättshavares rätt till vatten

I anslutning till frågan om rådighet över vatten tar föredraganden upp spørgsmålet huruvida även jordbruksarrendatorer och andra nyttjanderättshavare bör kunna uppträda som sökande i vattenmål. I vattenrättsskipningen har i princip ställts upp krav på att man måste ha viss kvalificerad anknytning till fast egendom för att kunna betraktas som sakägare i VL:s mening. Kravet på fastighetsanknytning har emellertid inte upprätthållits helt. Sålunda kan t. ex. staten, kommuner och vattenförbund samt företrädare för allmän hamn och allmän flottled uppträda som sökande i vattenmål, även om sådan anknytning saknas. Detta innebär att de kan tillerkännas dels den generella tvångsrätt som ligger i att företaget får komma till stånd trots att annans egendom skadas, dels en särskild tvångsrätt att ta annans egendom i anspråk för företaget. Dessa befogenheter för angivna rättssubjekt bibehålls i den nya vattenlagen.

Föredraganden uppehåller sig i den allmänna motiveringen först vid den i vattenrättsliga sammanhang praktiskt viktigaste nyttjanderättsformen, nämligen jordbruksarrendet. Det påpekas att nästan hälften av landets totala odlade areal är utarrenderad. Av de större jordbruken brukas nära 60 % under arrende. Vattnet är en viktig faktor i växtproduktionen och till stor del en orsak till skördevariationen är från år. Det är därför viktigt att arrendatorn, oberoende av jordägarens benägenhet att medverka, kan verkställa rationella investeringar och utnyttja tillgänglig teknik för bevattning i jordbruket. Enligt föredragandens uppfattning talar praktiska skäl och ändamålssynpunkter för att jordbruksarrendatorn jämfställs med jordägaren i frågor som rör vattenrättsliga tillstånd, givetvis under förutsättning att åtgärderna faller inom ramen för arrendeaftalet. Frågan är då om det från mera principiella utgångspunkter möter hinder mot en sådan ordning.

Huvudanledningen till att man i gällande VL i regel kräver anknytning till en fastighet på företagssidan är hänsynen till skadelidande tredje man.

Fastighetsanknytningen anses ge de bästa garantierna för att skadeersättningar skall kunna utbetalas, att underhållet av företaget sköts osv. Inte minst viktig torde fastighetsanknytningen vara när det uppstår en oförutsedd skada. Anspråk på ersättning för sådana skador kan framställas under en lång tid efter företagets färdigställande. Den skadelidande sakägaren måste då veta mot vem han skall kunna rikta sitt anspråk, och det bör finnas säkerhet för att ersättningen kan betalas. I de fall där fastighetanknytningen enligt gällande VL har ansetts kunna undvaras kan man konstatera att de angivna rättssubjekten, staten, kommuner osv., är sådana att den skadelidande inte kommer att hamna i ett sämre läge än då företagen är en enskild ägare av en fastighet.

Ett jordbruksarrende har visserligen fastighetsanknytning i den meningen att det utövas på visst arrendeställe. Arrendet kan emellertid sägas sakna den kreditvärdighet som äganderätt till en fastighet innebär. Det oaktat har det i vattendomstolspraxis, särskilt under senare år, förekommit att en arrendator har godtagits som sökande till bevattningsföretag och också erhållit tillstånd till ett sådant företag. Föredraganden anser att det särskilt i fråga om bevattningsföretag finns mycket som talar för att en sådan ordning blir rådande enligt den nya lagen. En bevattningsanläggning har ett omedelbart samband med fastighetens – arrendeställets – lämpliga användning för sitt ändamål och representerar i allmänhet ett väsentligt värde. Härigenom torde i erforderlig mån garantier erhållas för att arrendatorn kan uppfylla de förpliktelser som han i en tillståndsdom kan ha ålagts i förhållande till skadelidande tredje man. Dessa skall ju i regel vara uppfyllda, innan tillståndet får tas i anspråk. Rätten att ha kvar anläggningen på fastigheten är knuten till arrenderätten och är på det sättet tryggad så länge arrendet består, således även för en ny arrendator. Om arrendeförhållandet skulle upphöra och jordägaren inte vill utnyttja tillståndet, bör man enligt föredragandens mening kunna acceptera att arrendatorn personligen har kvar sina förpliktelser. En sådan ordning har accepterats för anläggningslagens del i och med att det har införts en möjlighet att till gemensamhetsanläggning enligt denna lag knyta även byggnad på ofri grund (se yttrande av lagrådet i prop. 1973:160 s. 541).

Även andra typer av nyttjanderättshavare skall enligt propositionen tilläggas rätt att ansöka om erforderliga vattenrättsliga tillstånd, t. ex. rätt att i ett vattenområde under en viss tid ta sten eller grus eller att ha en brygga. Det måste enligt föredraganden anses naturligt att nyttjanderättshavaren/rättighetshavaren ges rätt att ansöka om erforderliga vattenrättsliga tillstånd för den tid avtalet eller upplåtelsen omfattar. I motsats till utredningen anser han att även sådana rättighetshavare bör kunna i förekommande fall utverka särskilda tvångsrätter, t. ex. för att kunna utföra skadeförebyggande åtgärder på annans fastighet. Hänsynen till skadelidande tredje man kräver emellertid i dessa fall kanske i ännu större utsträckning än beträffande jordbruksarrende att vattendomstolen noggrant prövar ansökningen och ser

till att skaderegleringen är avslutad innan företaget får utföras.

Även lagrådet diskuterar i anslutning till detta avsnitt vissa principiella och praktiska frågor som hör samman med den avvikelse från principen om fastighetsanknytning som förslaget innebär (s. 270). Enligt lagrådet bör man dock kunna avstå från att i lagen reglera problemen med en till nyttjanderättshavare utvidgad talerätt, åtminstone till dess man fått närmare erfarenhet av i vad mån problemen kan bemästras i den praktiska tillämpningen.

Utskottet ansluter sig till vad i propositionen anförts om vattnets betydelse i jordbruksproduktionen och om vikten av att även arrendatorer kan göra rationella investeringar och utnyttja tillgänglig bevattningsteknik. Intresset härav får anses väga tyngre än de principiella betänkligheter som kan anföras mot en till nyttjanderättshavare utvidgad talerätt. I de fall tillstånd ges till en nyttjanderättshavare är det, som lagrådet påpekar, mera angeläget än i andra fall att skadestandsfrågorna klaras av i samband med tillståndsgivningen. Viktigt är också att tillståndsbeslutet utformas på ett sådant sätt att det inte uppstår ovisshet om tillståndets giltighetstid. I t. ex. ett arrendeförhållande torde det normala bli att tillståndet knyts till innehavet av arrenderätten oberoende av personväxlingar, i varje fall när det är fråga om vattenföretag som är till permanent nytta för arrenderättens utövande. Som exempel härpå anføres i propositionen (s. 402) markavvattningsföretag eller vattentäkter för vattenförsörjnings- eller bevattningsändamål.

Särskilda tvångsrätter

För att ett vattenföretag skall kunna genomföras är det nödvändigt att företagaren, utöver den rätt som tillståndet ger att påverka vissa allmänna och enskilda intressen, får möjlighet att utföra anläggningar och åtgärder på fastigheter som tillhör någon annan. Det kan dessutom finnas behov av att använda anläggningar i vatten som tillhör någon annan. Hithörande bestämmelser har intagits i 8 kap. lagförslaget och behandlas närmare i specialmotiveringen (s. 459 ff.).

I 8 kap. 1 § regleras rätten att ta i anspråk annans mark för vissa anläggningar och åtgärder. Paragrafen omfattar bl. a. rätten till s. k. utmål och rätten att lösa en strömfallsfastighet.

Under vissa, i 8 kap. 2 § angivna förutsättningar, får ägaren av en vattenanläggning tåla att någon annan ges rätt att använda anläggningen för eget vattenföretag m. m.

I 8 kap. 3 § regleras rätten att lägga upp rensningsmassor på annans strand. I vissa fall kan krävas tillstånd härtill enligt annan lagstiftning, exempelvis ML.

Enligt 8 kap. 4 § får meddelas förbud mot fiske inom visst område i samband med förordnande om fiskefrämjande åtgärder eller skyddsanordningar för fisket.

Tillståndsplikt

De föreslagna bestämmelserna om skyldighet att söka tillstånd till olika typer av vattenföretag behandlas huvudsakligen i specialmotiveringen (prop. s. 424 ff., 4 kap. lagförslaget). Avsnittet inleds med en kort redogörelse för nuvarande regler på området.

I VL särbehandlas de olika företagstyperna när det gäller skyldigheten att söka tillstånd. Reglerna för byggande i vatten (2 kap. 20 § 1 mom.) innebär följande. I älvar, strömmar, åar eller större bäckar får dammbyggnader inte uppföras utan tillstånd. I sådana vattendrag krävs tillstånd även för annat byggande som kan märkbart inverka på vattenståndet eller vattnets lopp, om det inte är uppenbart att varken allmän eller enskild rätt skadas. För byggande i andra vattenområden krävs tillstånd om det föreligger sannolika skäl att allmän eller enskild rätt skadas.

För grundvattentäkt krävs enligt 2 kap. 47 § 1 mom. alltid tillstånd i fråga om större uttag än 300 m³ per dygn men även i fråga om mindre täkter, om det föreligger sannolika skäl att allmän eller enskild rätt skadas.

För andra företagstyper gäller liknande bestämmelser (3 kap. 11 och 27 §§, 5 kap. 7 §, 6 kap. 20 § samt 7 kap. 45 och 49 §§ VL). I fråga om dikning föreligger dock tillståndsplikt endast om överenskomst inte kan träffas om delaktigheten eller om intrång på någon annans mark (7 kap. 36 §).

Utredningen har konstaterat att osäkerhet f. n. råder på flera områden rörande tillståndspliktens omfattning. Bl. a. anförs att gränsen mellan större och mindre vattendrag är svårdragen och beroende av den allmänna uppfattningen, som kan växla mellan olika delar av landet.

Den nuvarande regeln beträffande företag i annat vattenområde än större vattendrag innebär dessutom, enligt utredningen, att stor osäkerhet råder rörande tillståndspliktens omfattning, eftersom en sannolikhetsbedömning skall göras av företagets inverkan på motstående intressen. Den enskilde ges därigenom ett alltför stort utrymme att själv avgöra huruvida prövning skall ske eller inte. Detta utrymme bör, framhåller utredningen, inskränkas så att endast mera bagatellartade företag som uppenbart inte skadar motstående intressen undantas från tillståndsplikten.

Föredraganden erinrar om att det genom tillståndsprövning bl. a. skapas möjligheter att kontrollera att ett ifrågasatt vattenföretag stämmer överens med gällande markanvändningsplaner och allmänna planeringssynpunkter. Vidare kommer en utredning till stånd om vattenföretagets inverkan på vattenförhållandena samt motstående allmänna och enskilda intressen. I samband med tillståndsprövningen klarläggs också företagarens rättigheter och skyldigheter, exempelvis att utge ersättning för skada. Samtidigt ger ett tillstånd företagaren viss trygghet i fråga om företagets bestånd.

Man kan emellertid inte bortse från att en tillståndsprövning medför arbete och kostnader för företagaren och tillståndsmyndigheterna samt andra berörda myndigheter och enskilda. Det kan alltså enligt föredraganden inte komma i fråga att föreskriva en tillståndsplikt för alla vattenföretag

oavsett graden av inverkan på vattenförhållandena.

Som huvudregel föreslås sålunda att skyldighet att söka tillstånd för vattenföretag skall föreligga om det inte är uppenbart att varken allmänna eller enskilda intressen skadas genom företagets inverkan på vattenförhållandena. Ett åsidosättande av tillståndsplikten kan medföra bl. a. straffansvar och ingripande genom vitesföreläggande eller handräckning. Hithörande regler får också betydelse när det gäller fördelningen av bevisbördan, t. ex. när det gäller skadeståndsansvaret för olaga utförande av ett vattenföretag (prop. s. 429).

Beträffande vissa företagstyper föreslås särskilda regler gälla. I fråga om vattentäkter som är avsedda endast för en viss fastighets husbehovsförbrukning görs undantag från kravet på tillståndsplikt. Detta gäller såväl yt- som grundvattentäkt. (Det kan anmärkas att enligt 2 kap. 47 § 1 mom. tredje stycket VI. undantas från tillståndsplikt grundvattentäkt som är avsedd endast för viss fastighets husbehovsförbrukning. Någon särskild bestämmelse rörande ytvattentäkt för samma ändamål finns däremot inte).

Med husbehovsförbrukning avses användning av vatten för hushållsändamål, bad, tvätt och rengöring i hyreshus, villor och lantgårdar, vidare för vattning av kreatur, mjölkbehandling eller annat vanligt lantbruksändamål, för bevattning av trädgård, som huvudsakligen är avsedd för eget behov, och för mindre hantverk (se SOU 1937:35 s. 67). Dit räknas däremot inte vattnets användning för en industri, handelsträdgård eller tvättinrättning och inte heller för jordbruksbevattning.

Jordbruksbevattning omfattas således av den ovan angivna huvudregeln, enligt vilken endast företag som uppenbarligen inte skadar motstående intressen undantas från tillståndsplikt.

Vad beträffar detaljdränering genom täckdikning föreslås att kravet på tillståndsplikt mildras på det sättet att tillstånd till sådana företag krävs om det föreligger sannolika skäl att företaget skadar allmänna eller enskilda intressen. Ett från vissa remissorgan framfört förslag att täckdikning helt undantas från prövning har föredraganden inte ansett sig kunna biträda, bl. a. med hänvisning till behovet av skydd för våtmarker och till naturvårdsintressen över huvud taget (prop. s. 428).

Det bör tilläggas att markavvattning, oberoende av företagets inverkan på motstående intressen, enligt förslaget kräver tillstånd om det för företaget behövs särskild tvångsrätt enligt 8 kap. 1 eller 2 § lagförslaget eller om två eller flera skall delta i företaget och någon överenskommelse inte har träffats om delaktigheten.

I överensstämmelse med gällande rätt görs undantag från tillståndsplikten för vissa rensningar m. m. Brådskanie ändringar och reparationsarbeten skall vidare få utföras utan att förhandstillstånd inhämtas.

Den vattenrättsliga prövningen ersätter inte prövningen enligt annan lagstiftning, om inte detta uttryckligen anges i lagen i fråga. Denna typ av hänvisning förekommer bl. a. i 16, 18 och 20 §§ naturvårdslagen. I dessa fall ersätter den vattenrättsliga prövningen länsstyrelsens prövning enligt natur-

vårdslagen. Den vattenrättsliga prövningen skall emellertid ske med hänsynstagande till naturvårdens och friluftslivets intressen (3 kap. 2 § lagförslaget, prop. s. 412 f.).

I överensstämmelse med gällande VL föreslås en möjlighet till frivillig prövning av vattenföretag, som ej är av den beskaffenheten att tillståndsplikt föreligger.

Utskottet ansluter sig till de skäl som i propositionen anförts för en allmän skärpning av tillståndsplikten. Genom de föreslagna bestämmelserna undanröjs i stor utsträckning den osäkerhet som f. n. råder rörande tillståndspliktens omfattning. Samtidigt skapas bättre möjligheter att inom ramen för provningssystemet kontrollera att vattenföretagen överensstämmer med gällande markanvändningsplaner och med samhällsplaneringen över huvud taget. Genom en förprovning enligt lagförslaget undersöks företagets inverkan på motstående allmänna och enskilda intressen. Vidare klarläggs olika civilrättsliga frågor såsom t. ex. företagarens rätt att göra intrång på annans mark och skyldigheten att utge ersättning för skador. Som i propositionen anförts kan man å andra sidan inte bortse från att tillståndsprövningen medför arbete och kostnader för företagaren och tillståndsmyndigheterna samt andra berörda myndigheter och enskilda. Enligt utskottets mening innebär regeringens förslag en rimlig avvägning mellan å ena sidan behovet att kontrollera vattenföretagen och deras verkningar och å andra sidan intresset att tillståndsmyndigheterna inte i onödan belastas med mera bagatellartade ärenden.

I två motioner, 1981/82:2502 (c) och 1982/83:12 (m), kritiseras de föreslagna bestämmelserna om tillståndsprövning med utgångspunkt främst i vad dessa innebär för jordbrukets möjligheter att utnyttja vattentillgångar för bevattning. Genom kravet att det skall vara uppenbart att ett vattenföretag ej påverkar motstående intressen för att förprovning skall kunna underlätas går man enligt motionerna längre än vad som är sakligt motiverat. Regeln innebär, framhålls det, en avsevärd begränsning i fastighetsägarens rådighet över vattnet. Vattenuttag för enstaka fastigheters behov av jordbruksbevattning kan ofta ske utan skada för motstående intressen. Enligt motionärerna bör tillstånd krävas endast då sannolika skäl föreligger att sådan intressepåverkan kan uppkomma. Om däremot negativa effekter skulle uppstå genom att ett stort antal fastighetsägare t. ex. leder bort vatten från samma vattendrag bör det ankomma på en tillsynsmyndighet att avgöra om vattenuttagen skall tillståndsprövas eller ej. För samordning av olika jordbrukares intressen bör lantbruksnämnderna kunna utnyttjas, framhåller motionärerna.

Som framgår av vad utskottet nyss anfört är den föreslagna skärpningen av tillståndsplikten ägnad att medföra fördelar både från allmän och enskild synpunkt. När det gäller vattenuttag för jordbruksbevattning delar utskottet föredragandens bedömning att dessa är av en helt annan omfattning än husbehovstäkterna (jfr. prop. s. 427). För sådana vattenuttag behövs en

kontroll av det allmänna. Utskottet tillstyrker således regeringens förslag i berörda delar och avstyrker motion 1981/82:2502 yrkande 1 a resp. motion 1982/83:12 yrkande 1. Det kan tilläggas att möjligheten att utföra vattentäkt för bevattning i andra hänseenden än det nu aktuella främjas genom propositionens förslag om rådighetsregler (2 kap. 4 §) och om bildande av bevattningssamfälligheter (6 kap.). Förslaget om bevattningssamfälligheter behandlas närmare av utskottet i det följande på s. 66 f.

Som redan antytts ovan krävs ej tillstånd för att utföra rensningar för att bibehålla vattnets djup eller läge eller för att omedelbart återställa ett vattendrag som har förändrat sitt lopp (4 kap. 3 §). I specialmotiveringen (s. 433) återges ett remissyttrande av Svea hovrätt av innebörd att det vid markavvattningsföretagen med nutida bruksningsmetoder av ekonomiska skäl inte förekommer någon kontinuerlig rensning i nära anslutning till uppgrundningen. I stället är intervallen mellan rensningarna regelmässigt omkring sex år. Föredraganden anser att tillståndsplikt inte bör föreligga även om så lång tid har förflutit. Tillstånd bör däremot, enligt föredraganden, krävas om rensningarna utförs efter så lång tid att ett nytt naturtillstånd kan anses vara etablerat.

Lantbruksstyrelsen har i en skrivelse till utskottet anfört synpunkter på frågan om tillståndsplikt vid rensningsarbeten av det slag som åsyftas i propositionens ovan återgivna uttalanden. Enligt lantbruksstyrelsen är det angeläget att det klart och entydigt framgår av den nya lagen om bestämmelsen även omfattar markavvattningsföretag som fastställts vid syneförrättning enligt vattenlagen eller motsvarande äldre lagstiftning. Någon begränsning i tiden av rensningsåtgärder i enlighet med vad Svea hovrätt säger i sitt remissyttrande bör inte krävas. Underhållsrensning måste kunna ske utan tillstånd även vid längre tidsintervall, under förutsättning att det ursprungliga företagets tillåtlighet prövats enligt vattenlagen eller motsvarande äldre lagstiftning. Enligt lantbruksstyrelsens erfarenhet kan rensning av öppna avlopp ske med mellanrum av flera decennier, utan att något nytt naturtillstånd kan anses vara etablerat. Lantbruksstyrelsen föreslår ett förtydligande härom i lagtext eller förarbeten genom ett uttalande av utskottet.

Utskottet delar lantbruksstyrelsens uppfattning att rensningsåtgärder kan göras med längre tidsintervall än sex år utan att något nytt naturtillstånd nödvändigtvis måste anses etablerat. Enligt utskottets mening bör det i 4 kap. 3 § första stycket stadgade undantaget från tillståndsplikt kunna avse även sådana rensningsarbeten som avses i lantbruksstyrelsens framställning. Något särskilt förtydligande härom i lagtexten torde inte vara nödvändigt.

Vad beträffar utformningen av 4 kap. 2 § förordar utskottet en redaktionell jämkning i syfte att göra innebörden av denna bestämmelse klarare. I första stycket andra meningen behandlas tillståndsplikt för detaljdränering genom täckdikning, vilket är en form av markavvattning. I andra stycket behandlas tillståndsplikt för markavvattning i de fall då särskild tvångs rätt

behövs för företaget eller då delaktighetsfrågorna ej är lösta på frivillig väg. I dessa fall gäller tillståndsplikten oberoende av företagets inverkan på motstående intressen.

Genom tillägg av ordet "även" i andra stycket framgår klarare att denna tillståndsregel gäller för samtliga typer av markavvattning, inkl. detaljdränering genom täckdikning, och oavsett graden av påverkan på motstående intressen.

Allmänna förutsättningar för vattenföretag

Inledning

Den nu gällande VL:s system för tillåtlighetsprövningen innebär i stora drag att det först görs en avvägning av nyttan av företaget, mått i pengar, mot de i pengar likaledes mätbara skadorna av de genom företaget ändrade vattenförhållandena. Nyttan skall stå i ett visst, i lagen angivet, förhållande till skadebeloppen för att företaget skall få komma till stånd. Detta har bl. a. inneburit att man vid tillåtlighetsbedömningen ofta varit tvungen att utföra beräkningar med ett stort mått av – åtminstone skenbar – matematisk exakthet. Vidare skall enligt VL en uppskattning ske av företagets menliga inverkan på allmänna intressen. Dessa är i huvudsak konkretiserade i lagen och innebörden av regleringen i denna del kan i princip sägas vara att mera betydande skador för något av dessa allmänna intressen gör företaget otillåtligt.

Ett väsentligt syfte med den föreslagna reformeringen av vattenlagstiftningen är att möjliggöra en samlad bedömning av vattenföretags lämplighet så att vattenföretagen inpassas i samhällsplaneringen i stort. Mot den nuvarande ordningen har anmärkts att tillåtlighetsreglerna är alltför strikt uppbyggda och ägnade att hindra en helhetsbedömning av vattenföretagen. För att medge en sådan helhetsbedömning har tillåtlighetsreglerna i förslaget till vattenlag givits en mera generell avfattning än i gällande vattenlag. Denna avfattning, som medfört att reglerna är mer flexibla men också – som lagrådet påpekat – saknar konkretion, sammanhänger även med att reglerna i princip skall gälla alla slag av vattenföretag.

Föredraganden understryker (s. 388) att mer allmänt avfattade tillåtlighetsbestämmelser bör kunna ge bättre utrymme för att ta hänsyn till de olika företagens särdrag och möjliggöra en mera samlad bedömning av ett vattenföretag. Bättre hänsyn till ändrade förhållanden och till samhällsutvecklingen kan också tas genom sådana regler. Prövningen av vattenföretagen kommer liksom hittills att ske vid vattendomstol eller, såvitt avser markavvattningsföretag, vid förrättning. Det finns en sedan länge utbildad praxis i vattenrättsskipningen beträffande vilka intressen av allmän art som bör beaktas vid tillåtlighetsprövningen. Denna praxis kan ge god ledning också vid tillämpningen av den nya lagen.

Vattenföretags lokalisering och förhållande till allmänna planeringssynpunkter

3 kap. lagförslaget inleds med en bestämmelse om att ett vattenföretag inte får komma till stånd, om det med hänsyn till valet av plats eller på något annat sätt möter hinder från allmänna planeringssynpunkter.

I den allmänna motiveringen framhålls att det är viktigt att man med lagens hjälp så långt möjligt söker förhindra olämpliga eller felaktiga lokaliseringar av vattenföretag. Det gäller naturligtvis i första hand de större vattenföretagen. En ofta påtalad brist i gällande vattenlagstiftning har just varit att lagen inte har ansetts ge utrymme för en fri bedömning av lokaliseringsfrågan. Som utredningen framhåller medger sälunda lagen inte att vattendomstolen tar ställning till ett företags lokalisering i andra fall än sådana då ansökningen har lämnat utrymme för bedömning av alternativa förläggningar. Domstolen har alltså inte ansetts kunna självant ta upp frågan och t. ex. förklara företaget otillåtligt av den anledningen att dess ändamål kan vinnas på ett bättre sätt genom utnyttjande av ett annat vattenområde än som avses med ansökningen. Här föreligger en klar skillnad mellan VL och ML. Vid prövning enligt sistnämnda lag har det förekommit att en ansökan har avslagits därför att prövningsmyndigheten har funnit den valda lokaliseringen olämplig. Det bör också nämnas att samhället genom tillkomsten av 136 a § byggnadslagen har fått möjligheter att pröva lokaliseringen av tyngre, miljöstörande industri.

I den föreslagna bestämmelsen (3 kap. 1 §) äsyftas de mera långsiktiga bedömningar som skall göras när tillåtligheten av ett vattenföretag skall prövas. Samma regel skall göra det möjligt för prövningsmyndigheten att självant ta upp lokaliseringsfrågan. Prövningsmyndigheten skall sälunda kunna förklara ett företag otillåtligt med hänvisning till att den valda lokaliseringen är olämplig från allmänna planeringssynpunkter. En grund för avslag bör därvid kunna vara att myndigheten funnit att ändamålet med vattenföretaget kan vinnas på ett från allmän synpunkt bättre sätt genom utnyttjande av ett annat vattenområde än som avses med ansökan.

Av lagrådets yttrande och specialmotiveringen framgår att man med uttrycket allmänna planeringssynpunkter i första hand avser sådana långsiktiga bedömningar som görs i den fysiska planeringen, främst statsmakternas beslut inom ramen för den fysiska riksplaneringen. Bl. a. innefattas häri statsmakternas ställningstaganden till kraftutbyggnader i vissa större älvar m. m. (jfr 11 kap. 1 § lagförslaget, vari stadgas att den vattenrättsliga tillåtlighetsprövningen i sådana fall skall göras av regeringen). Med allmänna planeringssynpunkter avses också en sådan långsiktig verksamhetsplanering som inte omfattas av den fysiska planeringen. Därunder faller energipolitiska, näringspolitiska, arbetsmarknadspolitiska, regionalpolitiska, trafikpolitiska och försvarspolitiska bedömningar (jfr prop. 1971:106 s. 108). I norra Sverige avses hänsyn också tas till rennäringens intressen.

Som anförts i den allmänna motiveringen kan även översiktliga, kommunala markanvändningsplaner såsom markdispositionsplaner, områdesplaner och kommunöversikter, som saknar direkta rättsverkningar men som är väl förankrade i kommunen, ingå i det material som ligger till grund för prövningen enligt förevarande paragraf.

Civilutskottet har på jordbruksutskottets begäran avgett yttrande över propositionen i frågor som berör civilutskottets ämnesområde (bil. 2). Yttrandet inleds med en redovisning av pågående utrednings- och lagstiftningsarbete m. m. rörande ämnen som har beröringspunkter med den nu aktuella propositionen. I övrigt anför synpunkter främst på prövningssystemet, tillåtlighetsprövningen och regeringens prövningsrätt.

Under rubriken Vattenföretags tillåtlighet anför civilutskottet att en av de frågor som – med hänsyn till skilda energipolitiska m. fl. utgångspunkter samt bevarandesynpunkter – särskilt aktualiserats inom utskottet är huruvida lagförslaget ger tillräckliga garantier för att tillstånd inte ges till utbyggnad av vattendrag som undantagits från utbyggnad enligt av riksdagen godtagna riktlinjer inom den fysiska riksplaneringen. Den föreslagna lydelsen av 3 kap. 1 § nya vattenlagen ger enligt civilutskottets mening sådana garantier. I sammanhanget påpekas att dessa garantier är lagstiftningsmässigt starkare än enligt gällande VL, vilken till skillnad mot den nya lagen formellt öppnar en dispensmöjlighet även vid hinder enligt allmänna planeringssynpunkter. Dispenser i detta hänseende har dock hittills inte getts. Civilutskottet har tidigare (CU 1982/83:6) noterat att det inte från något håll torde ha hävdats att regeringen ens skulle överväga att göra en bedömning i strid med riktlinjerna.

När det gäller riktlinjerna för utbyggnad av vattenkraft torde det enligt civilutskottet knappast uppstå några principiella tillämpningssvårigheter. Eventuella oklarheter när det gäller riktlinjernas närmare omfattning får lösas genom förslag till riksdagen om precisering av riktlinjerna som sådana.

Lagförslaget innebär emellertid att även övriga riktlinjer inom den fysiska riksplaneringen faller in under begreppet allmänna planeringssynpunkter som skall kunna vara hinder mot tillstånd till ett vattenföretag. Dessa riktlinjer, bland dem främst de s. k. verksamhetsanknutna, har vid sin tillkomst avsetts bli preciserade i kommunal fysisk planering efter ett samråd där närmast länsstyrelserna haft att bevaka att riksintressena hävdats. Dessa riktlinjer kan inte direkt läggas till grund för ett avgörande i tillåtlighetsfrågan utan kräver ytterligare planeringsmässiga bedömningar, vilka kommer att falla på tillståndsmyndigheten. Hänvisningen i lagförslagets specialmotivering (s. 411) till vissa typer av översiktsplaner utan direkta rättsverkningar får här särskild aktualitet när det gäller grunderna för tillståndsmyndighetens planeringsöverväganden.

Uttrycket allmänna planeringssynpunkter syftar emellertid inte endast på de bedömningar inom ramen för den fysiska planeringen som fått uttryck i

riktlinjer inom den fysiska riksplaneringen. Syftet tycks ha varit att hit föra även andra långsiktiga bedömningar av planeringskaraktär som sålunda läggs på prövningsmyndigheten. Till grund för även dessa bedömningar avses ligga bl. a. översiktliga kommunala markanvändningsplaner som är väl förankrade inom kommunen även om de saknar direkta rättsverkningar. Även om lagförslaget inte – med hänvisning till det pågående PBL-arbetet – tar upp utredningsförslaget om fullständig bundenhet av fastställda planer kommer emellertid även dessa att spela en väsentlig roll som underlag för tillståndsmyndighetens bedömningar. Även dessa planer kan vara uttryck för t. ex. riktlinjer inom den fysiska riksplaneringen eller en långsiktig verksamhetsplanering.

Civilutskottet sätter i fråga om hänvisningen till "sådan långsiktig verksamhetsplanering som inte omfattas av den fysiska planeringen" har tillräcklig stringens för att ge ett tillämpligt underlag för bedömningarna. Det bör möjligen betonas att ett syfte med denna hänvisning är att markera vikten av att statsmakernas riktlinjebeslut beaktas som utgångspunkter för tillståndsmyndighetens planeringsöverväganden.

Utformningen av 3 kap. 1 § i lagförslaget täcker enligt civilutskottet planeringsöverväganden av de flesta typer och däri ingående skydd för allmänna intressen. Det skulle därmed kunna sättas i fråga om bestämmelserna i 3 kap. 3 § första stycket får någon större självständig betydelse i andra fall än då särskilda planeringsöverväganden saknas eller är inaktuella. Syftet har också (s. 415) begränsats till att bl. a. göra det möjligt att i större utsträckning än f. n. beakta de sammanlagda olägenheterna av ett vattenföretag. Detta skulle emellertid vara möjligt även inom ramen för planeringsöverväganden enligt den flexibla 3 kap. 1 §. Det förhållandet att gränsen mellan dessa lagrum blir flytande bör, framhåller civilutskottet, inte kunna utnyttjas till att indirekt öka dispensmöjligheterna enligt 3 kap. 3 § andra stycket.

Jordbruksutskottet ansluter sig till civilutskottets synpunkter på tillåtlighetsprövningen enligt 3 kap. 1 § lagförslaget. Som civilutskottet antytt kan den flexibla utformningen av 3 kap. 1 § möjligen leda till att dispensmöjligheterna enligt 3 § andra stycket indirekt ökar. Det bör därför, i enlighet med vad civilutskottet anfört, understrykas att varken regeringen eller övriga prövningsorgan har befogenhet att medge företag som strider mot allmänna planeringssynpunkter (jfr prop. s. 491). Dispensregeln i 3 § andra stycket tar således endast sikte på de fall då ett vattenföretag inte ansetts otillåtligt redan på grund av att det strider mot allmänna planeringssynpunkter (1 §) eller fastställt plan (2 §).

Vattenföretags förhållande till planer och markanvändningsbestämmelser

Enligt 3 kap. 2 § lagförslaget får inte byggnads- och andra anläggningsarbeten som utgör vattenföretag eller som utförs för ett vattenföretag strida

mot fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan. Mindre avvikelse från sådan plan får dock ske, om avvikelsen är förenlig med planens syfte. Den vattenrättsliga tillståndsmyndighetens bedömning av en anläggningsplanenlighet och en medgiven planavvikelse skall i princip vara bindande vid en senare prövning av frågan om planenlighet i samband med en byggnadslovsprövning rörande anläggningen. Frågan om det är lämpligt med en särskild föreskrift härom i byggnadslagstiftningen bör enligt föredraganden lämpligen behandlas i samband med det pågående arbetet med en ny plan- och bygglag.

Lagförslaget innehåller inte någon motsvarighet till den möjlighet som finns enligt bl. a. fastighetsbildningslagen och anläggningslagen att medge undantag från planhinder då det inte är fråga om mindre avvikelser från plan. I förekommande fall får tillstånd meddelas under förutsättning att planändring sker. Detta överensstämmer med gällande praxis i fråga om villkorade tillstånd (se prop. 1971:106 s. 112).

Andra stycket i förevarande paragraf innebär att hänsyn skall tas även till andra bestämmelser för mark- och vattenområdets bebyggande vid utförande av vattenföretag. Exempel på bestämmelser och föreskrifter som avses med stadgandet är regionplan, utomplansbestämmelser och föreskrifter enligt naturvårdslagen. Även byggnadsförbud som meddelas i avvaktan på planläggning innefattas härunder.

Vad särskilt angår förhållandet till föreskrifter enligt naturvårdslagen anføres i propositionen några vägledande exempel.

Att utföra ett vattenföretag inom en nationalpark torde så gott som alltid strida mot syftet med parkens tillkomst. Samtycke till intrånget måste i så fall inhämtas av riksdagen (jfr JoU 1979/80:39).

Vid prövningen enligt den nya vattenlagen av vattenföretag som skall utföras inom naturreservat skall tillses att vattenföretaget utförs så att syftet med naturreservatsföreskrifterna inte motverkas. Om vattenföretaget motverkar syftet med reservatsföreskrifterna krävs det att undantag meddelas eller att beslutet om reservat helt eller delvis upphävs vid en prövning enligt 12 § naturvårdslagen. I denna situation kan, som tidigare redovisats, tillståndet enligt den nya vattenlagen meddelas under förutsättning att hindret undanröjs.

I fråga om arbetsföretag m. m. som avses i 16, 18 eller 20 §§ naturvårdslagen gäller f. n. att länsstyrelsens tillstånd till företaget inte behöver inhämtas i den mån tillstånd har lämnats enligt VL. Nämnade paragrafer omfattar bl. a. dels byggnadsföretag m. m. inom strandskyddsområde, dels täktverksamhet och vissa andra arbetsföretag i vattenområde. I dessa fall ersätter den vattenrättsliga prövningen, som skall innefatta hänsynstagande till naturvårdens och friluftslivets intressen, länsstyrelseprövningen enligt naturvårdslagen. Samma ordning avses bli gällande enligt den nya vattenlagen. Förevarande stadgande har därvid utformats så att bestämmelserna i 16, 18 och 20 §§ naturvårdslagen tagits undan från de markanvändningsbestäm-

melser som uttryckligen kan utgöra hinder mot ett vattenföretag. Naturvårdens och friluftslivets intressen skall därvid enligt propositionen beaktas inom ramen för de övriga tillåtlighetsreglerna i den nya lagen, vilket i första hand torde ske med stöd av regeln i 3 kap. 3 § om hänsynstagande till allmänna intressen (jfr nästföljande avsnitt).

I fråga om vattenföretag som strider mot föreskrifter om naturvårdsområde enligt 19 § naturvårdslagen gäller däremot inte något undantag för företag som har prövats enligt VL. Någon ändring föreslås inte i anledning av den nya vattenlagen. Om företaget skall komma till stånd, fordras upphävande helt eller delvis av sådana föreskrifter.

I motion 1982/83:13 (s) berörs samspelet mellan naturvårdslagens hänsynsregler och den nya vattenlagens tillåtlighetsregler. Motionären hyser farhågor för att syftet med bl. a. strandskyddsbestämmelserna motverkas genom de föreslagna reglerna i 3 kap. Vidare hänvisas till bestämmelsen i 2 kap. 6 § om rätten att vid annans vattenområde ha mindre brygga, båthus eller liknande byggnad. Genom den nya lagen upphävs enligt motionen det starka naturskydd och strandskydd som naturvårdslagen ger och bedömningen av styrkan i miljö- och naturvårdskrav överläts i stor utsträckning till domstol. Motionen utmynnar i ett yrkande att den nya vattenlagen bör underordnas naturvårdslagen.

Utskottet vill, vad först beträffar byggnad eller anordning som avses i 2 kap. 6 § lagförslaget, fästa uppmärksamheten på att denna bestämmelse endast tar sikte på rättsförhållandet mellan strandägare m. fl. och ett vattenområdes ägare. Paragrafen är med andra ord en rådighetsregel men ej en tillåtlighetsregel. Som framgår av propositionen (s. 407) är strandägaren inte befriad från skyldighet att söka tillstånd enligt nya vattenlagen, om sådan skyldighet följer av 4 kap. Om anläggningen (båthuset, bryggan osv.) utgör vattenföretag enligt definitionerna i 1 kap. 3 § föreligger således tillståndsplikt under de förutsättningar som anges i 4 kap. Syftet med vissa regler i naturvårdslagen, däribland strandskyddsbestämmelserna, får i sådana fall tillgodoses inom ramen för den vattenrättsliga prövningen. Är anläggningen ej tillståndspliktig enligt nya vattenlagen kan i stället tillståndsplikt eller samrådspikt föreligga enligt naturvårdslagen. Det bör dock uppmärksammas att strandskyddsbestämmelserna i 16 § naturvårdslagen ej omfattar anläggning eller åtgärd som behövs för jordbruket, fisket, skogsskötseln eller renskötseln om anläggningen ej tillgodoser bostadsändamål.

Som utskottet närmare redovisat ovan har tillåtlighetsreglerna i 3 kap. lagförslaget konstruerats så att den vattenrättsliga prövningen i vissa fall ersätter länsstyrelsens prövning enligt naturvårdslagen. Motsvarande ordning gäller f. ö. i nuvarande VL. Den vattenrättsliga prövningen skall i dessa fall självfallet göras med beaktande av bl. a. naturvårdens och friluftslivets intressen. Den närmare prövningen sker med stöd av den allmänna regeln i 3 kap. 3 § om skydd för allmänna intressen, som redovisas i det följande. Motionens förslag att naturvårdslagen i samtliga fall överordnas nya

vattenlagen anser sig utskottet inte kunna tillstyrka. Utskottet utgår från att syftet med motion 1982/83:13 till stor del kan tillgodoses inom ramen för en samlad bedömning av vattenföretagens lämplighet från olika synpunkter.

Generellt skydd för allmänna intressen

Som utskottet tidigare anfört är ett av huvudsyftena med förslaget att ersätta den nu gällande VL:s detaljerade tillåtlighetsregler med mera allmänt hållna regler, som skall möjliggöra en samlad bedömning av ett vattenföretags lämplighet från bl. a. allmänna planerings- och samhällsekonomiska synpunkter. I överensstämmelse härmed föreslås en generellt avfattad bestämmelse om skydd för allmänna intressen (3 kap. 3 §). Syftet med denna bestämmelse är bl. a. att göra det möjligt att vid tillåtlighetsprövningen i större utsträckning än f. n. beakta de sammanlagda olägenheterna av ett vattenföretag.

Ett vattenföretag kan, som föredraganden anför, ha inverkan på allmänna intressen som inte har beaktats i några planer eller markanvändningsbestämmelser och som inte heller omfattas av de mera långsiktiga, allmänna planeringssynpunkterna. Det kan röra inverkan på fiskeintresset, speciella naturvårds- och kulturminnesvårdssynpunkter, rennäringens intressen, närboendes trevnad osv. Frågor om inverkan på sådana allmänna intressen aktualiseras vanligen först i och med ställningstagandet till ett konkret vattenföretag. Det kan också tänkas att nya allmänna intressen har tillkommit eller att förhållandena eljest har ändrats efter fastställande av en plan eller markanvändningsbestämmelser (jfr NJA 1977 s. 768). Den översiktliga bedömning av ett vattenföretags lämplighet från allmänna planläggningssynpunkter som görs vid planprövningen innebär inte heller någon garanti för att inte speciella allmänna intressen förnärmas. I många fall kommer det inte heller att finnas några planer eller andra markanvändningsbestämmelser för det område som vattenföretaget berör. Kravet på planöverensstämmelse föreslås därför kompletterat med en lagregel som innebär ett direkt skydd för allmänna intressen. I likhet med vad som nu är fallet krävs att ingreppet skall medföra mera betydande olägenheter för att företaget skall anses otillåtligt. En bestämmelse i frågan bör alltså innehålla förbud endast mot sådana vattenföretag som medför olägenheter av större betydelse för allmänna intressen.

Genom en generellt avfattad skyddsbestämmelse blir det möjligt att i större utsträckning än hittills beakta de sammanlagda olägenheterna av ett vattenföretag och inte bara se till olägenheterna för varje allmänt intresse, betraktat för sig. Tillstånd skall alltså kunna vägras, om vid en samlad bedömning av företagets inverkan från allmän synpunkt olägenheterna tillsammantagna bedöms vara av större betydelse.

Skyddet för de allmänna intressena blir emellertid inte ovillkorligt. Enligt förslaget skall ett företag, även om det medför olägenhet av större betydelse för ett allmänt intresse, få tillåtas om det prövas vara av synnerlig betydelse

från allmän synpunkt. Härigenom möjliggörs vattenföretag som å ena sidan hotar allmänna intressen men som å andra sidan har stor positiv betydelse för t. ex. landet, orten eller näringslivet eller eljest från allmän synpunkt. Dispensregeln kommer i de allra flesta fallen att få betydelse för större vattenföretag som liksom hittills skall tillåtlighetsprövas av regeringen, antingen obligatoriskt eller efter förbehåll. Tillämpning i andra fall av regeln torde bli sällan förekommande. De känsliga avvägningar som därvid kan komma i fråga bör, som anförs i propositionen, endast ankomma på regeringen. *Det blir således domstolens, och i förekommande fall förrättningsmannens, uppgift att fastslå om förutsättningar för tillämpning av dispensregeln föreligger och, om så är fallet, hänskjuta tillåtlighetsfrågan till regeringen.*

Samhällsekonomisk tillåtlighetsbedömning

Syftet med den föreslagna bestämmelsen i 3 kap. 4 § är att vattenföretagen skall kunna underkastas en samhällsekonomisk tillåtlighetsbedömning i friare former än vad nuvarande VL medger. Bestämmelsen har utformats så att ett vattenföretag får komma till stånd endast om företaget från allmän och enskild synpunkt medför fördelar, som överväger kostnaderna samt skadorna och olägenheterna av det. Denna avfattning av tillåtlighetsstadgandet medger bl. a. att företag som vid en strikt ekonomisk bedömning t. o. m. kan visa sig förlustbringande men som har stor allmän betydelse, t. ex. fiske- eller miljövårdande åtgärder, kan tillåtas.

Den samhällsekonomiska tillåtlighetsbedömningen föreslås bli tillämplig även om företaget endast skadar eller tar i anspråk egendom som tillhör företagaren själv. Detta innebär en ändring i förhållande till VL och utredningsförslaget.

Av propositionen framgår vidare att bedömningen inte alltid skall begränsas till företagens inverkan på vattenförhållandena utan att man också bör kunna beakta andra verkningar av företaget i den mån de inte har beaktats i ett planärende eller prövats enligt annan lagstiftning, främst miljöskyddslagen. Vad som åsyftas är bl. a. att man ibland vid tillåtlighetsprövningen måste beakta också den verksamhet som skall utövas vid företaget, när verksamheten i sig inte utgör ett vattenföretag. Har t. ex. frågan om båttrafiken vid en hamn eller brygga som är föremål för prövning inte beaktats i en bindande plan och har den inte heller prövats eller kommer att prövas enligt miljöskyddslagen, bör verksamheten vägas in vid den vattenrättsliga prövningen. Som föredraganden anförte bör det nu sagda gälla inte bara vid den samhällsekonomiska bedömningen enligt 4 § utan också vid bedömningen av de allmänna intressena enligt 3 §.

Sättet för utförande av ett vattenföretag m. m.

I 3 kap. 7 § lagförslaget ges anvisningar hur ett vattenföretag skall utföras med avseende på omfattning och sätt. Dessa regler kan läggas till grund för jämkningar av ett i och för sig tillåtligt företag. Stadgandet är således inte att betrakta som en egentlig tillåtlighetsregel. Frågan om ett vattenföretags omfattning och utförande skall i första hand prövas på grundval av reglerna i 3 kap. 1–4 §§. Med stöd av dessa regler skall jämkning kunna ske så att företaget över huvud taget blir tillåtligt. Om det sedan finns utrymme för olika lösningar eller ytterligare jämkningar av det sålunda tillåtliga företaget, blir förevarande stadgande tillämpligt.

Syftet med stadgandet är att skydda motstående intressen av både allmän och enskild natur. Hänsyn skall tas inte bara till ekonomiska utan också till ideella värden. Bl. a. kan hänsyn tas till estetiska synpunkter (se NJA 1950 s. 89). Enligt paragrafens första stycke skall vidare hänsyn tas till framtida vattenföretag m. m. som kan antas beröra samma vattentillgång.

Andra stycket innehåller en bestämmelse om skyldighet att vidta skadeförebyggande åtgärder. Denna skyldighet ingår som ett led i företagets lämpliga utförande med hänsyn till motstående intressen. Förevarande bestämmelse avser främst åtgärder för att motverka eller avhjälpa skador på allmänna intressen eller för en större krets av enskilda sakägare.

Inom vattenrättsskipningen har utbildats en fast praxis i fråga om skadeförebyggande åtgärder. Denna praxis har redan lagfästs när det gäller skadeförebyggande åtgärder som ett alternativ till ersättning till enskilda sakägare (se 9 kap. 1 § tredje stycket VL samt prop. 1974:83 s. 152 och 294) och i den nya vattenlagen finns en motsvarande bestämmelse i 9 kap. 1 § tredje stycket. Till sistnämnda bestämmelse hänvisas i andra styckets andra mening.

Åtgärder till skydd för fisket

Bland reglerna om allmänna förutsättningar för vattenföretag föreslås en motsvarighet till 2 kap. 8 § VL om skyldighet för den som utför ett vattenföretag att utan ersättning vidta åtgärder till skydd för fisket. Förslaget sträcker sig dock längre än gällande VL så till vida att nuvarande praxis att tillämpa stadgandet på även annan fisk än den egentliga vandringsfisken föreslås lagfäst. Dessutom skall åtgärderna kunna föreskrivas i samband med alla slags vattenföretag (3 kap. 11 §).

I stadgandet erinras om möjligheten att föreskriva en skyldighet för företagaren att betala en fiskeavgift i stället för att vidta åtgärder till skydd för fisket (se vidare härom s. 70 f.).

I fråga om de åtgärder som kan föreskrivas med stöd av förevarande paragraf avses inte någon ändring i förhållande till gällande rätt. Exempel på sådana åtgärder är anläggande av fisktrappa eller ålyngelledare och upptransport av yngel eller lekfisk. Vidare kan företagaren förpliktas att

ställa i ordning nya lekplatser eller att anlägga och driva en fiskodlingsanstalt. Paragrafen har med ändring av utredningsförslaget utformats så att förpliktelserna inte behöver begränsas till det vattenområde som berörs av vattenföretaget. De kan alltså även avse bivattendrag, vilket stämmer överens med användningsområdet för den fiskeavgift som kan ersätta åtgärderna (se 10 kap. 5 §).

Utskottet, som ansluter sig till regeringens förslag i detta hänseende, vill i sammanhanget hänvisa till en bestämmelse i 2 § fiskeriförordningen (1982:126) som anger förordningens "biologiska" tillämpningsområde. Vad som sägs i förordningen om fisk gäller enligt nämnda stadgande även hummer, kräfta, havskräfta, räka, krabba, bläckfisk, ostron, pärlmussla, blåmussla och nejonöga. Det är enligt utskottets mening naturligt att de bestämmelser i nya vattenlagen som reglerar hänsynstagandet till fiskets intressen tillämpas beträffande samtliga arter som omfattas av fiskeriförordningen.

Övrigt

Tredje kapitlet innehåller i övrigt bl. a. bestämmelser om tillåtlighetsprövningens omfattning i fråga om vattenföretag som provas enligt annan lagstiftning (6 §), om jämkning av konkurrerande ansökningar (ansökningar som rör samma vattentillgång, 8 §) samt om möjligheter för utomstående att påverka ett planerat vattenföretags omfattning och utförande (10 §). Den närmare innebörden av dessa stadganden utvecklas framför allt i specialmotiveringen, s. 417 f.

Lagförslaget innehåller inte någon motsvarighet till regeln i 2 kap. 48 § VL om det kommunala vattenförsörjningsintressets privilegierade ställning vid konkurrens mellan flera grundvattentäkter. Enligt föredraganden bör den nya lagen varken gynna eller missgynna vissa intressen. Även om det kommunala vattenförsörjningsintresset måste tillmätas avgörande betydelse i de flesta konkurrenssituationer, kan ett uttryckligt stadgande med denna innebörd antas verka hämmande på annan nyttig användning av vattnet, t. ex. för jordbruksändamål eller industriell vattenförsörjning. Enligt propositionen bör därför denna fördelningsfråga lösas inom ramen för den allmänna konkurrensregeln i 3 kap. 8 §.

Prövningssystemet

Allmänt

Frågor om tillstånd att utföra kraftverk och andra större vattenbyggnadsföretag provas i dag av vattendomstol med skyldighet för domstolen att genom underställning låta regeringen pröva företagets tillåtlighet med beaktande av bl. a. allmänna planeringssynpunkter. Det är därefter vattendomstolen som meddelar tillstånd och avgör ersättningsfrågorna. Vatten-

domstolens avgörande kan överklagas till Svea hovrätt i dess egenskap av en för hela landet gemensam vattenöverdomstol och därifrån till högsta domstolen. Mindre vattenbyggnadsföretag prövas av vattendomstolen som första instans. Domstolen är i dessa fall skyldig att underställa regeringen tillståndsfrågan endast då viktiga samhällsintressen sätts i fara. Överklagande kan ske till vattenöverdomstolen och högsta domstolen.

Frågor om tillstånd till torrlägningsföretag, eller med en av vattenlagsutredningen föreslagen term markavvattningsföretag, avgörs vid syneförrättning. Härvid prövas också ersättningsfrågorna. Mycket omfattande företag skall underställas regeringens prövning för bedömning från allmänna planeringssynpunkter. Synemännens utlåtande angående huvudsakligen mer ingripande företag skall underställas vattendomstolens prövning. Talan mot synemännens utlåtande kan föras hos vattendomstolen och överklagande sker därifrån till vattenöverdomstolen och högsta domstolen.

Vattendomstolarna var tidigare självständiga administrativa enheter under Svea hovrätt i dess egenskap av vattenöverdomstol. Sedan den 1 januari 1972 ingår de i tingsrättsorganisationen. Luleå, Umeå, Östersunds, Stockholms, Växjö och Vänersborgs tingsrätter är vattendomstolar. Gränserna för de till varje domstol hörande områdena följer vattendelare mellan olika vattensystem. En vattendomstol består av en ordförande (vattenrättsdomare), en teknisk ledamot och två nämndemän. Ytterligare en teknisk ledamot får ingå i domstolen efter vattenrättsdomarens bestämmande.

Vattenlagsutredningen har, i huvudsaklig överensstämmelse med sina direktiv, föreslagit ett helt nytt prövningssystem för alla vattenföretag utom markavvattningsföretagen. För prövning av sistnämnda kategori av vattenföretag föreslås att förrättningsformen behålls med fullföljd domstolsvägen. En modernisering av förrättningsbestämmelserna föreslås dock.

Utredningens förslag innebär beträffande övriga vattenföretag att frågor om tillstånd till och väsentliga villkor för företagen skall avgöras i administrativ ordning, beträffande de större företagen av regeringen, beträffande de medelstora företagen av den nuvarande koncessionsnämnden för miljöskydd samt i fråga om de mindre företagen av länsstyrelserna. Övriga villkorsfrågor samt skaderegleringen skall handhas av fastighetsdomstolen vid de sex tingsrätter som nu är vattendomstol.

Förslaget till ett nytt prövningssystem har fått ett mycket blandat mottagande vid remissbehandlingen. Omkring hälften av remissinstanserna, däribland sjöfartsverket, lantbruksstyrelsen, naturvårdsverket, planverket, samtliga hörda länsstyrelser utom en, miljöskyddsutredningen och Kommunförbundet, tillstyrker utredningsförslaget eller lämnat det utan erinran. Övriga som har yttrat sig i frågan, däribland samtliga domstolar, förordar andra system. De flesta av de kritiska remissinstanserna förordar ett bibehållande i stort av den nuvarande sammanhållna prövningen vid vattendomstol. I de negativa remissyttrandena framhålls särskilt att organisationsreformen inte kan väntas tillgodose önskemålen om ett effektivt,

snabbt och smidigt samt från rättssäkerhetssynpunkt betryggande förfarande. Man framhåller också att tillståndsfrågan, frågan om villkor samt frågorna om skadeförebyggande åtgärder och om ersättning har sådant samband med varandra att bedömningen inte bör delas upp på olika myndigheter. Både de positiva och de negativa remissinstanserna understryker att ett genomförande av förslaget förutsätter en personell upprustning hos länsstyrelserna. De kritiska remissinstanser som inte ansluter sig till vattendomsstolsmodellen förordar i huvudsak en sammanhållen prövning enligt både vattenlagen och ML hos regionala koncessionsnämnder eller miljörätter.

Föredraganden har för sin del kommit till den slutsatsen att man bör behålla det nuvarande vattenrättsliga prövningssystemet och att vattendomsstolarna således bör vara prövningsorgan när det gäller såväl tillstånds- som ersättningsfrågor. Skälen för detta ställningstagande redovisas utförligt på s. 70–77 i propositionen. I detta sammanhang erinras bl. a. om att samhället redan har eller kommer att få flera instrument för planeringen av våra vattentillgångar. Genom en lagändring som trädde i kraft den 1 januari 1972 fick vidare regeringen större möjligheter än tidigare att vid prövningen av de större vattenföretagen göra en allsidig bedömning med hänsyn till allmänna planeringssynpunkter (4 kap. 17–20 §§ VL). Behovet av hänsynstagande till sådana synpunkter är givetvis mest uttalat beträffande de större vattenföretagen, och lagförslaget innebär att regeringens prövningsrätt bibehålls beträffande dessa företag. I fråga om de medelstora och små företagen anför föredraganden att vattendomsstolarnas bristande möjlighet att f. n. ta hänsyn till allmänna planeringssynpunkter är en fråga av mera rättslig än faktisk natur. Genom att VL:s stela tillåtlighetsregler nu föreslås ersatta med mer allmänt hållna regler (se närmare härom ovan) möjliggörs emellertid en friare och mer mångsidig prövning av företaget. Enligt propositionen finns det i och för sig inget som hindrar att sådana bedömningar görs av domstol.

Enligt propositionen kan det vidare befaras att effektivitets- och snabbhetskraven blir sämre tillgodosedda genom ett delat system. Det bör bl. a. beaktas att villkorsfrågorna i vattenmål vanligen hänger intimt samman med ersättningsfrågorna. Det måste många gånger bli svårt för en fristående tillståndsmyndighet att rätt avgränsa vilka villkor som kan fastställas utan risk för efterföljande komplikationer vid fastighetsdomstolens prövning. Man kan heller inte komma ifrån att länsgränserna är mindre lämpliga som skiljelinjer jämfört med nuvarande system där gränserna för vattendomsstolarnas domsområden följer gränserna för avrinningsområden. Till de anförda synpunkterna måste enligt föredraganden också läggas kostnadsaspekterna. Utredningens förslag gör det nämligen ofrånkomligt att det allmännas kostnader ökar med hänsyn bl. a. till kraven på personalförstärkningar hos de myndigheter som enligt utredningen skulle handha tillståndsprövning m. m.

Med stöd av de här i korthet återgivna skälen stannar föredraganden således för att föreslå ett i princip oförändrat provningssystem. Systemet med överprövning vid vattenöverdomstolen, som liksom hittills knyts till Svea hovrätt, föreslås bibehållas. En viss översyn av reglerna rörande handläggning av vattenmål görs i propositionen och kommenteras närmare i specialmotiveringen (s. 513 ff.). Markavvattningsföretagen avses även i fortsättningen prövas vid förrättning. Förfarandet anpassas till reglerna i fastighetsbildningslagen (prop. s. 494 ff.). Bestämmelser om handläggningen har intagits i 12 kap. lagförslaget, såvitt avser prövningen av markavvattningsföretag. I 13 kap. finns regler om prövningen av vattenmål.

Utskottet kan instämma i föredragandens bedömning att det finns många skäl för att bibehålla det nuvarande judiciella provningssystemet. Det finns emellertid också starka skäl som talar för en övergång till ett administrativt provningssystem i enlighet med utredningens förslag. Genom ett sådant provningssystem skulle t. ex. de olägenheter som är förenade med att vissa vattenföretag omfattas av miljö- och naturvårdslagstiftningen resp. planlagstiftningen bli mindre framträdande. Utskottet delar härvidlag den i civilutskottets yttrande framförda uppfattningen att regeringsförslaget från samhällsplaneringens allmänna utgångspunkter kan framkalla vissa betänkligheter beträffande den avsedda samlade bedömningen av vattenföretagens lämplighet och deras inpassande i samhällsplaneringen i stort. Utskottet skulle därför föredra ett administrativt provningssystem för vattenföretagen. Utskottet anser sig dock inte ha underlag för att nu föreslå ett så långtgående och tidsödande ingrepp i lagförslaget som en ändring av provningssystemet skulle innebära. Frågan om ett administrativt provningssystem bör därför göras till föremål för ytterligare överväganden av regeringen. Med hänsyn till att regeringens förslag inte innebär några förändringar av det nuvarande provningssystemet och då förslaget innehåller åtskilliga angelägna reformer bör lagstiftningen genomföras utan hinder av att provningssystemet övervägs ytterligare.

Regeringens provningsrätt

Nuvarande bestämmelser om regeringens provningsrätt (4 kap. 17–20 §§ VL) tillkom genom en lagändring den 1 januari 1972. Bestämmelsen tar sikte på vissa större vattenföretag. Med stöd av 4 kap. 17 § VL har i vattenrättskungörelsen (1971:789, ändrad senast 1981:983) angetts vilka företag som alltid skall prövas av regeringen. Regeringen kan vidare enligt samma stadgande i VL förbehålla sig prövningen av andra företag som är av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet.

Bestämmelser om större vattenföretag m. m. införs nu i 11 kap. lagförslaget. Kapitlet är indelat i två avdelningar, varav den första behandlar regeringens provningsrätt och den andra behandlar frågan om förberedelse av större vattenföretag.

Vad beträffar de större vattenföretagen anges i själva lagtexten vilka

företag som alltid skall prövas av regeringen. Uppräkningen av ifrågavarande företag motsvarar – med smärre sakliga ändringar – den uppräkning som finns i 1 § vattenrättskungörelsen. Andra vattenföretag än de som särskilt uppräknas kan komma under regeringens prövning enligt 11 kap. 3 §, dvs. företag som är "av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet". I sådana fall får regeringen förbehålla sig prövningen av företagets tillåtlighet. Förbehållsrätten gäller alla typer av företag och bl. a. även dikning, vilket utgör en nyhet i förhållande till VL.

Tillåtligheten av ett vattenföretag kan även komma under regeringens prövning genom underställning enligt 12 kap. 29 § eller 13 kap. 42 § lagförslaget. Det gäller företag som orsakar skada eller olägenhet av större betydelse för allmänna intressen men som ändå kan få komma till stånd om det befinns vara av synnerlig betydelse från allmän synpunkt (3 kap. 3 §). Som utskottet tidigare anfört har dock regeringens dispensrätt enligt VL inskränkts så till vida att företag som strider mot allmänna planeringssynpunkter ej får medges (3 kap. 1 §).

Liksom hittills kommer särskilda regler om förberedelse av större vattenföretag att gälla (11 kap. 7–11 §§).

Civilutskottet har i sitt yttrande ifrågasatt det nödvändiga i att i lagtexten ange de älvar och älvräckor som redan genom riksdagens beslut om riktlinjer för den fysiska riksplaneringen undantagits från utbyggnad. Genom den indispensabla tillåtlighetsregeln i 3 kap. 1 § (se ovan s. 30) om hinder från allmänna planeringssynpunkter skulle enligt civilutskottets mening angivna tillåtlighetsfråga vara uttömmande reglerad. Just i de avsedda fallen där det finns ett klart hinder mot tillstånd blir en prövning, om den över huvud taget aktualiseras, närmast av formell natur och kräver därmed inga planeringsbedömningar på regeringsnivå. I avbidan på en precisering av riktlinjerna för den fysiska riksplaneringen anser civilutskottet det dock rimligt att de ärenden som kan tänkas förekomma beträffande undantagna älvar och älvräckor prövas av regeringen och att 11 kap. 1 § punkt 4 i lagförslaget bör kvarstå t. v. Jordbruksutskottet ansluter sig till civilutskottets synpunkter i denna del.

Utskottet delar vidare civilutskottets uppfattning att redovisningen i den nya vattenlagen av undantagna älvar och älvräckor bör överensstämma med aktuella riksdagsbeslut och kopplas direkt till de av riksdagen antagna riktlinjerna. Härav följer att uppräkningen i 4 § bör kompletteras i fråga om Västerdalälven som ej bör tas upp i sin helhet utan endast avse Västerdalälven uppströms Hummelforsen resp. nedströms Skifsforsen (se CU 1977/78:9 och 1979/80:6).

I enlighet med civilutskottets yttrande bör vidare påpekas att regeringens prövningsrätt genom förteckningen i 4 § utvidgats i förhållande till gällande lydelse av 4 kap. 17 § VL, vilken begränsar prövningsrätten till företag som är av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet. Oavsett om riktlinjerna omfattar förbud även mot mindre företag reser sig frågan om

regeringen skall belastas med prövning av mycket små företag. Som civilutskottet antytt torde denna fråga kunna bedömas inom ramen för eventuell ytterligare utredning om prövningssystemet.

Civilutskottet har vidare ansett anledning föreligga att ytterligare belysa de namnformer m. m. som använts i denna del av lagförslaget och har därför inhämtat yttrande i ämnet från lantmäteriverket. Lantmäteriverket har i sin tur inhämtat yttrande från ortnamnsarkivet i Uppsala (bil. 2 a–2 b). I yttrandena föreslås att lagförslagets namnformer i vissa fall ändras. Jordbruksutskottet har emellertid inte funnit tillräcklig anledning att nu frånga de namnformer som får anses förankrade i gällande riksdagsbeslut om berörda älvar och älvräckor och som – såvitt känt – ej gett anledning till osäkerhet angående beslutens sakliga innebörd. Frågan om eventuell ändring av namnformerna torde lämpligen kunna behandlas i samband med övervägandena om en precisering av riktlinjerna inom den fysiska riksplaneringen.

I motion 1981/82:2501, yrkande 1, hemställs att gränsen för regeringens tillåtlighetsprövning av vattenkraftverk enligt 11 kap. 1 § punkt 1 lagförslaget sänks från 20 till 10 megawatt. Motionären anför bl. a. att den föreslagna gränsen om 20 megawatt är otillfredsställande och innebär att nära nog huvuddelen av vattenföretagen kan undandras regeringens prövning, en prövning som ofta utgör en förutsättning för en allsidig bedömning av inte minst fiske- och miljöskador av företaget.

Utskottet får erinra om att regeringen enligt 11 kap. 3 § ges möjlighet att förbehålla sig prövningen av företag som är av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet. Förutsättningar för tillämpning av denna bestämmelse kan givetvis föreligga även i fråga om vattenkraftverk som är avsedda för en installerad generatoreffekt understigande 20 000 kilowatt, vilket är den föreslagna nedre gränsen för obligatorisk prövning av regeringen. Med stöd av förbehållsrätt enligt 11 kap. 3 § kan således även sådana företag som avses i motionen komma att tillåtlighetsprövas av regeringen. Motionen bör med hänsyn härtill inte föranleda någon vidare åtgärd från riksdagens sida.

Omprövning av tillståndsbeslut m. m.

Tillståndsbesluts rättskraft och tidsbegränsning av tillstånd

De grundläggande reglerna om tillståndsbesluts rättskraft och om omprövning av sådana beslut resp. av villkoren för tillståndsbeslut finns i 15 kap. lagförslaget.

Kapitlet innehåller med särskilda huvudrubriker bestämmelser om verkan av domar i ansökningsmål, verkan av beslut efter förrättning, ändrade förhållanden i samfälligheter, oförutsedda skador och fastställande av bestämmelser om vattentappning och vattentäkter.

Huvudprincipen i gällande VL är att ett lagakraftvunnet beslut om tillstånd

till ett vattenföretag skall gälla för all framtid, om det inte förfaller på grund av underlåtenhet att ta det i anspråk eller har tidsbegränsats på företagarens egen begäran. Principen är dock försedd med flera modifikationer, såvitt gäller tillståndets innehåll. Sålunda utgör reglerna om nyprövning av större vattenkraftsanläggningar och vattenregleringar viktiga begränsningar. Vidare finns möjligheter att utverka ändrade bestämmelser om innehållande och tappning av vatten vid en dammbyggnad. Dessutom kan vattendomstolen skjuta upp det slutliga avgörandet av vissa svårbedömbara frågor så att man under en provotid kan avvakta erfarenheterna av företaget.

Föredraganden anför i den allmänna motiveringen (s. 105 f.) att han delar utredningens uppfattning att en företagare som har fått tillstånd till ett vattenföretag måste för sin ekonomiska och tekniska planering kunna utgå från att tillståndet normalt sett kommer att bestå i oförändrad form för längre tid. Ett tillståndsbeslut bör alltså ge företagaren ett rimligt mått av trygghet mot senare ingripanden. Om ett tillståndsbeslut eller väsentliga delar därav kunde rivas upp utan vidare skulle företagarens ställning bli alltför osäker.

Nuvarande huvudregel om tillstånds giltighet bibehålls således i den nya vattenlagen. Ett lagakraftvunnet beslut om tillstånd till ett vattenföretag blir därmed i princip gällande för all framtid. Ett under remissbehandlingen framfört förslag om att tillstånd alltid skall göras tidsbegränsade har föredraganden inte kunnat biträda. Detta innebär att tidsbegränsning av tillstånd endast kan ske med sökandens medgivande.

Enligt utredningens förslag, som i denna del ej godtogs i regeringsförslaget, borde möjlighet införas att tidsbegränsa vissa typer av vattenföretag, nämligen vattentäkter och vattenöverledningar.

Ett av skälen för detta var, framhöll utredningen, behovet av en rationell hushållning med och fördelning av vattnet. Enligt propositionen bör dock bithörande konkurrens- och fördelningsfrågor kunna lösas inom ramen för en särskild vattenplanering (jfr SOU 1980:39). I övrigt finns, i enlighet med propositionens förslag, möjlighet till omfördelning av vatten inom ramen för omprövningsinstitutet och, vad särskilt beträffar bevattningsföretagen, inom ramen för en vattenrättslig samfällighetsbildning.

Alla väsentliga villkor för ett vattenföretag bör om möjligt fastställas i samband med tillståndsbeslutet. Det kan dock inträffa fall då verkningarna av företaget är av så obestämd och komplicerad natur att en, något så när säker standpunkt inte kan tas till frågan om vilka villkor som skall föreskrivas förrän efter mer eller mindre långvariga observationer. Föredraganden anser därför att det även i en ny vattenlag bör finnas en motsvarighet till bestämmelserna i 11 kap. 66 § 2 mom. VL, som ger möjlighet till att under en provotid skjuta upp svårbedömbara frågor om villkor. Uppskovsmöjligheten föreslås liksom f. n. också omfatta svårbedömda ersättningsfrågor.

Omprövning av nya tillstånd till förmån för allmänna intressen

Under denna rubrik behandlas frågan om omprövning av ett vattenrättsligt tillstånd till förmån för allmänna intressen såvitt avser tillstånd som meddelas efter den nya lagens ikraftträdande. Avsnittet inleds med en redogörelse för vissa rättskraftsregler i gällande VL.

Som redan nämnts innehåller gällande VL regler som inskränker rättskraften hos givna tillstånd till förmån för allmänna intressen. Kungsådre- och nyprövningsinstitutet ingår sålunda i ett regelsystem som gör det möjligt att i framtiden ändra den ursprungliga intresseavvägningen, om nya förhållanden påkallar det. De båda instituten har det gemensamma syftet att de skall underlätta för nytillkommande allmänna intressen att göra sig gällande. De är också på så sätt likartade att de båda innebär skyldighet för ägare av vissa vattenbyggnader att i viss utsträckning utan rätt till ersättning finna sig i att deras lagligen förvärvade rättigheter rubbas.

Kungsådreinstitutet (se 1 kap. 5–13 §§ VL) innebär skyldighet för ägaren till ett vattenområde eller en vattenbyggnad i vissa större vattendrag att utan ersättning låta intill en tredjedel av vattenmängden eller fallhöjden tas i anspråk för vissa ändamål. Dessa ändamål är enligt 1 kap. 6 § VL allmän farled, allmän flottled, fiske, torrläggning och bevattning av mark, men enligt 12 § kan även andra allmänna intressen tillgodoses. I en särskild kungörelse (1923:330) har förtecknats de vattendrag där kungsådra finns. Kungörelsen skall enligt 1 kap. 5 § VL omfatta vattendrag i vilka det vid lågvatten framrinner en vattenmängd av minst 5 m³ i sekunden.

Kungsådreinstitutets huvudsakliga syfte kan sägas vara att underlätta förverkligandet av sådana anspråk på fritt framrinnande vatten som kan komma att ställas från samhällets sida efter det att tillstånd lämnats att hålla vattnet inne vid en vattenbyggnad. När det gäller större vattenkraftanläggningar och regleringsföretag har institutet emellertid inte ansetts erbjuda tillräckliga möjligheter att anpassa meddelade tillstånd till samhällsutvecklingens krav. Sådana företag har därför underkastats särskilda bestämmelser om nyprövning (se 4 kap. 5–8 och 16 §§ VL). Företagaren kan också i detta fall utan ersättning få finna sig i nya villkor som medför viss ekonomisk förlust. Nyprövningsinstitutet innebär att den i tillståndsbeslutet verkställda avvägningen mellan byggnadsintresset och motstående allmänna intressen kan omprövas första gången 55 år efter byggnadstidens utgång och därefter vart 40:e år. De nya villkoren får inte tillämpas förrän efter ytterligare 5 år.

Gällande VL innehåller också bestämmelser om en lösningsrätt för staten (se 4 kap. 9–12 §§ VL). Enligt dessa bestämmelser har staten rätt att med vissa längre intervaller lösa bebyggda strömfall med tillhörande byggnader och utmål, när det behövs för att tillgodose allmänt behov.

Någon motsvarighet till bestämmelserna om statens lösningsrätt införs inte i den nya lagen, eftersom det allmännas behov av vattenkraft i erforderlig mån kan tillgodoses genom den föreslagna bestämmelsen om anspråktagan-

de av strömfall enligt 2 kap. 8 § lagförslaget.

Föredraganden biträder utredningens förslag att i den nya lagen införa bestämmelser om omprövning till förmån för allmänna intressen. Detta innebär alltså att en företagare skall vara skyldig att i viss utsträckning underkasta sig inskränkningar i ett givet tillstånd så att allmänna intressen i fortsättningen kan tillgodoses på ett bättre sätt.

Utredningen har inte ansett det lämpligt att i själva lagen uttryckligen ange vilka slags allmänna intressen som bör tillgodoses genom omprövningen. Genom en uppräkningslista av de allmänna intressena skulle man enligt utredningen binda utvecklingen för framtiden, eftersom man inte utan en lagändring skulle kunna beakta andra intressen som vid omprövningstidpunkten kan anses lika skyddsvärda som de särskilt angivna.

Med avseende på arten av de förpliktelser som skall kunna åläggas företagaren i samband med en omprövning kommer i princip inga begränsningar att föreligga. Vid omprövningen bör man alltså kunna ålägga företagaren de förpliktelser som anses lämpligast för tillgodoseende av det allmänna intresse som har påkallat omprövningen. Förpliktelserna kan bestå i ett åläggande för företagaren att vidta skadeförebyggande åtgärder, såsom spegeldammar och erosionskydd, eller skadekompenserande åtgärder genom t. ex. fiskutsättning eller fiskodling. De kan också innebära skyldighet för honom att avstå vatten eller att underkasta sig förlust av fallhöjd, ändrade tappningsbestämmelser eller begränsning av tidigare regleringstillstånd. Kombinationer av sådana förpliktelser kan också tänkas. En annan typ av förpliktelser kan gälla ändrade eller nya kontrollåtgärder.

När det gäller omfattningen av företagarens förpliktelser i samband med omprövningen föreskrivs däremot vissa begränsningar i lagen. Framför allt är det ekonomiska skäl som talar för att man sätter ett tak för de nya förpliktelser som skall kunna åläggas. Begränsningarna innebär att det vid en omprövning inte skall få föreskrivas sådana nya eller ändrade villkor som medför att ändamålet med företaget inte kan tillgodoses eller att dess förutsättningar rubbas avsevärt. Villkoren får inte heller åsamka tillståndshavaren, innehavare av rätt till andelskraft eller annan som har inrättat sig efter företaget någon förlust eller kostnad som står i missförhållande till de fördelar från allmän synpunkt som kan vinnas. Dessutom skall hänsyn tas till de förpliktelser och inskränkningar som tidigare har ålagts tillståndshavaren till förmån för allmänna intressen över huvud taget och alltså inte endast till förmån för det intresse som skall tillgodoses vid omprövningen. Hänsyn bör emellertid endast tas till vad företagaren har fått underkasta sig till följd av tidigare omprövningar och alltså inte till vad han har fått avstå enligt den ursprungliga tillståndsdomen i förhållande till ansökningen (se 15 kap. 10 §).

Av stor betydelse blir frågan vid vilken tidpunkt omprövning av meddelade tillstånd tidigast skall kunna ske. Enligt föredraganden bör tidsfristerna för omprövning vara kortare än de nuvarande nyprövningspe-

rioderna. De föreslagna lagreglerna innebär att tidsfristen första gången bestäms av vattendomstolen i tillståndsdomen med hänsyn till omständigheterna i det särskilda fallet. Med hänsyn till den avskrivningstid som anses motiverad för företaget har det ansetts lämpligt att i lagen ange minimi- resp. maximitider för omprövningen. Av rättssäkerhetsskäl föreslås även de minsta företagen ges en tryggad ställning, och omprövning för dem bör kunna ske efter 10 år. Beträffande de större företagen bör, bl. a. med hänsyn till det finansieringssystem som tillämpas för större vattenkraftverk – med 20-åriga obligationslån och ytterligare belåningstid om 10 år –, tiden kunna vara längre. Omprövningen skall dock alltid kunna ske efter 30 år. Omprövningstiden kan således bestämmas till minst 10 och högst 30 år. Liksom enligt 24 § ML skall tiden räknas från det beslutet om tillstånd att ta företaget i drift vinner laga kraft.

När en omprövning har skett och nya eller strängare bestämmelser har meddelats kan någon ny omprövning inte påkallas förrän en viss tid har förflutit från omprövningsbeslutet. Detta har med andra ord samma verkan i rättskraftshänseende som själva tillståndsbeslutet. Den nya omprövningsperioden bestäms inom samma minimi- och maximitider som gäller beträffande den första perioden.

Lagförslaget innehåller också en regel som skall möjliggöra tidigare omprövning om det under löpande tillståndsperiod inträffar händelser som inte har förutsetts i tillståndsbeslutet och som väsentligt ändrar förutsättningarna för detta. Efter mönster av 24 § första stycket ML föreslås att nya eller strängare villkor för tillgodoseende av allmänna intressen skall kunna föreskrivas under löpande tillståndsperiod, om väsentliga ändringar har skett i vattenförhållandena. För sådan omprövning gäller således ingen tidsbegränsning. En anledning till omprövning kan vara tillkomsten av nya vatten- eller avloppsföretag, som förändrar vattensituationen, samtidigt som en lämplig anpassning av de nya företagen av någon anledning inte har kunnat ske vid tillståndsprövningen av dessa företag. Utanför regelns tillämpning måste däremot falla t. ex. förändringar i samhällets uppfattning om vilka intressen som bör skyddas eller nya tekniska landvinningar. En anledning till omprövning på förevarande grund kan, som föredraganden anför, vara att tillståndet beträffande ett eller flera vattenföretag utefter ett vattendrag har omprövats efter den tidsbestämda omprövningsperiodens utgång och att det härigenom uppkommer väsentligt förändrade förutsättningar för andra företag i samma vattendrag. På sikt kan man vinna den fördelen att tillstånden beträffande samtliga kraftverk i en älv eller en älvsträcka kan omprövas i anslutning till varandra.

Ersättning från det allmänna vid omprövning av nya tillstånd

Enligt propositionen bör som grundprincip gälla att tillståndshavaren har rätt till ersättning för inskränkning eller förlust som uppstår med anledning av omprövningen. När omprövning sker till förmån för vissa allmänna

intressen av kvalificerad natur tillämpas dock inte principen om ersättning fullt ut. Skälet härtill är bl. a. att det allmänna, utan en viss ersättningsfrihet, skulle ha svårt att hävda sina intressen. Som framgår av den tidigare redovisningen har den enskildes rätt att råda över vattnet redan enligt vår äldre rätt varit begränsad och till sitt innehåll bestämd av de allmänna ändamål som vattendragen har ansetts böra tillgodose. Kungsådre- och nyprövningsinstitutet möjliggör sålunda att allmänna intressen kan hävdas utan alltför stora kostnader för det allmänna.

Det invecklade regelsystem som kungsådrebestämmelserna nu bildar föreslås ersatt med enklare regler om begränsning i tillståndshavarens rätt till ersättning för intrång i vattenrätten, när en omprövning sker i syfte att tillgodose allmänna intressen av kvalificerad natur. Till de kvalificerade intressena hänförs allmän farled, allmän hamn, allmän flottled, fiske och hälsovård samt den allmänna miljövården (se 9 kap. 14 §).

I fråga om skyldigheten att utan ersättning avstå vatten i kungsådre- vattendragen gäller den historiskt betingade huvudprincipen att skyldigheten omfattar endast viss del av den framrinnande vattenmängden. Även den nuvarande skyldigheten att utan ersättning vidkännas en produktionsförlust vid nyprövning är partiell. En motsvarande ordning föreslås gälla enligt den nya lagen, när det är fråga om skyldighet för tillståndshavaren att avstå vatten eller fallhöjd eller på annat sätt underkasta sig en produktionsförlust. Företagaren medges i enlighet härmed rätt till ersättning för det produktionsbortfall som åsamkas honom genom nya villkor vid omprövningen till den del värdet av detta bortfall överstiger en viss andel av produktionsvärdet vid anläggningen, resp. värdet av den vattenmängd, fallhöjd eller magasinsvolym som omfattas av tillståndet. Den andel som inte kompenseras föreslås ligga inom gränserna 1/5–1/20 av produktionsvärdet resp. vattenmängden, fallhöjden eller magasinsvolymen och skall närmare bestämmas av tillståndsmyndigheten i samband med tillståndsbeslutet. Tillståndsmyndigheten skall vid sin prövning i angivna hänseende ta hänsyn till bl. a. företagets inverkan på vattenstånds- och avrinningsförhållandena, den fördel eller olägenhet som företaget väntas medföra från allmän och även enskild synpunkt, graden av nytta för tillståndshavaren och innehavare av rätt till andelskraft samt längden av tidsfristen för omprövning.

Enligt propositionen bör produktionshämmande inskränkningar också kunna föreskrivas före den ordinarie omprövningstidens utgång vid väsentligt ändrade förhållanden. I sådana fall skall den andel som inte kompenseras reduceras med hänsyn till den tid som återstår fram till den ordinarie omprövningstidpunkten.

Företagaren kan också åsamkas kostnader av annat slag än de nu nämnda på grund av en omprövning till förmån för allmänna intressen, t. ex. ålägganden att utföra skadeförebyggande eller skadekompenserande åtgärder. Exempel på sådana åtgärder är utförande av spegeldammar, erosionskydd och fisktrappor samt utsättning av fisk. I sådana fall anses företagaren

böra själv bekosta åtgärderna, eftersom kostnaderna bedöms bli förhållandevis måttliga.

Omprövning av äldre tillstånd till förmån för allmänna intressen

De hittills redovisade övervägandena i fråga om omprövning för att tillgodose allmänna intressen avser vattenföretag, vartill tillstånd meddelas efter den nya lagens ikraftträdande. De förordade bestämmelserna reglerar alltså villkoren för företagaren vid nya ansökningar om tillstånd. Företagaren, hans kreditgivare och andra intressenter vet då på grund av föreskrifterna i samband med tillståndet vilka villkor som kommer att gälla för omprövning, periodens längd och hur stor del av de tillkommande kostnaderna etc. som inte kompenseras. De har sålunda att göra sina ekonomiska och tekniska bedömningar rörande företagets utförande med kännedom om dessa förutsättningar.

Annorlunda förhåller det sig med sådana vattenföretag, vartill tillstånd har meddelats före den nya lagens ikraftträdande. Ett införande av vidgade omprövningsmöjligheter beträffande sådana företag – alltså utöver de möjligheter som enligt gällande VL föreligger på grund av bl. a. kungsådre- och nyprövningsbestämmelserna – strider mot grundsatsen att en företagare i förväg skall kunna bedöma de rättsliga konsekvenserna av sitt handlande.

Föredraganden anför att det är ett rättssäkerhetsintresse att en lagstiftning som möjliggör omprövning av ett vattenrättsligt tillstånd inte utan starka skäl görs tillämplig på äldre tillstånd. Han anser emellertid att sådana starka skäl föreligger i detta lagstiftningsärende. Som utredningen har visat är behovet av omprövning i själva verket särskilt stort i fråga om äldre vattenföretag, som kan ha fått tillstånd utan att sådan hänsyn har tagits till motsäende allmänna intressen som skulle ha skett vid en senare bedömning.

På grund av det anförda förordas att omprövningsmöjligheterna också skall omfatta tillstånd som har meddelats med stöd av äldre lag. Särskild hänsyn mot tillståndshavarna och kreditgivarna är dock påkallad beträffande sådana äldre tillstånd.

Omprövningsmöjligheten föreslås därför inträda först efter 10 år från den nya lagens ikraftträdande. I fråga om kraftverk eller regleringar krävs dessutom att 30 år har förflutit från det företaget fullbordats. Omprövning skall dock alltid få ske om väsentliga ändringar i vattenförhållandena sker efter den nya lagens ikraftträdande. Vissa särregler föreslås beträffande sådana vattenföretag som i dag är underkastade nyprövningsskyldighet. Hithörande bestämmelser har intagits i 19–22 §§ i övergångsbestämmelserna.

I fråga om ersättning till företagare vid omprövning av äldre tillstånd föreslås olika regler gälla beroende på om det företag som omprövas är eller inte är underkastat de inskränkningar i ersättningsrätten som gällande VL uppställer genom kungsådre- och nyprövningsbestämmelserna.

Förslaget innebär i denna del att innehavare av företag, vartill tillstånd har erhållits enligt VL eller äldre vattenrättslig lagstiftning och som inte är underkastade vare sig kungsådre- eller nyprövningsbestämmelserna, alltid skall vara berättigade till full ersättning för en förlust eller kostnad till följd av en omprövning, oavsett om avståndet sker för att tillgodose kvalificerade allmänna intressen eller inte.

När det däremot gäller företag som i dag är underkastade kungsådre- och/eller nyprövningsbestämmelserna bör enligt propositionen en viss ersättningsfrihet för det allmänna föreligga vid omprövning till förmån för de kvalificerade allmänna intressen som tidigare angetts. I syfte bl. a. att undvika alltför komplicerade övergångsbestämmelser föreslås att denna ersättningsfrihet schabloniseras till en tjugondel av produktionsvärdet för vattenkraftföretag och i övriga fall till en tjugondel av värdet av fallhöjden, vattenmängden eller magasinsvolymen.

I motion 1981/82:2501 yrkande 2 (s) yrkas att även äldre vattenföretag, som ej omfattas av kungsådre- eller nyprövningsbestämmelserna, inbegrips i skyldigheten att utan ersättning från det allmänna avstå vatten med en tjugondel av produktionsvärdet, fallhöjden osv. vid omprövning till förmån för allmänna intressen. Ersättningsfrihet för det allmänna torde enligt motionären ofta utgöra en förutsättning för de restaureringar av havsöringsåsar m. m. som är ytterst angelägna. Ett sådant restaureringsarbete nödvändiggör i många fall byggande av fiskvägar och annat som kan innebära viss vattenavledning. Motionären påpekar att den föreslagna gränsen om en tjugondel av produktionsvärdet m. m. är avsevärt lägre än vad de företag som omfattas av nuvarande kungsådre- och nyprövningsregler kan få avstå genom tillämpning av dessa regler. Anledningen till att utredningen satte gränsen så lågt torde också ha varit att man förutsatte att samtliga äldre företag skulle drabbas av samma inskränkning och att en utjämning mellan olika kraftföretag skulle ske kostnadsmässigt.

Konstitutionsutskottet har avgett yttrande över motionen i angiven del, med utgångspunkt i bestämmelsen i regeringsformen (RF) 2 kap. 18 § om rätt till ersättning för den enskilde vid vissa ingrepp av expropriativ natur. Konstitutionsutskottet anför att RF 2 kap. 18 § endast är tillämplig när egendom tas i anspråk genom expropriation eller annat sådant förfogande. Den drabbade skall då vara tillförsäkrad ersättning för förlusten enligt grunder som bestäms i lag. Enligt konstitutionsutskottets mening utgör nämnda bestämmelse inte något hinder mot sådana begränsningar i ersättningsrätten som avses i 12 § övergångsbestämmelserna. Propositionens förslag i detta hänseende vad gäller vattenföretag som är underkastade gällande kungsådre- eller nyprövningsbestämmelser liksom det remitterade förslaget i motion 1981/82:2501 är således inte oförenliga med RF.

Till yttrandet är fogade två avvikande meningar (m resp. c och fp) samt ett särskilt yttrande (vpk).

Jordbruksutskottet ansluter sig till i propositionen gjorda uttalanden angående behovet av omprövningsbestämmelser som kan tillämpas även beträffande tillstånd som meddelats med stöd av äldre lag. Många av de företag som berörs av de föreslagna övergångsreglerna har tillkommit under en tid då nödvändigheten av att ta hänsyn till bl. a. naturvårds- och miljöskyddsintressen inte var lika uppenbar som i dagens samhälle. Utskottet delar således uppfattningen att omprövningsreglerna i princip bör bli tillämpliga också på äldre företag. Förslaget om särskilda övergångsregler för angivna fall tillstyrks, med den jämkning som föranleds av att ikraftträdandet av nya vattenlagen framflyttas ett år enligt utskottets förslag.

I propositionen framhålls (s. 120), med hänvisning till vissa remissyttrandena, att det finns ett stort antal företag – i varje fall över 300 – som inte är underkastade VL:s regler om nyprövning eller kungsådra. Enligt föredraganden kräver rättssäkerhetsskäl att frågan om skyldighet att avstå vatten etc. utan ersättning görs avhängig av om det företag som omprövas är underkastat de inskränkningar i ersättningsrätten som gällande VL uppställer genom kungsådre- och nyprövningsbestämmelserna. Propositionen innehåller i denna del en parentetisk hänvisning till 2 kap. 18 § regeringsformen, dock utan att det uttryckligen anges huruvida detta stadgande ansetts tillämpligt.

Utskottet får för sin del anföra följande. Som konstitutionsutskottet anfört omfattar RF 2 kap. 18 § fall då någons egendom tas i anspråk genom expropriation eller annat sådant förfogande. Regeln är sålunda tillämplig endast vid ingrepp av expropriativ natur – dvs. tvångsavhändelser – i äganderätt och liknande rättigheter. För dessa fall uppställer RF krav på en viss ersättningsstandard, innebärande att den som drabbas av ingreppet skall vara tillförsäkrad ersättning för förlusten enligt grunder som bestäms i lag. Det skall alltid vara fråga om en verklig ersättning och inte blott om en symbolisk kompensation. Den grundlagsfästa ersättningsrätten omfattar däremot inte ingripanden i form av s. k. användningsreglering, som endast begränsar ägarens möjligheter att utnyttja egendomen. Exempel på sådana inskränkningar finns bl. a. i plan- och byggnadslagstiftningen. De inskränkningar som kan bli aktuella vid omprövning enligt 11 § övergångsbestämmelserna får enligt utskottets mening närmast anses jämförbara med sådan användningsreglering som nyss nämnts. I likhet med konstitutionsutskottet anser utskottet således inte att vare sig propositionens förslag om begränsningar i ersättningsrätten eller det något mera långtgående förslaget i motion 1981/82:2501 är oförenliga med RF.

De skäl som anförts för att omprövningsreglerna skall tillämpas på äldre företag talar också för att det allmänna åtnjuter en viss ersättningsfrihet vid omprövning till förmån för vissa kvalificerade allmänintressen, oavsett om det berörda företaget varit underkastat bestämmelserna om kungsådra och nyprövning eller ej. Enligt utskottets mening kan det inte anses oskäligt om

ett företag kan åläggas att självt bära en tjugondel av produktionsförlusten m. m. vid omprövning till förmån för sådana intressen. Utskottet tillstyrker således motion 1981/82:2501 yrkande 2. Härav följer att 12 § övergångsbestämmelserna om viss ersättningsfrihet för det allmänna vid omprövning till förmån för där angivna intressen skall omfatta även de äldre företag på vilka VL:s regler om kungsådra och nyprövning inte är tillämpliga. Syftet med motionen uppnås genom att i nämnda paragraf orden "samt bestämmelserna i vattenlagen (1918:523) om kungsådra eller nyprövning var tillämpliga på företaget" utgår ur lagtexten.

Utskottet har däremot inte funnit anledning att föreslå motsvarande ändring i 14 § övergångsbestämmelserna, som behandlar förluster för ett äldre vattenföretag till förmån för ett nytillkommande företag enligt den nya vattenlagen.

Vissa andra omprövningsfrågor m. m.

I 15 kap. 3 § lagförslaget finns de grundläggande bestämmelserna om omprövning av villkor till förmån för allmänna intressen. Som närmare framgår av den föregående redogörelsen gäller vissa tidsbegränsningar för sådan omprövning beträffande både äldre och nyare företag, utom när fråga uppkommit om anpassning av villkoren till väsentliga ändringar i vattenförhållandena.

Omprövning av villkor m. m. kan emellertid i ett flertal fall ske även utan samband med sådan tidsbunden omprövning eller väsentliga ändringar som avses i 15 kap. 3 §. Även i dessa fall begagnas i propositionen termen "omprövning" bl. a. när det gäller rätten till ersättning enligt 9 kap. och övergångsbestämmelserna.

Sådan icke tidsbegränsad omprövning som nu åsyftas kan t. ex. ske i fråga om villkor som meddelats eller anordningar som vidtagits till skydd för fisket (15 kap. 4 §). På ansökan av tillståndshavaren kan vattendomstolen vidare ändra eller upphäva andra bestämmelser i en tillståndsdöm än som avser storleken av ersättningsbelopp (15 kap. 8 §).

I 15 kap. 9 § föreslås en motsvarighet till VL:s s. k. vattenhushållningsbestämmelser, som ger vattendomstolen möjlighet att föreskriva ändrade eller nya regler om innehållande och tappning av vatten. Detta kan göras dels på ansökan av annan än tillståndshavaren, om han vill utnyttja vattenkraften i sitt strömfall bättre, dels på ansökan av företrädare för ett allmännyttigt vattenföretag. Som exempel på det sistnämnda nämns att en kommun eller ett vattenförbund får tillstånd att utföra ett vattenföretag, t. ex. en sjörestaurering, till förmån för den allmänna miljövården.

Enligt propositionen är det viktigt att man underlättar genomförandet av vattenföretag som är angelägna från allmän synpunkt. Ett sådant vattenföretag, som alltså utförs i det allmännas regi, kan i många fall utgöra ett alternativ till sådana omprövningar som behandlats tidigare. Gällande VL:s

bestämmelser om kungsådra gör det möjligt för det allmänna att utan risk för omfattande ersättningskrav utföra sådana företag. Motsvarande bestämmelser om ersättningsfrihet för det allmänna föreslås därför införda i den nya lagen (9 kap. 12 och 14 §§).

De kvalificerade allmänna intressen som enligt propositionen bör få tillgodoses utan att ersättning utgår är desamma som vid omprövning, nämligen det allmänna fiskeintresset, allmänna farleder, hamnar och flottleder, den allmänna miljövården och hälsovården. I förhållande till omprövningsreglerna innebär dock förslaget vissa smärre avvikelser beträffande ersättningsfriheten för det allmänna. Inskränkningar i givna tillstånd enligt VL eller motsvarande äldre bestämmelser till förmån för ett nytillkommande allmännyttigt vattenföretag skall sålunda kunna ske utan ersättning endast om det befintliga företaget är underkastat VL:s bestämmelser om kungsådra. Eftersom det i nu förevarande fall inte är fråga om någon omprövning av det meddelade tillståndet utan snarare en jämkning till förmån för ett nytillkommande vattenföretag, blir det nämligen endast VL:s bestämmelser om kungsådra som kan komma i fråga, däremot inte nyprövningsbestämmelserna.

Den ersättningsfria andelen i förevarande fall schabloniseras till en tjugondel av produktionsvärdet m. m., liksom i de rena omprövningsfallen.

En annan avvikelse från omprövningsfallen är att även markavvattnings- och bevattningsföretag skall räknas till de kvalificerade intressen som skall åtnjuta viss ersättningsfrihet då de medför inskränkningar i ett vattenföretag, vartill tillstånd har meddelats enligt VL eller motsvarande äldre bestämmelser och som omfattas av kungsådrebestämmelserna i VL. Skälen för detta redovisas närmare i propositionen (s. 124). Bl. a. påpekas att markavvattnings- och bevattningsintressenterna enligt gällande VL kan åberopa kungsådrebestämmelserna som grund för viss ersättningsfrihet.

Nu angivna ersättningsbestämmelser har intagits i 14 § övergångsbestämmelserna.

Utöver vad nu redovisats innehåller lagförslaget en rad bestämmelser om omprövning eller ändring av villkor resp. tillstånd av vilka här må nämnas omprövning av tillstånd till vattentäkt (15 kap. 11 §), ändring av bygdeavgift och fiskeavgift (15 kap. 12 §), omprövning till följd av ändrade förhållanden i samfälligheter (15 kap. 15 §) och anspråk på grund av oförutsedda skador (15 kap. 17 §). Beträffande den närmare innebörden av dessa regler hänvisas till specialmotiveringen (s. 563 ff.).

Det bör noteras att reglerna om ändring av avgift på materiella grunder enligt 15 kap. 4 och 12 §§ görs tillämpliga även på avgifter som fastställts enligt gällande VL (se 19 § fjärde stycket övergångsbestämmelserna). Utskottet vill i sammanhanget också fästa uppmärksamheten på att dessa avgifter, om utskottets förslag godkänns, i princip redan fr. o. m. år 1984 inpassas i ett system med årliga, indexbundna omräkningar på sätt som närmare redovisas i det följande (s. 77 f.).

Förverkande av tillstånd

En nyhet för vattenrättens del utgör propositionens förslag att den vattenrättsliga tillståndsmyndigheten skall kunna på framställning av kammarkollegiet i vissa fall förklara ett tillstånd förverkat och förbjuda fortsatt verksamhet. Så skall kunna ske dels när villkor i ett tillstånds- eller omprövningsbeslut i betydande mån har åsidosatts, dels när ett vattenföretag har övergivits eller underhållet har allvarligt försummats eller när ett tillstånd att inverka på vattenförhållandena inte har utnyttjats under längre tid. I samband härmed kan också i förekommande fall rätten att bibehålla en vattenanläggning förklaras förverkad (15 kap. 5 §).

Sakägarbegreppet

Partställning i vattenmål tillkommer i dag, förutom sökanden samt staten och kommuner som företrädare för allmänna intressen, endast sådana fysiska eller juridiska personer som har en rättslig anknytning till fast egendom som berörs av det aktuella vattenföretaget. Man skall alltså vara sakägare. I vattenlagstiftningen har man genomgående intagit den ståndpunkten att den närmare avgränsningen av sakägarkretsen inte bör bestämmas i lag utan frågan har överlämnats till rättstillämpningen (se bl. a. prop. 1974:83 s. 196). Rättsläget har emellertid sammanfattats så att sakägare i VL:s mening är ägare och innehavare av skriftligen eller muntligen upplåten rätt till fast egendom som direkt skadas av ett vattenföretag eller annars lider intrång i något för fastighetens ekonomiska nyttjande väsentligt intresse med anknytning till det vattenområde där företaget utförs (se bl. a. SOU 1966:65 s. 449 och prop. 1974:83 s. 195).

Egenskapen av sakägare ger en fysisk eller juridisk person rätt att uppträda som part i vattenmål vid prövningen av såväl tillstånds- som ersättningsfrågor. Endast sakägare är berättigade till ersättning av sökanden för skada och intrång av vattenföretaget och för sina rättegångskostnader. I vattenrättslig domstolspraxis har man dock varit liberal i fråga om enskildas och organisationers möjligheter att oberoende av fastighetsanknytning lägga fram utredning och synpunkter vid tillståndsprövningen. När däremot frågan om talerätt har ställts på sin spets – t. ex. om särskilda processuella yrkanden har framställts om skadeersättning eller rättegångskostnader eller det har varit fråga om rätt att fullfölja talan – har kravet på den kvalificerade fastighetsanknytningen ställts upp (se bl. a. NJA 1971 s. 8 och 1977 s. 477).

I propositionen föreslås inte någon lagändring rörande sakägarbegreppet och inte heller någon ändring av dettas innebörd. I ett judiciellt förfarande kan man enligt föredragandens mening inte ha ett alltför vidsträckt sakägarbegrepp. För att det skall ha den erforderliga fastheten, måste det finnas en sådan kvalificerad anknytning till berörd fast egendom som krävs enligt rådande vattenrättslig praxis. En annan ordning skulle medföra alltför

svårbemästrade avgränsningsproblem. Föredraganden är alltså inte beredd att förorda någon självständig talerätt för intresseorganisationer m. fl. Det må erinras om att samma ståndpunkt, utom såvitt avser besvärsrätten för en lokal arbetstagarorganisation, har intagits för ML:s del (se prop. 1980/81:92 s. 39, JoU 1980/81:21).

Däremot är avsikten att såväl enskilda som organisationer, oavsett om de är sakägare eller inte, liksom hittills skall få möjlighet att vid tillståndsprövningen av ett vattenföretag framföra sina synpunkter.

Frågan om yrkesfiskarnas ställning i vattenrättsligt hänseende berördes av utskottet i betänkandet JoU 1978/79:6. I anslutning till en motion i ämnet sade sig utskottet förutsätta att frågan om sakägarbegreppet skulle särskilt uppmärksammas framför allt när det gällde yrkesfiskare som fiskar på allmänt eller arrenderat vatten.

Föredraganden påpekar, med hänvisning till utskottets betänkande, att den som fiskar på grund av arrendeupplåtelse är att anse som sakägare i vattenrättsligt hänseende, om fisket skadas av ett vattenföretag. Allmänt vattenområde ingår visserligen inte i fastighetsindelningen men enligt föredraganden bör även fiskare som på grund av ett särskilt tillstånd från staten fiskar med fasta redskap inom sådant område på motsvarande sätt betraktas som sakägare i vattenmål, om han lider skada av ett vattenföretag. Någon särskild lagbestämmelse härom anses inte behövlig. Att vidga sakägarkretsen till andra yrkes-, binärings- eller fritidsfiskare, som saknar fastighetsanknytning, eller till yrkesfiskets eller fritidsfiskets organisationer, som också saknar sådan anknytning, kan dock enligt föredraganden inte komma i fråga.

Utskottet har ingen erinran mot propositionens uttalanden i detta avsnitt.

Markavvattningsföretag

De regler om vattenföretag i allmänhet som i huvudsak redovisats i det föregående är tillämpliga även på markavvattningsföretagen. Dessa företag är således underkastade bl. a. de allmänna reglerna om samhällsekonomisk tillåtlighetsbedömning, skydd för allmänna intressen och förhållandet till planeringssynpunkter, m. m. I vissa avseenden behövs emellertid särregler för markavvattningsföretagen, främst i vad avser formerna för samverkan mellan flera fastigheter som drar nytta av företaget och om kostnadsfördelningen mellan deltagarna. Dessa bestämmelser har intagits i 5 kap. lagförslaget.

Enligt propositionen bör lagen (1973:1150) om förvaltning av samfälligheter bli tillämplig på organisationen och förvaltningen av ett markavvattningsföretag med flera deltagare. Frågan om ändringar i lagen har sedermera tagits upp i prop. 1982/83:26 (JoU 1982/83:31).

De nu gällande reglerna i 7 kap. VL om delaktighet i torrlägningsföretag bygger på begreppet "båtnad av marks torrläggning". Båtnadsreglerna är av

betydelse dels för att bestämma omfattningen av samfälligheterna, dels för att bestämma den inbördes kostnadsfördelningen. I fråga om den närmare innebörden av gällande rätt och den kritik som har riktats mot båtnadsreglerna hänvisas till ett utredningsbetänkande från år 1968 om VL:s torrlägningsbestämmelser (se SOU 1968:51 s. 31).

Vad beträffar delaktigheten innebär lagförslaget att rätt och skyldighet att delta i ett markavvattningsföretag föreligger för ägarna av de fastigheter som har nytta av markavvattningen. Dessa deltagare utgör en samfällighet. Någon samfällighetsbildning av fastigheterna som sådana skall således inte ske. Med nytta avses liksom i fastighetsbildningslagen och anläggningslagen den värdehöjning företaget innebär för en fastighet. Värdehöjningen bör enligt propositionen allt efter omständigheterna kunna beräknas med hänsyn till marknadsvärdet, avkastningsvärdet eller ett mellanliggande värde.

Skyldigheten att delta i ett markavvattningsföretag, eller med andra ord rätten att tvångsansluta delägare, blir enligt förslaget inte obegränsad. För annan markavvattning än dikning föreslås sådan skyldighet föreligga endast om det begärs av ägare till fastigheter som får mer än hälften av den beräknade nyttan av företaget. I fråga om dikningsföretag är deltagarskyldigheten ovillkorlig, givetvis under förutsättning att nyttorekvisitet är uppfyllt.

För rätt att delta i en markavvattningssamfällighet krävs i princip äganderätt till en fastighet som vinner nytta av företaget. Undantag gäller för väghållare som inte är fastighetsägare, om vägen medför en avsevärd inverkan på markavvattningsföretaget.

Vad däremot beträffar nyttjanderättshavare, t. ex. jordbruksarrendatorer, gäller enligt förslaget att dessa inte kan vara deltagare i en samfällighet för markavvattning. (En annan lösning har valts i fråga om bevattningssamfälligheter, se s. 68.) Som lagrådet påpekat (s. 295, jfr s. 437) innebär detta dock ej något hinder för en nyttjanderättshavare att uppträda som sökande till ett markavvattningsföretag som endast berör den mark han själv disponerar. Detta överensstämmer med propositionens allmänna överväganden om nyttjanderättshavares rätt till vatten, som redovisats i det föregående.

När det gäller kostnadsfördelningen mellan deltagarna avses denna liksom f. n. i princip ske på grundval av de olika fastigheternas nytta av företaget. Förslaget ger dock möjlighet till fördelning efter annan grund än nyttan.

Enligt 7 kap. 27 § VL kan den som inte är att anse som sökande till företaget inte åläggas att bidra till kostnaderna för företaget med mera än som motsvarar båtnaden för hans fastighet. Begränsningen avser endast anläggningskostnaderna och alltså inte förrättningskostnaderna eller kostnaderna för företagets drift. Jämningsreglerna avser de verkliga kostnaderna för företaget sådana de kan konstateras efter det att företaget har utförts. Mot dessa kostnader skall ställas den vid samfällighetens bildande beräknade båtnaden (se SOU 1968:51 s. 45).

I enlighet med lagrådets synpunkter har någon motsvarighet till denna

kostnadsbegränsningsregel inte intagits i lagförslaget. Detta ställningstagande kritiseras i motion 1981/82:2502 (c) och i motion 1982/83:12 (m). I båda motionerna yrkas att en begränsningsregel rörande kostnadsansvaret för den som tvingas delta i en samfällighet införs i nya vattenlagen, efter mönster av 7 kap. 27 § VL. Yrkandet får antas avse samfällighetsbildning för dels markavvattning enligt 5 kap., dels vattenreglering enligt 7 kap.

Utskottet vill påpeka att regler om begränsat kostnadsansvar för icke sökande deltagare fanns i det till lägrådet remitterade förslaget men att dessa på lägrådets förslag utgått ur lagtexten (prop. s. 292, 442). Detta sammanhänger med att samfälligheten i den slutligt föreslagna lydelsen av 5 kap. 2 § och 7 kap. 2 § föreslås få förfoga över tillståndet till företaget, på samma sätt som den förfogar över anläggningar och rättigheter som hör till företaget. En konsekvens av att samfälligheten förfogar över tillståndet är enligt lägrådet att samtliga deltagare bör ha fullt kostnadsansvar. Utskottet finner ej anledning till annan bedömning. Det bör framhållas att kostnaderna för utförande och drift av företaget skall fördelas mellan deltagarna på grundval av andelstal. Detta bestäms efter vad som är skäligt med hänsyn främst till den nytta var och en har av företaget (5 kap. 3 § och 7 kap. 3 §). Som framgår av specialmotiveringen (s. 440) ger stadgandena möjlighet till en förhållandevis fri bedömning vid andelstalens fastställande.

Mot angivna bakgrund avstyrker utskottet motion 1981/82:2502 yrkande 2 och motion 1982/83:12 yrkande 3.

I nyssnämnda motioner framförs vidare yrkanden som gäller väghållares skyldighet att utföra och bekosta vattenavlopp genom väg till förmån för markavvattningsintresset. I motionerna framhålls att det framlagda förslaget innebär en försämring för markägaren i förhållande till gällande VL. Motionärerna hemställer att skyldigheten för väghållare att utföra och bekosta vattenavlopp genom vägar skall gälla även fortsättningsvis och oberoende av ägoslag, markens användningssätt och tiden för vägens anläggande.

Utskottet får för sin del anföra följande. När det gäller åtgärder för markavvattning genom vägar och banvallar gäller f. n. att de som har intresse av en torrläggning har en ovillkorlig rätt att få till stånd avlopp genom vägar och banvallar. Åtgärderna skall i princip bekostas av torrläggningsintresset. Undantag från denna princip görs emellertid när det gäller allmänna vägar som har påbörjats efter den 1 januari 1880 samt enskilda vägar och järnvägar som har påbörjats efter den 1 januari 1921. Undantaget innebär att väghållaren resp. järnvägens ägare normalt skall bekosta åtgärder som behövs för torrläggning av åker och äng till högst 1,2 meters djup. I propositionen föreslås härvidlag – med viss avvikelse från utredningens förslag såvitt avser kostnadsansvaret – att väghållaren om det inte är oskäligt alltid skall vara skyldig att bekosta åtgärder som behövs för avvattning av åker och äng till högst 1,2 meters djup. I motsats till VL görs inte någon begränsning med hänsyn till vägens ålder. Liksom f. n. krävs emellertid att

den mark som skall avvattnas har brukats som åker eller äng redan vid vägens tillkomst. Med hänsyn till att det i fråga om äldre vägar ofta är svårt att fastställa om detta villkor är uppfyllt införs en hjälpregel som innebär att det räcker om marken sedan minst 25 år har brukats som åker eller äng.

Vad som föreslagits rörande vägar gäller i allt väsentligt även i fråga om järnvägar, tunnelbanor och spårvägar på särskild banvall.

Av det anförda framgår att propositionen i nu behandlad del inte, som motionärerna påstått, innebär någon försämring för markavvattningsintresset utan att väghållarens kostnadsansvar bibehållits i huvudsaklig överensstämmelse med gällande rätt. Utskottet avstyrker motion 1981/82:2502 yrkande 1 b och motion 1982/83:12 yrkande 2. Regeringens förslag i nu berörda delar tillstyrks.

Markavvattnings- och naturvårdsintressen

Under rubriken Markavvattningsföretag erinrar föredraganden om riksdagens ställningstagande till motion 1977/78:791 (JoU 1978/79:8, rskr 1978/79:63). I motionen väcktes bl. a. frågan om förstärkt skydd för landets våtmarker. Jordbruksutskottet, vars hemställan i frågan riksdagen biföll, underströk i sitt utlåtande med skärpa att man vid en samhällsutveckling som leder till ett ökat utnyttjande av våtmarker för bl. a. energiproduktion måste ägna särskild uppmärksamhet åt möjligheterna att hävda allmänna miljö- och naturvårdsintressen. Enligt utskottet syntes det böra prövas i vad mån de formella rättsreglerna på förevarande område ger utrymme för det förstärkta skydd av våtmarkerna som framstår som nödvändigt vid ett ökat ianspråktagande av dessa marker för t. ex. ett intensifierat skogsbruk eller utveckling av nya energiformer. Även i senare motioner väcktes frågan om vissa ändringar i VL för att förstärka skyddet av våtmarkerna. Motionerna avslögs med hänsyn till det pågående arbetet med en ny vattenlag (JoU 1979/80:19, JoU 1980/81:5).

Föredraganden, som i denna fråga samrätt med chefen för jordbruksdepartementet, understryker betydelsen av skyddet av våtmarker. Han hänvisar emellertid till att reglerna om vattenföretag i allmänhet, som även omfattar markavvattningsföretagen, kommer att möjliggöra en friare bedömning av dessa företag än vad som nu kan ske. Föredraganden bedömer därför att vad riksdagen uttalat med anledning av motion 1977/78:791 i allt väsentligt kan tillgodoses vid tillämpningen av den nya vattenlagen. Resultatet av den våtmarksinventering som naturvårdsverket genomför på regeringens uppdrag bör också kunna vara ett viktigt underlag vid den fortsatta prövningen av markavvattningsföretag.

Utskottet har funnit lämpligt att i detta sammanhang behandla motion 1981/82:1921 (s) i den del motionen tar upp krav på obligatorisk tillståndsprövning enligt naturvårdslagen av markavvattningsföretag (yrkande 13). Motionärerna anser att dessa företag i allmänhet medför sådana olägenheter

från naturvårdssynpunkt att det måste tillkomma samhället och inte markägarna att avgöra huruvida en markavvattningsåtgärd kan få komma till stånd. I enlighet härmed föreslår motionärerna att i en ny paragraf, 18 a, i naturvårdslagen införs bestämmelser om tillståndsplikt för markavvattningsåtgärder, innebärande att sådana åtgärder ej får utföras utan länsstyrelsens tillstånd. Enligt det till motionen fogade lagförslaget får tillstånd ej lämnas om åtgärden medför olägenhet av större betydelse från naturvårdssynpunkt. Är åtgärden av synnerlig betydelse från allmän synpunkt får den dock tillåtas utan hinder av vad nyss sagts. Länsstyrelsen får enligt förslaget förena ett tillstånd med de föreskrifter som behövs för att begränsa eller medverka skada på naturmiljön. Vidare föreslås vissa följdändringar i naturvårdslagen.

Yttranden över motionen har inhämtats från statens naturvårdsverk, lantbruksstyrelsen, skogsstyrelsen, länsstyrelserna i Skaraborgs, Örebro och Värmlands län samt Lantbrukarnas riksförbund (bilagorna 4–10). Lantbruksstyrelsen har bifogat yttranden från lantbruksnämnderna i Östergötlands, Skaraborgs, Örebro, Västmanlands och Norrbottens län. Skogsstyrelsen har bifogat yttranden från skogsvårdsstyrelserna i Kronobergs, Västerbottens och Norrbottens län.

Remissorganen har vidare beretts tillfälle att yttra sig över ett under utskottsbehandlingen framfört alternativförslag om att länsstyrelsen i särskilda fall ges möjlighet att föreskriva tillståndsplikt för markavvattningsföretag.

Förslaget om en generell tillståndsplikt tillstyrks endast av länsstyrelserna i Örebro och Skaraborgs län, av vilka den förstnämnda understryker att en klarare definition av vilka åtgärdstyper och markområden som avses måste göras. Dessutom bör undantag göras för vissa underhållsåtgärder m. m.

Naturvårdsverket anför att motionens huvudförslag är tilltalande men att det ej kan genomföras utan att länsstyrelserna ges ökade resurser. Det alternativa förslaget säger sig naturvårdsverket i princip kunna förorda, men framhåller att många frågor av juridisk och administrativ art måste utredas närmare. Verket tillstyrker att detta förslag bearbetas vidare.

Samtliga övriga remissorgan avstyrker såväl motionens huvudförslag som det alternativa förslaget. Flertalet av dessa motiverar sin ståndpunkt med att nuvarande rutiner, varmed avses främst anmälningsplikten för skogsdikning enligt 23 § naturvårdsförordningen och samrådsplikten enligt 20 § naturvårdslagen, ger tillräckliga garantier för att naturvårdsintressena beaktas. I några yttranden understryks dessutom att den nya vattenlagen bör ge möjligheter till en allsidig prövning av markavvattningsföretagen.

Utskottet vill för sin del anföra följande. Den nya vattenlagens regler om förprovning, som redovisats i det föregående, innebär bl. a. en skärpning av tillståndsplikten för markavvattningsföretagen. Som huvudregel gäller att tillstånd enligt nya vattenlagen skall sökas, om det inte är uppenbart att varken allmänna eller enskilda intressen skadas genom företagets inverkan

på vattenförhållandena. För detaljdränering genom täckdikning gäller dock att tillstånd behöver sökas endast om det föreligger sannolika skäl för sådan inverkan på motstående intressen. I fråga om markavvattning krävs dock alltid tillstånd – oberoende av inverkan på motstående intressen – om det för företaget behövs särskild tvångsrätt enligt 8 kap. 1 och 2 §§ eller om två eller flera skall delta i företaget och någon överenskommelse inte har träffats om delaktigheten.

Markavvattningsföretag prövas vid förrättning enligt bestämmelserna i 12 kap. lagförslaget. Förrättningsman utses av länsstyrelsen, som således torde få upplysning om det tilltänkta företaget redan i samband med att ansökan görs. Det får självfallet förutsättas att samarbetet mellan länsstyrelsens olika enheter innebär att naturvårdsenheten informeras om företaget i de fall detta är påkallat.

Kungörelse om företaget sänds bl. a. till berörda kommuner och statliga myndigheter samt, om allmänna intressen kan beröras, till kammarkollegiet (12 kap. 14 §).

Enligt de föreslagna tillåtlighetsreglerna i 3 kap., som likaledes redovisats i det föregående, skall förrättningsmannen pröva företagets inverkan på allmänna intressen, bl. a. naturvårds- och miljövårdsintressen (3 kap. 3 §). Om företaget medför skada eller olägenhet av större betydelse för allmänna intressen får det ej komma till stånd. Skyddet för allmänna intressen enligt 3 kap. 3 § är dock inte ovillkorligt. Är företaget av synnerlig betydelse från allmän synpunkt kan det trots påverkan på skyddsvärda intressen få komma till stånd. I sådana fall avgörs tillåtlighetsfrågan, efter underställning enligt 12 kap. 29 §, av regeringen.

Utskottet delar motionärernas uppfattning att våtmarker som naturresurs ofta kan ha ett stort och mångsidigt bevarandevärde. Av naturvårdsverkets remissyttrande framgår att det i många fall varit svårt att med tillräcklig styrka hävda naturvårdsintressen i samband med torrlägningsföretag av olika slag. Samrådsplikten enligt 20 § naturvårdslagen har inte alltid varit tillräcklig. De ovan redovisade bestämmelserna om tillåtlighets- och tillståndsprövning av vattenföretag kommer att innebära förbättrade möjligheter att inom ramen för den vattenrättsliga bedömningen hävda naturvårdsintressen när ett markavvattningsföretag skall prövas. Frågan med vilken styrka dessa intressen kan hävdas gentemot exploateringsintressen m. m. är dock i hög grad beroende av vilken praxis som kommer att utbildas i rättstillämpningen. Enligt utskottets mening kan allttjämt viss osäkerhet anses föreligga beträffande möjligheten att med stöd av nya vattenlagen få en tillfredsställande kontroll över de åsyftade företagen. Utskottet anser därför att starka skäl talar för att det vattenrättsliga prövningssystemet kompletteras med bestämmelser om tillståndsprövning enligt naturvårdslagen. De förslag som framförts i motionen och i samband med utskottsbehandlingen bör genom regeringens försorg bli föremål för ytterligare prövning, varvid självfallet motionärernas synpunkter och avgivna remissyttranden kan tjäna

som vägledning. Utskottet föreslår således att riksdagen med anledning av motion 1981/82:1921 yrkande 13 hos regeringen hemställer om utredning och förslag om tillståndsplikt för markavvattningsföretag i naturvårdslagen.

Underhåll och tillsyn m. m.

Underhåll och tillsyn

De i propositionen föreslagna reglerna om skötsel och underhåll av vattenanläggningar bygger på principen om ägarens ansvar och är tillämpliga oavsett om tillstånd till vattenföretaget erhållits eller ej (se 17 kap.). En allmän bestämmelse om ägarens underhållsskyldighet är emellertid enligt propositionen inte tillräcklig, utan lagen måste kompletteras med bestämmelser som ger det allmänna möjlighet att övervaka anläggningarnas konstruktion och även fortlöpande kontrollera deras underhåll och skötsel (18 kap.). Uppgiften som vattenrättslig tillsynsmyndighet anförtros länsstyrelsen, med möjlighet att förordna en särskild sakkunnig för att utföra tillsynsuppgifter vid sidan om länsstyrelsen. I vissa fall får i en tillståndsdöm eller ett tillståndsbeslut förordnas att någon annan myndighet skall, jämte länsstyrelsen, utöva tillsyn i visst hänseende. Länsstyrelsernas verksamhet bör enligt propositionen kunna bedrivas inom ganska vida ramar och med ett visst mått av flexibilitet. Tillsynen bör inriktas främst på de från säkerhetssynpunkt särskilt viktiga anläggningarna (t. ex. dammar och andra dämmande anordningar). De som handhar kontrollen ges, efter mönster av ML:s tillsynsregler, uttryckliga befogenheter att för utövande av tillsynen få tillträde till anläggningen samt att företa undersökningar inom denna.

Enligt VL gäller inte något straffansvar för försummelser av underhållsplikten. Däremot kan länsstyrelsen sedan den 1 januari 1977 antingen förordna om rättelse på den försumliges bekostnad eller vid vite tillhålla den försumlige att själv vidta rättelse (se 2 kap. 33 § andra stycket VL och prop. 1975/76:215 s. 93).

I den nya lagen införs bestämmelser om straffansvar i fråga om försummelse av såväl skyldigheten att underhålla en anläggning som skyldigheten att driva en verksamhet i vatten så att den ej i onödan skadar allmänna eller enskilda intressen.

Nuvarande möjligheter för länsstyrelsen att vid försummat underhåll förordna om rättelse på den försumliges bekostnad eller vid vite tillhålla den försumlige att själv vidta rättelse föreslås få en motsvarighet i den nya vattenlagen. Bestämmelserna utvidgas till att avse även fall då meddelade föreskrifter i fråga om företagets handhavande inte iakttogs.

Utskottet, som ansluter sig till regeringens förslag i denna del, vill i sammanhanget nämna att statens vattenfallsverk och Svenska kraftverksföreningen inrättat en dammsäkerhetsnämnd med uppgift bl. a. att lämna rekommendationer för underhåll och tillsyn av dammar. I uppgiften ingår att

på begäran av länsstyrelsen lämna råd i dammkontrollfrågor. På begäran av vattenfallsverket och Kraftverksföreningen har regeringen den 2 september 1982 utsett ledamöter i dammsäkerhetsnämnden.

Utrivning och övertagande av underhållsskyldigheten

Föredraganden påpekar att ett vattenföretag med tillhörande anläggningar ofta medför ändringar i de naturliga vattenförhållandena, som efter hand uppfattas som ett bestående tillstånd. En dammanläggning kan t. ex. förvandla ett vattendrag till en vidsträckt sjö. Både människorna och naturen anpassar sig så småningom efter de nya förhållandena. Anpassning till en anläggning i vatten kan också ske på annat sätt än med avseende på vattenförhållandena. Detta gäller t. ex. broar, bryggor och kajanläggningar. I sådana fall är intresset knutet till själva vattenbyggnaden som sådan och inte till dennas eventuella inverkan på vattenförhållandena. En vattenbyggnad kan också tillgodose båda intressena. Önskemålet att bibehålla en dammbyggnad kan bero på dels dammens inverkan på vattenförhållandena, dels att dammkrönet samtidigt tjänar som vägförbindelse över vattendraget. Önskemålet att behålla en vattenbyggnad, t. ex. en gammal stenvalvbro, kan också vara betingat av kulturhistoriska skäl.

Genom utrivning av en anläggning av det angivna slaget kan skador alltså uppkomma på motsstående intressen både genom inverkan på vattenförhållandena och på något annat sätt. Skadorna kan i många fall vara väl så stora som de som uppstår när anläggningen tillkom. Enligt föredraganden måste man därför ha regler om prövningsskyldighet i vissa fall beträffande utrivning av anläggningar som ingår i vattenföretag.

Propositionens förslag i detta hänseende (14 kap.) innebär bl. a. att bestämmelserna om tillståndsplikt i 4 kap. lagförslaget blir tillämpliga även på utrivning. Tillståndsplikt föreligger således om det inte är uppenbart att varken allmänna eller enskilda intressen skadas genom utrivningens inverkan på vattenförhållandena. Om ägaren ansöker om utrivning skall ansökningsen i princip bifallas. Är det från allmän eller enskild synpunkt angeläget att anläggningen finns kvar, finns möjlighet att avslå ägarens begäran om utrivning och överföra underhållsskyldigheten på någon annan än ägaren. De allmänna bestämmelserna om rätt till ersättning är tillämpliga även på utrivningsföretag. Ersättningsrätten gäller dock inte oinskränkt. Rätt att överta underhållsskyldigheten föreslås tillkomma varje ägare av fast egendom som skulle lida skada genom utrivningen. Om sådant övertagande inte sker finns möjlighet att jämka ersättningen med hänsyn till vad som anses skäligt. Övertagandemöjligheten bör enligt förslaget föreligga i alla fall då tillstånd till utrivning begärs, oavsett om tillståndsplikt föreligger eller inte. Vidare föreslås att skadan inte behöver ske genom inverkan på vattenförhållandena. Inte heller ställs nuvarande krav på synnerlig skada på fastigheten upp. Förslaget innehåller också en motsvarighet till nuvarande

möjligheter för staten, kommuner och vattenförbund att överta underhållet till skydd för allmänna intressen.

I fråga om problemen med övergivna anläggningar erinras i propositionen om att vattendomstolen på talan av kammarkollegiet skall kunna förklara tillstånd till vattenföretag förverkat när företaget övergivits eller underhållet allvarligt försummats eller när tillstånd att inverka på vattenförhållandena inte har utnyttjats under längre tid (se ovan s. 53). Därvid kan annan än ägaren ges rätt att utföra behövliga utrivnings- och återställningsåtgärder. Rätten att överta underhållet av sådan anläggning som nu avses föreslås tillkomma samma krets av intressenter som vid utrivningsbegäran av ägaren, dvs. skadelidande fastighetsägare, staten, kommuner och vattenförbund.

Skydd för vattenförsörjningen

I propositionen föreslås (19 kap.) att enhetliga bestämmelser om skydd för yt- och grundvatten tas in i den nya vattenlagen. Den nu gällande aktsamhetsregeln för grundvatten utvidgas till att gälla även för ytvatten. Skyddsområden skall kunna inrättas av länsstyrelsen för yt- och grundvattentillgångar. Inom sådana områden skall fastighetsägares och allmänhetens rätt att använda marken kunna inskränkas.

Som exempel på åtgärder som omfattas av aktsamhetsregeln nämns i specialmotiveringen grävning, sprängning och anordnande av upplag samt utspridande av gödsel eller bekämpningsmedel. Som ytterligare exempel på verksamheter som kan beröras anges båttrafik, annan trafik och bad. Verksamhet som kan bedrivas med stöd av allemansrättsliga grundsatser torde dock normalt inte vara av en sådan omfattning att aktsamhetsregeln blir tillämplig.

Beslut om vattenskyddsområde skall enligt förslaget fattas av länsstyrelsen, som därvid får föreskriva de inskränkningar i förfoganderätten över fastigheter inom skyddsområdet som behövs för att tillgodose syftet med området. Till skillnad mot vad som nu gäller får skyddsområde även avse vattenförsörjningen i glesbygd.

Bestämmelserna om ersättning till fastighetsägare m. fl. för sådana inskränkningar föreslås utformade efter mönster i naturvårdslagen. Som förutsättning för ersättningsrätt gäller således att pågående markanvändning avsevärt försvåras. Inskränkande föreskrifter som kan ge rätt till ersättning får dock endast meddelas på begäran av den i vars intresse skyddsområdet fastställs, t. ex. kommun, industriföretag eller liknande. Det är den som begärt föreskrifterna som skall betala ersättningen. Detta innebär att någon ersättningsskyldighet för staten inte kan uppkomma i annat fall än då någon statlig myndighet begärt föreskrifterna.

Ersättningsfrågan, liksom frågan om ev. inlösen av fastighet, skall enligt förslaget prövas av vattendomstolen.

Utskottet har ingen erinran mot propositionens förslag i förevarande

del. Som föredraganden anført aktualiseras genom reglerna om skydd för vattenförsörjningen vissa samordningsproblem med ML (se prop. s. 600 f). Enligt förslaget till 19 kap. 1 § andra stycket skall företagaren, om han utför företaget eller bedriver verksamheten i enlighet med de villkor som meddelats vid prövning enligt ML eller 18 § naturvårdslagen, anses uppfylla kravet på aktsamhet i nya vattenlagens bemärkelse. I sammanhanget bör nämnas att miljöskyddsutredningen nyligen framlagt förslag om ändring av ML så att lagen uttryckligen omfattar verksamhet som kan förorena mark eller grundvatten (Ds Jo 1983:1). Förslaget övervägs f. n. i regeringskansliet.

Allmänna farleder och allmänna hamnar

Regeringens förslag i detta avsnitt innebär i korthet bl. a. följande. Nu gällande bestämmelser i 5 kap. VL om allmänna farleder och allmänna hamnar bryts ut och sammanförs i en särskild lag om inrättande, utvidgning och avlysning av allmän farled och allmän hamn. Allmän farled eller allmän hamn får enligt lagförslaget inrättas, om farleden eller hamnen är av väsentlig betydelse för den allmänna samfärdseln. En allmän farled får även inrättas, om den är av väsentlig betydelse för fiskerinäringen eller om den är av väsentlig betydelse för trafiken med fritidsbåtar och det behövs med hänsyn till säkerheten i farleden.

Genom kravet att en hamn skall vara av väsentlig betydelse för den allmänna samfärdseln kommer begreppet allmän hamn inte att omfatta t. ex. fiskehamnar, småbåtshamnar och örlogshamnar (se prop. s. 143). Som i propositionen påpekas har detta betydelse endast i fråga om vad som skall inbegripas i det vattenrättsliga begreppet allmän hamn och därmed omfattas av vissa rättigheter enligt nya vattenlagen. Frågan om vilka hamnar som bör omfattas av en eventuell hamnlag har enligt föredraganden en vidare syftning, och tillämpningsområdet för en sådan lag behöver inte nödvändigtvis sammanfalla med sådana hamnar som från vattenrättslig synpunkt bör betraktas som allmänna. Det anmäls att frågan om en hamnlag övervägs inom kommunikationsdepartementet. Resultatet av övervägandena kommer att redovisas i annat sammanhang.

Anläggningar och åtgärder i vatten som behövs för en allmän farled eller hamn skall prövas enligt den nya vattenlagen. Enligt 2 kap. 4 § punkt 4 nya vattenlagen kan den som vill utföra vattenföretag som erfordras för allmän farled eller allmän hamn göra detta utan hinder av att han inte har rådigheten över vattnet. Tvångsrätt för att utföra ett sådant vattenföretag kan erhållas enligt 8 kap. 1 § nya vattenlagen.

Frågan om inrättande, utvidgning och avlysning av allmänna farleder och hamnar skall däremot enligt förslaget prövas i administrativ ordning, i första hand av regeringen. Beslutsrätten skall i viss utsträckning kunna överlätas på sjöfartsverket.

I avsikt att undanröja nuvarande osäkerhet i fråga om vissa hamnars och farleders rättsliga status förordas vidare en grundläggande genomgång av alla farleder och hamnar i landet, syftande bl. a. till att fastställa vilka som bör vara allmänna. Enligt övergångsbestämmelserna skall de allmänna farleder och hamnar som finns vid ikraftträdandet av lagen upphöra att vara allmänna vid utgången av december 1986, om inte dessförinnan har beslutats att farleden eller hamnen fortfarande skall vara allmän.

Utskottet har ingen erinran mot regeringens här redovisade förslag. Med hänsyn till den framflyttning av lagstiftningens ikraftträdande som utskottet förordat bör den i föregående stycke nämnda tidpunkten ändras till utgången av december 1987.

Allmänna flottleder

Allmänna flottleder åtnjuter samma skydd och rättigheter i vattenrättsligt hänseende som allmänna farleder. I 6 kap. VL behandlas frågor om inrättande, utvidgande och avlysning av allmänna flottleder. Bestämmelser om nyttjande av allmänna flottleder och om ersättning för skador samt om de flottandes inbördes förhållanden och om verksamheten i flottningssammanslagningar finns i lagen (1919:426) om flottning i allmän flottled, den s. k. flottningssammanslagningen.

Enligt föredraganden är det med hänsyn till flottningens minskade betydelse inte motiverat med någon genomgripande omarbetning av flottningssammanslagningen. Övervägandena bör i huvudsak inriktas på sådana ändringar som utgör en följd av den nya vattenlagen. I överensstämmelse med vad som förordats i fråga om farleder och hamnar föreslås att frågor om inrättande, utvidgning och avlysning av allmänna flottleder i framtiden prövas i administrativ ordning. Denna prövning bör handhas av regeringen med möjlighet att överlåta beslutanderätten till länsstyrelserna. Dessa frågor regleras i en särskild lag om inrättande, utvidgning och avlysning av allmän flottled.

När en allmän flottled inrättas eller utvidgas behöver det i allmänhet utföras anläggningar eller åtgärder i vatten. Dessa kommer enligt förslaget att prövas enligt den nya vattenlagen. Vid tillståndsprövningen kommer den nya lagens allmänna tillåtlighetsregler m. m. att gälla. Allmänna flottleder blir dock liksom f. n. särbehandlade bl. a. genom reglerna om rådhets över vatten och genom möjlighet att få särskilda tvångsrätter.

Ersättningsanspråk i anledning av en allmän flottled kan hänföras till skador på grund av anläggningar och åtgärder för flottningen (anläggningsskador) eller till skador på grund av flottningens bedrivande (flottningsskador). Vattendomstolens skadereglering i ansökningsmålet bör givetvis avse anläggningsskadorna. Liksom f. n. (se 9 kap. 3 § andra stycket VL) kommer dock möjlighet att finnas att hänvisa svårbedömda anläggningsskador till prövning enligt flottningssammanslagningen.

Flottningskador prövas f. n. enligt särskilda regler i flottningslagen men kan också uppskattas och ersättas på förhand i vattenmålet. Enligt propositionen kommer flottningskador i framtiden uteslutande att handläggas enligt flottningslagen. Frågan om ändringar i flottningslagen behandlas i prop. 1982/83:26 och JoU 1982/83:31.

Bevakningen av allmänna intressen

Vattendomstolarna och förrättningsmännen har enligt VL en långtgående skyldighet att oavsett yrkanden pröva olika frågor som kan komma upp i ett tillståndsärende, särskilt i vad mån hänsyn bör tas till allmänna intressen. Yttranden över en ansökan om tillstånd till ett vattenföretag skall inhämtas från olika myndigheter. Bland sådana myndigheter nämns uttryckligen i lagen, beroende på företagets art eller inverkan, kammarkollegiet, fiskeristyrelsen, naturvårdsverket, planverket, sjöfartsverket, länsstyrelsen och berörd kommun. Utlåtanden kan även inhämtas från andra förvaltande myndigheter.

För att underlätta vattendomstolens uppgift att beakta de allmänna intressena och samtidigt möjliggöra ett djupare inträngande i dessa frågor har kammarkollegiet ålagts att föra talan för tillgodoseende av de allmänna intressena i flera av de nuvarande vattenmålen (11 kap. 35 § 1 mom. VL). I ansökningsmål om bl. a. byggande i vatten och vattenreglering skall ansökningshandlingarna och vattendomstolens kungörelse sändas till kollegiet. Kollegiet avgör om det ansökta företaget berör allmänna intressen som behöver bevakas under processen. Motsvarande funktion skall kollegiet fylla vid syneförrättningar i fråga om vissa torrlägnings- och vattenregleringsföretag. Kammarkollegiet skall också föra talan för det allmänna när det gäller nyprövning och avgifter m. m. enligt VL.

Vid bevakningen av de allmänna intressena är kammarkollegiet uppenbarligen i stor omfattning beroende av initiativ och råd från berörda fackmyndigheter. Så har det t. ex. ansetts vara av stor vikt att statens naturvårdsverk bevakar allmänna miljövårdsintressen i vattenmål, särskilt sådana som avser vattenbyggnadsföretag. Därvid har det förutsatts att kollegiets talan utförs i nära samarbete med naturvårdsverket (se prop. 1969:28 s. 290).

Vid sidan om kammarkollegiet har kommunerna sedan 1962 rätt att självständigt föra talan i vissa vattenmål för att tillgodose allmänna intressen inom orten (11 kap. 35 § 3 mom. VL). Andra myndigheter än kammarkollegiet och kommunen har däremot inte rätt att föra någon självständig talan i vattenmål för tillgodoseende av allmänna intressen.

Enligt propositionen bör det allmänna även i fortsättningen, för bevakning av allmänna intressen, företrädas av kammarkollegiet och berörda kommuner. Begränsningen till dessa organ avser frågor där det allmänna självt skall ta ett processuellt initiativ antingen som sökande eller som motpart till

företagaren.

Annorlunda förhåller det sig enligt föredraganden vid den ursprungliga tillståndsprövningen av ett vattenföretag, då den principiellt viktigaste avvägningen mellan företagارئntresset och allmäntintresset skall ske. Den långtgående officialprövningsskyldighet för tillståndsmyndigheten som kommer att föreligga även enligt den nya vattenlagen innebär att domstolen resp. förrättningsmannen skall se till att utredningen blir så fullständig som möjligt, bl. a. genom att inhämta yttranden från berörda myndigheter. En sådan ordning kräver med nödvändighet att alla de särskilda myndigheter som har till uppgift att bevaka vissa typer av allmänna intressen var för sig och ibland också oberoende av varandra framför sina synpunkter och förslag direkt till tillståndsmyndigheten. Några krav på att formella yrkanden måste framställas genom kammarkollegiet eller kommunen bör enligt föredraganden inte ställas upp i sådana fall, utan vad myndigheterna har anfört bör betraktas av tillståndsmyndigheten inom ramen för dess officialprövnings- och utredningsskyldighet. Myndigheterna bör också ha rätt att i ett till högre instans fullföljt mål anföra sina synpunkter, dock utan ställning av part (jfr NJA 1959 s. 81).

Till de allmänna intressena räknas inte sådana rättigheter av olika slag som kan tillkomma staten eller kommuner i deras egenskap av privaträttsliga subjekt, t. ex. som ägare av en fastighet som berörs av ett vattenföretag. I sådana fall tillkommer naturligtvis talerätten den myndighet som förvaltar fastigheten. På motsvarande sätt kan naturligtvis en förvaltande myndighet uppträda som sökande i ett vattenmål rörande ett företag som faller inom dess verksamhetsområde, t. ex. vägverket eller en lokal vägförvaltning i fråga om broar och fortifikationsförvaltningen i fråga om försvarsanläggningar i vatten.

Bevattningsfrågor

I propositionens allmänna motivering (s. 159 f.) erinras om jordbruksbevattningens ökande betydelse för en jämn och hög avkastning inom jordbruksnäringen. Enligt föredraganden har bevattningen under de senaste årtiondena undergått en nästan explosionsartad utveckling på vissa håll i landet.

Tidigare bevattnades huvudsakligen betesvallar, potatis och fältodlade köksväxter. Numera bevattnas i allt större utsträckning även slättervallar, stråsäd, oljeväxter, sockerbetor samt bär- och fruktodlingar. Bevattning sker även för annat än jordbruksändamål, t. ex. i handelsträdgårdar och timmerupplag.

Den ökade bevattningen har emellertid, framhålls det, inte ägt rum utan problem. På flera håll har bevattningen konkurrerat med andra intressen om vattentillgångarna och även konkurrens mellan bevattnare inbördes har förekommit. Uttagen för bevattning har ofta skett utan tillstånd enligt VL

och har orsakat skador på t. ex. fisket.

Det finns enligt föredraganden all anledning att anta att bevattningen kommer att spela en stor roll i vårt framtida jordbruk. Det är av stor betydelse såväl samhällsekonomiskt som företagsekonomiskt för lantbruket att jordbruksproduktionen kan förbättras genom bevattning. Man kan inte heller bortse från frågans sociala aspekter. Att skapa en acceptabel och jämn lönsamhet för lantbruket, så att landsbygdens befolkning inte kommer i efterhand i jämförelse med andra yrkeskategorier i landet, framstår som ett självklart önskemål.

Utvecklingen på bevattningsområdet kan förväntas gå mot allt större och rationellare enheter. Det har visat sig att det, för anskaffande av vatten till bygder med behov av och förutsättningar för bevattning, kan vara lämpligt att flera jordbrukare går samman för att investera i permanenta anläggningar, såsom vattenmagasin, ledningssystem och pumpanordningar. Såväl när gemensamma anordningar är lämpliga som när behov av sådana anordningar inte föreligger kan det också vara erforderligt att vid vattenbrist fördela vattnet mellan bevattnare inbördes. En fastare samverkan mellan bevattnare kan också enligt propositionen vara lämplig när det gäller att tillvarata gemensamma intressen gentemot myndigheter eller andra intressenter i ett vattenområde.

Gällande VL tillhandahåller inte något särskilt institut för bevattningssamverkan. Detta har dock inte hindrat att samverkan har bedrivits i olika former. Av remissyttrandena framgår att i bl. a. Skaraborgs län handelsbologsformen är vanligt förekommande, medan man i Kristianstads län har tillskapat gemensamhetsanläggningar enligt anläggningslagen. I Östergötlands län lär man ha löst samverkansfrågan genom servitutsbildningar. I Uppsala län har bristen på vatten i flera fall medfört att man bildat särskilda bevattningsföreningar i samband med vattendomstolsbehandlingen av frågan om tillstånd till ytvattentäkt för bevattning. Medlemskap i en sådan förening har utgjort ett villkor för vattendomstolens tillstånd till vattenuttag.

Föredraganden framhåller för sin del, med hänvisning bl. a. till de önskemål som framförts vid remissbehandlingen, att en vattenrättslig samfällighetsbildning framstår som den lämpligaste associationsformen för samverkan mellan bevattningsintressenter. I anslutning här till redovisas i propositionen utförligt vissa principiella överväganden rörande innebörden av begreppet samfällighet. Bl. a. erinras om att en utmärkande egenskap för de samfälligheter varpå lagen om förvaltning och samfälligheter är tillämplig är gemenskapens sakrättsliga karaktär. Delaktigheten i sådana samfälligheter är nämligen förenad med äganderätten till varje särskild fastighet. Delaktigheten i en samfällighet för bevattning kräver också, framhålls det, en sakrättslig anknytning. Efter en diskussion av olika tänkbara lösningar förordas i propositionen att delaktigheten i en bevattningssamfällighet knyts

till innehavet av ett tillstånd till bevattning. Ett sådant tillstånd är i princip inte personligt utan avser tillstånd för någon att i egenskap av fastighetsägare, arrendator eller annan nyttjanderättshavare bevattna vissa markområden på en fastighet. I likhet med vad som föreslås rörande samfälligheter för markavvattning (se ovan) överges således anknytningen till fastigheter vid samfällighetsbildningen. När det gäller bevattningssamfälligheter går förslaget emellertid ett steg längre så till vida att deltagarkretsen helt eller delvis kan bestå av arrendatorer eller andra nyttjanderättshavare.

Någon begränsning av deltagarkretsen med hänsyn till ändamålet med bevattningen föreslås ej. Detta innebär att samfälligheten kan omfatta intressenter av olika slag, såsom jordbrukare samt innehavare av handels- trädgårdar och timmerupplag.

Samtliga frågor som berör bevattningssamfälligheter, dvs. frågor om tillstånd, ersättning och fördelning av vatten samt samverkans- och kostnadsfördelningsfrågor kommer enligt förslaget att prövas av vattendomstol.

De materiella reglerna om samfällighetsbildning bygger på principen att man i första hand bör försöka åstadkomma bevattningssamfälligheter på frivillig väg. Förslaget ger sålunda ej möjlighet att tvångsansluta den som inte har något intresse av bevattning. Bestämmelser om tvångsdelaktighet kan dock enligt föredraganden inte helt undvaras. Olika regler föreslås härvid gälla beroende på om delaktigheten är motiverad av behovet av att fördela vatten eller om det gäller anslutning till en gemensamhetsanläggning för bevattning. I det förra fallet får vattendomstolen, om flera ansöker om bevattning ur samma vattentillgång och fördelningsbehov föreligger, bestämma att tillståndshavarna skall utgöra en samfällighet. I detta fall är det således tillräckligt att vattnet behöver fördelas mellan tillståndshavarna, något som det ankommer på vattendomstolen att självant ta ställning till för den händelse inget yrkande om samfällighetsbildning framställts. Något strängare krav gäller för tvångsanslutning i de fall ansökan avser en vattentillgång beträffande vilken flera tillstånd meddelas successivt men tillstånden ges för en sökande varje gång. I dessa fall krävs, liksom när det gäller anslutning av "äldre" tillståndshavare till en nybildad samfällighet, särskilda skäl för anslutning (se 6 kap. 1 §).

När det gäller anslutning av en bevattnare till en gemensamhetsanläggning för bevattning talar enligt propositionen hänsynen till övriga deltagare för att stränga krav upprätthålls. För det första bör inrättandet av en gemensam bevattningsanläggning vara lämpligt från främst tekniska och ekonomiska synpunkter. Vidare bör tvångsanslutning till sådan anläggning inte få ske av annan deltagare än sådan för vilken det är av väsentlig betydelse att ha del i anläggningen. Efter mönster i 7 § anläggningslagen införs dessutom ett s. k. opinionsvillkor. Detta innebär att en gemensam anläggning inte får inrättas, om de som skall delta i anläggningen mera allmänt motsätter sig åtgärden och

har beaktansvärda skäl för det. Opinionsvillkoret skall dock kunna åsidosättas om behovet av den gemensamma anläggningen är synnerligen angeläget med hänsyn till motstående allmänna och enskilda intressen.

Även en tillståndshavare som är nyttjanderättshavare skall enligt förslaget kunna delta i en gemensamhetsanläggning som ingår i en bevattningsamfällighet. Inte heller i detta fall upprätthålls således det eljest sakrättsligt motiverade kravet på fastighetsanknytning. Hänsynen till övriga delägare i samfälligheten och till panträttshavarna bör enligt föredraganden kunna tas till vara inom ramen för det allmänna lämplighetskravet för anslutning.

Utöver de regler som nu redovisats innehåller lagförslaget bestämmelser om kostnadsfördelning och om samfällighetens förvaltning m. m. Grundprincipen är att såväl förvaltningskostnader som kostnader för utförande och drift av gemensamma anläggningar fördelas mellan deltagarna främst med hänsyn till den mängd vatten som varje deltagare får ta ut enligt tillståndet. I enlighet härmed skall andelstal åsättas för varje deltagare.

Samfälligheter för vattenreglering

I 7 kap. lagförslaget införs bestämmelser om samverkan i samfällighetsform vid vattenreglering för kraftändamål och bevattnig. Vad beträffar vattenreglering för kraftändamål finns regler om anslutningsskyldighet, grundade på att ägare av strömfall som får stadigvarande nytta av regleringsföretaget under vissa förutsättningar är skyldig att delta. Till skillnad mot vad som gäller enligt VL kan tvångsanslutning ske även efter det företaget kommit till stånd. Samtliga deltagare i regleringsföretaget utgör en samfällighet för utförande och drift av företaget. Tillståndet till företaget samt anläggningar och rättigheter är samfälda för deltagarna. Av samma skäl som redovisats ovan beträffande samfälligheter för markavvattning har någon regel om begränsning av icke sökandes kostnadsansvar ej medtagits i lagförslaget (jfr ovan s. 56).

Skyldighet och rätt att delta i ett regleringsföretag för bevattnig tillkommer bl. a. den som har tillstånd till vattentäkt för bevattnig. Även arrendatorer och andra nyttjanderättshavare som fått sådant tillstånd kan således delta i företaget. Bestämmelserna kan tillämpas även på annan bevattnig än sådan som sker för jordbruksändamål.

I förevarande kapitel finns vidare bestämmelser om regleringsföretag som kommer till stånd genom frivillig överenskommelse. Om ett sådant företag avser olika slag av ändamål blir enligt uttrycklig föreskrift härom i 6 § andra stycket reglerna om tvångsanslutning ej tillämpliga.

Avgifter

Inledning

De i propositionen redovisade övervägandena rörande ett nytt vattenrättsligt avgiftssystem inleds med en redogörelse för nu gällande avgiftsregler och för avgiftsfrågans behandling under 1970-talet.

Enligt VL kan ett tillstånd att utföra ett vattenföretag vara förenat med skyldighet för företagaren att utge avgifter av olika slag. Avgifternas syfte är i första hand att tillgodose allmänna intressen. Hit hör bl. a. fiskeintresset. För att åstadkomma bättre fiskeförhållandena inom områden som påverkas av ett företag föreskrivs sålunda ibland, i stället för en skyldighet för företagaren att själv vidta fiskebefrämjande åtgärder, en skyldighet för honom att betala en särskild avgift med stöd av 2 kap. 8 § VL. Enligt 2 kap. 10 § utgår vidare en s. k. allmän fiskeavgift för byggnad i vatten eller vattenreglering som påverkar de naturliga vattenståndsförhållandena eller hindrar eller försvårar fiskens framkomst. Allmänna fiskeavgifter skall användas för att främja fisket inom landet. Enligt 6 kap. 9 § kan de flottande i en allmän flottled åläggas att betala viss fiskeavgift, om flottningen eller flottningsanläggningar vållar avsevärt men för fisket. Vissa fiskeavgifter som har fastställts enligt den före VL gällande lagstiftningen utgår fortfarande.

I 4 kap. 14 och 15 §§ VL finns bestämmelser om regleringsavgift i samband med större vattenregleringar för kraftändamål. Avgiftsmedlen används för att kompensera skador som inte ersätts i vattenmålet och för att tillgodose allmänna ändamål i den bygd som berörs av företaget. Med tillstånd att utföra vissa slags vattenföretag följer också skyldighet enligt 11 kap. 95 § VL att betala ett engångsbelopp, s. k. domstolsavgift, som bidrag till kostnaderna för vattendomstolarnas organisation och verksamhet.

De allmänna fiskeavgifterna och regleringsavgifterna utgår årligen med ett fast belopp under vissa perioder, 20 resp. 10 år. För den följande perioden kan avgifterna ändras på ansökan av tillståndshavaren eller kammarkollegiet.

Regeringen kan enligt 4 kap. 18 § VL föreskriva villkor för att tillgodose allmänna intressen i samband med prövningen av större vattenföretag. Sådana villkor brukar oftast gå ut på att sökanden skall betala vissa belopp, s. k. villkorsmedel.

Bygdeavgifter och fiskeavgifter

Som en motsvarighet till nuvarande regleringsavgifter enligt 4 kap. 14 § VL föreslås en ny avgift med benämningen *bygdeavgift*. Avsikten är bl. a. att den nya avgiften skall kunna beräknas på grundval av faktorer som är kända eller i vart fall lätta att bestämma samtidigt som de ger uttryck för företagets omfattning och dess inverkan på bygden och bygdens miljö. Utrymmet för skönsmässiga bedömningar blir mindre än vad som är fallet beträffande nuvarande regleringsavgifter, vilkas beräkning föranlett en hel del problem i

rättstillämpningen. Avgiftsskyldigheten föreslås omfatta kraftverk, vattenreglering för års- eller flerårsreglering, vattenöverledning för något annat ändamål än kraftändamål samt ytvattentäkt. Tillämpningsområdet för bygdeavgiften blir därmed större än för regleringsavgiften, vilken endast gäller regleringsföretag för kraftändamål.

Vad beträffar bygdeavgiftens beräkning innebär förslaget i korthet att det för varje företag bestäms ett antal avgiftsenheter, beroende på företagets omfattning, samt en avgiftsklass som fastställs med hänsyn till företagets påverkan på vattenförhållandena och på den omkringliggande bygden.

Avgiftsenheterna fastställs, beträffande kraftverk på grundval av den installerade generatoreffekten, för vattenreglering på grundval av magasinsvolymen och för ytvattentäkter och vattenöverledningar på grundval av den vattenmängd som högst får ledas bort enligt tillståndet.

För vattenkraftverk beräknas en avgiftsenhet för varje enhet installerad generatoreffekt om 10 kW intill 150 % av effekten vid medelvattenföring. Över denna effektgräns beräknas en avgiftsenhet för varje enhet om 20 kW.

För vattenregleringar motsvarar varje enhet av regleringsmagasinets rymd om 25 000 m³ en avgiftsenhet upp till en totalvolym om 100 miljoner m³. För större magasinsvolymer beräknas överskjutande avgiftsenheter efter en regressiv skala (se 10 kap. 2 §).

För vattenöverledningar och ytvattentäkter beräknas en avgiftsenhet för varje kubikmeter i sekunden av den vattenmängd som högst får ledas bort enligt meddelat tillstånd.

Antalet avgiftsklasser föreslås uppgå till fyra.

Medan avgiftsenheterna kan fastställas på grundval av objektiva kriterier innebär indelningen i avgiftsklasser att ett visst utrymme lämnas för skönmässiga bedömningar (se 10 kap. 3 §).

Själva avgiften, som beräknas per avgiftsenhet, uttrycks inte i pengar utan i visst antal promille eller procent av basbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring. Härigenom uppnås en automatisk anpassning av avgifterna till förändringarna i penningvärdet. Avgiften per avgiftsenhet är högre ju högre avgiftsklass företaget hänförs till.

För vattenkraftverk och vattenregleringar föreslås avgiftsbeloppet för varje avgiftsenhet utgöra:

i klass 1: 0,5 % av basbeloppet

i klass 2: 1 % av basbeloppet

i klass 3: 1,5 % av basbeloppet

i klass 4: 2 % av basbeloppet

För vattenöverledningar och vattentäkter föreslås avgiftsbeloppet för varje avgiftsenhet utgöra:

i klass 1: 5 % av basbeloppet

i klass 2: 10 % av basbeloppet

i klass 3: 15 % av basbeloppet

i klass 4: 20 % av basbeloppet

I specialmotiveringen (s. 483) anförs följande exempel på hur bygdeavgiften skulle beräknas om den skulle tillämpas i dag. Skyldighet att betala avgift för ett vattenkraftverk inträder år 1982. Kraftverket har en installerad effekt av 15 MW (=15 000 kilowatt). Om någon reduktion av effekten enligt 2 § första stycket 1 inte görs, uppgår antalet avgiftspliktiga enheter enligt nämnda stadgande till 1 500. Företaget har en sådan inverkan på vatten- och bygdeförhållandena att det bör placeras i klass 2 enligt förevarande paragraf. Avgiften för varje avgiftsenhet skall då utgöra 1 % av basbeloppet, som för 1982 är 17 800 kr. (SFS 1981:1342). Avgiften för varje enhet är alltså 17,8 kr. och för 1 500 enheter 26 700 kr. Denna avgift skall sedan räknas om årligen med hänsyn till ändringarna i basbeloppet för varje år.

Avgifterna skall liksom f. n. användas för gottgörelse för enskilda skador samt för allmänna ändamål beträffande den bygd som berörs av företaget (se prop. 1974:83 s. 183).

Förslaget innebär vidare att en nedre gräns för avgiftsskyldighet bör gälla. Gränsen sätts till 500 avgiftsenheter för vattenkraftverk och vattenregleringar, vilket motsvarar en effekt av 5 MW resp. en magasinvolym av 12,5 miljoner m³. När det gäller vattenöverledningar och ytvattentäkter inträder avgiftsskyldighet så snart som den uttagna vattenmängden uppgår till 1 m³/s.

F. n. är det länsstyrelserna som förvaltar regleringsmedel och beslutar om dessas användning för det allmänna bygdebehovet. Denna ordning bibehålls i fråga om bygdeavgiften. Av propositionens uttalanden (s. 190) framgår att samråd alltid förväntas ske mellan länsstyrelsen och kommunerna innan bidragen fördelas. Detta överensstämmer med utskottets uttalanden i JoU 1979/80:12. Liksom hittills kommer kommunerna att vara huvudmottagare av avgiftsmedel. Det förhållandet att avgiftsförvaltningen m. m. även i fortsättningen bör handhas av länsstyrelserna bör enligt propositionen inte hindra att länsstyrelsen ställer avgiftsmedel till kommunernas förfogande också för framtida allmänna ändamål och inte till något omedelbart förestående projekt. Man kan därvid tänka sig att avgiftsmedlen får tas i anspråk för bildande av en kommunal fond för den drabbade bygdens näringsliv, vilket innebär att man på lokal nivå skall få besluta om den slutliga användningen av pengarna.

Propositionens förslag om *fiskeavgifter* omfattar dels en motsvarighet till den nuvarande lokala fiskeavgiften enligt 2 kap. 8 § VL, dels en allmän fiskeavgift för främjande av fisket inom landet som har sin motsvarighet i 2 kap. 10 § samma lag. Dessa avgifter kommer, liksom hittills, att administreras av fiskeristyrelsen.

Förslaget rörande lokal fiskeavgift innebär att skyldigheten för företagen att själv svara för fiskefrämjande åtgärder kan ersättas med en skyldighet

att utge avgift till förmån för det lokala fiskeintresset (3 kap. 11 § och 10 kap. 5 §). Avgiften skall kunna användas för fiskefrämjande åtgärder i det vatten som direkt berörs av företaget men också inom ett angränsande vattenområde, om detta skulle ge bättre resultat från lokal fiskevårdssynpunkt. Genom att det uttryckligen föreskrivs att avgiften får användas för åtgärder inom t. ex. bivattendrag undanröjs den osäkerhet som f. n. råder i detta hänseende.

Vad därefter beträffar den allmänna fiskeavgiften har beräkningsgrunderna i propositionen utformats efter mönster av bygdeavgiften, som redovisats ovan. På grund av de båda avgiftstypernas natur har dock någon fullständig överensstämmelse inte ansetts lämplig.

Allmän fiskeavgift avses komma i fråga då ett företag kan antas skada fisket eller förorsaka en inte obetydlig ändring i de naturliga vattenståndsförhållandena. Avgiftsskyldigheten föreslås omfatta samma företagstyper som bygdeavgiften, nämligen vattenkraftverk, vattenreglering för års- eller flerårsreglering, vattenöverledning för annat ändamål än kraftändamål samt ytvattentäkt. Avgiften bestäms av vattendomstolen att utgå efter avgiftsenheter och avgiftsklasser enligt i huvudsak samma grunder som bygdeavgifter. I fråga om beräkningen av antalet avgiftsenheter föreligger en skiljaktighet mot bygdeavgiften endast såvitt avser vattenreglering, där någon särskild reduktion för de största regleringsföretagen inte ansetts motiverad. Antalet avgiftsklasser bestäms till fyra. Ett företags inplacering i avgiftsklass bestäms med hänsyn till den omfattning i vilken fisk finns och fiske bedrivs i vattenområdet, i vilken utsträckning vattenförhållandena och fisket påverkas och i vad mån företagaren har ålagts skyldighet att vidta åtgärder eller betala avgift till förmån för det lokala fiskeintresset. Inverkan på fisket skall kunna bedömas med utgångspunkt i något annat än de naturliga vattenförhållandena, eftersom förhållandena i många vattenområden numera är påverkade av olika åtgärder, till vilka fisken kan ha anpassat sig. Hänsyn bör även tas till förekomsten av fritidsfiske. I fråga om vattenöverledning och vattentäkt måste också varaktigheten av uttaget beaktas.

I enlighet med vad som föreslagits beträffande bygdeavgifter avses belastningen på företagaren även i fråga om fiskeavgifter vara konstant, räknat i fast penningvärde, om inte erfarenheterna av företagets inverkan föranleder något annat. Avgiftsbeloppet i varje avgiftsklass kommer således att indexregleras genom en anknytning till basbeloppet.

För vattenkraftverk och vattenregleringar föreslås avgiftsbeloppet för varje avgiftsenhet utgöra:

i klass 1: 0,05 % av basbeloppet

i klass 2: 0,1 % av basbeloppet

i klass 3: 0,15 % av basbeloppet

i klass 4: 0,2 % av basbeloppet

För vattenöverledningar och vattentäkter föreslås avgiftsbeloppet för varje avgiftsenhet utgöra:

- i klass 1: 1 % av basbeloppet
- i klass 2: 5 % av basbeloppet
- i klass 3: 10 % av basbeloppet
- i klass 4: 15 % av basbeloppet

En viktig skillnad i förhållande till bygdeavgiften är att den nedre gränsen för avgiftsskyldighet sätts betydligt lägre när det gäller kraftverk och regleringar, nämligen till 10 enheter. Skälen härtill är bl. a. att också mindre företag kan orsaka omfattande skador på fiskvandring och fiskreproduktion.

Med anknytning till det räkneexempel som gjorts i föregående avsnitt beträffande bygdeavgiften kan nämnas att fiskeavgiften i motsvarande fall, dvs. för ett vattenkraftverk om 15 MW som hänförs till avgiftsklass 2, skulle uppgå till 2 670 kr. för år 1982.

Utskottet tillstyrker regeringens förslag och överväganden angående bygdeavgifter och fiskeavgifter. Propositionen innebär i denna del stora förbättringar från både praktisk och principiell synvinkel, jämfört med det avgiftssystem som nu gäller. Den föreslagna konstruktionen av avgiftsberäkningen är enligt utskottets mening en smidig och praktisk lösning av ett invecklat problem som under lång tid och i olika omgångar varit föremål för överväganden. Utskottet ser det som särskilt betydelsefullt att avgifterna genom anknytningen till basbeloppet kommer att ändras i takt med förändringar i penningvärdet. Härigenom undgår man de olägenheter som är förenade med nuvarande periodbundna avgifter, något som utskottet återkommer till i nästföljande avsnitt vid behandlingen av vissa övergångsfrågor.

Övergångsregler för äldre avgifter

Vad som ovan redovisats avser endast avgifter rörande vattenföretag som provas enligt den nya vattenlagen. Av stor betydelse är också frågan om hur det bör förfaras med sådana avgifter som redan nu utgår för äldre företag. Enligt propositionen bör mål om avgifter följa huvudprincipen för övergångsregleringen, vilket innebär att mål som anhängiggjorts före den nya lagens ikraftträdande bedöms enligt äldre bestämmelser (4 § övergångsbestämmelserna). Avgiften i sådana mål föreslås således fastställd med tillämpning av den senast gällande latituden i VL 2 kap. 10 § och 4 kap. 14 § och med gällande VL:s beräkningsgrunder i övrigt. För att möjliggöra en anpassning till ändringar i penningvärdet föreslås särskilda övergångsregler för de periodbundna avgifterna. När den senaste avgiftsperioden är slut föreslås de äldre avgifterna räknas upp med hänsyn till förändringarna i penningvärdet, sådana dessa förändringar återspeglas i basbeloppet. Vid den första omräkningen beaktas den ändring av basbeloppet som skett från det första till det sista året i den senaste avgiftsperioden. Därefter skall avgifterna

ändras årligen med hänsyn till de årsvisa förändringarna av basbeloppet. I fråga om årlig avgift enligt VL 2 kap. 8 § skulle omräkning ske för det år nya vattenlagen träder i kraft i förhållande till basbeloppets förändring från det år då avgiften fastställdes – dock tidigast för december 1963 – till året före omräkningsåret.

Frågan om övergångsreglering av äldre avgifter berörs i två följdmotioner, nämligen 1981/82:2503 (fp, s) och 1982/83:5 (m). Den förra motionen syftar till en ändring av övergångsbestämmelserna som innebär att en ny avgiftsperiod som bestämts enligt äldre lag inte skall få börja löpa samma år som den nya vattenlagen träder i kraft. I sådana övergångsfall bör enligt motionen bestämmelserna om årlig anpassning till basbeloppsförändringarna tillämpas fr. o. m. lagens ikraftträdande.

Syftet med motion 1982/83:5 torde vara att åstadkomma en kraftigare uppräknings av äldre avgifter i samband med att resp. avgiftsperiod löper ut.

Utskottet har undersökt möjligheterna att åstadkomma en snabbare inpassning av de äldre periodbundna avgifterna i ett system med årlig omräkning efter basbeloppets förändringar. De i propositionen föreslagna övergångsreglerna innebär nämligen att äldre avgifter i vissa fall kan löpa med oförändrat belopp in på 1990-talet och, såvitt avser fiskeavgifter med 20-åriga avgiftsperioder, in på 2000-talet. Med hittillsvarande utveckling av penningvärdet leder ett sådant system ofrånkomligen till stora förluster för de intressen som är avsedda att tillgodoses genom avgiftsmedlen.

I syfte att erhålla närmare underlag för bedömningen har utskottet inhämtat yttrande av kammarkollegiet (se bil. 11). Kollegiet har bifogat ett yttrande från fiskeristyrelsen. Vattenregleringsföretagens samarbetsorgan, VASO, har avgett synpunkter på kollegiets yttrande (bil. 12).

I enlighet med utskottets önskemål har kollegiet och fiskeristyrelsen undersökt avgiftsförhållandena för i första hand sådana fall där den senaste avgiftsperioden löper ut år 1985 och senare.

Antalet vattenföretag för vilka regleringsavgiftsperiod börjar löpa under åren 1976–1984 utgör ca 150. Deras sammanlagda avgifter uppgår till ca 21,5 milj. kr. årligen. Säkra uppgifter om nytillkommande företag vars avgiftsperiod börjar löpa åren 1983 och 1984 kan dock ännu ej lämnas.

Av fiskeristyrelsens yttrande framgår att antalet fiskeavgifter enligt VL 2 kap. 10 § som börjat (börjar) löpa åren 1974–1984 utgör 223 med ett sammanlagt värde av ca 1,5 milj. kr. årligen. För hela perioden 1966–1984 bör det enligt kollegiets uppskattning röra sig om ca 350 avgifter till ett sammanlagt värde av minst 2 milj. kr. årligen.

Kollegiet instämmer i fiskeristyrelsens påpekande att nuvarande system med omprövning av fiskeavgifter efter 20 år leder till betydande rättsförluster för fiskeintresset. Enbart 5-årsperioden 1979–1983 (begynnelseår) representerar omkring 1,2 milj. kr. årligen, som vid omprövningar åren 1998–2002 –

mätt med dagens erfarenheter av prisutvecklingen – kommer att ha kvar kanske bara 25 % av sitt realvärde.

Beträffande regleringsavgifterna påpekar kollegiet att ett icke ringa antal avgifter ej hunnit inpassas i den avgiftslatitud som gäller fr. o. m. den 1 juli 1974 (4–12 kr. per turbinhästkraft). Vid nya vattenlagens ikraftträdande kommer dessa avgifter således att vara bestämda enligt 1959 års avgiftslatitud (3–8 kr. per turbinhästkraft). Sammanlagt rör det sig om ca 2,7 milj. kr. årligen som kommer att utgå enligt en äldre avgiftslatitud. Detta är delvis en effekt av övergångsbestämmelserna till 1974 års ändringar i VL (SFS 1974:273) som bl. a. innebar att äldre bestämmelser – inkl. avgift – skulle gälla om ansökan angående visst företag kom in före den 1 juli 1974.

Kammarkollegiet föreslår mot angivna bakgrund att äldre avgifter redan med nya vattenlagens ikraftträdande inpassas i det nya systemet med indexbundna omräkningar. Principiella betänkligheter bör enligt kollegiet inte möta mot ett sådant förfarande, som tillämpats även i civilrättsliga sammanhang.

Utgångspunkt för uppräkningsbör, framhåller kollegiet, i fråga om regleringsavgifter vara det basbelopp som gällde när avgiftslatituden senast ändrades, dvs. juli 1974.

De avgifter som alltså utgår i 1959 års avgiftslatitud bör vidare enligt kollegiet först uppräknas med 40 % för att komma i ungefärlig nivå med nu gällande avgiftslatitud.

Beträffande fiskeavgifter föreslår kollegiet omräkning med hänsyn till basbeloppets förändring från det första året i den löpande avgiftsperioden till omräkningsåret.

VASO understryker att en lagstiftning enligt kollegiets förslag innebär undanröjande av rättskraften hos lagakraftvunna domar, som innehåller uttryckliga besked om avgiftsperiodens längd och om tiden för påkallande av omprövning. Vidare hänvisas till vissa uttalanden av rättighetsutredningen (SOU 1975:75) och av konstitutionsutskottet angående tillämpningen av ny lag på rättsförhållande som uppkommit före lagens ikraftträdande (KU 1974:60).

Utskottet är medvetet om att vissa principiella betänkligheter kan anföras mot en lagstiftning som leder till avgiftshöjningar före utgången av en avgiftsperiod som i fråga om längd och årligt belopp blivit fastställd genom en lagakraftvunnen dom, meddelad före den nya lagens ikraftträdande. På förmögenhetsrättens område t. ex. har den principen ansetts gälla att ny lag inte bör ges tillämpning på rättsförhållande som uppkommit före lagens ikraftträdande. Väsentliga avsteg har dock gjorts från denna princip. I fråga om skatter och andra offentligrättsliga avgifter gäller numera enligt 2 kap. 10 § regeringsformen i princip förbud mot retroaktiv skattelagstiftning. Detta stadgande är dock uppenbarligen inte tillämpligt om i ett fall som det nu förevarande beslutet inverkar endast på den del av avgiftsperioden som infaller efter lagens ikraftträdande. Syftet med en sådan anpassning av äldre

avgifter som nu diskuteras kan f. ö. under alla förhållanden uppnås genom särskild lagstiftning om skatte- eller avgiftshöjningar.

Enligt utskottets mening är det ett väsentligt samhällsintresse att snarast möjligt åstadkomma en anpassning av äldre avgifter till den aktuella prisutvecklingen. Som framgår av kammarkollegiets yttrande kommer i annat fall stora förluster att uppstå för de allmänna intressen som avgiftsmedlen är avsedda att tillgodose. Det synes f. ö. mindre tilltalande att avgifterna för en del företag successivt anpassas till penningvärdets förändringar medan andra företag har förmånen av en i reala termer sjunkande avgiftsnivå. Med stöd av det anförda förordar utskottet att avgifter enligt VL 2 kap. 10 § och 4 kap. 14 § omedelbart vid den nya vattenlagens ikraftträdande inpassas i det nya omräkningssystemet. Detta bör ske i huvudsak enligt de riktlinjer som kammarkollegiet föreslagit. Utskottets ställningstagande innebär att syftet med motionerna 1981/82:2503 och 1982/83:5 kommer att tillgodoses. Dessa bör därför lämnas utan vidare åtgärd.

Utskottet förordar med stöd av det anförda en ändring av 16 § övergångsbestämmelserna (se mom. 14 a) i utskottets hemställan) som avses tillämpas på följande sätt.

Första stycket

Om den vid nya vattenlagens ikraftträdande gällande avgiftsperioden för en regleringsavgift omfattar år 1984, skall avgiften för år 1984 utan särskilt beslut räknas om i förhållande till basbeloppets förändringar från juli 1974 till år 1984. Stadgandet kommer i huvudsak att tillämpas på avgiftsperioder som börjat löpa år 1975 och senare. Med den föreslagna lydelsen inbegrips dock även avgift som fastställts eller omprövats relativt nyligen (åren 1982–1983) och för vilken ny avgiftsperiod börjar löpa år 1984. Om avgiftsprövningen på grund av fullföljd till högre instans eller av annan anledning ej avslutats före utgången av år 1984 gäller dock fjärde stycket (se nedan). Skyldighet att erlägga avgift skall således i angivna fall anses vara för handen i och med att lagakraftvunnen dom föreligger.

Basbeloppet för juli månad 1974 är 8 500. Fr. o. m. år 1982 fastställs basbeloppet inte längre månadsvis utan årsvis (SFS 1981:1187). Senast fastställda basbelopp gäller för år 1983 och är 19 400. Basbeloppet för år 1984 offentliggörs tidigast i slutet av år 1983. Med utgångspunkt i nu kända siffror kan det antas att regleringsavgift som omräknas år 1984 med tillämpning av första stycket kommer att multipliceras med ett tal som överstiger $\frac{19\,400}{8\,500}$, dvs. den blir mer än fördubblad.

Det finns enligt utskottets mening flera skäl som talar för en generell uppräknings av regleringsavgifterna enligt det nu förordade systemet. Som också framhållits i propositionen (s. 188) har penningvärdeförsämringen fortgått även sedan den nu gällande avgiftslatituden infördes år 1974. Detta

borde i och för sig ha motiverat ändringar i latituden, förmodligen vid flera tillfällen. I avbidan på den nya vattenlagens tillkomst har emellertid några sådana ändringar inte vidtagits, vilket varit till fördel för de avgiftsskyldiga och till motsvarande nackdel för de avgiftsberättigade bygdeintressena. Genom den av utskottet förordade basbeloppsanknutna omräkningen kommer avgifterna att anpassas till det penningvärde som gäller vid den nya lagens ikraftträdande.

Som kammarkollegiet påpekat kommer ett icke ringa antal regleringsavgifter fortfarande att vara bestämda i 1959 års latitud när den nya lagen träder i kraft. Utskottet anser det skäligt att sådana avgifter först uppräknas med 40 % innan omräkning görs med hänsyn till basbeloppets utveckling. Resultatet kan därvid – med utgångspunkt i de siffror som nyss redovisats – i vissa fall bli en tredubbling av avgiften.

Andra stycket

I fråga om fiskeavgift enligt VL 2 kap. 10 § föreslår utskottet att omräkning görs år 1984 i förhållande till basbeloppets förändringar från december månad det första året i den senaste avgiftsperioden till år 1984. Det kan i och för sig också finnas skäl att tillämpa den för regleringsavgifterna föreslagna 40-procentiga uppräkningsen i de fall avgiften är bestämd enligt äldre latitud. För många fiskeavgifter innebär emellertid en basbeloppsanknuten omräkning i sig en mycket kraftig höjning av avgiften. Har t. ex. den senaste avgiftsperioden börjat löpa år 1965 (basbeloppet för december 1965 är 5 200) blir omräkningskoefficienten ett tal som överstiger $\frac{19\,400}{5\,200}$, dvs. avgiften kommer i dessa fall att räknas upp med minst 3,7 gånger det i domen fastställda beloppet. Det kan f. ö. noteras att det genom utformningen av VL 2 kap. 10 § 2 mom. åtminstone i formellt hänseende varit möjligt att vid omprövning beakta penningvärdets förändringar. Bl. a. med hänsyn härtill förordar utskottet en basbeloppsanknuten uppräkning som innebär att omräkningskoefficienten blir lägre ju senare den aktuella avgiftsperioden börjat löpa och vice versa. Genom de av utskottet föreslagna övergångsreglerna uppnår man bl. a. den effekten att en kraftig uppräkning av avgiften görs i de fall endast kort tid återstår av den gällande avgiftsperioden. Omvänt blir resultatet att en nyligen påbörjad avgiftsperiod avbryts redan i början av perioden, vilket i viss mån uppvägs av att uppräkningsen blir betydligt mindre kännbar. Har t. ex. den senaste avgiftsperioden börjat löpa år 1980, blir omräkningskoefficienten år 1984 minst $\frac{19\,400}{16\,100}$, dvs. minst 1,2. Med de i propositionen föreslagna reglerna skulle avgiften i detta fall ha löpt oförändrad t. o. m. år 1999.

Har den senaste avgiftsperioden börjat löpa år 1982 eller senare skall jämförelsen givetvis avse basbeloppet för det aktuella begynnelseåret, även om i lagtexten hänvisas till basbelopp för december månad. Detta följer av övergångsbestämmelserna till 1981 års lagstiftning i ämnet (SFS 1981:1187).

Tredje stycket

Fr. o. m. år 1985 skall nu ifrågavarande avgifter utan särskilt beslut räknas om årligen i förhållande till basbeloppets ändringar mellan det aktuella avgiftsåret och året närmast dessförinnan.

Fjärde stycket

Detta stycke avser bl. a. sådana fall där lagakraftvunnen dom angående avgiften föreligger efter utgången av år 1984. Den situationen kan uppstå om avgiften hunnit fastställas i första instans men målet överklagats. Har ansökan beträffande nytt företag anhängiggjorts före den 1 januari 1984 men handlagts därefter skall enligt 4 § övergångsbestämmelserna äldre regler gälla. Även i sådana fall kan skyldighet att betala avgift inträda efter utgången av år 1984. Nuvarande bestämmelser om omprövning av periodbundna avgifter kan ge liknande effekter. Avgiftsprövningen kan i dessa fall fullföljas oberoende av den nya lagstiftningen, och omräkning enligt grunderna i första stycket kommer att ske automatiskt för det första året i den aktuella avgiftsperioden. Omräkning får givetvis ej avse tid före den nya lagens ikraftträdande (jfr utskottets överväganden ovan om innebörden av RF 2 kap. 10 §).

I nu angivna fall skall således regleringsavgift räknas om i förhållande till basbeloppets förändring från juli månad 1974 till det aktuella omräkningsåret. I fråga om fiskeavgift skall jämförelsen avse dels basbeloppet för det första året i den senaste avgiftsperioden, dels basbeloppet för det aktuella omräkningsåret. Omräkning av fiskeavgift i nu angivna fall får antas huvudsakligen avse avgiftsperioder som börjat löpa senast år 1982, varför lagtexten inte behöver tyngas med någon hänvisning till basbeloppet för december månad.

Femte och sjätte styckena

Beträffande icke periodbundna fiskeavgifter enligt VL 2 kap. 8 § innebär utskottets förslag till övergångsbestämmelser endast smärre ändringar i regeringens förslag. I syfte att göra bestämmelsen tillämplig även på avgifter som slutligt fastställs efter utgången av år 1984 föreslår utskottet ett tillägg med lydelsen "eller det senare år avgiftsskyldighet inträder".

Sådan avgift skall således år 1984, eller det senare år avgiftsskyldigheten slutligt fastställs, räknas om i förhållande till basbeloppets förändring från december månad det år avgiften senast fastställdes genom lagakraftvunnen dom (dock tidigast december 1963), till det aktuella avgiftsåret.

Utskottet har vidare inhämtat att det vid vissa vattendomstolar tillämpas ett system för årlig omräkning av avgift enligt VL 2 kap. 8 §. Vanligtvis har i dessa fall gjorts en anknytning till konsumentprisindex. En omräkning av

sådana avgifter i förhållande till basbeloppets förändring från det är avgiften fastställdes skulle enligt utskottets mening ge för de avgiftsskyldiga oskäliga resultat. Utskottet föreslår därför en tilläggsbestämmelse som innebär att ifrågakvarande avgifter fr. o. m. år 1984 inpassas i ett basbeloppsanknutet omräkningssystem, varvid första omräkningen görs med utgångspunkt i basbeloppen för år 1983 resp. 1984.

Skulle i något fall, på grund av pågående prövning eller eljest, sådan avgift som nu avses fastställas efter år 1984, får det senast aktuella avgiftsbeloppet räknas om på motsvarande sätt, dvs. med hänsyn till basbeloppets förändring mellan avgiftsåret och året närmast före. Detta torde ej behöva anges i själva lagtexten.

Ikraftträdande

I propositionen, som beslutades den 25 mars 1982, föreslogs att den nya lagstiftningen skulle träda i kraft den 1 januari 1983. Med hänsyn till de ganska omfattande materiella ändringar som förslaget till ny vattenlag innebär torde det enligt propositionen (s. 197) krävas vissa utbildnings- och informationsinsatser före ikraftträdandet. Det ansågs därför lämpligt att lagstiftningen träder i kraft först efter en övergångstid sedan riksdagen fattat sitt beslut.

Utskottet har, bl. a. med hänsyn till ärendets vikt och omfattning, ej kunnat slutligt behandla lagförslagen förrän i april 1983. Då utskottet delar föredragandens uppfattning om det lämpliga i en viss övergångstid förordar utskottet att den nya lagstiftningen träder i kraft den 1 januari 1984. Det ändrade ikraftträdandet föranleder vissa redaktionella ändringar i lagförslagen, som utskottet i viss omfattning kommenterat i det föregående. I övrigt hänvisas till utskottets hemställan.

Vissa övergångsfrågor i övrigt

Frågan om vissa av utskottets ställningstaganden föranledda ändringar i övergångsbestämmelserna har närmare berörts ovan i avsnitten rörande omprövning av äldre vattenföretag samt vattenrättsliga avgifter.

I en tidigare omnämnd skrivelse från Stockholms läns landsting har påpekats att de övergångsbestämmelser som gäller tillståndsplikt för vattenföretag som pågår vid den nya lagens ikraftträdande (9 §) kommer att medföra att företag som avser bortledande eller tillförsel av grundvatten och som ej tidigare varit tillståndspliktiga kommer att underkastas den nya lagens regler om tillståndsplikt. Vidare framhålls att 10 § övergångsbestämmelserna innebär en retroaktiv skärpning av skadeståndsansvaret för vissa företag som ej var tillståndspliktiga enligt gällande vattenlag.

I propositionen föreslagna övergångsregler innebär att endast pågående dikningsföretag, som ej varit underkastade tillståndsplikt enligt VL 7 kap.

36 §, undantas från de skärpta bestämmelserna om tillståndsplikt i 4 kap. lagförslaget. I övrigt kommer samtliga vattenföretag som pågår vid ikraftträdandet att omfattas av dessa regler. Detta gäller såväl byggnadsarbeten som är i gång som den verksamhet som utövas vid en färdig anläggning (prop. s. 627). Tillståndsplikten inträder oavsett om företaget utgjort vattenföretag enligt nu gällande vattenlag eller ej. Utskottet finner ej anledning att föreslå någon avvikelse från dessa regler.

Enligt 10 § övergångsbestämmelserna blir företagaren – om annat vattenföretag än dikning utförts utan tillstånd före den nya vattenlagens ikraftträdande – bevisningsskyldig i fråga om de förhållanden som rådde i vattnet innan företaget utfördes. Utskottet vill fästa uppmärksamheten på att paragrafen omfattar vattenföretag enligt den nya vattenlagens definitioner, oavsett om gällande VL är tillämplig på företaget. I ett från nu berörda synpunkter betydelsefullt avseende har den nya lagens tillämpningsområde utvidgats. I motsats till VL är nämligen, som tidigare nämnts, den nya lagen tillämplig på bortledning av grundvatten i skadeförebyggande syfte (1 kap. 3 § punkt 2). Följden av den föreslagna bevisregeln i 10 § blir i detta fall att företagaren i efterhand åläggs bevisbördan för verkningarna av ett företag som ej ens efter frivillig ansökan om tillståndsprövning hade kunnat tillåtlighetsprövas enligt gällande VL. För att undgå denna effekt föreslår utskottet en ändring av 10 § som inskränker dess tillämpningsområde till företag som omfattas av såväl den gamla som den nya vattenlagen.

Hemställan

Utskottet hemställer

Förslag till vattenlag

1. beträffande *gränsdragningen mellan vattenlagen och miljöskyddslagen m. m.*
 - a) att riksdagen lämnar motion 1982/83:14 utan vidare åtgärd,
 - b) att riksdagen lämnar motion 1982/83:211 utan vidare åtgärd,
2. beträffande *rådighet över vatten*

att riksdagen antar 2 kap. 4 § förslaget till vattenlag med den ändringen att lagrummet erhåller följande som *utskottets förslag* betecknade lydelse:

*Regeringens förslag**Utskottets förslag*

2 kap.

4 §

Den som vill utföra

1. en vattenreglering,
2. en vattentäkt för allmän vattenförsörjning eller bevattning,
3. ett markavvattningsföretag,
4. ett vattenföretag som behövs för allmän väg, allmän farled, allmän hamn eller allmän flottled eller
5. ett vattenföretag som behövs för att motverka förorening genom avloppsvatten

kan göra detta utan hinder av att han inte har rådighet enligt 2 §.

Den som vill utföra

1. en vattenreglering,
2. en vattentäkt för allmän vattenförsörjning eller bevattning,
3. ett markavvattningsföretag,
4. ett vattenföretag som behövs för allmän väg, allmän farled, allmän hamn eller allmän flottled eller
5. ett vattenföretag som behövs för att motverka förorening genom avloppsvatten

har för ändamålet rådighet som anges i 1 §.

3. *beträffande tillståndsplikt*

att riksdagen *dels* avslår motion 1981/82:2502 yrkande 1 a) och motion 1982/83:12 yrkande 1, *dels* antar 4 kap. 2 § lagförslaget med den ändringen att lagrummet erhåller följande som *utskottets förslag* betecknade lydelse:

*Regeringens förslag**Utskottets förslag*

4 kap.

2 §

Tillstånd till ett vattenföretag krävs inte, om det är uppenbart att varken allmänna eller enskilda intressen skadas genom företagets inverkan på vattenförhållandena. I fråga om detaljdränering genom täckdikning krävs tillstånd endast om det föreligger sannolika skäl att allmänna eller enskilda intressen skadas genom företaget.

I fråga om markavvattning krävs tillstånd om det för företaget behövs särskild tvångsrätt enligt 8 kap. 1 eller 2 § eller om två eller flera skall delta i företaget och någon överenskommelse inte har träffats om delaktigheten.

Tillstånd till ett vattenföretag krävs inte, om det är uppenbart att varken allmänna eller enskilda intressen skadas genom företagets inverkan på vattenförhållandena. I fråga om detaljdränering genom täckdikning krävs tillstånd endast om det föreligger sannolika skäl att allmänna eller enskilda intressen skadas genom företaget.

I fråga om markavvattning krävs *även* tillstånd om det för företaget behövs särskild tvångsrätt enligt 8 kap. 1 eller 2 § eller om två eller flera skall delta i företaget och någon överenskommelse inte har träffats om delaktigheten.

4. *beträffande allmänna förutsättningar för vattenföretag m. m.*

att riksdagen lämnar motion 1982/83:13 utan vidare åtgärd,

5. *beträffande regeringens prövningsrätt*

att riksdagen *dels* avslår motion 1981/82:2501 yrkande 1, *dels*

antar 11 kap. 1 § lagförslaget med den ändringen att i punkt 4 b) efter ordet "Västerdalälven" införs "uppströms Hummelforsen och nedströms Skifsforsen",

6. beträffande *kostnadsansvar vid samfällighetsbildning* att riksdagen med bifall till regeringens förslag och med avslag på motion 1981/82:2502 yrkande 2 och motion 1982/83:12 yrkande 3 antar 5 kap. 3 § och 7 kap. 3 § lagförslaget,
7. beträffande *markavvattning och vägföretag* att riksdagen avslår motion 1981/82:2502 yrkande 1 b) och motion 1982/83:12 yrkande 2,
8. beträffande *markavvattning och naturvårdsintressen* att riksdagen med anledning av motion 1981/82:1921 yrkande 13 hos regeringen hemställer om utredning och förslag rörande tillståndsplikt för markavvattningsföretag enligt naturvårdslagen,
9. att riksdagen med anledning av proposition 1981/82:130 och proposition 1982/83:26 i berörda delar antar 13 kap. 2 § lagförslaget med följande, i proposition 1982/83:26 föreslagna lydelse:

Lydelse enligt prop. 1981/82:130

I prop. 1982/83:26 föreslagen lydelse

13 kap.
2 §

Om domstolar i vattenmål och rättegången i sådana mål gäller vad som är föreskrivet om allmän domstol, i den mån inte annat följer av denna lag eller annan författning.

Om domstolar i vattenmål och rättegången i sådana mål *liksom i fråga om handläggningen av ärenden vid sådana domstolar* gäller vad som är föreskrivet om allmän domstol, i den mån inte annat följer av denna lag eller annan författning.

10. att riksdagen antar förslaget till vattenlag, i de delar som ej omfattas av utskottets hemställan ovan, med följande tillägg omedelbart efter lagförslaget:

"Om ikraftträdandet av denna lag föreskrivs i särskild lag",

Förslag till lag om införande av vattenlagen

11. beträffande *ikraftträdande av nya vattenlagen m. m.*
 - a) att riksdagen antar 1 § förslaget till lag om införande av nya vattenlagen med den ändringen att lagrummet erhåller följande som *utskottets förslag* betecknade lydelse:

*Regeringens förslag**Utskottets förslag*

1 §

Vattenlagen (1982:000) och denna lag träder i kraft den 1 januari 1983.

Vattenlagen (1983:000) och denna lag träder i kraft den 1 januari 1984.

b) att riksdagen antar 20 § förslaget till lag om införande av vattenlagen med den ändringen att årtalet "1992" ändras till "1993",

12. beträffande *bevisningsskyldigheten för äldre företag* att riksdagen antar 10 § förslaget till lag om införande av vattenlagen med den ändringen att lagrummet erhåller följande som *utskottets förslag* betecknade lydelse:

*Regeringens förslag**Utskottets förslag*

10 §

Om annat vattenföretag än dikning har utförts under vattenlagens (1918:523) giltighetstid utan tillstånd, är företagaren bevisningsskyldig i fråga om de förhållanden som rådde i vattnet innan företaget utfördes.

Om annat vattenföretag än dikning har utförts under vattenlagens (1918:523) giltighetstid utan tillstånd *och denna lag var tillämplig på företaget*, är företagaren bevisningsskyldig i fråga om de förhållanden som rådde i vattnet innan företaget utfördes.

13. beträffande *viss ersättningsfrihet för det allmänna vid omprövning till förmån för kvalificerade allmänna intressen* att riksdagen med anledning av regeringens förslag och med bifall till motion 1981/82:2501 yrkande 2 antar 12 § förslaget till lag om införande av vattenlagen med den ändringen att lagrummet erhåller följande som *utskottets förslag* betecknade lydelse:

*Regeringens förslag**Utskottets förslag*

12 §

Om skada som avses i 11 § första stycket utgörs av förlust av vatten eller fallhöjd eller inskränkning i rätten att reglera vattnets avrinning och omprövningen sker till förmån för det allmänna fiskeintresset, allmän farled, allmän hamn, allmän flottled eller hälsovården eller, vid omprövning enligt 15 kap. 3 § eller 9 § första meningen nya vattenlagen,

Om skada som avses i 11 § första stycket utgörs av förlust av vatten eller fallhöjd eller inskränkning i rätten att reglera vattnets avrinning och omprövningen sker till förmån för det allmänna fiskeintresset, allmän farled, allmän hamn, allmän flottled eller hälsovården eller, vid omprövning enligt 15 kap. 3 § eller 9 § första meningen nya vattenlagen,

Regeringens förslag

till förmån för den allmänna miljö-
vården *samt bestämmelserna i vatten-
lagen (1918:523) om kungsådra eller
nyprövning var tillämpliga på företa-
get*, är tillståndshavaren skyldig att
utan ersättning tåla skadan till så stor
del som, jämte vad han tidigare efter
den nya lagens ikraftträdande har
avstått enligt denna paragraf eller
14 §, motsvarar en tjugondel av det
produktionsvärde eller det värde av
vattenmängd, fallhöjd eller maga-
sinsvolym som avses i 9 kap. 14 §
andra stycket nya vattenlagen.

14. *beträffande övergångsbestämmelser för äldre avgifter*

- a) att riksdagen antar 16 § förslaget till lag om införande av
vattenlagen med den ändringen att lagrummet erhåller följande
som *utskottets förslag* betecknade lydelse:

Regeringens förslag

Årliga avgifter enligt 2 kap. 10 §
eller 4 kap. 14 § vattenlagen
(1918:523) skall under den avgifts-
period som löper vid den nya vattenla-
gens ikraftträdande utgå med det
senast fastställda beloppet. Efter
avgiftsperiodens slut skall avgiften
för det närmast följande året utan
särskilt beslut utgå med ett belopp
som räknas om i förhållande till den
ändring av basbeloppet enligt lagen
(1962:381) om allmän försäkring för
december månad som har skett från
det första till det sista året i den
senaste avgiftsperioden. Därefter
skall avgiften varje år utan särskilt
beslut räknas om i förhållande till den
ändring av basbeloppet för december
månad som kan ha skett mellan året
närmast före det aktuella avgiftsåret
och året närmast dessförrinnan.

I fråga om årliga avgifter enligt 2
kap. 8 § vattenlagen (1918:523) eller
däremot svarande äldre lag gäller att
sådan avgift år 1983 skall utgå med
det tidigare fastställda beloppet.

Utskottets förslag

till förmån för den allmänna miljö-
vården är tillståndshavaren skyldig
att utan ersättning tåla skadan till så
stor del som, jämte vad han tidigare
efter den nya lagens ikraftträdande
har avstått enligt denna paragraf
eller 14 §, motsvarar en tjugondel av
det produktionsvärde eller det värde
av vattenmängd, fallhöjd eller ma-
gasinsvolym som avses i 9 kap. 14 §
andra stycket nya vattenlagen.

Utskottets förslag

16 §

Föreligger skyldighet att betala
årlig avgift enligt 4 kap. 14 § vatten-
lagen (1918:523) år 1984, skall avgif-
ten för det året utan särskilt beslut
räknas om i förhållande till den
ändring av basbeloppet enligt lagen
(1962:381) om allmän försäkring
som skett från juli 1974 till år 1984.
Har avgiften bestämts enligt lagrum-
mets lydelse före den 1 juli 1974 skall
den först räknas upp med fyrtio
procent innan omräkning enligt för-
sta meningen sker.

Föreligger skyldighet att betala
årlig avgift enligt 2 kap. 10 § vatten-
lagen (1918:523) år 1984, skall avgif-
ten för det året utan särskilt beslut
räknas om i förhållande till den
ändring av basbeloppet som skett
från december det första året i den
senaste avgiftsperioden till år 1984.

Från och med år 1985 skall avgift
som avses i första och andra styckena
utan särskilt beslut räknas om årligen
i förhållande till den ändring av
basbeloppet som kan ha skett mellan

Regeringens förslag

omräknat med hänsyn till ändring av basbeloppet för december 1982 i förhållande till basbeloppet för december det år då avgiften senast fastställdes genom lagakraftvägande dom, dock tidigast för december 1963. Därefter skall avgiften utan särskilt beslut räknas om enligt första stycket tredje meningen.

Utskottets förslag

avgiftsåret och året dessförinnan.

Om skyldighet att betala avgift enligt 4 kap. 14 § eller 2 kap. 10 § vattenlagen (1918:523) inträder efter utgången av år 1984 skall omräkning enligt första respektive andra stycket ske för det första året i den aktuella avgiftsperioden, dock tidigast för år 1984. Därefter skall årlig omräkning ske enligt tredje stycket.

I fråga om årliga avgifter enligt 2 kap. 8 § vattenlagen (1918:523) eller motsvarande äldre lag gäller, utom i fall som avses i sjätte stycket, att sådan avgift år 1984 eller det senare år avgiftsskyldighet inträder utan särskilt beslut skall räknas om i förhållande till den ändring av basbeloppet som skett mellan det aktuella avgiftsåret och december det år då avgiften senast fastställdes genom lagakraftvunnen dom, dock tidigast december 1963. Därefter skall årlig omräkning ske enligt tredje stycket.

Har i dom angående avgift enligt 2 kap. 8 § vattenlagen (1918:523) intagits föreskrift om årlig omräkning av avgiften med hänsyn till förändringar i penningvärdet skall det år 1983 gällande avgiftsbeloppet från och med år 1984 räknas om årligen i förhållande till den ändring av basbeloppet som skett mellan det aktuella avgiftsåret och året dessförinnan.

- b) att riksdagen lämnar motion 1981/82:2503 och motion 1982/83:5 utan vidare åtgärd,
15. att riksdagen antar förslaget till lag om införande av vattenlagen i de delar som ej omfattas av utskottets hemställan ovan,

Övriga lagförslag i proposition 1981/82:130

16. att riksdagen antar förslaget till lag om inrättande, utvidgning och avlysning av allmän farled och allmän hamn med den ändringen att ikraftträdandebestämmelserna erhåller följande som *utskottets förslag* betecknade lydelse:

Regeringens förslag

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1983.

2. De allmänna farleder och hamnar som finns vid ikraftträdandet av denna lag skall upphöra att vara allmänna vid utgången av december 1986, om inte dessförinnan med tillämpning av 1 § har beslutats att farleden eller hamnen fortfarande skall vara allmän.

Utskottets förslag

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1984.

2. De allmänna farleder och hamnar som finns vid ikraftträdandet av denna lag skall upphöra att vara allmänna vid utgången av december 1987, om inte dessförinnan med tillämpning av 1 § har beslutats att farleden eller hamnen fortfarande skall vara allmän.

17. att riksdagen antar förslaget till lag om inrättande, utvidgning och avlysning av allmän flottled med den ändringen att ikraftträdandet bestäms till den 1 januari 1984.

Stockholm den 7 april 1983

På jordbruksutskottets vägnar
HÅKAN STRÖMBERG

Närvarande: Håkan Strömberg (s), Arne Andersson i Ljung (m), Ove Karlsson (s), Hans Wachtmeister (m), Gunnar Olsson (s), Martin Segerstedt (s), Sven Eric Lorentzon (m), Kerstin Andersson (c), Margareta Winberg (s), Börje Stensson (fp), John Andersson (vpk), Åke Selberg (s), Bengt Kronblad (s), Lennart Brunander (c) och Bo Arvidson (m).

Reservationer

Arne Andersson i Ljung (m), Hans Wachtmeister (m), Sven Eric Lorentzon (m), Kerstin Andersson (c), Börje Stensson (fp), Lennart Brunander (c) och Bo Arvidson (m) har avgett följande reservationer.

1. Tillståndsplikt för jordbruksbevattnings (mom. 3)

Reservanterna anser att

dels den del av utskottets yttrande som på s. 26 som börjar med "Som framgår" och på s. 27 slutar med "s. 66 f." bort ha följande lydelse:

Utskottet delar motionärernas uppfattning att förslaget om en skärpning av tillståndsplikten väcker vissa betänkligheter såvitt gäller jordbrukets möjligheter till bevattnings. I den delen utgör lagförslaget en alltför långtgående inskränkning i markägarens rådighet över vattnet. Vattenuttag

för enstaka fastigheters behov bör i normalfallet kunna ske utan risk för att motstående intressen av allmän och enskild natur förnärmas. Utskottet ansluter sig till motionärernas förslag att reglerna om tillståndsplikt för jordbruksbevattningslag bör utformas på samma sätt som för dikning, dvs. skyldighet att söka tillstånd skall föreligga endast då det finns sannolika skäl för påverkan på motstående intressen. Som motionärerna anför bör det ankomma på tillsynsmyndigheten att vidta åtgärder om negativa effekter skulle uppstå t. ex. genom att ett stort antal fastighetsägare leder bort vatten från samma vattentillgång. Bestämmelserna i 19 kap. lagförslaget om skydd för vattenförsörjningen får anses innefatta befogenheter för länsstyrelserna att meddela erforderliga föreskrifter i detta hänseende. Frågan om fördelning av vatten kan vidare behandlas inom ramen för en bevattningsamfällighet enligt 6 kap. lagförslaget.

dels utskottets hemställan under 3 bort ha följande lydelse:

3. beträffande *tillståndsplikt*

att riksdagen med anledning av regeringens förslag och med bifall till motion 1981/82:2502 yrkande 1 a och motion 1982/83:12 yrkande 1 antar 4 kap. 2 § lagförslaget med den ändringen att lagrummet erhåller följande som *reservanternas förslag* betecknade lydelse:

Regeringens förslag

4 kap.

2 §

Tillstånd till ett vattenföretag krävs inte, om det är uppenbart att varken allmänna eller enskilda intressen skadas genom företagets inverkan på vattenförhållandena. I fråga om detaljdränering genom täckdikning krävs tillstånd endast om det föreligger sannolika skäl att allmänna eller enskilda intressen skadas genom företaget.

I fråga om markavvattningslag krävs tillstånd om det för företaget behövs särskild tvångsrätt enligt 8 kap. 1 eller 2 § eller om två eller flera skall delta i företaget och någon överenskommelse inte har träffats om delaktigheten.

Reservanternas förslag

Tillstånd till ett vattenföretag krävs inte, om det är uppenbart att varken allmänna eller enskilda intressen skadas genom företagets inverkan på vattenförhållandena. I fråga om detaljdränering genom täckdikning och vattentäkt för jordbruksbevattningslag krävs tillstånd endast om det föreligger sannolika skäl att allmänna eller enskilda intressen skadas genom företaget.

I fråga om markavvattningslag krävs även tillstånd om det för företaget behövs särskild tvångsrätt enligt 8 kap. 1 eller 2 § eller om två eller flera skall delta i företaget och någon överenskommelse inte har träffats om delaktigheten.

2. Prövningssystemet

Reservanterna anser att den del av utskottets yttrande som på s. 40 börjar med "Utskottet kan" och slutar med "övervägs ytterligare" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar föredragandens bedömning att övervägande skäl talar för att det nuvarande judiciella prövningssystemet bibehålls i den nya vattenlagen. Utskottet biträder således regeringsförslaget i förevarande del.

3. Markavvattning och naturvårdsintressen (mom. 8)

Reservanterna anser att

dels den del av utskottets yttrande som på s. 59 börjar med "Utskottet delar" och på s. 60 slutar med "i naturvårdslagen" bort ha följande lydelse:

Utskottet delar --- (lika med utskottet) --- skall prövas. När det gäller dikningsföretag bör dessutom påpekas att gällande VL, till skillnad från föreliggande lagförslag, inte innehåller någon regel om hänsynstagande till allmänna intressen. Enligt utskottets mening får den nya vattenlagen anses ge tillfredsställande möjligheter att inom ramen för den allsidiga prövning som förslaget syftar till kontrollera markavvattningsföretagen från bl. a. naturvårdssynpunkt. Att inrätta ytterligare ett prövningssystem vid sidan av det vattenrättsliga strider f. ö. mot de synpunkter utskottet anfört i det föregående om vikten av ett enhetligt och rationellt prövningssystem. Utskottet avstyrker således motion 1981/82:1921 yrkande 13.

dels utskottets hemställan under 8 bort ha följande lydelse:

8. beträffande *markavvattning och naturvårdsintressen*
att riksdagen avslår motion 1981/82:1921 yrkande 13.

4. Ersättningsfrihet för det allmänna vid omprövning (mom. 13)

Reservanterna anser att

dels den del av utskottets yttrande som på s. 50 börjar med "Utskottet får" och på s. 51 slutar med "ur lagtexten" bort ha följande lydelse:

Utskottet får --- (lika med utskottet) --- plan- och byggnadslagstiftningen.

I propositionen har inte närmare berörts huruvida de inskränkningar som kan bli aktuella vid omprövning enligt 11 § övergångsbestämmelserna är att hänföra till s. k. användningsreglering eller till åtgärder av expropriativ natur. Det hade enligt utskottets mening varit värdefullt med ett klagörande i detta avseende. Utskottet anser sig dock i detta läge inte böra föreslå ändringar i lagförslaget som skulle rubba förutsättningarna för hela det i propositionen förordade omprövningssystemet. Ett så långtgående ingrepp i

företagens rättssäkerhet som bifall till motion 1981/82:2501 skulle innebära kan utskottet dock inte acceptera. Det får anses som ett minimikrav från rättssäkerhetssynpunkt att de företag som inte varit underkastade vare sig kungsådre- eller nyprövningsbestämmelserna erhåller full ersättning för produktionsförlust vid en omprövning som gagnar allmänna intressen. Utskottet avstyrker därför motion 1981/82:2501 i nu aktuell del.

dels utskottets hemställan under 13 bort ha följande lydelse:

13. *beträffande viss ersättningsfrihet för det allmänna vid omprövning till förmån för kvalificerade allmänna intressen*
att riksdagen med bifall till regeringens förslag och med avslag på motion 1981/82:2501 yrkande 2 antar 12 § förslaget till lag om införande av vattenlagen,

5. Övergångsbestämmelser för äldre avgifter (mom. 14)

Reservanterna anser att

dels den del av utskottets yttrande som på s. 76 börjar med "Utskottet är" och på s. 79 slutar med "december månad" bort ha följande lydelse:

Utskottet är medvetet om att de i propositionen föreslagna övergångsreglerna för äldre avgifter kan leda till att avgiftsmedlen förlorar en del av sitt realvärde om inflationen fortskrider som hittills. Detta faktum utgör dock enligt utskottets mening inte anledning att ändra regeringens förslag i nu berörda delar. Skälen för utskottets ställningstagande är följande.

De avgifter som utgår enligt 2 kap. 10 § och 4 kap. 14 § VL har fastställts genom vattendomar som meddelats och vunnit laga kraft före den nya vattenlagens ikraftträdande. Dessa domar innehåller bl. a. uttryckliga föreskrifter om avgiftsperiodens längd och vilket årligt belopp som skall erläggas under avgiftsperioden. Redan före 1979 års ändringar i regeringsformen (RF) har den principen ansetts gälla att ny lag inte bör ges tillämpning på rättsförhållande som uppkommit före den nya lagens ikraftträdande. Endast tungt vägande sociala hänsyn har ansetts utgöra anledning till avsteg härifrån (se bl. a. KU 1974:60). På förmögenhetsrättens område har stor vikt fästs vid den enskildes möjligheter att vid en rättshandlings ingående kunna överblicka konsekvenserna av rättshandlingen. I enlighet med dessa principer har det hittills, i samband med höjningar av avgiftslatituderna i VL, ej ens övervägts att göra de nya latituderna tillämpliga förrän den i varje enskilt fall löpande avgiftsperioden gått till ända (se bl. a. tredje lagutskottet 1959:5 s. 20 f.).

Ovanstående synpunkter utgör enligt utskottets mening i sig tillräcklig anledning att frånga det förslag om uppräknings av äldre avgifter som aktualiserats under utskottsbehandlingen. Ännu tyngre väger måhända de invändningar häremot som kan grundas på det sedan år 1980 gällande förbudet mot retroaktiv skattelagstiftning i RF 2 kap. 10 §. Stadgandet

innebär att skatt eller statlig avgift inte får uttagas i vidare mån än som följer av föreskrift som gällde när den omständighet inträffade som utlöste skatt- eller avgiftsskyldigheten. I de av utskottet här diskuterade fallen kan det med fog hävdas att avgiftsskyldigheten för ett vattenföretag inträder antingen i samband med avgiftsbeslutet eller vid den senare tidpunkt då enligt 2 kap. 10 § 1 mom. första stycket respektive 4 kap. 14 § fjärde stycket VL avgiften första gången skall erläggas. I båda fallen är det fråga om en omständighet som inträffat före den nya lagens ikraftträdande. Mot bakgrund härav förefaller det i hög grad tveksamt om RF 2 kap. 10 § ger utrymme för ett riksdagsbeslut som leder till avgiftshöjningar under löpande avgiftsperiod. Den omständigheten att beslutet skulle inverka endast på den del av avgiftsperioden som infaller efter den nya lagens ikraftträdande kan möjligen – med en mot det allmänna frikostig tolkning – leda till annan bedömning. Oavsett vilken tolkning som kan förordas är det dock enligt utskottets mening uppenbart att en uppräknings av löpande avgifter strider mot regeringsformens anda och de överväganden om den enskildes rättstrygghet som legat till grund för förbudet mot retroaktiv skattelagstiftning. I sammanhanget måste också understrykas att ett beslut som i praktiken innebär ett upphävande av rättskraften hos ett mycket stort antal lagakraftvunna domar enligt utskottets uppfattning skulle utgöra ett flagrant brott mot principen om domstolarnas självständighet gentemot den lagstiftande makten.

Utskottet har i det föregående i huvudsak godkänt de delar av propositionen som gäller tillståndsbeslutets rättskraft och möjligheten att ompröva villkoren för ett vattenrättsligt tillstånd. Förslagen innebär i denna del bl. a. att det vid omprövning inte skall få föreskrivas sådana nya eller ändrade villkor som medför att ändamålet med företaget inte kan tillgodoses eller att dess förutsättningar rubbas avsevärt (se 15 kap. 10 § lagförslaget). Det måste i detta sammanhang påpekas att ett riksdagsbeslut som leder till en mångdubbling av de i tillståndsbeslutet föreskrivna avgifterna också skulle strida mot principen om tillståndsbeslutets rättskraft.

När det gäller de ekonomiska verkningarna av ett beslut om omräkning av äldre avgifter vill utskottet påpeka att det varken i kammarkollegiets yttrande eller i något annat sammanhang har förebringats någon utredning om behovet av en omedelbar och kraftig ökning av inflytande avgiftsmedel. Härvidlag innebär regeringsförslaget att avgifterna från och med år 1985 kommer att räknas upp successivt efter hand som den i varje särskilt fall gällande avgiftsperioden löper ut. Omräkningen görs med hänsyn till basbeloppets utveckling under den senaste avgiftsperioden. Detta innebär således att även de avgiftsmedel som utgår enligt äldre regler successivt kommer att öka under 1980-talets senare hälft och framåt. Utskottet har inte anledning att anta annat än att de allmänna behov som tillgodoses genom avgiftsmedel även framgent kan tillgodoses, utan drastiska ändringar i det avgiftssystem som f. n. gäller.

För de berörda vattenföretagen får givetvis en omräkning som leder till en icke förutsedd mångdubbling av avgiftsbelastningen långtgående konsekvenser. Inte heller i detta hänseende har närmare utredning förebringats. Utskottet vill här också fästa uppmärksamheten på den ytterligare belastning på vattenföretagen som blir resultatet av den av riksdagen nyligen beslutade skatten på viss elektrisk kraft (SkU 1982/83:15).

Också med ett mera civilrättsligt betonat synsätt möter det starka betänkligheter att man genom kännbara avgiftshöjningar rubbar förutsättningarna för existerande vattenföretag. Dessa företag har med det allmänna som motpart fått sina avgiftsförhållanden fastställda för en bestämd tidsperiod i ett rättskraftigt avgörande av vattendomstolen. Förhållandet mellan staten och företaget har i detta avseende klara kontraktsrättsliga inslag. I sin ekonomiska planering räknar företagen givetvis med att avgiften inte ändras förrän efter avgiftsperiodens utgång. Enligt utskottets mening bör inte lagstiftningsmakten utnyttjas på ett sätt som innebär att statsmakterna i ett avtalsliknande förhållande ensidigt frånträder ett väsentligt villkor för denna planering, till nackdel för företaget och till motsvarande fördel för det allmänna.

Med hänsyn till vad här anförts tillstyrker utskottet – med vissa redaktionella jämkningar – regeringens förslag om övergångsregler för periodbundna avgifter samt avstyrker motionerna 1981/82:2503 och 1982/83:5.

dels att rubriken "*Femte och sjätte styckena*" på s. 79 bort utgå,

dels utskottets hemställan under 14 a) bort ha följande lydelse:

14. *beträffande övergångsbestämmelser för äldre avgifter*

- a) att riksdagen antar 16 § förslaget till lag om införande av vattenlagen med den ändringen att lagrummet erhåller följande som *reservanternas förslag* betecknade lydelse:

Regeringens förslag

Årliga avgifter enligt 2 kap. 10 § eller 4 kap. 14 § vattenlagen (1918:523) skall under den avgiftsperiod som löper vid den nya vattenlagens ikraftträdande utgå med det senast fastställda beloppet. Efter avgiftsperiodens slut skall avgiften för det närmast följande året utan särskilt beslut utgå med ett belopp som räknas om i förhållande till den ändring av basbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring för december månad som har skett från det första till det sista året i den

Reservanternas förslag

Årliga avgifter enligt 2 kap. 10 § eller 4 kap. 14 § vattenlagen (1918:523) skall under den avgiftsperiod som löper vid den nya vattenlagens ikraftträdande utgå med det senast fastställda beloppet. Efter avgiftsperiodens slut skall avgiften för det närmast följande året utan särskilt beslut utgå med ett belopp som räknas om i förhållande till den ändring av basbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring för december månad som har skett från det första till det sista året i den

Reservanternas förslag

senaste avgiftsperioden. Därefter skall avgiften varje år utan särskilt beslut räknas om i förhållande till den ändring av basbeloppet för *december månad* som kan ha skett mellan året närmast före det aktuella avgiftsåret och året närmast dessförinnan.

I fråga om årliga avgifter enligt 2 kap. 8 § vattenlagen (1918:523) eller däremot svarande äldre lag gäller att sådan avgift år 1983 skall utgå med *det tidigare fastställda beloppet, omräknat med hänsyn till ändring av basbeloppet för december 1982 i förhållande till basbeloppet för december* det år då avgiften senast fastställdes genom lagakraftäggande dom, dock tidigast för december 1963. Därefter skall avgiften utan särskilt beslut räknas om enligt första stycket tredje meningen.

Reservanternas förslag

senaste avgiftsperioden. Därefter skall avgiften varje år utan särskilt beslut räknas om i förhållande till den ändring av basbeloppet som kan ha skett mellan året närmast före det aktuella avgiftsåret och året närmast dessförinnan.

I fråga om årliga avgifter enligt 2 kap. 8 § vattenlagen (1918:523) eller däremot svarande äldre lag gäller, *utom i fall som avses i tredje stycket*, att sådan avgift år 1984 eller *det senare år avgiftsskyldighet inträder utan särskilt beslut skall räknas om i förhållande till den ändring av basbeloppet som skett mellan det aktuella avgiftsåret och december* det år då avgiften senast fastställdes genom lagakraftäggande dom, dock tidigast för december 1963. Därefter skall avgiften utan särskilt beslut räknas om enligt första stycket tredje meningen.

Har i dom angående avgift enligt 2 kap. 8 § vattenlagen (1918:523) intagits föreskrift om årlig omräkning av avgiften med hänsyn till förändringar i penningvärdet skall det år 1983 gällande avgiftsbeloppet från och med år 1984 räknas om årligen i förhållande till den ändring av basbeloppet som skett mellan det aktuella avgiftsåret och året dessförinnan.

Särskilda yttranden**1. Fastighetsägarens rätt till vatten**

John Andersson (vpk) anför:

Lagförslaget innebär (prop. s. 77–79) att en ny vattenlag skall bygga på den nuvarande principen om fastighetsägarens rätt att råda över fastighetens vattentillgångar. Frågan har endast översiktligt diskuterats av vattenlagsutredningen (SOU 1977:27 s. 125 ff.), som stannat för den princip som förs vidare genom propositionen. Man har därmed avvisat ett mer offentlighetsrättligt inriktat system, som liknar det som gäller i bl. a. Danmark, Frankrike, Italien och Västtyskland och som innebär att alla sjöar och vattendrag av någon betydelse räknas som allmänna. Naturvårdsverket och Svenska

naturskyddsföreningen har emellertid i sina remissvar (propositionens bilagedel s. 104–105) övertygande hävdad att mycket talar för att en ny vattenlag bör baseras på mer offentlighetsprinciper.

Det kan inte förutsättas att utskottet på grundval av den nu befintliga utredningen skulle kunna lägga fram ett lagförslag som utgår från de offentlighetsprinciperna. Jag anser mig därför inte i detta sammanhang kunna föra fram ett preciserat yrkande om ändringar i regeringens förslag rörande rådigheten över vatten. Jag förutsätter dock att regeringen i lämpligt sammanhang tar initiativ till utredning som kan lägga grunden för en reform av vattenlagstiftningen, syftande till att alla sjöar och vattendrag av någon betydelse skall räknas som allmänna.

2. Övergångsregler för äldre avgifter

Arne Andersson i Ljung (m), Hans Wachtmeister (m), Sven Eric Lorentzon (m), Kerstin Andersson (c), Börje Stensson (fp), Lennart Brunander (c) och Bo Arvidson (m) anför:

Med detta yttrande vill vi fästa uppmärksamheten på ett beslut av utskottets majoritet (s, vpk) som vi finner anmärkningsvärt från en rad olika synpunkter. Det gäller frågan om övergångsregler för de periodbundna avgifter som fastställts av vattendomstolarna enligt gällande VL, nämligen fiskeavgift enligt 2 kap. 10 § och regleringsavgift enligt 4 kap. 14 §. Som framgår av utskottets skrivning på s. 77 f. har nämnda utskottsmajoritet beslutat att samtliga nu löpande avgiftsperioder skall avbrytas omedelbart vid den nya vattenlagens ikraftträdande år 1984 och att avgifterna skall räknas upp enligt ett system som i många fall leder till närapå en 3- eller 4-dubbling av avgiften.

I en gemensam borgerlig reservation, nr 5, har minoriteten utförligt redovisat skälen varför man avvisat tanken på en sådan omräkning. Vi hänvisar till denna reservation vad beträffar majoritetsbeslutets bristande förenlighet med regeringsformen och dennas förarbeten m. m.

Utöver de synpunkter som anförs i reservationen vill vi med detta yttrande peka på några moraliska och juridiska aspekter på ett riksdagsbeslut av detta slag. De berörda vattenföretagen har i ett auktoritativt och rättskraftigt avgörande av vattendomstolen fått sina avgiftsförhållanden bestämda för en 10- eller 20-årsperiod. Avgiftsperioden kan likställas med en avtalsperiod, där staten utgör företagets motpart och vice versa. Företaget erhåller för sin del tillstånd att driva en viss verksamhet, med den påverkan på omkringliggande miljö m. m. som detta innebär, och betalar i gengäld till det allmänna en viss summa för att lindra effekterna av denna påverkan. Majoritetens beslut om en höjning av avgifterna under fastställd avgiftsperiod innebär således att den ena avtalskontrahenten – staten – ensidigt frånträder avtalet och utnyttjar sin lagstiftningsmakt för att dra in mera pengar till det allmänna, med motsvarande ekonomiska förlust för vattenföretaget. Det

ligger nära till hands att beteckna ett sådant agerande som ett rättsövergrepp. Till yttermera visso blottar beslutet en anmärkningsvärd brist på respekt för domstolsväsendet. Effekten blir ju bl. a. att ett mycket stort antal vattendomar, sannolikt många hundra, förlorar sin rättskraft och blir värdelösa för företagaren i den del de gäller avgiftsbelopp och avgiftsperiod. Särskilt anmärkningsvärt är att detta drastiska beslut inte grundas på någon utredning om behovet av en kraftig och omedelbar ökning av avgiftsmedlen. Syftet tycks endast vara att till varje pris öka det allmännas intäkter. Det enda egentliga motiv som anförts för en allmän avgiftshöjning är att avgifterna på grund av inflationen kommer att förlora allt mera av sitt realvärde ju närmare slutet av avgiftsperioden man kommer. Till detta vill vi påpeka att det i samband med avgifternas fastställande inte saknas kunskap om inflationens effekter och att ansvaret för dessa effekter inte rimligen kan övervältras på de enskilda företagen som ju saknar möjlighet att påverka de faktorer som utgör grunden för en fortskridande inflation.

Det har vidare påståtts att syftet med en höjning av bundna avgifter alltid kan uppnås genom särskilda riksdagsbeslut om skatte- eller avgiftshöjningar. Den möjligheten har riksdagen givetvis alltid, om man väljer att bortse från problemen med ständigt ökande pålagor på kraftproducenterna. F. ö. måste det påpekas att riksdagen nyligen fattat ett sådant beslut om skattehöjning i och med att det infördes en skatt på viss elkraft (SkU 1982/83:15). Vad denna nya skatt innebär för företagen – och även konsumenterna – i kombination med den mångdubbling av avgifterna som majoritetsbeslutet leder till har över huvud taget inte berörts av utskottsmajoriteten.

Sammanfattningsvis anser vi att beslutet om uppräknings av periodbundna avgifter tyder på en oroväckande brist på respekt för de principer som från både offentlighetsrättsliga och andra synpunkter bör ligga till grund för lagstiftningsarbetet. Vi finner det beklagligt att utskottets majoritet ansett att möjligheten att snabbt öka det allmännas intäkter väger tyngre än hänsynen till dessa principer.

1 Förslag till

Vattenlag

Härigenom föreskrivs följande.

1 kap. Inledande bestämmelser

1 § Vatten skall skyddas och vårdas som en gemensam naturtillgång.

2 § Denna lag är tillämplig på vattenföretag och vattenanläggningar. I lagen finns också bestämmelser om skydd för vattenförsörjningen.

I fråga om vissa vattenföretag som kan beröra något annat land gäller särskilda bestämmelser.

3 § Vattenföretag är

1. uppförande, ändring, lagning och utrivning av dammar eller andra anläggningar i vattendrag, sjöar och andra vattenområden, fyllning och pålning i vattenområden, bortledande av vatten från eller grävning, sprängning och rensning i vattenområden samt andra åtgärder i vattenområden om åtgärden syftar till att förändra vattnets djup eller läge,

2. bortledande av grundvatten och utförande av anläggningar härför,

3. tillförsel av vatten för att öka grundvattenmängden samt utförande av anläggningar och åtgärder härför,

4. åtgärder som utförs för att avvattna mark, när fråga inte är om avledande av avloppsvatten, för att sänka eller tappa ur en sjö eller för att skydda mot vatten, när syftet med åtgärden är att varaktigt öka en fastighets lämplighet för något visst ändamål.

Vattenanläggning är en anläggning som har tillkommit genom ett vattenföretag med till anläggningen hörande manöveranordningar.

Med vattenområde i första stycket 1 avses område som täcks av vatten vid högsta förutsedbara vattenstånd.

4 § I denna lag avses med

1. *vattenreglering*: ändring av vattenföringen i ett vattendrag till förmån för annat vattenföretag,

2. *vattenöverledning*: vattenreglering genom överföring av ytvatten från ett vattenområde till ett annat,

3. *vattentäkt*: bortledande av yt- eller grundvatten för vattenförsörjning eller bevattning,

4. *markavvattning*: åtgärder enligt 3 § första stycket 4,

5. *avloppsvatten*: spillvatten eller annan flytande orenlighet, vatten som använts för kylning vid driften av en fabrik eller annan inrättning, vatten som avleds för sådan avvattning inom stadsplan eller byggnadsplan som inte sker för en viss eller vissa fastigheters räkning samt vatten som avleds för avvattning av en begravningsplats.

2 kap. Rådighet över vatten m. m.

1 § För att få utföra ett vattenföretag skall företagaren ha rådighet över vattnet inom det område där företaget skall utföras.

2 § Var och en råder över det vatten som finns inom hans fastighet. Rådighet över en fastighets vatten kan också tillkomma någon till följd av upplåtelse av fastighetsägaren eller, enligt vad som är särskilt föreskrivet, förvärv tvångsvis.

3 § I rinnande vatten råder vardera sidans ägare över en lika stor andel i vattnet, även om en större del av vattnet rinner fram på den enes fastighet än på den andres.

4 § Den som vill utföra

1. en vattenreglering,
 2. en vattentäkt för allmän vattenförsörjning eller bevattning,
 3. ett markavvattningsföretag,
 4. ett vattenföretag som behövs för allmän väg, allmän farled, allmän hamn eller allmän flottled eller
 5. ett vattenföretag som behövs för att motverka förorening genom avloppsvatten
- kan göra detta utan hinder av att han inte har rådighet enligt 2 §.

5 § Rådighet som anges i 1 § tillkommer

1. staten, kommuner och vattenförbund för att utföra sådana vattenföretag som är önskvärda från hälsosynpunkt eller allmän miljövårdssynpunkt eller som främjar fisket,

2. förvaltare som avses i 82 a § lagen (1919:426) om flottning i allmän flottled för att vidta de återställningsåtgärder som behövs efter avlysning av den allmänna flottleden.

Den som är beroende av att vattenförhållandena består har också sådan rådighet för att utföra rensningar för att bibehålla vattnets djup eller läge eller för att omedelbart återställa ett vattendrag som har vikit från sitt förra läge eller som på något annat sätt har förändrat sitt lopp.

6 § Den som äger strand vid annans vattenområde har rätt att för sin fastighets behov ha mindre brygga, båthus eller någon annan sådan byggnad vid stranden, om inte vattenområdets ägare genom byggnaden lider skada av någon betydelse.

I 1 kap. 6 § jordabalken finns bestämmelser om att även andra än strandägare kan ha denna rätt.

7 § Tillhör en fallsträcka olika ägare, får en av dem tillgodogöra sig vattenkraften i hela sträckan, om han på grund av äganderätt eller annan rättighet som gäller mot envar och inte är begränsad till tiden råder över mer än hälften av kraften. Hänsyn skall tas till den kraft som svarar mot andel i sådan samfällighet som avses i 1 kap. 3 § fastighetsbildningslagen (1970:988).

Första stycket gäller även när någon vill i ett vattenkraftverk tillgodogöra sig vattenkraft i fallsträckor som ingår i olika vattendrag, om det gemensamma tillgodogörandet är en från teknisk och ekonomisk synpunkt nödvändig förutsättning för kraftverkets tillkomst.

8 § Om det för att kraftförsörjningen skall utvecklas planmässigt är nödvändigt att ett sådant strömfall tas i anspråk som tillkommer annan än staten och som inte är utnyttjat på ett från allmän synpunkt ändamålsenligt sätt, får regeringen på ansökan av någon som vill tillgodogöra sig vatten-

kraften förordna att strömfallet eller särskild rätt till detta får tas i anspråk.

Den som har fått tillstånd enligt första stycket skall inom tid som regeringen bestämmer och vid äventyr att tillståndet förfaller hos vattendomstolen ansöka om bestämmande av ersättning för vad som tas i anspråk enligt första stycket.

Rätt att på grund av förordnande enligt första stycket ta strömfall i anspråk får inte utan regeringens medgivande övergå från innehavaren till någon annan.

Regeringen får besluta de villkor för rättighetens utnyttjande som behövs från allmän synpunkt.

9 § Den som utövar ett vattenföretag eller råder över en vattentillgång enligt 2 § är skyldig att vid allvarlig vattenbrist, som orsakas av torka eller någon annan jämförlig omständighet, avstå det vatten som är oundgängligen nödvändigt för den allmänna vattenförsörjningen eller för något annat allmänt behov.

Den som avstår vatten enligt första stycket är berättigad till skälig ersättning för den skada han härigenom lider.

Länsstyrelsen får vid vite förelägga företagaren eller rådighetshavaren att iakttä sin skyldighet enligt första stycket. Länsstyrelsen får härvid förordna att beslutet skall gälla även om det överklagas.

3 kap. Allmänna förutsättningar för vattenföretag

1 § Ett vattenföretag får inte komma till stånd, om det med hänsyn till valet av plats eller på något annat sätt möter hinder från allmänna planeringssynpunkter.

2 § Byggnads- och andra anläggningsarbeten som utgör vattenföretag eller utförs för ett vattenföretag får inte strida mot fastställd generalplan, stadsplan eller byggnadsplan. Mindre avvikelse från plan utgör dock inte hinder mot tillstånd till företaget, om avvikelsen är förenlig med planens syfte.

Gäller eljest, i andra fall än som avses i 16, 18 och 20 §§ naturvårdslagen (1964:822), särskilda bestämmelser för bebyggande eller annan användning av ett mark- eller vattenområde, skall vattenföretaget utföras så att syftet med bestämmelserna inte motverkas.

3 § Även om det inte finns något hinder mot ett vattenföretag enligt 1 eller 2 §, får det inte komma till stånd om någon skada eller olägenhet av större betydelse därigenom uppkommer för allmänna intressen.

Utan hinder av första stycket får företaget komma till stånd, om regeringen finner att företaget är av synnerlig betydelse från allmän synpunkt.

4 § Ett vattenföretag får komma till stånd endast om fördelarna från allmän och enskild synpunkt av företaget överväger kostnaderna samt skadorna och olägenheterna av det.

5 § Vid prövningen enligt 1–4 §§ skall hänsyn tas till andra vattenföretag eller särskilda anläggningar som kan antas behövas för att vattenföretaget skall kunna utnyttjas på ett ändamålsenligt sätt.

6 § Bestämmelserna i 1, 2 och 4 §§ gäller inte

1. vattenföretag som vid prövning av en viss verksamhet enligt 136 a § byggnadslagen (1947: 385) har angetts som ett villkor för verksamheten,

2. broar eller andra vattenföretag för väg, järnväg, tunnelbana eller spårväg, vars anläggande har prövats i särskild ordning,

3. rörledningar i vatten, vartill koncession har meddelats enligt lagen (1978: 160) om vissa rörledningar.

7 § Ett vattenföretag som är tillåtligt skall utföras med en sådan omfattning och på ett sådant sätt att ändamålet utan oskäligen kostnad vinnas med minsta intrång och olägenhet för motstående allmänna och enskilda intressen. Det skall, om det kan ske utan oskäligen kostnad, utföras så att det inte försvårar annat vattenföretag eller annan verksamhet som kan antas i framtiden beröra samma vattentillgång och som främjar allmänt eller enskilt ändamål av vikt.

Den som utför ett vattenföretag är skyldig att vidta åtgärder som är ägnade att förebygga eller minska skador av företaget, om han inte därigenom åsamkas oskäligen kostnad. Beträffande åtgärder i stället för ersättning i pengar gäller 9 kap. 1 § tredje stycket.

8 § Om ansökningar om tillstånd till skilda vattenföretag prövas samtidigt och företagen på grund av att de berör samma vattentillgång eller av någon annan orsak inte kan utföras vid sidan av varandra i enlighet med ansökningarna samt någon samfällighet enligt denna lag inte bildas, skall företagen om möjligt jämkas så att de kan komma till stånd utan väsentligt förfång för något av dem. Om en sådan jämkning inte kan göras, skall företräde ges åt det företag som från allmän och enskild synpunkt kan antas medföra största fördel.

9 § När enligt denna lag ett vattenföretag skall utföras inom ramen för en samfällighet, skall tillses att var och en av deltagarna tillgodoses utan väsentligt förfång för någon annan deltagare.

10 § Om det vid tillståndsprövningen av ett vattenföretag framgår att detta kan utan väsentlig ändring utföras så att det medför en betydande nytta för någon annan, skall på begäran av denne villkor meddelas härom. Sådana villkor får dock inte meddelas om förutsättningar föreligger för bildande av en samfällighet enligt denna lag.

Den som bereds nytta enligt första stycket skall utge skälig ersättning till tillståndshavaren.

Om tillståndshavaren åsamkas kostnad på grund av villkor enligt första stycket, är han berättigad till ersättning enligt 9 kap.

11 § Om någon vill utföra ett vattenföretag som kan skada fisket, är han skyldig att utan ersättning vidta och för framtiden underhålla behövliga anordningar för fiskens framkomst eller fiskets bestånd, släppa fram vatten för ändamålet samt iakta de villkor i övrigt som på grund av företaget kan behövas till skydd för fisket i det vatten som berörs av vattenföretaget eller i något angränsande vattenområde. Om nyttan av en ifrågasatt anordning eller ett villkor inte skäligen kan anses motsvara den kostnad som därigenom skulle åsamkas företagaren, kan han befrias från sådan skyldighet.

I 10 kap. 5 § finns bestämmelser om särskilda fiskeavgifter som kan bestämmas i stället för att villkor meddelas enligt första stycket.

12 § Bestämmelserna i 1–6 och 8–11 §§ gäller inte i fråga om utrivning enligt 14 kap. 1 och 3 §§.

Lagförslaget

4 kap. Tillståndsplikt

1 § För vattenföretag krävs tillstånd enligt denna lag. Tillstånd behövs dock inte, om det endast är fråga om vattentäkt för att förse en viss fastighet med vatten för husbehovsförbrukning. Inte heller behövs tillstånd i fall som avses i 2 § första stycket, 3 eller 4 §.

När det krävs tillstånd till ett vattenföretag får arbeten av större omfattning i anslutning till företaget inte påbörjas innan sådant tillstånd har meddelats.

Den som vill utföra ett vattenföretag har rätt att begära prövning även om tillstånd inte krävs.

I 14 kap. 5 § finns bestämmelser om skyldighet att begära prövning innan en anläggning för bortledning av grundvatten tas ur bruk.

2 § Tillstånd till ett vattenföretag krävs inte, om det är uppenbart att varken allmänna eller enskilda intressen skadas genom företagets inverkan på vattenförhållandena. I fråga om detaljdränering genom täckdikning krävs tillstånd endast om det föreligger sannolika skäl att allmänna eller enskilda intressen skadas genom företaget.

I fråga om markavvattning krävs tillstånd om det för företaget behövs särskild tvångsrätt enligt 8 kap. 1 eller 2 § eller om två eller flera skall delta i företaget och någon överenskommelse inte har träffats om delaktigheten.

3 § Tillstånd behövs inte för att utföra rensningar för att bibehålla vattnets djup eller läge eller för att omedelbart återställa ett vattendrag som har vikit från sitt förra läge eller som på något annat sätt har förändrat sitt lopp.

Om arbetena berör en fastighet som tillhör någon annan, skall ägaren av denna alltid underrättas innan arbetena påbörjas.

Om fisket kan skadas, skall anmälan om de planerade arbetena göras till fiskenämden innan arbetena påbörjas.

4 § Om det till följd av en skada eller för att förebygga en skada är nödvändigt att tillståndspliktiga ändrings- eller lagningsarbeten utförs utan dröjsmål, får arbetena utföras utan föregående tillstånd. Ansökan om godkännande av arbetena skall dock göras snarast möjligt.

5 § Om ett vattenföretag har utförts utan tillstånd enligt denna eller äldre lag, får företagaren begära prövning av företagets laglighet.

En ansökan om tillstånd att ändra en vattenanläggning som har utförts utan tillstånd får prövas endast om prövning av anläggningens laglighet begärs samtidigt.

Andra stycket gäller även i fråga om ansökningar enligt 8 kap. 2 § att använda någon annans anläggning. Den som gör en sådan ansökan får även begära prövning av anläggningens laglighet.

6 § Om ett vattenföretag efter det denna lag har trätt i kraft har utförts utan tillstånd, är företagaren bevisningsskyldig i fråga om de förhållanden som rådde i vattnet innan företaget utfördes.

5 kap. Särskilda bestämmelser om markavvattning*Lagförslaget**Allmänna bestämmelser*

1 § Ansöker någon om tillstånd till ett markavvattningsföretag skall, om det begärs av ägaren till en annan fastighet och det prövas lämpligt, företaget utformas så att det blir till nytta även för denna fastighet. Ägare av fastigheter för vilka markavvattningen medför nytta skall delta i företaget. Skyldighet att delta i annan markavvattning än dikning föreligger dock endast om det begärs av ägare till fastigheter som får mer än hälften av den beräknade nyttan av företaget.

Första stycket gäller även väghållare som inte är fastighetsägare, om vägen medför en avsevärd inverkan på markavvattningsföretaget.

2 § För utförande och drift av företaget utgör deltagarna en samfällighet. Tillståndet till företaget samt anläggningar och rättigheter som hör till företaget är samfälliga för deltagarna.

När en samfällighet har bildats, gäller vad som i denna lag föreskrivs om tillståndshavare eller ägare av anläggning samfälligheten.

Inlöst mark är samfällig för de fastigheter som, när inlösen sker, ägs av deltagare i samfälligheten och omfattas av markavvattningsföretaget.

3 § Kostnaderna för utförande och drift av företaget fördelas mellan deltagarna på grundval av andelstal som bestäms efter vad som är skäligt med hänsyn främst till den nytta var och en har av företaget.

Om det med hänsyn till olikheter i naturförhållandena eller annat kan antas att ett visst område skulle få en avsevärt mindre kostnad i förhållande till nyttan av markavvattningen om ett annat område inte hade ingått i företaget, skall företaget indelas i avdelningar som avgränsas med hänsyn till olikheterna.

Vad deltagarna har överenskommit om kostnadsfördelningen skall läggas till grund för tillståndsbeslutet, om borgenärer med panträtt i de fastigheter som ägs av deltagare och omfattas av markavvattningsföretaget medger det. Om en fastighet svarar för gemensam inteckning, fordras dessutom de medgivanden från fastighetsägare och fordringshavare som i 22 kap. 11 § jordabalken föreskrivs för relaxation. Medgivande av rättsägare behövs inte, om överenskommelsen är väsentligen utan betydelse för dem.

4 § Bestämmelserna i 1–3 §§ gäller inte i fråga om markavvattning som söks av annan än ägare av fastighet eller väghållare.

Markavvattning och avledande av avloppsvatten

5 § Om ledningar för ett markavvattningsföretag med väsentlig fördel kan användas för att avleda avloppsvatten från en fastighet, skall ägaren av denna fastighet delta i företaget om han själv eller sökanden till markavvattningsföretaget begär det. Vad som nu sagts skall gälla även vid avledande av avloppsvatten från verksamhetsområdet för en allmän vatten- och avloppsanläggning. Härvid skall vad som sägs om fastighetens ägare i stället gälla huvudmannen för anläggningen.

6 § Kostnaderna för utförande och drift av en gemensam ledning fördelas mellan markavvattningsintresset och avloppsintresset med hänsyn till mängden och beskaffenheten av det vatten som tillförs ledningen samt till

vad som kan anses skäligt med hänsyn till intressenternas nytta av ledningen.

Första stycket gäller också vid fördelningen av kostnaderna mellan avloppsintressenter.

I fråga om överenskommelser mellan intressenterna tillämpas 3 § tredje stycket.

7 § Bestämmelserna i 5 och 6 §§ om avledande av avloppsvatten från fastigheter får tillämpas även i fråga om avledande av avloppsvatten från byggnader och anläggningar som inte hör till någon fastighet, om det kan ske utan olägenhet av betydelse för de övriga deltagarna.

8 § Bestämmelserna i 5–7 §§ gäller inte avledande av avloppsvatten från enskilda fastigheter inom verksamhetsområdet för en allmän vatten- och avloppsanläggning.

Markavvattning och vägföretag m. m.

9 § Skall för markavvattning ett vattenavlopp byggas genom en väg eller ett avlopp genom en väg utvidgas eller fördjupas och vill väghållaren själv utföra åtgärden, har han rätt därtill.

Om det inte är oskäligt skall sådana åtgärder bekostas av väghållaren i den mån åtgärden behövs för avvattning till 1,2 meters djup av åker och äng, som sedan vägens tillkomst eller sedan minst tjugofem år räknat från dagen för begäran om åtgärden varit att hänföra till något av dessa ägoslag. Väghållarens kostnadsansvar gäller inte i fråga om ägovägar eller därmed jämförliga vägar och inte heller i fråga om broar och andra vattenföretag som har utförts i överensstämmelse med tillstånd som har meddelats enligt denna lag eller vattenlagen (1918: 523).

När kostnadsansvar inte åvilar väghållaren enligt andra stycket, skall åtgärden bekostas av den för vilken markavvattning sker.

10 § Om den kostnad som enligt 9 § andra stycket åvilar väghållaren avsevärt överstiger värdet av den skada som uppstår om åtgärden inte utförs, får väghållaren i stället för att bekosta åtgärden betala ersättning för skadan.

11 § Om en väg skall byggas eller ändras och en markägare begär att vattenavlopp för framtida markavvattning skall anordnas genom vägen, skall väghållaren utföra åtgärden om det kan ske utan men för vägens framtida brukbarhet. I fråga om kostnadsansvaret för den fördyring av byggandet och driften av vägen som åtgärden medför gäller 9 § andra och tredje styckena samt 10 § i tillämpliga delar.

Begäran enligt första stycket skall framställas hos väghållaren eller, i fråga om enskild väg för vilken väghållningsskyldighet ännu inte föreligger, hos den som handlägger vägförrättningen. Begäran skall vara skriftlig och i fråga om mer omfattande åtgärder vara åtföljd av en plan för markavvattningen.

12 § Bestämmelserna i 9–11 §§ innebär inte någon inskränkning i den rätt som väghållaren eller markägaren kan grunda på dom, avtal eller någon annan särskild rättsgrund.

13 § Bestämmelserna i 9–12 §§ gäller också i fråga om banvallar för järnvägar, tunnelbanor och spårvägar.

6 kap. Bevattningssamfälligheter*Lagförslaget*

1 § Om flera ansöker om tillstånd till vattentäkt för bevattning ur samma vattentillgång och vattnet behövs fördelas mellan dem, får vid meddelande av tillstånd bestämmas att tillståndshavarna skall utgöra en samfällighet för sådan fördelning (bevattningssamfällighet).

Har tillstånd till vattentäkt för bevattning meddelats någon och söks tillstånd till ny vattentäkt för bevattning ur samma vattentillgång, får, om särskilda skäl föreligger, vid meddelande av tillstånd bestämmas att tillståndshavarna skall utgöra en bevattningssamfällighet eller, om samfällighet bildas enligt första stycket, att den för vilken tillstånd redan har meddelats skall ingå i samfälligheten.

Om, sedan en samfällighet har bildats, någon gör en ansökan om tillstånd till en ny vattentäkt för bevattning ur samma vattentillgång, får i samband med beslut om tillstånd till vattentäkten bestämmas att tillståndshavaren skall ingå i samfälligheten.

2 § Deltagarna i en bevattningssamfällighet fördelar tillgängligt vatten mellan sig, om det behövs på grund av vattenbrist eller någon annan omständighet eller om någon deltagare inte utnyttjar sin rätt att ta vatten. Vid fördelningen skall de villkor iakttas som har bestämts av vattendomstolen i samband med att tillstånd gavs.

3 § Om det är lämpligt, får vattendomstolen bestämma att gemensamma anläggningar för bevattning skall inrättas för samtliga eller vissa av dem som skall ingå i samfälligheten.

4 § En gemensam anläggning får endast inrättas för sådana deltagare i samfälligheten för vilka det är av väsentlig betydelse att ha del i anläggningen.

En gemensam anläggning får inte inrättas, om de som skall delta i anläggningen mera allmänt motsätter sig åtgärden och har beaktansvärda skäl för det. Vid denna prövning skall främst deras mening beaktas som har störst nytta av anläggningen.

Andra stycket gäller inte, om behovet av anläggningen är synnerligen angeläget för att tillgodose motstående allmänna och enskilda intressen.

5 § En gemensam anläggning och rätt till utrymme är samfälliga för dem som deltar i anläggningen. Deltagarna svarar gemensamt för utförande och drift av anläggningen.

Mark som inlösts för gemensamma anläggningar är samfällig för de fastigheter som, när inlösen sker, ägs av deltagare i samfälligheten och omfattas av bevattningsföretaget.

6 § En bevattningssamfällighets förvaltningskostnader och kostnader för utförande och drift av gemensamma anläggningar fördelas mellan deltagarna efter vad som är skäligt med hänsyn främst till den mängd vatten som var och en får ta ut enligt meddelat tillstånd. I enlighet härmed äsätts andelstal för varje deltagare.

Om särskilda skäl föreligger, får särskilda andelstal bestämmas för en viss del av verksamheten.

Om det är lämpligt, får kostnaderna för driften av gemensamma anläggningar fördelas genom avgifter som beräknas på grundval av den omfattning i vilken varje deltagare utnyttjar anläggningarna.

7 § Vad deltagarna har överenskommit om andelstalen och grunderna för avgiftsberäkningen skall läggas till grund för vattendomstolens dom, om borgenärer med panträtt i fastigheter som ägs av deltagare och omfattas av bevattningsföretaget medger det. Om en fastighet svarar för gemensam inteckning, fordras dessutom de medgivanden från fastighetsägare och fordringshavare som i 22 kap. 11 § jordabalken föreskrivs för relaxation. Medgivande av rättsägare behövs inte, om överenskommelsen är väsentligen utan betydelse för dem.

7 kap. Samfälligheter för vattenreglering

Vattenreglering för kraftändamål

1 § På yrkande av den som ansöker om eller har fått tillstånd enligt denna lag till vattenreglering för kraftändamål skall förordnas att ägare av andra strömfall som får nytta av regleringen skall delta i regleringsföretaget, om mer än hälften av företagets nytta belöper på de strömfall som tillhör den som framställer yrkandet och dem som förenat sig med honom samt varje strömfall som yrkandet avser är utbyggt eller kan beräknas bli utbyggt för kraftändamål inom den närmaste tiden.

Om någon ansöker om eller har fått tillstånd enligt denna lag till vattenreglering för kraftändamål, skall på yrkande av ägaren av ett annat strömfall som får nytta av regleringen förordnas att denne skall delta i företaget.

2 § Har förordnande enligt 1 § meddelats, utgör samtliga deltagare i regleringsföretaget en samfällighet för utförande och drift av företaget. Tillståndet till företaget samt anläggningar och rättigheter som hör till företaget är samfälliga för deltagarna.

När en samfällighet har bildats gäller vad som i denna lag föreskrivs om tillståndshavare eller ägare av anläggning samfälligheten.

Inlöst mark är samfällig för de fastigheter som, när inlösen sker, ägs av deltagarna i samfälligheten och till vilka deras strömfall hör.

3 § Kostnaderna för utförande och drift av företaget fördelas mellan deltagarna på grundval av andelstal som bestäms efter vad som är skäligt med hänsyn främst till den nytta var och en har av företaget.

Om en vattenreglering avser flera sjöar eller skilda sträckor i ett vattendrag och det på grund härav behövs flera dammbyggnader eller särskilda anläggningar, skall, om så erfordras, kostnaderna för varje sådan del av företaget beräknas särskilt och fördelas enligt grunderna i första stycket.

Vad deltagarna har överenskommit om kostnadsfördelningen skall läggas till grund för vattendomstolens dom, om borgenärer med panträtt i de fastigheter till vilka deltagarnas strömfall hör medger det. Om en fastighet svarar för gemensam inteckning, fordras dessutom de medgivanden från fastighetsägare och fordringshavare som i 22 kap. 11 § jordabalken föreskrivs för relaxation. Medgivande av rättsägare behövs inte, om överenskommelsen är väsentligen utan betydelse för dem.

Vattenreglering för bevattning

4 § På yrkande av den som ansöker om eller har fått tillstånd till vattenreglering för bevattning skall förordnas att andra som har tillstånd till vattentäkt för bevattning och som får stadigvarande fördel av regleringen genom förbättrade möjligheter att bevattna skall delta i regleringsföretaget,

om den som framställer yrkandet och de som förenat sig med honom om företaget prövas ha större fördel av regleringsföretaget än de som yrkandet avser.

Om någon ansöker om eller här fått tillstånd till vattenreglering för bevattning, skall på yrkande av någon annan som har tillstånd till vattentäkt för bevattning och som får stadigvarande fördel av regleringen genom förbättrade möjligheter att bevattna förordnas att denne skall delta i företaget.

5 § Beträffande vattenreglering för bevattning äger 2 och 3 §§ motsvarande tillämpning med följande avvikelser.

Inlöst mark är samfällad för de fastigheter som, när inlösen sker, ägs av deltagare i regleringssamfälligheten och för vilkas bevattning regleringen sker.

Deltagarnas andelstal bestäms efter vad som är skäligt med hänsyn främst till den mängd vatten som varje deltagare får ta ut enligt meddelat tillstånd till vattentäkt.

Vid tillämpningen av 3 § tredje stycket första meningen gäller att medgivande skall lämnas av borgenärer som har panträtt i fastigheter som ägs av deltagare i regleringssamfälligheten och för vilkas bevattning regleringen sker.

Vattenreglering på grund av överenskommelse

6 § Har tillstånd till ett vattenregleringsföretag meddelats på ansökan av flera som vill till gemensamt gagn utföra företaget, utgör sökandena en samfällighet för utförande och drift av företaget, om annat inte har överenskommit mellan dem.

Om ett vattenregleringsföretag, vartill tillstånd lämnats enligt första stycket, avser olika slag av ändamål, är 1 och 4 §§ inte tillämpliga.

7 § Beträffande vattenregleringsföretag enligt 6 § gäller i tillämpliga delar

1. i fråga om inlösen 2 § tredje stycket och 5 § andra stycket.
2. i fråga om kostnadsfördelningen 3 § samt 5 § tredje och fjärde styckena.

8 kap. Särskilda tvångsrätter

1 § Den som utför eller skall utföra ett vattenföretag kan ges rätt att utföra anläggningar eller åtgärder på fastigheter som tillhör någon annan och ta i anspråk mark härför när fråga är om

1. vattenföretag som avser tillgodogörande av yt- eller grundvatten.
2. vattenreglering.
3. vattenföretag som avser allmän farled, allmän hamn eller allmän flottled.
4. markavvattning.
5. vattenföretag för att motverka förorening genom avloppsvatten.
6. vattenföretag som avses i 2 kap. 5 § första stycket.

Den som utför eller skall utföra ett vattenföretag kan ges rätt att på annans fastighet utföra anläggningar och åtgärder som behövs för att förebygga eller minska skada av företaget.

Ett område som tas i anspråk enligt första stycket får lösas, om det skall ingå i en strömfallsfastighet.

Om rätten enligt denna paragraf att med annat än äganderätt ta annans mark i anspråk upphört, skall vad som anbringats på marken tillfalla markägaren utan lösens, om det inte bortförts inom ett år från upphörandet.

2 § Om det inte medför en väsentlig olägenhet för ägaren av en vattenanläggning, kan någon annan ges rätt att använda anläggningen för ett eget vattenföretag eller för att förebygga eller minska skador av ett eget vattenföretag samt rätt att ändra anläggningen. Skall anläggningen ändras, har ägaren rätt att utföra ändringen och erhålla ersättning för kostnaderna.

Den som ges rätt att använda en anläggning skall ge anläggningens ägare skälig ersättning för rätten att använda anläggningen.

3 § Utförs rensningar eller andra åtgärder som avses i 2 kap. 5 § andra stycket, får rensningsmassorna läggas på närmaste strand, om det inte vållar avsevärda olägenheter från allmän eller enskild synpunkt. Massorna får annars föras till ett lämpligt ställe i närheten.

Markens ägare skall underrättas innan rensningsmassorna läggs upp. Den som lägger upp massorna är skyldig att vidta åtgärder som är ägnade att förebygga eller minska skada av uppläggningen, om han inte därigenom åsamkas oskäligen kostnader.

4 § Förbud mot fiske inom ett visst område får meddelas i samband med beslut om anordningar för att främja fisket eller för att förebygga skador på fisket.

9 kap. Ersättning och andelskraft

Allmänna bestämmelser

1 § Den som har fått tillstånd enligt denna lag att genom inlösen eller på annat sätt ta i anspråk annans egendom eller att vidta en åtgärd som skadar annans egendom skall utge ersättning för vad som avstås eller skadas, om annat inte är särskilt föreskrivet. Detsamma gäller den som lägger upp rensningsmassor enligt 8 kap. 3 § och därigenom skadar annans egendom. Ersättning skall även utges för skada till följd av förbud enligt 8 kap. 4 §.

Om företag eller åtgärder vartill tillstånd har lämnats enligt denna lag medför att särskild rätt till en fastighet går förlorad eller rubbas, gäller vad som föreskrivs om ersättning då fastigheter tas i anspråk eller skadas.

Den ersättningsskyldige skall, om det är lämpligt, åläggas att utföra åtgärder som är ägnade att förebygga eller minska skador. Ersättning utgår endast för de skador som kvarstår sedan åtgärderna har utförts.

2 § Fastigheter eller fastighetsdelar, som lider synnerligt men av ett företag eller en åtgärd vartill tillstånd har lämnats enligt denna lag, skall lösas in, om ägaren begär det.

Den ersättningsskyldige har rätt till inlösen, om detta skulle medföra endast en ringa höjning av fastighetsägarens ersättning och denne inte har något beaktansvärt intresse av att behålla fastigheten eller fastighetsdelen. Kostnaderna för åtgärder som avses i 1 § tredje stycket skall härvid räknas in i ersättningen.

3 § Ersättning bestäms i pengar att betalas på en gång.

Om det finns skäl till det, får ersättning för skador till följd av företag för allmän flottled fastställas att utgå med årliga belopp. Om skadorna av ett sådant företag inte med säkerhet kan uppskattas på förhand eller om de sannolikt inte kommer att uppstå varje år, får den skadelidande hänvisas att framställa anspråk i den ordning som föreskrivs i lagen (1919: 426) om flottning i allmän flottled. Grunderna för hur ersättningen skall beräknas skall dock anges om det är möjligt.

4 § För en fastighet som löses in i sin helhet skall, om inte annat följer av vad som sägs nedan, löseskilling betalas som motsvarar fastighetens marknadsvärde. Om en del av en fastighet löses eller en fastighet eller del av fastighet på annat sätt tas i anspråk eller skadas, skall intrångsersättning betalas som motsvarar den minskning av fastighetens marknadsvärde som uppkommer genom ingreppet. Ersättning skall betalas även för de skador som i övrigt uppkommer för fastighetsägaren.

Då ersättningen bestäms, skall hänsyn tas till åtgärder som avses i 1 § tredje stycket.

5 § Om det företag för vars genomförande en fastighet löses har medfört inverkan av någon betydelse på fastighetens marknadsvärde, skall löseskillingen bestämmas på grundval av det marknadsvärde som fastigheten skulle ha haft om sådan inverkan inte hade förekommit, dock endast i den mån det är skäligt med hänsyn till förhållandena i orten eller till den allmänna förekomsten av likartad inverkan under jämförliga förhållanden. Om ingreppet är sådant att intrångsersättning skall betalas, skall vad som har sagts om beräkningen av marknadsvärdet tillämpas i fråga om värdet före ingreppet.

6 § Då löseskillingen bestäms, skall en sådan ökning av fastighetens marknadsvärde av någon betydelse, som har ägt rum under tiden från dagen tio år före det talan väcktes vid domstol eller förrättningen påkallades, räknas ägaren tillgodo endast i den mån det blir utrett att den beror på något annat än förväntningar om en ändring i markens tillåtna användningssätt. Om ingreppet är sådant att intrångsersättning skall betalas, skall vad som har sagts om beräkningen av marknadsvärdet tillämpas i fråga om värdet före ingreppet. Värderingen skall ske med hänsyn till fastighetens skick när ersättningsfrågan avgörs eller, om fastigheten dessförinnan har tillträtts eller tagits i anspråk eller skadats, när detta skedde.

Om en stadsplan eller en byggnadsplan, enligt vilken marken har avsetts för enskilt bebyggande, har fastställts innan talan väcktes vid domstol eller förrättningen påkallades, skall första stycket tillämpas endast på den värdestegring som har inträffat efter det att planen fastställdes.

Om inlösen sker av en bebyggd fastighet, som innehåser i huvudsakligt syfte att bereda bostad åt ägaren och honom närstående, gäller den begränsningen för tillämpningen av första stycket att löseskillingen inte i något fall får bestämmas till lägre belopp än som behövs för att anskaffa en likvärdig bostadsfastighet.

I den mån det blir utrett att värdestegringen utan att ha samband med förväntningar om någon ändring i markens tillåtna användningssätt beror på inverkan av vattenföretaget, gäller 5 §.

7 § Om fastigheten har tillträtts i sin helhet eller tagits i anspråk eller skadats, skall då ersättningen bestäms hänsyn inte tas till sådan ändring i fastighetens värde som uppkommer därefter. Detsamma gäller då fastigheten har tillträtts endast delvis, om inte värdeändringen beror på att den återstående delens skick ändras.

Ersättningen skall jämkas med hänsyn till den höjning i det allmänna prisläget som kan ha skett sedan fastigheten tillträdess eller togs i anspråk eller skadades.

Om det behövs, skall i beslutet om ersättning tas in bestämmelser som är ägnade att hindra att ersättningstagaren gör en förlust till följd av ändringar i penningvärdet under tiden från ersättningsbeslutet till dess betalning sker.

8 § Har en åtgärd vidtagits i uppenbar avsikt att höja ersättningen, skall, om skäl föreligger, ersättningen bestämmas som om åtgärden inte hade vidtagits.

Om företag eller åtgärder vartill tillstånd har lämnats enligt denna lag medför att särskild rätt till en fastighet går förlorad eller rubbas, skall, då en åtgärd som avses i första stycket har vidtagits av fastighetens ägare i avsikt som anges där, första stycket tillämpas så att den ersättningsskyldige erhåller gottgörelse genom minskning av den ersättning som tillkommer ägaren.

9 § Ersättningen skall bestämmas särskilt för varje sakägare. Löseskilling, inträngsersättning och annan ersättning skall bestämmas var för sig.

Om ersättningen avser samtliga delägares andel i en samfällighet eller en del av denna och det för samfälligheten finns en känd styrelse eller en förvaltare med rätt att uppbära medel som härrör från samfälligheten, kan domstolen eller förrättningsmannen utan hinder av första stycket bestämma gemensam ersättning för delägarna i den mån nedsättning inte skall ske enligt 16 kap. 1 §.

10 § Om företag eller åtgärder vartill tillstånd har lämnats enligt denna lag medför skada på en fastighet som tillhör den som har fått tillståndet, skall ersättning för skadan bestämmas. Detta gäller dock inte, om medgivanden har lämnats av samtliga borgenärer som har panträtt i fastigheten. Om fastigheten besväras av gemensamma inteckningar, fordras dessutom de medgivanden från fastighetsägare och fordringshavare som i 22 kap. 11 § jordabalken föreskrivs för relaxation. Medgivande fordras dock inte av den för vars rätt domstolens eller förrättningsmannens avgörande är väsentligen utan betydelse.

Ersättning vid utrivning m. m.

11 § Den som har fått tillstånd enligt 14 kap. 1 § eller har ålagts eller medgett enligt 15 kap. 6 § att riva ut en vattenanläggning skall betala skäligen ersättning för skador på annans egendom som orsakas av bestående ändring i vattenförhållandena. Skyldighet att betala ersättning för förlust av förmån som orsakas av utrivningen föreligger endast om förmånen har tillförsäkrats i tillståndsdomen eller tillståndsbeslutet eller i avtal som träffats i samband med vattenanläggningens tillkomst. Ersättning utgår i sådant fall endast för kostnader i anledning av förlusten av förmånen.

Om medgivande att riva ut en vattenanläggning har lämnats annan än

den som är skyldig att underhålla anläggningen och skyldighet att betala ersättning har ålagts i samband därmed, får ersättningen sökas åter av den underhållsskyldige.

Den som har fått tillstånd enligt 14 kap. 3 § första stycket att bortskaffa flottledsanläggning är inte skyldig att betala ersättning för andra skador än sådana som uppkommer i samband med arbetena med bortskaffandet.

Ersättning vid omprövning

12 § Medför omprövning enligt 15 kap. 3, 4, 9 eller 11 § förlust av vatten eller fallhöjd eller inskränkning i rätten att reglera vattnets avrinning för tillståndshavare som omfattas av omprövningen utgår ersättning för förlusten eller inskränkningen, om annat inte följer av 14 §.

Medför omprövning enligt denna lag skada för annan än tillståndshavare som omfattas av omprövningen utgår ersättning härför. För mottagare av andelskraft gäller dock viss begränsning enligt 19 §.

Beträffande ersättning enligt första eller andra stycket äger 1–10 §§ motsvarande tillämpning.

13 § Ersättning enligt 12 § första stycket betalas av den som har begärt omprövningen eller, om omprövning enligt 15 kap. 11 § omfattar tillstånd till konkurrerande vattentäkter, av vardera tillståndshavaren.

Ersättning enligt 12 § andra stycket betalas,

1. om omprövningen sker enligt 15 kap. 3, 4 eller 8 §, av tillståndshavaren,

2. om omprövning enligt 15 kap. 11 § omfattar tillstånden till konkurrerande vattentäkter, av vardera tillståndshavaren,

3. vid annan omprövning av den som har begärt omprövningen.

Ersättning för minskning av andelskraft från vattenkraftverk som omfattas av omprövningen betalas av den som har tillstånd till kraftverket.

Begränsning i ersättningsrätten

14 § Om förlust eller inskränkning som avses i 12 § första stycket förorsakas av omprövning till förmån för det allmänna fiskeintresset, allmän farled, allmän hamn, allmän flottled eller hälsovården eller, vid omprövning enligt 15 kap. 3 § eller 9 § första meningen, till förmån för den allmänna miljövården, är tillståndshavaren skyldig att utan ersättning tåla viss del av förlusten eller inskränkningen.

Den del som inte ersätts avser den sammanlagda förlusten eller inskränkningen till följd av skilda omprövningar som nu angetts och av vattenföretag som avses i 15 § och motsvarar i fråga om

1. vattenkraftverk högst en femtedel och lägst en tjugondel av produktionsvärdet av den vattenkraft som enligt meddelat tillstånd kan uttas vid kraftverket efter avdrag för den del av produktionsvärdet som är att hänföra till vattenregleringar,

2. vattenreglering för kraftändamål högst en femtedel och lägst en tjugondel av det till regleringen hänförliga produktionsvärdet av den vattenkraft som enligt meddelade tillstånd kan uttas vid varje kraftverk,

3. andra vattenföretag högst en femtedel och lägst en tjugondel av värdet av den vattenmängd, fallhöjd eller magasinvolym som omfattas av tillståndet till företaget.

När vattendomstolen lämnar tillstånd till ett vattenföretag för vilket begränsning i ersättningsrätten som nu har nämnts skall gälla, skall vattendomstolen inom de gränser som anges i andra stycket 1–3 fastställa den

del som inte ersätts. Därvid skall hänsyn tas främst till företagets inverkan på vattenstånds- och avrinningsförhållandena, den fördel eller olägenhet som företaget väntas medföra från allmän synpunkt, graden av nytta för tillståndshavaren och mottagare av andelskraft samt längden av den tid som föreskrivs enligt 15 kap. 3 § första stycket.

Om omprövning sker före den enligt 15 kap. 3 § första stycket fastställda tidpunkten, skall den del som inte ersätts minskas i förhållande till den tid som återstår till denna tidpunkt.

15 § Om den som har tillstånd enligt denna lag till ett vattenföretag åsamkas förlust av vatten eller fallhöjd eller inskränkning i rätten att reglera vattnets avrinning till följd av att tillstånd lämnas till ett vattenföretag som skall tillgodose det allmänna fiskeintresset, allmän farled, allmän hamn eller allmän flottled, hälsovården eller den allmänna miljövården, är hans rätt till ersättning härför begränsad på motsvarande sätt som gäller enligt 14 §.

Vad som sagts nu gäller även förlust av fallhöjd som inte är utbyggd. Därvid skall den del som inte ersätts motsvara en tjugondel av värdet av vattenkraften i det berörda strömfallet efter avdrag för vad som av detta värde är att hänföra till vattenregleringar.

Andelskraft

16 § Den vars vattenkraft skall tillgodogöras av annan med stöd av 2 kap. 7 § eller på grund av överenskommelse får delta i tillgodogörandet, om det är av betydelse för hans verksamhet och om hans rätt till kraften är grundad på äganderätt eller annan rättighet som gäller mot envar och som inte är begränsad till tiden. Han är då berättigad till andel i kraftproduktionen (andelskraft) och skyldig att bidra till kostnaderna för kraftanläggningens utförande och drift, allt i förhållande till sin andel i den vattenkraft som skall tillgodogöras vid anläggningen. Motsvarande gäller om den vars strömfall tas i anspråk enligt 2 kap. 8 §, om ersättning för ianspråktagandet inte redan har bestämts.

Skyldigheten att tillhandahålla andelskraft åvilar strömfallsfastigheten.

Rätten till andelskraft skall vara förenad med den fastighet till vilken vattenkraften har hört eller rättigheten har överflyttats enligt 18 § första stycket.

17 § I samband med beslut om tillhandahållande av andelskraft skall erforderliga bestämmelser meddelas om villkoren för tillhandahållandet och om kostnadsbidrag.

Om förhållandena ändras, kan kraftanläggningens ägare eller mottagaren av andelskraft påkalla omprövning av rättsförhållandet mellan dem. Därvid får endast sådana ändringar beslutas som innebär väsentlig fördel för någon av parterna utan att medföra betydande olägenhet för motparten. Om det beslutas att rätten till andelskraft skall avlösas mot ersättning i pengar, gäller de allmänna bestämmelserna om ersättning i 1–10 §§.

18 § På ansökan av ägaren till en fastighet varmed rätt till andelskraft är förenad får beslutas att rätten till andelskraft skall flyttas över till någon annan fastighet som tillhör samme ägare, om detta kan ske utan skada för borgenärer med panträtt eller andra rättsägare.

Rätten till andelskraft får upplåtas av ägaren till den fastighet varmed den är förenad. Avtal om upplåtelse är inte bindande längre än femtio år

från det avtalet slöts. Upplåtelser för någons livstid gäller dock utan begränsning till viss tid.

Lagförslaget

19 § Om den kraftmängd som utgår såsom andelskraft minskas i fall som avses i 14 eller 15 § är mottagaren av andelskraften skyldig att utan ersättning tåla denna minskning i samma mån som innehavaren av det kraftverk varifrån andelskraften tillhandahålls.

10 kap. Avgifter

Bygdeavgifter

1 § Om ett vattenföretag innebär

1. drift av ett vattenkraftverk,
2. vattenreglering som avser års- eller flerårsreglering,
3. vattenöverledning för något annat ändamål än kraftändamål,
4. ytvattentäkt

skall den som innehar tillstånd till företaget betala en årlig bygdeavgift som bestäms av vattendomstolen att utgå efter avgiftsenheter och avgiftsklasser enligt 2 och 3 §§.

Avser vattenföretaget utvidgning av ett annat vattenföretag eller, om utvidgning tidigare skett, flera andra vattenföretag, vartill tillstånd lämnats enligt denna lag, skall gemensam avgift fastställas såsom för ett enda företag, varvid tidigare utgående avgift bortfaller.

Bygdeavgift skall enligt de närmare bestämmelser som meddelas av regeringen användas dels för att förebygga eller minska sådana skador av vattenföretaget eller anläggningar för detta som inte har ersatts enligt 9 kap. och för att gottgöra sådana skador, dels för att tillgodose allmänna ändamål beträffande den bygd som berörs av vattenföretaget eller anläggningar för detta.

2 § Avgiftsenheter är

1. för vattenkraftverk varje enhet installerad generatoreffekt som omfattar tio kilowatt intill 150 procent av effekten vid medelvattenföring och varje enhet om tjugo kilowatt därutöver,
2. för vattenregleringar varje enhet av regleringsmagasinets rymd som omfattar 25 000 kubikmeter intill 100 miljoner kubikmeter, varje ytterligare enhet om 50 000 kubikmeter intill 1 000 miljoner kubikmeter samt varje enhet om 100 000 kubikmeter därutöver,
3. för vattenöverledningar och ytvattentäkter varje kubikmeter i sekunden av den vattenmängd som högst får ledas bort enligt meddelat tillstånd.

Avgift skall inte betalas för vattenkraftverk eller vattenregleringar, om antalet avgiftsenheter är mindre än femhundra.

3 § För vattenkraftverk och vattenregleringar är avgiften för varje avgiftsenhet, om företaget tillhör

- klass 1: 0,5 promille av basbeloppet,
- klass 2: 1 promille av basbeloppet,
- klass 3: 1,5 promille av basbeloppet,
- klass 4: 2 promille av basbeloppet.

För vattenöverledningar och vattentäkter är avgiften för varje avgiftsenhet, om företaget tillhör

- klass 1: 5 procent av basbeloppet,

klass 2: 10 procent av basbeloppet,
klass 3: 15 procent av basbeloppet,
klass 4: 20 procent av basbeloppet.

Med basbeloppet avses det basbelopp som har bestämts enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring för det år som avgiften avser.

Vid inplacering i avgiftsklass skall hänsyn tas till de mindre eller större förändringar i vattenförhållandena samt de mindre eller större olägenheter eller fördelar för bygden som vattenföretaget eller anläggningar för detta medför.

4 § Bygdeavgift skall utgå från och med kalenderåret närmast efter det år då tillståndet till vattenföretaget togs i anspråk till och med det år då företaget läggs ned.

Bygdeavgiften skall före varje kalenderårs utgång betalas till länsstyrelsen i det län där företaget huvudsakligen utförs.

Fiskeavgifter

5 § Vattendomstolen eller förrättningsmannen får, om det är lämpligare, i stället för att meddela villkor enligt 3 kap. 41 § ålägga tillståndshavaren att betala en särskild avgift för främjande av fisket i det vatten som berörs av vattenföretaget eller inom något angränsande vattenområde. Avgiften kan fastställas som en engångsavgift eller som en årlig avgift.

Beloppet av årlig avgift beräknas så, att det av vattendomstolen eller förrättningsmannen fastställda avgiftsbeloppet multipliceras med det tal som anger förhållandet mellan basbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring för det år då avgiften skall betalas och basbeloppet för det år då avgiften fastställdes.

6 § Om ett vattenföretag som avses i 1 § eller anläggningar för detta kan antas skada fisket eller kommer att orsaka en inte obetydlig ändring i de naturliga vattenståndsförhållandena, skall den som innehar tillstånd till företaget betala en årlig allmän fiskeavgift för främjande av fisket inom landet.

Avgiften bestäms av vattendomstolen att utgå efter avgiftsenheter och avgiftsklasser enligt 7 och 8 §§.

Avser vattenföretaget utvidgning av ett annat vattenföretag eller, om utvidgning tidigare skett, flera andra vattenföretag, vartill tillstånd lämnats enligt denna lag, skall gemensam avgift fastställas såsom för ett enda företag, varvid tidigare utgående avgift bortfaller.

7 § Avgiftsenheter är

1. för vattenkraftverk varje enhet installerad generatoreffekt som omfattar tio kilowatt intill 150 procent av effekten vid medelvattenföring och varje enhet om tjugo kilowatt därutöver,

2. för vattenregleringar varje enhet av regleringsmagasinets rymd som omfattar 25 000 kubikmeter intill 100 miljoner kubikmeter och varje enhet om 50 000 kubikmeter därutöver,

3. för vattenöverledningar och ytvattentäkter varje kubikmeter i sekunden av den vattenmängd som högst får ledas bort enligt meddelat tillstånd.

Avgift skall inte betalas för vattenkraftverk och vattenregleringar, om antalet avgiftsenheter är mindre än tio.

8 § För vattenkraftverk och vattenregleringar är avgiften för varje avgiftsenhet, om företaget tillhör

- klass 1: 0,05 promille av basbeloppet.
- klass 2: 0,1 promille av basbeloppet.
- klass 3: 0,15 promille av basbeloppet.
- klass 4: 0,2 promille av basbeloppet.

För vattenöverledningar och vattentäkter är avgiften för varje avgiftsenhet, om företaget tillhör

- klass 1: 1 procent av basbeloppet.
- klass 2: 5 procent av basbeloppet.
- klass 3: 10 procent av basbeloppet.
- klass 4: 15 procent av basbeloppet.

Med basbeloppet avses det basbelopp som har bestämts enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring för det år som avgiften avser.

Vid inplacering i avgiftsklass skall hänsyn tas till den omfattning i vilken fisk och fiske förekommer i det vattenområde som berörs av vattenföretaget eller anläggningar för detta, till den utsträckning i vilken vattenförhållandena och fisket påverkas av vattenföretaget eller anläggningar för detta samt till omfattningen av de förpliktelser som företagaren har ålagts enligt 5 § eller 3 kap. 11 §.

9 § Om det årliga beloppet av den allmänna fiskeavgiften är ringa, får föreskrivas att avgiftsskyldigheten skall fullgöras genom engångsbetalning. Föreskrift härom skall meddelas om det årliga avgiftsbeloppet skulle understiga femhundra kronor.

10 § Årlig fiskeavgift enligt 6 § skall utgå från och med kalenderåret närmast efter det år då arbeten eller andra åtgärder som inverkar på vattenförhållandena påbörjades eller då beslut om lagligförklaring meddelades till och med det år då företaget läggs ned.

Årlig fiskeavgift enligt 5 eller 6 § skall före varje kalenderårs utgång betalas till fiskeristyrelsen.

Engångsavgift skall betalas till fiskeristyrelsen senast vid den tidpunkt som anges när avgiften bestäms.

11 kap. Särskilda bestämmelser om större vattenföretag m. m.

Regeringens prövningsrätt

1 § Regeringen skall pröva tillåtligheten av följande slag av vattenföretag, nämligen

1. vattenkraftverk som är avsedda för en installerad generatoreffekt av minst 20 000 kilowatt.

2. vattenregleringar med en större vattenståndsskillnad mellan dämnings- och sänkningsgränserna än två meter under året eller en meter under veckan samt regleringar med mindre vattenståndsskillnad än som har angetts nu, om därigenom skall utnyttjas ett vattenmagasin av minst 100 miljoner kubikmeter under året eller tio miljoner kubikmeter under veckan.

3. vattenöverledningar eller andra vattenbortledningar från vattendrag eller sjöar med en normal oreglerad lågvattenföring av minst en kubikmeter i sekunden i bortledningspunkten respektive utloppet, om den vattenföring som skall tas i anspråk överstiger en femtedel av den normala

oreglerade lågvattenföringen och det inte är uppenbart att bortledningen kan ske utan olägenhet av betydelse för allmänna intressen.

4. andra vattenkraftverk och andra vattenregleringar eller vattenöverledningar för vattenkraftändamål, om

a) företaget avser någon av följande älvar, nämligen Torne älv, Kalix älv, Pite älv och Vindelälven,

b) företaget avser någon av de älvar eller älvsträckor som anges i följande uppställning

Älv	Sträcka
Klarälven	sträckan mellan Kärrbackstrand och Edebäck
Dalälven	Västerdalälven, Österdalälven uppströms Trängslet samt sträckan mellan Näs och Hedesundafjärdarna
Ljusnan	sträckan mellan Hede och Svegsjön (Härjedalsljusnan) och sträckan mellan Laforsen och Arbråsjöarna (Mellanljusnan)
Ljungan	uppströms Storsjön
Indalsälven	Åreälven, Ammerån ovan Överammer, Storån-Dammån samt Härkan uppströms Hotagen
Ångermanälven	Lejarälven, Storån uppströms Klumpvattnet, Långseleån-Rörströmsälven, Saxån, Ransarån uppströms Ransaren samt Vojmån uppströms Vojmsjön
Vapstälven	
Moälven	
Lögde älv	
Öre älv	
Umeälven	Tärnaån och Girjesån, Juktån uppströms Fjosokken samt Tärnaforsen mellan Laisan och Gäutan
Bure älv	
Skellefteälven	källflödena uppströms Sädvajaure respektive Rebnisjaure
Byske älv	
Lule älv	Stora Lule älv uppströms Akkajaure, Lilla Lule älv uppströms Skalka och Tjaktajaure samt Pärälven
Råne älv	Rörån-Livas älv,

5. grundvattentäkter för tillgodogörande av en större vattenmängd än 10 000 kubikmeter om dygnet.

6. andra vattenregleringar, vattenöverledningar och vattenbortledningar än som har angetts förut, om företaget avser någon av sjöarna Vätern, Vättern, Mälaren, Hjälmaren, Storsjön i Jämtland eller Siljan och företaget kan inverka märkbart på vattenståndet i eller vattenavrinningen ur sjön.

2 § Ansöks om ändring eller utvidgning av ett vattenföretag, gäller 1 § endast den ändring eller utvidgning som avses med ansökningen.

3 § Om ett annat vattenföretag än ett sådant som anges i 1 och 2 §§ är av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet, får regeringen förbehålla sig prövningen av företagets tillåtlighet. Besked om förbehållet skall lämnas till vattendomstolen eller förrättningsmannen innan dom eller beslut har meddelats om företagets tillåtlighet.

4 § Tillåtligheten av ett vattenföretag kan även komma under regeringens prövning enligt 12 kap. 29 § eller 13 kap. 42 §.

5 § I samband med prövningen av ett företag som avses i 1–4 §§ får regeringen även förbehålla sig prövningen av tillåtligheten av ett annat vattenföretag, om ansökningsen avser tillstånd till båda företagen och dessa hänger samman med varandra eller fråga enligt 3 kap. 8 § har uppkommit om jämkning eller företräde mellan dem. Beträffande ett sådant förbehåll gäller 3 § andra meningen.

6 § Om regeringen finner att ett företag får komma till stånd, kan regeringen bestämma särskilda villkor för att tillgodose allmänna intressen.

Förberedelse av större vattenföretag

7 § Innan tillstånd söks till ett vattenföretag som är av sådan omfattning eller beskaffenhet att dess tillåtlighet skall eller kan antas komma att prövas av regeringen enligt 1–3 §§, skall förberedande åtgärder ha vidtagits enligt 8–11 §§.

8 § I god tid innan närmare undersökningar för företaget påbörjas skall företagaren underrätta kammarkollegiet, statens naturvårdsverk, statens planverk och riksantikvarieämbetet och statens historiska museer samt de länsstyrelser och kommuner som berörs av företaget. Samtidigt skall sjöfartsverket och fiskeristyrelsen underrättas, om deras verksamhet berörs. Lantbruksstyrelsen skall underrättas, om rennärings- eller jordbruksmark av större omfattning berörs. Företagaren skall därefter på begäran eller när anledning annars föreligger lämna dessa myndigheter och kommuner upplysningar om företaget.

9 § När förutsättningarna för företaget i stort har klarlagts, skall företagaren i samråd med länsstyrelsen i det län där företaget i huvudsak skall utföras bereda berörda kommuner samt myndigheter och sammanslutningar som företaget angår tillfälle att framställa önskemål om företagens närmare omfattning och utformning.

10 § Om företaget kan medföra skada på fiske av någon betydelse, får fiskeristyrelsen förordna om den utredning som behövs. Om företaget kan medföra väsentlig skada på rennärings- eller jordbruket, får lantbruksstyrelsen förordna om behövlig utredning. Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer får förordna om behövlig kulturhistorisk inventering. Statens naturvårdsverk får förordna om den utredning som behövs angående företagens utförande från allmänna naturvårdssynpunkter.

Innan förordnande meddelas skall samråd ske med vattendomstolen.

Företagaren skall betala kostnaderna för utredningarna, om det inte är obilligt.

11 § I god tid innan ansökan om tillstånd till företaget ges in skall företagaren medverka till att information om företagens planläggning lämnas till ortsbefolkningen vid sammankomst, genom ortspresen eller på något annat lämpligt sätt. Sammankomst skall ordnas, om länsstyrelsen i något län som berörs av företaget påkallar det.

Företagaren skall på lämpligt sätt bereda enskilda personer tillfälle att framställa önskemål om åtgärder för att förebygga eller minska skador genom företaget.

12 kap. Prövningen av markavvattningsföretag*Lagförslaget**Allmänna bestämmelser*

1 § Prövningen av markavvattningsföretag sker vid förrättning. Länsstyrelsen förordnar en förrättningsman att handlägga förrättningen.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer meddelar särskilda bestämmelser om behörighet att vara förrättningsman.

2 § Två gode män skall delta i förrättningen när förrättningsmannen finner att det behövs eller när sakägare begär det och det inte medför oskäligt dröjsmål.

Ett beslut att gode män skall medverka rubbar inte vad som redan har beslutats eller verkställts under förrättningen.

Medverkar gode män, äger bestämmelserna om förrättningsman motsvarande tillämpning på honom och gode männen, om inte annat framgår.

3 § Gode män utses bland dem som är valda till nämndemän i fastighetsdomstol eller till gode män vid fastighetsbildningsförrättningar i orten.

4 § Om gode män skall medverka, skall förrättningsmannen kalla dem till förrättningen. Till tjänstgöring bör företrädesvis kallas gode män med behövlig ortskännedom och sakkunskap.

Om en god man på grund av jäv är hindrad att tjänstgöra eller om han uteblir från ett sammanträde och annan god man inte utan dröjsmål kan infinna sig, får förrättningsmannen till tjänstgöring som god man kalla någon som är valbar till befattning som anges i 3 §.

5 § Bestämmelsen i 4 kap. 12 § rättegångsbalken om hinder för närstående att samtidigt tjänstgöra som domare gäller också beträffande förrättningsmän och gode män.

6 § Mot förrättningsmän och gode män gäller samma jäv som mot domare.

7 § Om en sakägare vill anföra jäv mot förrättningsman eller god man, skall han framställa invändning därom första gången han för talan i ärendet sedan han fick kännedom om att förrättningsmannen eller gode mannen tjänstgör och att jävsanledning föreligger. Om han underlåter det, är hans rätt att anföra jäv förfallen.

Sedan fråga om jäv mot förrättningsman eller god man uppkommit, får han endast vidta sådana åtgärder som inte utan synnerlig olägenhet kan uppskjutas och som inte innebär ett avgörande av en för förrättningen betydelsefull fråga. Sådana åtgärder får vidtas av förrättningsmannen, även om han har förklarats jävig.

Att förrättningsman eller god man förklaras jävig påverkar inte giltigheten av beslut eller åtgärder som har tillkommit innan frågan om jäv uppkom.

8 § Förrättningsmannen får anlita biträde av sakkunniga för att utreda frågor som kräver särskild fackkunskap. Den som står i ett sådant förhållande till saken eller till någon sakägare att hans tillförlitlighet kan anses förringad får inte anlitas som sakkunnig.

*Förrättningens inledande**Lagförslaget*

9 § Ansökan om förrättning görs hos länsstyrelsen av någon som vill utföra eller delta i ett markavvattningsföretag.

Om det vid en fastighetsreglering beslutas att en fråga om markavvattning skall prövas enligt denna lag, anmäls detta av fastighetsbildningsmyndigheten till länsstyrelsen. Ägarna av de fastigheter som ingår i fastighetsregleringen anses då som sökande.

10 § Ansökningen om förrättning skall vara skriftlig och innehålla uppgifter om

1. de fastigheter, byggnader eller anläggningar för vilka sökanden för talan,

2. företagets beskaffenhet,

3. de mark- och vattenområden som berörs av företaget,

4. för sökanden kända sakägare.

Om en ansökan inte uppfyller föreskrifterna i första stycket eller om den i övrigt är ofullständig, får länsstyrelsen förelägga sökanden att avhjälpa bristen. Om bristen inte avhjälpes får länsstyrelsen avvisa ansökningen. Detta skall framgå av föreläggandet.

Första stycket gäller även i fråga om anmälningar som avses i 9 § andra stycket.

11 § Länsstyrelsen får bestämma att sökanden skall ställa säkerhet för förrättningskostnaderna innan en förrättningsman förordnas.

Handläggningen

12 § Förrättningsmannen skall utreda förutsättningarna för företaget. Om hinder inte föreligger mot företaget, skall han till ledning för förrättningen utarbeta en allmän plan för detta och utföra de utredningar som behövs för företagets genomförande.

Förrättningsmannen bör därvid samråda med sökanden och övriga sakägare samt de myndigheter som berörs av företaget.

13 § Förrättningsmannen skall utreda vilka som i egenskap av fastighetsägare eller på annan grund är sakägare.

Om det råder tvist om en fastighet som berörs av företaget, har den av de tvistande som innehar fastigheten med äganderättsanspråk rätt att företräda fastigheten under förrättningen till dess den lagligen vinnns från honom.

Om en fastighet har övergått till ny ägare under förrättningen, får denne inte rubba vad den förre ägaren har medgivit eller godkänt.

14 § Förrättningsmannen skall utfärda kungörelse om företaget. I kungörelsen skall lämnas en kortfattad redogörelse för företaget och på lämpligt sätt anges de fastigheter som kan beröras. I kungörelsen skall sakägarna kallas till sammanträde.

Kungörelsen skall senast fjorton dagar före sammanträdet införas i ortstidning. I god tid före sammanträdet skall utskrift av kungörelsen sändas till kända sakägare, berörda kommuner, statliga myndigheter vars verksamhet kan beröras av företaget samt, om allmänna intressen kan beröras, till kammarkollegiet.

Om företaget berör fast egendom som är samfällad för flera fastigheter, behöver någon utskrift av kungörelsen inte sändas till de särskilda delägarna i samfälligheten. Finns en känd styrelse för samfälligheten, skall en utskrift av kungörelsen sändas till styrelsen.

15 § Om företaget är av mindre omfattning och uppenbarligen berör endast en viss eller vissa sakägare, är kungörelse inte erforderlig. Underrättelse om företaget och om sammanträde skall i så fall delges sakägarna. Underrättelser skall sändas till kommuner och myndigheter i den utsträckning som anges i 14 § andra stycket.

I fråga om delgivning gäller allmänna bestämmelser samt 16 och 17 §§.

16 § Om ägaren av en fastighet, byggnad eller anläggning eller en ställföreträdare för denne stadigvarande vistas utom riket och delgivning inte kan ske här i riket med känt ombud, får handlingen lämnas till den som förvaltar eller brukar fastigheten, byggnaden eller anläggningen.

Den till vilken handlingen har lämnats är skyldig att snarast sända handlingen vidare till den sökte, om det kan ske. Han skall erinras därom, när handlingen lämnas till honom. Är den söktes uppehållsort känd, skall förrättningsmannen därjämte med posten sända honom meddelande om delgivningen.

Delgivningen anses ha skett, när handlingen har lämnats enligt första stycket.

17 § Vad som är föreskrivet om delgivning med delägare i samfällighet gäller även vid delgivning med delägare i fastighet, som innehas under samäganderätt av flera än tio, och med innehavare av servitut som gäller till förmån för flera än tio fastigheter med skilda ägare.

18 § Om det behövs skall förrättningsmannen förordna en lämplig person, hos vilken de handlingar som hör till förrättningen skall hållas tillgängliga (aktförvarare). Flera aktförvarare får förordnas om det är lämpligt.

Aktförvararens namn och platsen där förrättningshandlingarna hålls tillgängliga skall anges i den kungörelse som avses i 14 § eller i underrättelse enligt 15 §.

19 § Ägare av fastigheter som berörs av företaget skall till förrättningsmannen uppge innehavare av servitut, nyttjanderätt eller rätt till elektrisk kraft som har upplåtits i fastigheten. Underlåts detta utan giltigt skäl och uppstår på grund härav skada för sådana sakägare, skall fastighetsägaren ersätta skadan. Fastighetsägarna skall erinras om innehållet i denna paragraf i den kungörelse som avses i 14 §, i underrättelse enligt 15 § eller på annat lämpligt sätt.

20 § Kammarkollegiet skall, om det behövs, föra talan vid förrättningen för att tillvarata allmänna intressen.

Kommun får föra talan vid förrättningen för att tillvarata allmänna intressen inom kommunen.

21 § Om ett nytt sammanträde måste hållas, skall förrättningsmannen kalla alla kända sakägare till detta. Någon kallelse behövs dock inte, om det kan antas att sakägarna ändå infinner sig. Om tid och plats för sammanträdet har tillkännagivits vid ett föregående sammanträde, behöver inte de sakägare kallas som i föreskriven ordning har kallats till det föregående sammanträdet.

Om särskilda kallelser behövs skall de delges sakägarna i god tid före sammanträdet. Förrättningsmannen får dock vid sammanträde bestämma om en särskild ordning för kallelser till följande sammanträden. I fråga om delgivning gäller 16 och 17 §§.

22 § Om en sakägare inte i föreskriven ordning har kallats till ett sammanträde, skall ett nytt sammanträde hållas om inte sakägaren ändå har infunnit sig eller medger att förrättningen får slutföras.

Utan hinder av första stycket får sådana förrättningsåtgärder vidtas som inte i någon nämnvärd mån inverkar på sakägarens rätt.

23 § Om förrättningsmannen och gode männen har olika mening, gäller vad två av dem anser. Om var och en har sin mening, gäller förrättningsmannens mening, såvida det inte är fråga om pengar eller något annat som utgör mängd. I så fall gäller den mening som avser den näst största mängden.

I varje beslut skall anges de skäl på vilka avgörandet grundas, om inte en motivering av beslutet kan anses överflödigt. Om beslutet får överklagas, skall det dessutom innehålla en besvärshänvisning.

Beslut som meddelas vid sammanträde skall läsas upp för de närvarande. Om det i annan ordning meddelas ett beslut om inställande av förrättningen eller, utan samband med tillståndsbeslut, ett beslut som får överklagas särskilt, skall sakägare och andra som har besvärsrätt underrättas om beslutets innehåll utan dröjsmål. Sådana underrättelser lämnas genom skriftligt meddelande eller i sådan särskild ordning för kallelser som kan ha beslutats enligt 21 § andra stycket andra meningen.

24 § Om det behövs med anledning av förrättningen, har förrättningsmannen och gode männen samt deras biträden rätt att gå in i byggnader, beträda ägor, göra mätningar och markundersökningar samt företa därmed sammanhängande eller jämförliga åtgärder. I trädgårdar eller liknande planteringar får träd inte skadas eller fällas utan ägarens samtycke. Även i övrigt skall skador undvikas, om det är möjligt.

Rätt att beträda annans ägor tillkommer också den som för talan vid förrättningen.

För skador som har uppkommit genom åtgärder enligt första eller andra stycket utgår ersättning. Yrkande om ersättning skall framställas innan förrättningen avslutas eller inställs.

Polismyndigheten skall lämna det biträde som behövs för att befogenheterna enligt första stycket skall kunna utövas.

25 § Om sökanden vill återkalla sin ansökan hos förrättningsmannen, skall han göra det skriftligen eller också muntligen vid ett sammanträde. Om ingen sakägare har fört talan vid förrättningen när återkallelsen görs, skall förrättningen genast inställas. I annat fall skall sakägare som har fört talan vid förrättningen och som själva kunnat ansöka om denna underrättas om återkallelsen. Om någon sådan sakägare inte inom föreskriven tid begär att förrättningen skall fortsättas, skall den inställas.

Sakägare på vars begäran förrättningen fortsätts anses därefter som sökande till förrättningen.

Sedan tillståndsbeslut har meddelats får ansökningen inte återkallas hos förrättningsmannen. I stället skall återkallelse ske hos vattendomstolen på det sätt och inom den tid som enligt 38 § gäller för överklagande av tillståndsbeslutet. Härvid gäller första och andra styckena i tillämpliga delar.

26 § En förrättning som har inletts efter anmälan av fastighetsbildningsmyndigheten skall inställas, om fastighetsregleringsförrättningen inställs.

Förrättningen skall dock fortsättas, om sakägare som har fört talan vid förrättningen och som har kunnat ansöka om denna begär det. Underrättas sakägarna om regleringsförrättningens inställande vid sammanträde, skall begäran framställas vid sammanträdet. I annat fall skall begäran framställas inom den tid som förrättningsmannen föreskriver.

27 § Om det föreligger hinder mot företaget, skall förrättningsmannen så snart som möjligt avbryta förrättningen och besluta om dess inställande.

28 § Frågor om tillämpningen av 3 kap. 8 § i fråga om markavvattningsföretag som provas vid olika förrättningar skall efter anmälan till länsstyrelsen provas vid en särskild förrättning av förrättningsman som länsstyrelsen utser. I fråga om en sådan förrättning gäller bestämmelserna i detta kapitel i tillämpliga delar.

Frågor om tillämpningen av 3 kap. 8 § i fråga om markavvattningsföretag som provas vid förrättning och vattenföretag som efter ansökan provas av vattendomstolen skall avgöras av vattendomstolen i ansökningsmålet.

29 § Om förrättningsmannen finner att hinder mot det sökta företaget möter enligt 3 kap. 3 § första stycket men att det föreligger sådana omständigheter som avses i andra stycket i nämnda paragraf eller om frågan om företagets tillåtlighet enligt 11 kap. 3 § skall avgöras av regeringen, skall förrättningsmannen efter sammanträde med sakägarna med eget yttrande överlämna frågan till regeringens avgörande.

30 § Vid förrättningen skall protokoll föras. Protokollet samt övriga handlingar som ges in eller upprättas vid förrättningen skall sammanföras till en akt.

Tillståndsbeslut m. m.

31 § Om det inte föreligger något hinder mot företaget, skall förrättningsmannen meddela tillståndsbeslut.

Tillståndsbeslutet skall i behövlig utsträckning innehålla bestämmelser om

1. företagets ändamål, läge, omfattning och tekniska utformning,
2. vilka som skall delta i företaget och varje deltagares andelstal i fråga om kostnaderna för utförande och drift av företaget,
3. de områden som får tas i anspråk och de särskilda tvångsrätter i övrigt som medges för företaget,
4. utförande och underhåll av företaget,
5. tillsyn, besiktning och kontroll,
6. skyldighet att betala ersättning eller att utföra skadeförebyggande åtgärder samt hur betalningen skall ske,
7. villkor i övrigt för att tillgodose allmän och enskild rätt,
8. förrättningskostnaderna och hur de skall fördelas,
9. tid inom vilken anspråk i anledning av oförutsedda skador får framställas,
10. tid efter vars utgång omprövning enligt 15 kap. 3 och 14 §§ eller 15 § andra stycket får ske.

Avser tillståndet arbeten för företaget, skall i tillståndsbeslutet anges den tid inom vilken arbetena skall vara utförda (arbetstid).

32 § Om överenskommelse om ersättning har träffats, får ersättning inte bestämmas annorlunda än som har avtalats. Detta gäller även överenskommelser om att gottgörelse skall utgå på annat sätt än i pengar eller om att skadeförebyggande åtgärder skall utföras.

Om det behövs för tillämpningen av 16 kap. 14 § tredje stycket, skall förrättningsmannen uppskatta det värde som en berörd fastighet har utan särskild rättighet som minskar fastighetens värde.

33 § Innan ett beslut meddelas om inlösen av en fastighetsdel skall i den ordning som gäller för fastighetsbildning en karta med beskrivning ha upprättats över området och dess gränser ha utmärkts.

34 § Tillståndsbeslut skall meddelas vid sammanträde eller på tid och plats som förrättningsmännen har givit till känna för sakägare och andra som har besvärsmätt. Ett sådant tillkännagivande skall lämnas vid sammanträde eller genom skriftliga meddelanden eller i sådan särskild ordning som kan ha beslutats enligt 21 § andra stycket andra meningen.

35 § Om ett beslut av förrättningsmannen till följd av skrivfel, felräkning eller något liknande misstag innehåller en uppenbar oriktighet, skall förrättningsmannen besluta om rättelse. Detsamma gäller kartor, ritningar och andra handlingar till vilka förrättningsbeslutet hänvisar.

Innan rättelsen görs, skall den som berörs av åtgärden få tillfälle att yttra sig.

Rättelsen skall med angivande av dagen för åtgärden antecknas på huvudskriften och, om möjligt, på övriga exemplar av den handling som rättas. Den som beslutet rör skall omedelbart underrättas om åtgärden och om möjligheten att överklaga beslutet.

36 § Förrättningsmannen får inte som tolk anlita den som står i sådant förhållande till saken eller till sakägare att hans tillförlitlighet kan anses förringad.

En tolk har rätt att av allmänna medel få skäligt arvode samt ersättning för kostnader och tidsspillan. Detta gäller inte den som anlitas i tjänsten.

Överklagande till vattendomstolen

37 § Förrättningsmannens beslut överklagas särskilt, om förrättningsmannen har

1. ogillat jäv enligt 7 §,
2. beslutat angående ersättning till sakkunnig eller tolk,
3. beslutat angående ersättning enligt 24 § tredje stycket,
4. beslutat angående rättelse enligt 35 §.

Överklagande enligt första stycket sker genom besvär som skall ges in till vattendomstolen inom två veckor från den dag då beslutet meddelades.

Ett beslut att godta en invändning om jäv får inte överklagas.

Den som menar att förrättningen onödigt uppehålls genom ett beslut av förrättningsmannen får överklaga beslutet genom besvär hos vattendomstolen. Denna besvärsmätt är inte inskränkt till någon viss tid.

38 § I andra fall än som avses i 37 § överklagas beslut av förrättningsmannen genom besvär som skall ges in till vattendomstolen inom fyra veckor från den dag då tillståndsbeslutet meddelades eller förrättningen inställdes.

13 kap. Prövningen av vattenmål*Lagförslaget**Allmänna bestämmelser*

1 § Första domstol i vattenmål kallas vattendomstol. De tingsrätter som regeringen bestämmer skall vara vattendomstolar.

Överrätt i vattenmål (vattenöverdomstol) är Svea hovrätt.

Som sista domstol i vattenmål dömer högsta domstolen.

2 § Om domstolar i vattenmål och rättegången i sådana mål gäller vad som är föreskrivet om allmän domstol, i den mån inte annat följer av denna lag eller annan författning.

Vattendomstol

3 § Vattendomstolen består av en ordförande, en teknisk ledamot samt två nämndemän. Ytterligare en teknisk ledamot får efter ordförandens bestämmande ingå i domstolen.

Ordföranden skall vara lagfaren domare i tingsrätten.

Tekniska ledamöter skall ha teknisk utbildning och erfarenhet av vattenfrågors behandling.

Nämndemän skall vara nämndemän i fastighetsdomstol inom vattendomstolens domsområde.

4 § Vattendomstolen är vid handläggningen av mål domför med endast ordföranden i samma utsträckning som en tingsrätt är domför med en lagfaren domare, om inte annat följer av denna lag.

Innan ordföranden fattar beslut bör han rådgöra med en teknisk ledamot, om frågans beskaffenhet påkallar det.

5 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer utser ordförande i vattendomstol samt utnämner eller förordnar teknisk ledamot i vattendomstol.

6 § Nämndemännen tjänstgör efter kallelse av vattendomstolen. Till tjänstgöring bör företrädesvis kallas nämndemän från den del av vattendomstolens domsområde till vilken målet närmast har anknytning.

7 § Regeringen bestämmer vattendomstolarnas domsområden. Gränserna mellan vattendomstolarnas domsområden skall följa vattendelare mellan olika vattensystem.

8 § Vattenmål prövas av den vattendomstol inom vars område det vattenföretag eller den åtgärd som det är fråga om i huvudsak skall utföras eller har utförts.

Frågor om vattendomstolarnas inbördes behörighet får, utom i fall som avses i 10 kap. 20 § andra stycket rättegångsbalken, inte tas upp av högre rätt.

9 § Vattendomstolen får för sina sammanträden förfoga över behövliga lokaler i domstolsbyggnader eller andra allmänna byggnader, om inte lokalerna är upptagna för sitt huvudsakliga ändamål eller utgörs av guds-tjänstlokal. Uppkommer särskilda kostnader skall de ersättas.

10 § Om det vid överläggningar i vattendomstolen förekommer skiljaktiga meningar, gäller rättegångsbalkens bestämmelser om omröstning i

domstol med endast lagfarna ledamöter. Vid omröstningen skall först ordföranden säga sin mening, därefter de tekniska ledamöterna och sist nämndemännen.

Lagförslaget

Vattenöverdomstolen

11 § För fullgörande av Svea hovrätts uppgifter som vattenöverdomstol skall det, förutom lagfarna ledamöter, finnas vattenrättsråd. Dessa skall ha teknisk utbildning och erfarenhet av vattenfrågors behandling. Tjänst som vattenrättsråd tillsätts av regeringen.

Vattenöverdomstolen är domför med fyra ledamöter, av vilka minst tre skall vara lagfarna. Fler än fem ledamöter får inte delta.

Vattenmål

12 § Vattenmålen utgörs av ansökningsmål, stämningsmål och förrättningsmål.

13 § Ansökningsmål är mål om

1. bestämmande enligt 2 kap. 8 § andra stycket av ersättning för rätten att ta i anspråk ett strömfall,
2. tillstånd enligt 4 kap. 1 § till utförande av andra vattenföretag än markavvattningsföretag,
3. godkännande enligt 4 kap. 4 § av ett utfört ändrings- eller lagningsarbete som inte avser ett markavvattningsföretag,
4. prövning enligt 4 kap. 5 § av lagligheten av ett utfört vattenföretag som inte är ett markavvattningsföretag,
5. inrättande enligt 6 kap. 3 § av en gemensam anläggning för bevattning, sedan en samfällighet enligt 6 kap. har bildats,
6. överflyttning enligt 9 kap. 18 § första stycket av rätten till andelskraft,
7. tillstånd enligt 14 kap. 1 § till utrivning av en vattenanläggning eller prövning enligt 14 kap. 5 § under vilka villkor en anläggning för bortledande av grundvatten får tas ur bruk,
8. tillstånd enligt 14 kap. 3 § första stycket att bortskaffa flottledsanläggningar eller rätt att, utan samband med bortskaffning, överta flottledsanläggningar enligt fjärde stycket nämnda paragraf,
9. förlängning enligt 15 kap. 2 § andra stycket av arbetstiden,
10. omprövning enligt 15 kap. 3, 4, 8, 9, 11 och 12 §§,
11. förverkande enligt 15 kap. 5 §,
12. omprövning, utan samband med pågående ansökningsmål eller förrättning, enligt 15 kap. 15 § första stycket eller omprövning enligt 15 kap. 15 § andra stycket,
13. fastställelse enligt 15 kap. 16 § av en överenskommelse.

Berör ett ansökningsmål uteslutande en viss eller vissa sakägare och kan målet avgöras med bindande verkan endast mot dessa, får vattendomstolen, om sökanden medger det, förordna att målet skall behandlas enligt vad som gäller för stämningsmål.

14 § Stämningsmål är talan om

1. utrivning eller ändring av en vattenanläggning, när talan grundas på att anläggningen inte har tillkommit i laga ordning eller inte är av laga beskaffenhet,
2. ersättning för skada eller intrång genom en sådan anläggning som avses i 1,

3. ersättning för skada genom utrivning av en vattenanläggning, om utrivningen har skett utan tillstånd men sådant tillstånd skulle ha behövts, eller ersättning, utan samband med pågående ansökningsmål, enligt 14 kap. 5 § andra stycket,

4. ersättning enligt 2 kap. 9 § andra stycket,

5. deltagande, utan samband med pågående ansökningsmål, i en vattenreglering enligt 7 kap. 1 eller 4 §,

6. särskild tvångsrätt, utan samband med pågående förrättning eller ansökningsmål, enligt 8 kap.,

7. omprövning enligt 9 kap. 17 § andra stycket,

8. meddelande av bestämmelser enligt 15 kap. 19 §,

9. ersättning enligt 16 kap. 19 §,

10. ersättning eller annat på grund av att en vattenanläggning inte underhålls i enlighet med 17 kap. 1 §,

11. ersättning för skada på grund av att ett vattenföretag inte drivs i enlighet med villkoren i en tillståndsdom eller ett tillståndsbeslut eller i enlighet med vad som föreskrivs i 17 kap. 2 §,

12. ersättning enligt 17 kap. 3 § eller 19 kap. 7 §,

13. ersättning, utan samband med pågående ansökningsmål, enligt 20 kap. 10 §,

14. fördelning av vatten enligt 22 kap. 7 §.

15 § Förrättningsmål är besvär över beslut vid förrättningar enligt denna lag.

16 § Talan som inte faller under 13 eller 14 § men som rör ett ämne som behandlas i denna lag får tas upp av vattendomstolen, om invändning inte görs mot domstolens behörighet inom den tid som anges i 34 kap. 2 § rättegångsbalken eller vattendomstolen finner att talan har avsevärd betydelse för vattenförhållandena. Om talan tas upp, räknas målet som vattenmål. Vattendomstolen får dock inte ta upp talan om ansvar för brott.

Om det enligt denna lag gäller en särskild ordning för behandlingen av en viss fråga, gäller föreskrifterna härom.

17 § Om det är lämpligt, får vattendomstolen pröva yrkanden som har samband med vattenmålet men som rör rättsförhållanden som inte skall bedömas enligt denna lag. Vattendomstolen får dock inte pröva frågor om äganderätt till fastigheter eller om fastighetsindelningen.

18 § Om en vattendomstol har prövat ett mål som rör ett ämne som behandlas i denna lag, får frågan huruvida målet är sådant att det skall tas upp av någon annan domstol än vattendomstol eller av någon annan myndighet än domstol prövas i högre rätt endast om

1. frågan fullföljs dit eller väcks där av en part som är berättigad till det, eller

2. vattendomstolen har prövat en fråga om äganderätt till en fastighet eller om fastighetsindelningen, eller

3. vattendomstolen har prövat en fråga för vars behandling en särskild ordning har föreskrivits i denna lag, eller

4. vattendomstolen har prövat en fråga om ansvar för brott.

*Förfarandet vid vattendomstolarna i ansökningsmål**Lagförslaget*

19 § En ansökan varigenom ett ansökningsmål anhängiggörs skall vara skriftlig och, om inte annat följer av 20 §, innehålla

1. de uppgifter, ritningar och tekniska beskrivningar som behövs för att bedöma företagets beskaffenhet, omfattning och verkningar,

2. uppgifter som behövs för att bedöma om hinder möter mot företaget från allmänna planeringssynpunkter samt uppgifter om möjlig alternativ lokalisering av företaget och om andra vattenföretag eller särskilda anläggningar som kan antas behövas för ett ändamålsenligt utnyttjande av det sökta företaget.

3. så fullständiga uppgifter som möjligt om vilka fastigheter som berörs av företaget samt namn och adress på ägarna och berörda innehavare av särskild rätt till fastigheterna,

4. uppgifter huruvida särskilda bestämmelser med stöd av lag har meddelats rörande användningen av de mark- och vattenområden som berörs av företaget,

5. uppgifter om de ersättningsbelopp som sökanden erbjuder till varje sakägare, om det inte på grund av företagets omfattning bör anstå med sådana uppgifter.

Ansökningen rörande ett företag, vars tillåtlighet kan antas komma under regeringens prövning, skall innehålla uppgifter om de åtgärder som sökanden har vidtagit enligt 11 kap. 7–11 §§ samt om vad som huvudsakligen har förekommit med anledning av dessa åtgärder.

Om företaget avser utförande av ett vattenkraftverk, skall ansökningen innehålla uppgift om det område som enligt sökanden bör utgöra strömfallsfastighet.

20 § En ansökan enligt 13 § första stycket 1 skall innehålla ritningar jämte beskrivning av strömfallets läge och beskaffenhet, uppgift om erbjudna ersättningsbelopp samt övriga upplysningar som behövs för att bedöma ersättningsfrågan.

Till en ansökan enligt 13 § första stycket 6 skall fogas dels ett gravationsbevis rörande den fastighet varifrån rätten till andelskraft skall flyttas över, dels överenskommelser som har träffats med borgenärer med panträtt i fastigheten och andra rättsägare.

21 § Ansökningshandlingarna skall i mål som avses i 13 § första stycket 2–5 och 7–12 ges in i åtta exemplar och i övriga mål i tre exemplar. Om det behövs, får vattendomstolen föreskriva att ytterligare exemplar skall ges in.

Har handlingarna inte getts in i ett tillräckligt antal exemplar eller anser vattendomstolen att de är ofullständiga, skall sökanden föreläggas att avhjälpa bristen. Om sökanden inte fullgör sin skyldighet att ge in ytterligare exemplar, får handlingarna mångfaldigas på sökandens bekostnad. Om sökanden inte fullgör sin skyldighet att på annat sätt komplettera ansökningen, får ansökningen avvisas.

22 § Uptas ansökningen, skall vattendomstolen utfärda kungörelse om företaget. I kungörelsen skall lämnas en kortfattad redogörelse för ansökningen och på lämpligt sätt anges de fastigheter som kan beröras. Dessutom skall erinras om innehållet i 29 och 40 §§ och anges sista tidpunkt för erinringar enligt 29 §.

Vattendomstolen skall förordna en eller flera lämpliga personer att för-

vara ett exemplar av handlingarna i målet (aktförvarare). Namn och adress på aktförvarare skall anges i kungörelsen.

I kungörelsen skall vidare tillkännages att kallelser och andra meddelanden i målet till parterna skall, om de inte särskilt tillställs part, införas i en viss eller vissa ortstidningar samt hållas tillgängliga hos aktförvararen.

Kungörelsen skall snarast införas i Post- och Inrikes Tidningar och i ortstidning. En utskrift av kungörelsen skall vidare sändas till varje sakägare som har angetts i ansökningen eller som på annat sätt är känd för domstolen.

Om ansökningen berör fast egendom som är samfällad för flera fastigheter, behöver någon utskrift av kungörelsen inte sändas till de särskilda delägarna i samfälligheten. Finns en känd styrelse för samfälligheten, skall en utskrift av kungörelsen sändas till styrelsen.

23 § Ett exemplar av ansökningshandlingarna och av kungörelsen skall sändas till kammarkollegiet och fiskeristyrelsen. Om det kan antas att det allmänna fiskeintresset eller något annat allmänt intresse inte berörs av företaget, behöver ansökningshandlingarna dock inte översändas.

Kungörelsen skall även sändas till berörda kommuner samt till länsstyrelsen och till andra statliga myndigheter vars verksamhet kan beröras av ansökningen.

24 § Utskrift av kungörelsen skall delges

1. styrelsen eller någon annan som förvaltar en av ansökningen berörd kanal- eller slussanläggning eller annan allmän farled eller en hamn eller flottled som är allmän,

2. styrelsen för ett av ansökningen berört vattenförbund samt styrelsen eller annan som förvaltar en berörd samfällighet enligt denna lag eller motsvarande äldre bestämmelser,

3. ägaren av en anläggning för tillgodogörande av vattenkraft, om med ansökningen avses ianspråktagande av den tillgodogjorda kraften,

4. ägaren av den strömfallsfastighet från vilken andelskraft tillhandahålls, när fråga är om en ansökan enligt 13 § första stycket 6,

5. innehavaren av det tillstånd som avses med en ansökan enligt 13 § första stycket 10 eller 11.

25 § Kammarkollegiet skall, om det behövs, föra talan i målet för att tillvarata allmänna intressen.

Kommun får föra talan för att tillvarata allmänna intressen inom kommunen.

Fiskeristyrelsen skall, om handlingar översänts till styrelsen enligt 23 §, yttra sig om vattenföretagets inverkan på det allmänna fiskeintresset samt föreslå de bestämmelser som behövs till skydd för fisket. Om styrelsen finner att yttrande inte kan avges utan undersökning på platsen, skall styrelsen anmäla detta till vattendomstolen, som förordnar om sakkunnigutredning enligt 32 §.

26 § Ägare av fastigheter som berörs av ansökningen skall till vattendomstolen uppgge innehavare av servitut, nyttjanderätt eller rätt till elektrisk kraft som har upplåtits i fastigheten. Underlåts detta utan giltigt skäl och uppstår på grund härav skada för sådana sakägare, skall fastighetsägaren ersätta skadan. Fastighetsägarna skall erinras om innehållet i denna paragraf i den kungörelse som avses i 22 § eller på annat lämpligt sätt.

27 § Har en sakägare uppgetts eller på annat sätt blivit känd för vattendomstolen först efter det att kungörelsen har utfärdats och har han inte fört talan i målet, skall han på lämpligt sätt beredas tillfälle att yttra sig. Handläggningen av målet får dock inte uppehållas.

28 § Om det råder tvist om en fastighet som berörs av det i målet avsedda företaget eller av en avsedd åtgärd, har den av de tvistande som innehar fastigheten med äganderättsanspråk rätt att företräda fastigheten i målet, till dess den lagligen vinnns från honom.

En ny ägare får inte rubba vare sig överenskommelser som den förre ägaren har ingått eller andra åtgärder som har vidtagits i målet och som är bindande för den förre ägaren. Om den förre ägaren har erhållit meddelanden och kallelser i målet, behövs inte några nya meddelanden till eller kallelser på den nye ägaren.

29 § Erinringar mot ansökningen skall göras i skriftlig inlägga som i tre exemplar ges in till vattendomstolen inom den tid som domstolen har bestämt. Tiden skall vara minst trettio dagar från det att kungörandet skedde. Vattendomstolen är inte skyldig att fästa avseende vid erinringar som görs för sent. Ett exemplar av varje erinringsskrift skall sändas till sökanden.

30 § Den fortsatta förberedelsen av målet är skriftlig eller muntlig.

Vattendomstolen skall under förberedelsen verka för att utredningen i målet får den inriktning och omfattning som är lämplig med hänsyn till målets beskaffenhet. Därvid skall domstolen såvitt möjligt se till att någon onödig utredning inte görs i målet.

31 § Vattendomstolen bestämmer vad en muntlig förberedelse skall avse och vilka parter som skall inställa sig vid denna. Parterna skall kallas till förberedelsen. Kallelsen skall delges parterna eller kungöras i ortstidning. Parter kan föreläggas vid vite att komma tillstädes eller infinna sig personligen.

Vid den muntliga förberedelsen får tredskodom inte meddelas. Parterna får åberopa skrifter som de har gett in. En redogörelse bör lämnas för skrifternas innehåll.

32 § Om det för bedömning av målet behövs någon särskild teknisk utredning eller vidlyftigare värdering, kan vattendomstolen förordna en eller flera sakkunniga att efter förberedande undersökning avge utlåtande i målet.

Sådan undersökning skall verkställas snarast möjligt. Om det behövs med hänsyn till målets beskaffenhet eller ändamålet med undersökningen, skall domstolen på ett lämpligt sätt underrätta parterna om tiden för denna.

33 § Om det är lämpligt, får vattendomstolen uppdra åt en eller flera ledamöter av vattendomstolen att verkställa undersökning på platsen. Parterna skall på lämpligt sätt underrättas om tiden för en sådan undersökning. Vid undersökningen skall protokoll föras.

34 § På begäran av sökanden får vattendomstolen utan huvudförhandling besluta att åtgärder får vidtas för att förebygga eller minska skador eller olägenheter, innan frågan om sådana åtgärder slutligen avgörs. Som

villkor gäller att sökanden hos länsstyrelsen ställer säkerhet för den ersättning som han kan bli skyldig att betala på grund av åtgärderna.

Beslutet gäller omedelbart, men det kan ändras när förhållandena förändrar det.

35 § Framgår det av ett utlåtande enligt 32 § eller på annat sätt att det sökta vattenföretaget berör fastigheter som inte har angivits i kungörelsen enligt 22 §, skall vattendomstolen med tillämpning av 22 § bereda ägare och innehavare av särskilda rättigheter till sådana fastigheter tillfälle att yttra sig.

Om det är lämpligare, får vattendomstolen kalla sakägarna till huvudförhandlingen i målet. Kallelserna skall senast åtta dagar före huvudförhandlingen delges sakägarna i den ordning som gäller för delgivning av stämning i tvistemål.

36 § När målet är klart för huvudförhandling, skall vattendomstolen bestämma tid och plats för denna. Platsen bestäms med hänsyn främst till att minsta möjliga kostnader uppstår.

Besked om tid och plats för huvudförhandlingen skall i god tid lämnas parterna i den ordning som har bestämts för kallelser till dem. Om anledning till det föreligger, skall i kallelsen lämnas uppgift om de frågor som avses behandlas vid huvudförhandlingen.

Om någon part bör infinna sig personligen vid huvudförhandlingen, skall vattendomstolen förelägga honom detta vid vite. Föreläggandet skall delges.

Huvudförhandling får hållas, även om part uteblir från denna. Tredskodom får dock inte meddelas.

37 § Om vattendomstolen finner att ett mål kan utredas utan förberedelse, får domstolen i kungörelse omedelbart kalla parterna till huvudförhandling i målet. Därvid gäller 22–28 och 32–36 §§ i tillämpliga delar. Huvudförhandlingen får hållas tidigast tre veckor efter det att kungörandet skedd.

38 § I målet skall syn hållas, om det inte är obehövligt.

39 § Ett beslut varigenom en nämndeman har förklarats jävig rubbar inte beslut eller åtgärder av vattendomstolen, som har tillkommit innan jävsinvändningen gjordes och varom övriga ledamöter har varit ense.

40 § Yrkanden om ersättning till följd av det vattenföretag eller den åtgärd som avses med ansökningsen samt erinringar i anledning av utlåtandet enligt 32 § skall framställas skriftligen eller muntligen senast vid huvudförhandlingen. Vattendomstolen får avvisa senare framställda yrkanden och erinringar, om de inte har föranletts av iakttagelser vid syn eller av andra omständigheter som har förekommit under huvudförhandlingen.

41 § Vid huvudförhandlingens början bör ordföranden eller någon annan ledamot kort redogöra för ansökningsen och de yrkanden som har framställts i målet. För utredning av frågor av teknisk beskaffenhet får parterna åberopa ingivna skrifter. En redogörelse skall lämnas för skrifternas innehåll.

Vid en uppskjuten huvudförhandling skall målet återupptas i det skick

vari det förelåg vid den tidigare handläggningens slut. Har de ledamöter som vid det senare sammanträdet tjänstgör i domstolen inte deltagit i den tidigare handläggningen, skall dock målet företas till ny huvudförhandling. I den mån det i sådant fall kan antas vara utan betydelse eller skulle medföra oskäligen kostnad eller synnerlig olägenhet, behöver bevis som har tagits upp vid tidigare handläggning inte tas upp på nytt.

42 § Om vattendomstolen finner att hinder mot det sökta företaget möter enligt 3 kap. 3 § första stycket men att det föreligger sådana omständigheter som avses i andra stycket nämnda paragraf, skall vattendomstolen med eget yttrande överlämna frågan till regeringens avgörande. Detsamma gäller, om frågan om företagets tillfällighet enligt 11 kap. 1–3 eller 5 § skall avgöras av regeringen.

43 § Vattendomstolens dom skall grundas på vad som har förekommit vid syn och annan förhandling inför vattendomstolen samt vad handlingarna innehåller.

Domen skall meddelas så snart det kan ske med hänsyn till målets beskaffenhet och omständigheterna i övrigt. Om inte synnerliga skäl föreligger, skall domen meddelas inom två månader efter det huvudförhandlingen avslutades.

Skyldigheten enligt 17 kap. 9 § sjunde stycket rättegångsbalken att underrätta parterna om innehållet i domen skall anses vara fullgjord genom att ett exemplar av domen hålls tillgängligt hos den eller de aktförvarare som har förordnats.

44 § När på yrkande av någon part den ersättning som tillkommer honom anses böra sättas högre än vad sökanden har föreslagit, får vattendomstolen även beträffande andra parter vidta sådana jämkningar i ersättningsbeloppen som kan behövas för att uppnå likförmighet i uppskattningen. Ersättningen får inte sättas lägre än vad sökanden har erbjudit i målet. Om särskild uppgörelse har träffats mellan parterna, får ersättning dock inte bestämmas annorlunda än som har avtalats.

45 § Om det behövs för tillämpningen av 16 kap. 14 § tredje stycket, skall vattendomstolen uppskatta det värde som en berörd fastighet har utan särskild rättighet som minskar fastighetens värde.

46 § Innan vattendomstolen meddelar en dom om inlösen av en fastighetsdel eller om ersättning för strömfall som skall avstås enligt 2 kap. 8 § och utgör fastighetsdel, skall en karta med beskrivning ha upprättats över området samt dess gränser ha utmärkts i den ordning som gäller för fastighetsbildning.

Innan vattendomstolen meddelar en dom om tillstånd till ett vattenkraftverk, skall domstolen se till att det finns en lämplig fastighet, som ägs av sökanden och med vilken rätten till tillgodogörandet av vattenkraften för framtiden skall vara förenad (strömfallsfastighet).

47 § En dom som innebär att tillstånd lämnas till vattenföretag eller andra åtgärder enligt denna lag skall i förekommande fall innehålla bestämmelser om

1. företagets ändamål, läge, omfattning och tekniska utformning,
2. de områden som får tas i anspråk för företaget och de särskilda tvångsrätter i övrigt som medges sökanden,

3. tillsyn, besiktning och kontroll,
 4. strömfallsfastighet,
 5. vilka som skall delta i en vattenreglerings- eller bevattningssamfällighet samt varje deltagares andelstal i fråga om kostnaderna för företaget,
 6. skyldighet att betala ersättning eller att utföra skadeförebyggande åtgärder samt hur betalningen skall ske,
 7. villkor beträffande tillhandahållande av andelskraft och om kostnadsbidrag härför,
 8. skyldighet att betala avgifter,
 9. villkor i övrigt för att tillgodose allmänna och enskilda intressen,
 10. tid inom vilken anspråk i anledning av oförutsedda skador får framställas,
 11. tid efter vars utgång omprövning enligt 15 kap. 3 § eller 15 § andra stycket får ske,
 12. den förlust av vatten eller annat som tillståndshavare enligt 9 kap. 14 och 15 §§ är skyldig att underkasta sig utan ersättning,
 13. rättegångskostnader.
- Avser tillståndet arbeten för företaget, skall i domen anges den tid inom vilken arbetena skall vara utförda (arbetstid).

48 § På yrkande av sökanden får vattendomstolen i särskild dom avgöra frågan om företagets tillåtlighet.

Om domstolen funnit att företaget är tillåtligt och om företagets snara genomförande är angeläget, får domstolen i särskild dom meddela tillstånd till de arbeten som behöver utföras.

Meddelas särskild dom, får vattendomstolen förordna att målet i övrigt skall vila till dess domen vunnit laga kraft.

49 § När verkningarna av ett vattenföretag inte kan i ett visst hänseende förutses med tillräcklig säkerhet, får vattendomstolen vid meddelande av tillstånd till företaget skjuta upp frågan om ersättning eller andra villkor i det hänseendet till dess behövlig erfarenhet har vunnits av företagets inverkan.

I samband med uppskovsbeslutet skall vattendomstolen, såvitt angår skada eller förlust som kan antas bli mera kännbar, meddela provisoriska bestämmelser om ersättning eller skadeförebyggande åtgärder.

Den uppskjutna frågan skall avgöras så snart det kan ske. Ersättningen får därvid inte bestämmas till lägre belopp än vad som har bestämts provisoriskt.

Då målet har uppskjutits i viss del, skall vattendomstolen som villkor för att tillståndet till företaget skall få tas i anspråk föreskriva att sökanden hos länsstyrelsen ställer säkerhet för den slutliga ersättningen samt för den ersättning som bestämts provisoriskt och som inte skall betalas innan tillståndet tas i anspråk.

Bestämmelserna i preskriptionslagen (1981: 130) gäller inte ersättningsanspråk som omfattas av ett uppskovsbeslut.

50 § När det finns skäl till det, får vattendomstolen förordna att tillståndet till ett vattenföretag eller till en annan åtgärd enligt denna lag får tas i anspråk även om domen därom inte har vunnit laga kraft. Som villkor skall föreskrivas att sökanden hos länsstyrelsen ställer säkerhet för den ersättning som kan komma att utgå, om domstolens dom ändras.

Om sökanden, sedan tillstånd till ett vattenföretag eller till en annan

åtgärd enligt denna lag har meddelats, åläggs skyldighet att förebygga eller minska skador eller att betala ersättning, får vattendomstolen förordna att domen skall gå i verkställighet som om den hade vunnit laga kraft.

Överklagas en dom som avses med ett förordnande enligt första eller andra stycket, får vattenöverdomstolen undanröja förordnandet, innan talan mot domen i övrigt prövas.

Förfarandet vid vattendomstolarna i stämningsmål

51 § Talan i stämningsmål väcks genom stämning.

52 § Förberedelsen är skriftlig eller muntlig.

Kallelser och andra meddelanden till parterna skall delges.

53 § Vattendomstolen får avgöra målet utan huvudförhandling, om parterna inte har begärt någon sådan och deras inställelse inte behövs för utredningen i målet. Om målet avgörs utan huvudförhandling i annat fall än som avses i 42 kap. 18 § rättegångsbalken, skall vattendomstolen ha den sammansättning som anges i 3 § första stycket i detta kapitel.

Har domstolen beslutat att målet skall avgöras utan huvudförhandling och är det inte uppenbart att parterna redan har slutfört sin talan, skall de få tillfälle till detta.

Beräffande förelägganden för parterna att inställa sig vid muntlig förberedelse eller vid huvudförhandling och om parts utevaro från ett sådant sammanträde gäller rättegångsbalkens bestämmelser rörande en sak, varom förlikning inte är tillåten.

54 § I fråga om förfarandet i stämningsmål gäller i övrigt bestämmelserna om ansökningsmål i 31 § andra stycket, 32 och 33 §§, 36 § första stycket, 38, 39 och 41 §§, 43 § första och andra styckena samt 46 § första stycket.

I mål enligt 14 § 6 gäller också 45 och 50 §§. Om det i ett sådant mål är fråga om arbete för att förebygga eller minska skador eller olägenheter till följd av ett företag enligt denna lag, gäller även 34 §.

55 § Om svaranden för att bemöta käromålet gör en ansökan hos vattendomstolen enligt 13 § första stycket 3 eller 4 eller om ändrade bestämmelser om vattentappning enligt 13 § första stycket 10, handläggs målet i dess helhet som ett ansökningsmål, om inte målet med stöd av 13 § andra stycket ändå behandlas som ett stämningsmål.

Har vattendomstolen i stämningsmål eller enligt handräckningslagen (1981:847) eller länsstyrelsen enligt 21 kap. 3 § denna lag beslutat om borttagande eller ändring av en vattenanläggning och görs en ansökan som avses i första stycket, får vattendomstolen i ansökningsmålet bestämma att beslutet inte får verkställas innan målet har blivit slutligt avgjort eller vattendomstolen förordnar annat. Sökanden skall ställa säkerhet för kostnader och skador.

Förfarandet vid vattendomstolarna i förrättningsmål

56 § Har förrättningsmannens beslut inte överklagats på föreskrivet sätt eller inom rätt tid, skall klagomålen omedelbart avvisas av vattendomstolen. Har besvärinlagan före besvärstidens utgång inkommit till förrättningsmannen, skall den omständigheten att inlagan först efter utgången av nämnda tid inkommit till domstolen inte föranleda att talan avvisas.

57 § Vid besvärslagan skall fogas två avskrifter av inlagen och därtill hörande handlingar. Behöver domstolen för delgivning eller därmed jämförliga åtgärder ytterligare avskrifter, är klaganden skyldig att tillhandahålla dem. Är avskrifter inte tillgängliga när de behövs, får domstolen ombesörja dem på klagandens bekostnad.

58 § Upptas besvären av vattendomstolen, skall domstolen sända ett exemplar av besvärshandlingarna till den eller de aktförvarare som har förordnats vid förrättningen samt utfärda kungörelse om besvären.

I kungörelsen skall uppges

att ett exemplar av handlingarna i målet hålls tillgängligt hos aktförvararen eller aktförvararna,

att kallelser och andra meddelanden i målet till parterna skall, om de inte särskilt tillställs dem, införas i en viss eller vissa ortstidningar samt hållas tillgängliga hos aktförvararen eller aktförvararna,

att skriftlig förklaring över besvären skall ha inkommit till vattendomstolen inom den tid, minst trettio dagar från det att kungörandet skedde, som vattendomstolen bestämt.

Om det är lämpligt, skall vattendomstolen i kungörelsen kalla till huvudförhandling i målet.

59 § Kungörelsen skall snarast införas i ortstidning. Om företaget är av mindre omfattning och berör endast en viss eller vissa sakägare, får kungörelsen ersättas av ett meddelande till varje sakägare med samma innehåll som kungörelsen skulle ha haft. Meddelandet skall delges.

En utskrift av kungörelsen eller meddelandet skall tillställas den eller de aktförvarare som har förordnats.

Om besvär som har anförts av en enskild sakägare berör allmänna intressen, skall utskrifter av kungörelsen eller meddelandet sändas till de myndigheter som anges i 23 §. Dessutom skall ett exemplar av besvärshandlingarna sändas till kammarkollegiet och, om det allmänna fiskeintresset berörs, till fiskeristyrelsen.

Om talan förs mot en ägare av en fastighet eller en innehavare av en särskild rättighet till en fastighet och fastigheten inte har angivits i någon kungörelse under förrättningen, skall besvären och en utskrift av kungörelsen eller meddelandet om dessa delges ägaren eller rättighetshavaren.

60 § För behandling av rättegångsfrågor eller någon del av saken som får avgöras särskilt får huvudförhandling utsättas, fastän målets beredande i övrigt inte har avslutats.

61 § Vattendomstolen får avgöra målet utan huvudförhandling, om huvudförhandling kan antas sakna betydelse för prövningen och ingen part har begärt en sådan förhandling eller om domstolen finner det uppenbart att talan är ogrundad. Vattendomstolen är därvid domför utan nämndemännen.

För prövning som inte avser själva saken fordras inte huvudförhandling.

Har domstolen beslutat att målet skall avgöras utan huvudförhandling och är det inte uppenbart att parterna redan har slutfört sin talan, skall de få tillfälle till detta.

62 § Vattendomstolens avgörande av saken sker genom dom. Annat avgörande av domstolen träffas genom beslut.

63 § Om en ändring i förrättningsmannens beslut lämpligen bör göras av förrättningsmannen, får domstolen visa förrättningen åter till denne. Domstolen får meddela bestämmelser till ledning för hur ändringen skall ske.

64 § I fråga om förfarandet i förrättningsmål gäller i övrigt bestämmelserna om ansökningsmål i 30–33, 36, 38, 39, 41–43 och 45 §§, 46 § första stycket samt 47–50 §§.

Rättegången i vattenöverdomstolen

65 § Vattendomstolens domar eller beslut får, om inte annat är föreskrivet, överklagas hos vattenöverdomstolen. I stället för de tider som föreskrivs i 50 kap. 1 och 2 §§ samt 52 kap. 1 § rättegångsbalken gäller för vadeanmälan och anslutningsvad två veckor, för anförande av besvär tre veckor samt för fullföljd av vad fyra veckor.

66 § Om vattendomstolen i samband med en dom, som innefattar tillstånd till ett vattenföretag, inte har meddelat förordnande enligt 50 § första stycket, gäller beträffande överklagande i denna del 49 kap. 5 § andra stycket rättegångsbalken.

67 § Vattendomstolens beslut i överklagade frågor som avses i 12 kap. 37 § första stycket 1 och 3 samt fjärde stycket får inte överklagas.

Vattendomstolens beslut i frågor som avses i 34 § överklagas särskilt genom besvär. Beslut i frågor som avses i 55 § andra stycket får överklagas endast i samband med överklagande av dom eller slutligt beslut i ansökningsmålet.

68 § Har i ett ansökningsmål, vari kungörelse enligt 22 § har utfärdats, sökanden överklagat vattendomstolens dom eller beslut, får vattenöverdomstolen i stället för att förordna om delgivning med motparterna besluta att ett exemplar av vade- eller besvärslagan med därvid fogade handlingar skall översändas till den eller de aktförvarare som har förordnats av vattendomstolen samt utfärda kungörelse om överklagandet.

I kungörelsen skall uppges

att ett exemplar av handlingarna i målet hålls tillgängligt hos aktförvararen eller aktförvararna.

att kallelser och andra meddelanden i målet till parterna skall, om de inte särskilt tillställs någon part, införas i en viss eller vissa ortstidningar samt hållas tillgängliga hos aktförvararen eller aktförvararna.

att skriftligt genmäle eller skriftlig förklaring skall ha inkommit till vattenöverdomstolen inom den tid, minst tre veckor från det att kungörandet skedde, som vattenöverdomstolen bestämt.

Kungörelsen skall införas i den eller de ortstidningar som vattendomstolen har bestämt för meddelanden i målet.

Första–tredje styckena gäller också i förrättningsmål, vari kungörelse enligt 58 § har utfärdats, oavsett om sökanden eller någon annan har klagat.

Då föreskrifterna i denna paragraf har iakttagits, skall delgivning anses ha skett.

69 § Vademål får avgöras av vattenöverdomstolen utan huvudförhandling, om den skulle sakna betydelse för prövningen. Om parterna på ömse sidor har begärt huvudförhandling, skall den äga rum, om den inte uppenbarligen skulle vara utan betydelse.

Vid huvudförhandling får utredningen läggas fram genom vattenöverdomstolens försorg i den omfattning som domstolen bestämmer.

Om vattenöverdomstolen i ett överklagat ansöknings- eller förrättningsmål finner att vite eller annan påföljd för utevaro bör föreläggas någon part, får föreläggandet inte tillkännages parten genom kungörelse som avses i 68 § utan det skall delges parten.

70 § Om det är lämpligt, får vattenöverdomstolen uppdra åt en eller flera ledamöter av domstolen att verkställa undersökning på platsen. Parterna skall på lämpligt sätt underrättas om tiden för undersökningen. Vid denna skall protokoll föras.

En utredning som ett vattenrättsråd har verkställt beträffande en fråga av teknisk beskaffenhet får inte läggas till grund för vattenöverdomstolens dom eller beslut utan att parterna har beretts tillfälle att yttra sig över utredningen. Detta gäller dock inte, om utredningen i endast oväsentlig mån avviker från vad som har framkommit tidigare i målet.

71 § I fråga om rättegången i vattenöverdomstolen gäller i övrigt 32, 42, 43 och 45–50 §§.

Rättegången i högsta domstolen

72 § Vattenöverdomstolens domar eller beslut får, om inte annat är föreskrivet, överklagas hos högsta domstolen.

I fråga om rättegången i högsta domstolen gäller bestämmelserna om rättegången i vattenöverdomstolen i 68, 69 och 71 §§.

14 kap. Särskilda bestämmelser om utrivning m. m.

1 § Görs ansökan om tillstånd att riva ut en vattenanläggning i ytvatten, skall tillstånd till utrivningen lämnas, om inte förordnande meddelas enligt 2 §.

2 § I stället för att lämna tillstånd att riva ut en vattenanläggning i ytvatten får vattendomstolen på begäran av ägaren av en fastighet som skulle skadas av utrivningen förordna att skyldigheten att underhålla anläggningen och att fullgöra vad som i övrigt åligger anläggningens ägare skall för framtiden, till dess något annat bestäms, övergå på fastighetsägaren.

Till skydd för allmänna intressen kan efter åtagande sådant förordnande också meddelas för staten, en kommun eller ett vattenförbund.

Förordnande får inte meddelas, om det kan antas att fastighetsägaren inte kan fullgöra skyldigheterna eller om det med hänsyn till sökanden eller till allmänna intressen kan anses mera angeläget att anläggningen rivs ut.

Om ägaren vållas skada av att anläggningen bibehålls, skall den som övertar ansvaret för anläggningen utge skäligen ersättning för skadan.

3 § Anläggningar för en allmän flottled som är avlyst får bortskaffas efter tillstånd av vattendomstolen. Sådant tillstånd får ges till

1. staten, en kommun eller ett vattenförbund,
2. förvaltare som avses i 82 a § lagen (1919:426) om flottning i allmän flottled samt

3. den som kan lida men av att anläggningarna bibehålls.

Den som får tillstånd att bortskaffa en anläggning får fritt förfoga över denna.

Om det är uppenbart att varken allmänna eller enskilda intressen skadas av anläggningarnas bortskaffande, behövs inte något tillstånd av vattendomstolen. Om en förvaltare har utsetts enligt 82 a § lagen om flottning i allmän flottled, fordras dennes medgivande till åtgärden.

Vill en fastighetsägare, vars fastighet skulle skadas av att en anläggning i flottleden bortskaffas, överta anläggningen kan vattendomstolen förordna härom. Ett sådant förordnande kan meddelas också för den som vill använda anläggningen för ett vattenföretag eller för staten, en kommun eller ett vattenförbund till skydd för allmänna intressen.

4 § Om en fastighet, vars ägare övertagit underhållsskyldighet enligt 2 § första stycket eller en anläggning enligt 3 § fjärde stycket första meningen, övergår till ny ägare, svarar denne för de skyldigheter som följer av övertagandet.

Övertagandet skall antecknas i fastighetsboken.

5 § Om fara för allmänna eller enskilda intressen kan uppkomma genom att en anläggning för bortledande av grundvatten helt eller delvis tas ur bruk, skall anläggningens ägare inhämta vattendomstolens besked på vilka villkor det får ske.

Medför en åtgärd som avses i första stycket skada på annans egendom genom bestående ändring i vattenförhållandena, skall skälig ersättning härför utgå.

15 kap. Tillstånds giltighet, omprövning m. m.

Verkan av domar i ansökningsmål

1 § Om en dom som har meddelats i ett ansökningsmål enligt 13 kap. 13 § första stycket avser tillstånd till ett vattenföretag eller till någon annan åtgärd enligt denna lag och domen har vunnit laga kraft, gäller tillståndet mot alla, såvitt avser frågor som enligt denna lag är att bedöma i sådant mål. Avser tillståndet utförandet av en anläggning, innefattar det rätt att bibehålla anläggningen. Med stöd av 2 kap. 9 § eller bestämmelser i detta kapitel kan dock ett tillstånd begränsas eller förenas med ändrade eller nya villkor eller förklaras förverkat.

Med tillstånd avses i detta kapitel även godkännande av arbeten enligt 4 kap. 4 § och lagligförklaring enligt 4 kap. 5 §.

2 § Tillståndet förfaller, om tillståndshavaren inte iakttar de bestämmelser om arbetstid som har meddelats i tillståndsdomen.

Om tillståndshavaren visar att han har giltigt skäl för dröjsmålet eller att synnerliga olägenheter skulle uppstå om tillståndet förfaller, kan vattendomstolen förlänga tiden med högst tio år. Ansökan om förlängning skall göras innan den föreskrivna tiden har gått ut.

3 § För att tillgodose allmänna intressen får vattendomstolen företa omprövning av villkoren för ett tillstånd och därvid föreskriva ändrade eller nya villkor. Omprövningen får inte ske förrän efter utgången av en tid som domstolen bestämmer vid meddelandet av tillståndet, minst tio år och

högst trettio år från det tillståndsdomen vinner laga kraft. Omprövning för att tillgodose sådana allmänna intressen som berörs av väsentliga ändringar i vattenförhållandena får dock ske redan före utgången av den bestämda tiden.

Vattendomstolen skall i omprövningsdomen bestämma när de ändrade eller nya villkoren skall börja tillämpas. När omprövning sker efter utgången av den vid meddelandet av tillståndet bestämda tiden, skall också bestämmas efter vilken tid, minst tio och högst trettio år, förnyad omprövning får ske.

4 § Om det visar sig att anordningar som har vidtagits eller villkor som har meddelats till skydd för fisket enligt 3 kap. 11 § eller 10 kap. 5 § är mindre ändamålsenliga, får vattendomstolen meddela ändrade bestämmelser.

5 § Om tillståndshavaren åsidosätter ett villkor i en tillståndsdom och avvikelsen är betydande, får vattendomstolen förklara tillståndet förverkat. Avser tillståndet verksamheten vid en vattenanläggning, får vattendomstolen också förklara rätten att bibehålla vattenanläggningen förverkad.

Har underhållet av en vattenanläggning allvarligt försummats, får vattendomstolen förklara rätten att bibehålla anläggningen förverkad.

Om ett tillstånd att inverka på vattenförhållandena inte har utnyttjats under en längre tid och det kan antas att tillståndet inte heller kommer att utnyttjas, får vattendomstolen förklara tillståndet förverkat. Därvid får vattendomstolen också förklara rätten att bibehålla den vattenanläggning varmed inverkan på vattenförhållandena sker förverkad.

6 § I samband med ett förverkandebeslut enligt 5 § som avser en vattenanläggning skall vattendomstolen ålägga den som är ansvarig för underhållet av anläggningen att riva ut den och att vidta de åtgärder som behövs för att förebygga eller minska skador genom utrivningen.

I stället för åläggande enligt första stycket får vattendomstolen medge någon annan vars rätt är beroende av utrivningen eller, till skydd för allmänna intressen, staten, en kommun eller ett vattenförbund att riva ut anläggningen på den underhållsskyldiges bekostnad. Domstolen får också, under de förutsättningar som anges i 14 kap. 2 §, medge att anläggningen bibehålls och att underhållsskyldigheten övergår på en fastighetsägare eller på staten, en kommun eller ett vattenförbund. Därvid äger 14 kap. 2 § fjärde stycket och 4 § motsvarande tillämpning.

7 § Ansökan om prövning som avses i 3–5 §§ görs av kammarkollegiet.

8 § Efter ansökan av tillståndshavaren får vattendomstolen upphäva eller ändra andra bestämmelser i en tillståndsdom än som avser storleken av ersättnings belopp.

9 § Vattendomstolen kan fastställa ändrade eller nya bestämmelser om innehållande och tappning av vatten efter ansökan av annan än tillståndshavaren, om han vill utnyttja vattenkraften i sitt strömfall bättre, eller efter ansökan av en kommun eller ett vattenförbund som vill tillgodose den allmänna miljövården eller hälsovården eller främja fisket. Till förmån för allmänna farleder, allmänna hamnar, allmänna flottleder, bevattnings- och

markavvattningssamfälligheter samt avloppsföretag kan sådana bestämmelser fastställas på ansökan av huvudmannen.

10 § I frågor som avses i 3, 4, 8 och 9 §§ gäller, om inte annat är särskilt föreskrivet, i tillämpliga delar vad som stadgas om utförande av vattenföretag.

Vid omprövning enligt 3 eller 4 § får sådana villkor inte föreskrivas som medför att ändamålet med företaget inte kan tillgodoses eller att förutsättningarna för detta rubbas avsevärt. Villkoren får inte heller för tillståndshavaren, mottagare av andelskraft eller andra som har inrättat sig efter företaget medföra kostnader som står i missförhållande till de fördelar från allmän synpunkt som kan vinnas. Hänsyn skall vid omprövningen tas till vad tillståndshavaren enligt tidigare omprövningsdomar har fått underkasta sig till förmån för allmänna intressen.

Om regeringen i samband med prövningen av ett vattenföretag har föreskrivit att ett visst villkor skall gälla för ett tillstånd, får vattendomstolen vid omprövningen inte avvika väsentligt från villkoret utan att regeringen har medgivit det.

11 § Ett tillstånd till vattentäkt får omprövas av vattendomstolen efter ansökan av den som driver en annan vattentäkt som är beroende av samma vattentillgång eller av den som söker tillstånd till en sådan vattentäkt. Därvid äger vad som i 3 kap. 8 § föreskrivs om jämkning av företagen eller företräde åt det ena företaget motsvarande tillämpning.

12 § På ansökan av kammarkollegiet eller den avgiftsskyldige får vattendomstolen föreskriva den ändring av en bygdeavgift eller en allmän fiskeavgift som kan behövas med hänsyn till erfarenheterna av företagets verkningar eller till bestående hinder att utnyttja företaget i den avsedda omfattningen.

Frågan om ändring av en sådan avgift får även tas upp till prövning i samband med en omprövning enligt 3, 4, 8, 9 eller 11 §.

13 § En omprövningsdom har samma verkan som en tillståndsdom.

Verkan av beslut efter förrättning

14 § Sedan ett tillståndsbeslut eller annat beslut av förrättningsmannen har vunnit laga kraft, får det verkställas.

I fråga om tillstånd till markavvattningsföretag och omprövning äger 1–10 och 13 §§ motsvarande tillämpning. Omprövning enligt 3, 4, 8 och 9 §§ skall dock ske vid en ny förrättning. Länsstyrelsen förordnar om sådan förrättning efter ansökan.

Ändrade förhållanden i samfälligheter

15 § Om en dom eller ett beslut enligt 3–6, 8, 9, 11 eller 14 § inverkar på frågan om en samfällighets fortsatta bestånd, kretsen av deltagare eller kostnadsfördelningen mellan dem, får meddelas de ändrade bestämmelser som behövs.

Inträder, sedan en samfällighet har bildats enligt denna lag, i andra fall än som avses i första stycket ändrade förhållanden som i inte ringa mån inverkar på frågan om sättet för företagets utförande, kretsen av deltagare eller kostnadsfördelningen mellan dem, får frågan på ansökan av en del-

tagare omprövas av vattendomstolen eller, såvitt avser en markavvattningssamfällighet, vid en ny förrättning. Även utan att sådana förhållanden har inträtt, får en omprövning äga rum, om någon vill ansluta sig som deltagare eller i det tidigare avgörandet har föreskrivits att frågan får omprövas efter en viss tid och denna tid har gått ut.

Vid omprövningen gäller bestämmelserna om utförande av vattenföretag i tillämpliga delar.

Den som inträder som deltagare i en bestående samfällighet skall åläggas att i skälighetsutsträckning ersätta de övriga deltagarna deras kostnader som nedlagts i gemensamma anläggningar. Vad som sagts nu gäller också när andelstalet höjs för en deltagare som ingår i en samfällighet.

16 § En överenskommelse om att någon skall inträda i eller utträda ur en samfällighet enligt denna lag, att en deltagares andelstal skall ändras eller att samfälligheten skall upphöra har samma verkan som en tillståndsdom eller ett tillståndsbeslut, om överenskommelsen på ansökan av en deltagare godkänns av vattendomstolen eller, om överenskommelsen träffas under en förrättning, av förrättningsmannen. Ett sådant godkännande får inte lämnas om det är uppenbart att överenskommelsen strider mot denna lag.

Oförutsedda skador

17 § Om ett vattenföretag eller en vattenanläggning, som har utförts i enlighet med ett tillstånd enligt denna lag, medför skador som inte förutsågs av vattendomstolen eller förrättningsmannen när tillståndet meddelades, får den skadelidande framställa anspråk på ersättning enligt 9 kap. 1–10 §§.

Om fråga är om betydande skador för enskild eller för något allmänt intresse, får begäras sådana ändringar på företagarens bekostnad av vattenföretaget eller vattenanläggningen som, utan att medföra skador för tredje man eller väsentliga olägenheter för tillståndshavaren, är ägnade att förebygga eller minska framtida skador. I fråga om allmänna intressen förs talan av kammarkollegiet eller kommunen.

Anspråk på grund av oförutsedda skador skall för att få tas upp till prövning anmälas till vattendomstolen inom fem år eller den längre tid, högst tjugo år, som kan ha bestämts i samband med tillståndet. Tiden räknas från utgången av den av domstolen eller förrättningsmannen bestämda arbetstiden.

Bestämmelserna i preskriptionslagen (1981:130) gäller inte anspråk enligt denna paragraf.

18 § Anmälan som avses i 17 § skall vara skriftlig och ges in till vattendomstolen i tre exemplar. Ett exemplar skall delges tillståndshavaren.

Anspråket prövas före eller efter utgången av den tid som gäller för anmälan. Beträffande förfarandet gäller vad som stadgas om förfarandet i stämningsmål. Därjämte tillämpas 13 kap. 45 § och 50 § andra och tredje styckena.

Fastställande av bestämmelser om vattentappning och vattentäkter

19 § Saknas bestämmelser om innehållande eller tappning av vatten beträffande ett vattenföretag eller bestämmelser om nyttjandet av en vattentäkt eller är meddelade bestämmelser ofullständiga, får vattendomstolen på talan av den som lider skada genom de rådande förhållandena fastställa sådana bestämmelser som är ägnade att för framtiden förebygga eller

minska skador. Bestämmelserna får inte ändra vad som lagligen kan gälla och inte heller skada tredje mans rätt.

Lagförslaget

16 kap. Betalning av ersättning, tillträde m. m.

1 § Löseskilling och inträngsersättning enligt 9 kap. som skall utgå på en gång betalas genom nedsättning hos länsstyrelsen i det län där fastigheten är belägen.

Om ersättningen avser fastigheter i olika län, skall nedsättningen ske hos den länsstyrelse som domstolen eller förrättningsmannen bestämmer.

2 § Nedsättning enligt 1 § skall inte ske, om fastigheten inte svarar för någon beviljad eller sökt inteckning eller om de borgenärer som har pant-rätt i fastigheten har medgivit att ersättningen betalas ut till den ersättningsberättigade. Om fastigheten besväras av gemensam inteckning, gäller vad som har sagts nu endast om det dessutom föreligger sådana medgivanden från fastighetsägare och fordringshavare som i 22 kap. 11 § jordabalken föreskrivs för relaxation. Medgivande behövs dock inte av den för vars rätt domstolens eller förrättningsmannens avgörande är väsentligen utan betydelse.

3 § I beslut om löseskilling eller inträngsersättning skall anges i vad mån nedsättning skall ske.

4 § Ersättning som inte skall nedsättas betalas till den ersättningsberättigade. Om ersättningen avser mark som skall lösas, åligger det den ersättningsskyldige att hos länsstyrelsen i det län där fastigheten är belägen anmäla och därvid styrka att ersättningen har betalats. Om ersättningen avser fastigheter i olika län, skall anmälan göras hos den länsstyrelse som domstolen eller förrättningsmannen bestämmer.

5 § Bestämmelserna i 1–4 §§ gäller även provisorisk ersättning som har bestämts med stöd av 13 kap. 49 § andra stycket.

6 § Vid nedsättning eller anmälan skall den ersättningsskyldige till länsstyrelsen ge in domen eller beslutet samt lagakraftbevis och vid nedsättning dessutom gravationsbevis för fastigheten. Om det inte sker, skall länsstyrelsen anskaffa handlingarna på den ersättningsskyldiges bekostnad.

7 § Ersättning för mark som lösas skall betalas och anmälan enligt 4 § skall ske inom sex månader från det att såväl tillståndsfrågan som ersättningsfrågan har avgjorts slutligt. Ersättning som inte avser mark som lösas och som har fastställts att utgå på en gång skall betalas inom två år från samma tid. Om den ersättningsskyldige inte iakttar vad som har sagts nu, förlorar han den rätt som han har förvärvat gentemot den ersättningsberättigade.

Tidsfristerna får förkortas eller förlängas när parterna är ense om det eller om det finns särskilda skäl för det.

8 § Infösen av mark är fullbordad när den ersättningsskyldige har fullgjort vad som åligger honom enligt 1 eller 4 §.

9 § Den ersättningsskyldige får genast tillträda egendomen när inlösen är fullbordad enligt 8 §. Om förutom löseskilling eller intrångsersättning annan ersättning har bestämts till följd av avståendet, får dock tillträde inte ske förrän även denna ersättning har betalats.

Tillstånd att på annat sätt än genom inlösen ta någon annans egendom i anspråk eller att vidta åtgärder som medför skada för någon annan får utnyttjas när den ersättningsskyldige har betalat den ersättning som har bestämts.

Om det är påkallat med hänsyn till den ersättningsberättigades förhållanden, skall bestämmas skäligt uppskov med tillträdet eller med utförandet av åtgärden.

10 § Om en del av en fastighet inlöses, sker ändringen i fastighetsindelningen när inlösen är fullbordad enligt 8 §.

Sådana särskilda rättigheter till en fastighet som har tillkommit genom frivilliga upplåtelser upphör när inlösen av fastigheten eller av sådan del därav som berörs av rättigheten är fullbordad enligt 8 §, om inte domstolen eller förrättningsmannen har förordnat att rättigheten skall bestå. Ett sådant förordnande får meddelas endast om det uppenbarligen är utan betydelse för den rätt som tillkommer borgenärer med panträtt i fastigheten.

Andra särskilda rättigheter till fastigheten än som anges i andra stycket består efter inlösen, om inte något annat har förordnats av domstolen eller förrättningsmannen.

Genom inlösen upphör den lösta egendomens ansvar för fordran. Detta gäller dock inte fordran som har förmånsrätt enligt 6 § 1 förmånsrättslagen (1970: 979).

11 § Om ersättningen till följd av ett vattenföretag eller annan åtgärd har bestämts slutligt först efter det att tillståndet har tagits i anspråk, skall den del av ersättningen som överstiger vad som fastställts tidigare betalas och anmälan enligt 4 § göras inom en månad från det ersättningen bestämdes slutligt. Detsamma gäller ersättning som har bestämts i samband med godkännandet av ett vattenföretag som redan har utförts.

Om den slutligt fastställda ersättningen inte överstiger den ersättning som tidigare har fastställts och nedsättnings- eller anmälningsskyldighet annars skulle ha förelegat, skall den ersättningsskyldige anmäla ersättningsbeslutet hos länsstyrelsen sedan detta har vunnit laga kraft.

12 § På sådan ersättning som avses i 11 § första stycket utgår ränta enligt 5 § räntelagen (1975: 635) från den dag marken tillträdades eller vattenföretaget eller åtgärden utfördes, om inte något annat följer av andra stycket. Om betalningen inte sker i rätt tid, utgår ränta enligt 6 § räntelagen för tiden efter det dröjsmålet inträdde. Inlösen fullbordas utan hinder av att ränta inte betalas.

På ersättning som avser oförutsedd skada utgår ränta enligt 6 § räntelagen från den dag ersättningsanspråket framställdes vid vattendomstolen.

Om den ersättningsskyldige försummar att betala sådan ersättning enligt 11 § första stycket som skall betalas genom nedsättning, skall länsstyrelsen på begäran av den som är berättigad till ersättningen eller del därav söka verkställighet av den dom eller det beslut, varigenom ersättningen bestämts.

13 § Medel som har satts ned eller tagits ut skall länsstyrelsen utan dröjsmål sätta in i bank mot ränta.

14 § Nedsatta eller uttagna medel jämte upplupen ränta skall länsstyrelsen betala ut till den som har rätt till medlen.

Vid utbetalningen av medel som har satts ned enligt beslut av domstolen eller förrättningsmannen skall bestämmelserna om fördelning av köpeskilling för fast egendom som har sålts på exekutiv auktion tillämpas med de avvikelser som anges i tredje stycket. Om rätt för innehavare av pantbrev att avstå från sin rätt till betalning och om verkan därav finns särskilda bestämmelser.

Om fastigheten är besvärad av en inteckning och dessutom av en särskild rättighet som minskar fastighetens värde och har sämre rätt än inteckningen, skall den borgenär som har panträtt på grundval av inteckningen få betalning som om fastigheten inte besvärades av rättigheten, i den mån det behövs för att han skall få full betalning för sin fordran. Ersättningen för rättigheten skall minskas i motsvarande mån.

15 § Sammanträde för fördelningen skall hållas så snart det kan ske. Kallelser till sammanträdet skall minst två veckor i förväg sändas till fastighetsägaren, andra sakägare och kända innehavare av panträtt. De skall i kallelsen uppmanas att anmäla sina anspråk senast vid sammanträdet. Om det finns särskilda skäl för det, skall en kungörelse om sammanträdet minst två veckor i förväg också föras in i Post- och Inrikes Tidningar.

16 § När inlösen av mark är fullbordad, skall det antecknas i fastighetsboken.

17 § Om det råder tvist om bättre rätt till ersättning, skall ersättningen nedsättas hos länsstyrelsen, även om nedsättning inte behövs enligt 1 §. Bestämmelserna i 13–15 §§ skall tillämpas i fråga om sådan ersättning.

18 § Ersättningsbelopp som har betalats får inte till någon del återkrävas. Vad som sagts nu gäller inte, om det tillstånd som föranlett beslutet om ersättning upphävs på talan av den ersättningsberättigade.

19 § Om en borgenär som har panträtt i en fastighet gör förlust på grund av att ersättning inte har bestämts eller har blivit för låg och ersättningsbelopp på grund av överenskommelse mellan den ersättningsskyldige och sakägaren eller av någon annan anledning inte har prövats av domstolen eller förrättningsmannen, är borgenären berättigad till ersättning av den ersättningsskyldige mot avskrivning på fordringshandlingen. Rätt till ersättning föreligger också för förlust till följd av att överenskommelse har träffats om ersättning i annat än pengar eller om att skadeförebyggande åtgärder skall utföras.

20 § Vad i detta kapitel sägs om fastighet gäller i tillämpliga delar också tomträtt.

17 kap. Underhåll m. m.

1 § Den som äger en vattenanläggning är skyldig att underhålla den så att det inte uppkommer skada för allmänna eller enskilda intressen genom ändringar i vattenförhållandena. Om vattenanläggningen med stöd av en

särskild rättighet utförts på annans mark och äganderätten till anläggningen övergått till markägaren till följd av att rättigheten upphört, kvarstår dock underhållsskyldigheten för den som var rättighetshavare.

Den som enligt 8 kap. 2 § har medgivits rätt att använda någon annans vattenanläggning är jämte ägaren skyldig att underhålla anläggningen, om inte vattendomstolen bestämt något annat.

I 14 kap. 2 § och 15 kap. 6 § finns bestämmelser om överflyttning av underhållsskyldigheten.

2 § Vattenföretag som inverkar på vattenförhållandena skall drivas så att de inte i onödan skadar allmänna eller enskilda intressen.

3 § Den som är skyldig att underhålla en vattenanläggning har rätt att nyttja annans mark för arbeten eller åtgärder som behövs för att underhållsskyldigheten skall kunna fullgöras. Den underhållsskyldige skall betala ersättning för skada och intrång.

18 kap. Tillsyn och besiktning

Tillsyn

1 § Tillsyn över vattenföretag och vattenanläggningar utövas av länsstyrelsen.

Om särskilda skäl föreligger, får i en tillståndsdom eller ett tillståndsbeslut förordnas att någon annan myndighet än länsstyrelsen skall, jämte länsstyrelsen, utöva tillsyn i visst hänseende.

2 § Företagaren är skyldig att på begäran av tillsynsmyndighet lämna de upplysningar om vattenföretaget eller vattenanläggningen som behövs för tillsynen.

Länsstyrelsen får förelägga företagaren att utföra de undersökningar som behövs för tillsynen. Om särskilda skäl föreligger, får länsstyrelsen härvid föreskriva att en undersökning skall utföras av någon annan än företagaren och utse någon att utföra undersökningen.

I beslut om föreläggande enligt andra stycket får länsstyrelsen utsätta vite.

Besiktning

3 § I tillståndsdom och tillståndsbeslut får föreskrivas att en vattenanläggning skall besiktas, sedan företaget har utförts.

Besiktningsman förordnas av länsstyrelsen efter anmälan av företagaren.

4 § Efter ansökan av ägaren till en vattenanläggning eller av någon vars rätt berörs av anläggningen kan länsstyrelsen förordna en besiktningsman för att utreda om anläggningen har tillkommit i laga ordning eller är av laga beskaffenhet.

5 § Besiktningsmannen skall föra protokoll över vad som har förekommit vid besiktning enligt 3 eller 4 §. Protokollet skall inges till länsstyrelsen och, såvitt avser besiktning enligt 4 §, i avskrift tillhandahållas den som har ansökt om besiktningen. Om besiktningsmannen finner att avvikelser har gjorts från vad som har föreskrivits i tillståndsdomen eller tillstånds-

beslutet, skall han ange om avvikelserna enligt hans uppfattning kan skada allmänna eller enskilda intressen.

Lagförslaget.

Rätt till tillträde m. m.

6 § För att utöva tillsyn enligt denna lag har tillsynsmyndighet rätt att få tillträde till vattenanläggningar samt att utföra undersökningar inom området som berörs av vattenföretaget. Samma rätt tillkommer dem som skall utföra undersökningar som avses i 2 § andra stycket andra meningen samt besiktningsmän.

Polismyndigheten skall lämna det biträde som behövs för att tillsynen eller besiktningen skall kunna verkställas.

7 § Den som är beroende av hur ett vattenföretag drivs, allmän åklagare och tjänsteman vid Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut har rätt att få tillträde till platser för vattenståndsmätare, vattenmätare eller observationsrör samt att ta del av anteckningar som företagaren har ålagts att föra rörande vattenstånd, vattnets avrinning eller tillgodogjorda vattenmängder.

Tillfälle skall beredas statlig fiskeritjänsteman och av fiskeristyrelsen förordnad tillsynsman att utöva tillsyn över att villkor till skydd för fisket fullgörs.

Tystnadsplikt

8 § De som har deltagit i tillsyn eller besiktning eller har utfört sådana undersökningar som avses i 2 § andra stycket andra meningen får inte obehörigen röja eller utnyttja vad de därvid har erfarit om affärs- eller driftförhållanden eller förhållanden av betydelse för landets försvar.

I det allmännas verksamhet tillämpas i stället bestämmelserna i sekretesslagen (1980:100).

19 kap. Skydd för vattenförsörjningen m. m.

Allmänna bestämmelser

1 § Om en yt- eller grundvattentillgång utnyttjas eller kan antas komma att utnyttjas för vattentäkt, är alla som vill bedriva sådan verksamhet eller utföra sådana åtgärder i vatten eller på land som kan skada vattentillgången skyldiga att vidta de anordningar, åta de begränsningar av verksamheten och iakttä de försiktighetsmått i övrigt som skäligen kan fordras för att förebygga eller avhjälpa skadan.

Den som utövar verksamhet eller utför åtgärd i enlighet med vad som har föreskrivits i tillstånd enligt denna lag, miljöskyddslagen (1969:387) eller 18 § naturvårdslagen (1964:822) anses ha fullgjort vad som åligger honom enligt första stycket.

Länsstyrelsen får vid vite förelägga den som vill bedriva sådan verksamhet eller utföra sådana åtgärder som avses i första stycket att iakttä vad som gäller enligt nämnda stycke.

2 § Till skydd för en yt- eller grundvattentillgång som utnyttjas eller kan antas komma att utnyttjas för vattentäkt får länsstyrelsen besluta om ett behövt skyddsområde (vattenskyddsområde).

Länsstyrelsen skall föreskriva de inskränkningar i rätten att förfoga över fastigheter inom vattenskyddsområdet som behövs för att tillgodose syftet

med området. Om det behövs, får länsstyrelsen föreskriva att skyltar eller stängsel skall sättas upp och att annans mark får tas i anspråk härför.

Föreskrifter som medför att pågående markanvändning avsevärt försvåras eller att annans mark tas i anspråk får endast meddelas på ansökan av kommun eller den i vars intresse vattenskyddsområdet fastställs.

3 § Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela sådana föreskrifter om vad allmänheten skall iaktta inom ett vattenskyddsområde som behövs för att tillgodose syftet med området.

4 § Innan länsstyrelsen fattar beslut enligt 2 § skall länsstyrelsen utfärda en kungörelse med föreläggande för sakägarna att, om de vill framställa erinringar mot åtgärden, göra detta hos länsstyrelsen inom viss tid från kungörandet. Tiden får inte sättas kortare än en månad. Kungörelsen, som skall innehålla uppgift om förslag till vattenskyddsområde och skyddsföreskrifter, skall införas i ortstidning. En utskrift av kungörelsen skall vidare sändas till kända sakägare.

Om beslutet berör fast egendom som är samfällad för flera fastigheter, behöver någon utskrift av kungörelsen inte sändas till de särskilda delägarna i samfälligheten. Finns en känd styrelse för samfälligheten, skall en utskrift av kungörelsen sändas till styrelsen.

Om beslutet uppenbarligen berör endast viss eller vissa sakägare, får, i stället för att kungörande sker, föreläggandet delges med sakägarna.

Om frågan om vattenskyddsområde har upptagits efter ansökan, skall kostnaderna för kungörandet betalas av sökanden.

5 § När vattenskyddsområde fastställts och när föreskrifter enligt 2 eller 3 § meddelats, ändrats eller upphävts, skall beslutet snarast möjligt kungöras på det sätt som är föreskrivet beträffande författningar i allmänhet. Kungörelse om beslutet skall också införas i ortstidning. Sökande och sakägare anses ha fått del av beslutet den dag kungörelsen var införd i ortstidning.

Om beslutet har meddelats efter ansökan, skall sökanden betala kostnaderna för kungörandet.

6 § Om en kommunal myndighet har meddelat beslut med stöd av föreskrift som har utfärdats enligt 2 § andra stycket första meningen, får besvär över beslutet anföras hos länsstyrelsen.

Beslut enligt 1–3 §§ eller enligt första stycket gäller omedelbart, om inte annat förordnas.

Ersättning

7 § Fastighetsägare och innehavare av särskild rätt till fastighet har rätt till ersättning, om föreskrifter enligt 2 § andra stycket som meddelats efter ansökan medför att pågående markanvändning avsevärt försvåras eller att mark tas i anspråk.

Om en föreskrift enligt 2 § andra stycket första meningen innebär förbud att vidta vissa åtgärder utan särskilt tillstånd, får ersättning på grund av den föreskriften utgå endast om sådant tillstånd har vägrats eller förenats med särskilda villkor.

Ersättningen skall betalas av den som har begärt föreskrifterna hos länsstyrelsen.

Om synnerligt men uppkommer vid användningen av fastigheten, skall fastigheten lösas av den ersättningsskyldige om ägaren begär det.

8 § Den som vill göra anspråk på ersättning eller begära inlösen skall väcka talan mot den ersättningsskyldige hos vattendomstolen inom ett år från den dag då det beslut som anspråket grundas på vann laga kraft. Gör han inte detta förlorar han sin rätt.

9 § I fråga om ersättning och inlösen enligt detta kapitel gäller i övrigt 9 och 16 kap.

20 kap. Kostnadsbestämmelser

Rättegångskostnader vid domstol m. m.

1 § I ansökningsmål, utom sådana som anges i andra stycket, och i mål som avses i 13 kap. 13 § andra stycket skall sökanden svara för sina egna och motparternas kostnader vid vattendomstolen. I ansökningsmål som innefattar bildande av samfällighet för bevattning eller vattenreglering svarar sökanden inte för kostnader i vattendomstolen som uppkommit för deltagare i samfälligheten.

I mål som gäller omprövning eller förverkande enligt 15 kap. 3–6 eller 12 § skall kammarkollegiet och tillståndshavaren svara för sina kostnader vid vattendomstolen. I mål enligt 15 kap. 3 § skall kammarkollegiet dessutom svara för kostnader vid vattendomstolen som uppkommer för andra motparter än tillståndshavaren. I mål som gäller omprövning enligt 15 kap. 15 § andra stycket av fråga om kretsen av deltagare eller kostnadsfördelningen eller enligt 16 § skall varje part svara för sina kostnader.

I sådana överklagade ansökningsmål som avses i första stycket första meningen skall sökanden svara för sina egna kostnader i högre rätt och för de kostnader som där har uppkommit för motparterna genom att sökanden har klagat.

2 § Bestämmelserna i 1 § gäller inte, om annat följer av 18 kap. 6 eller 8 § rättegångsbalken.

Beträffande särskilda frågor i ansökningsmål får efter vad som finnes skäligt förordnas att vardera parten skall svara för sina kostnader eller att part som förlorar skall ersätta annan part hans kostnader.

3 § Om talan om ersättning eller inlösen på grund av ett förordnande om vattenskyddsområde ogillas men käranden har haft skälig anledning att få sin talan prövad av vattendomstolen, får vattendomstolen förordna att svaranden skall ersätta käranden dennes rättegångskostnader eller att vardera parten skall svara för sina kostnader vid vattendomstolen.

4 § Om det är skäligt, får vattendomstolen i förrättningsmål förordna att en part som förlorar målet skall ersätta motparters kostnader vid vattendomstolen.

5 § I ansökningsmål får sökanden åläggas att betala ersättning för motparters rättegångskostnader även om deras talan inte har blivit prövad slutligt vid domstolen. Ersättningen skall även innefatta ränta efter sex procent från dagen för beslutet till dess betalning sker.

6 § Vid vattendomstolen är i ansökningsmål sökanden skyldig att ersätta domstolen dess kostnader för

1. kungörelser
2. aktförvarare
3. sakkunniga som tillkallats av domstolen
4. lokaler för sammanträden.

Vad i första stycket sägs om sökanden gäller i förrättningsmål klaganden, om kostnaden har orsakats av hans besvär, och i stämningsmål kåranden.

I högre rätt gäller vad i första och andra styckena sägs om sökande, klagande eller kårande den som fullföljt talan.

På anmodan av domstolen skall förskott på ersättningen betalas.

Frågan vem som slutligt skall stå för kostnaden avgörs i enlighet med vad som gäller för rättegångskostnaderna i vattenmålet.

Förrättningskostnader m. m.

7 § Annan sakägare än deltagare har rätt till skälighets ersättning för sina kostnader vid förrättning. På ersättningen skall utgå ränta efter sex procent från dagen för beslutet till dess betalning sker.

Förrättningsmän och gode män har rätt till ersättning enligt bestämmelser som meddelas av regeringen.

Ersättning till sakkunniga enligt 12 kap. 8 § bestäms av förrättningsmannen.

8 § Till förrättningskostnader hänförs

1. ersättning till förrättningsmän, gode män och sakkunniga,
2. kungörelsekostnader, ersättning till aktförvarare och andra kostnader som är nödvändiga för förrättningen,
3. ersättning för kostnader som avses i 7 § första stycket,
4. ersättning för skador som avses i 12 kap. 24 §,
5. kostnad för förrättning som avses i 12 kap. 28 § första stycket.

Om tillståndsbeslut meddelas, skall förrättningskostnaderna fördelas mellan deltagarna i markavvattningsföretaget efter vad som är skäligt.

Inställs förrättningen, skall sökanden betala de kostnader som har uppkommit, om inte särskilda omständigheter föranleder att betalningsskyldigheten fördelas mellan samtliga sakägare eller vissa av dem. Om den inställda förrättningen har inletts på grund av ett beslut vid en fastighetsreglering, skall dock kostnaderna anses som förrättningskostnader vid fastighetsregleringen.

Om kammarkollegiet begär omprövning av ett markavvattningsföretag, skall staten svara för förrättningskostnaderna.

Såsom sökande anses även den som har förenat sig med sökanden om företaget samt den på vilkens begäran företaget har givits en större omfattning än vad sökanden har begärt.

9 § Sökanden är skyldig att på anmodan av förrättningsmannen betala förskott på förrättningskostnader.

Övriga kostnader

10 § I ärenden hos regeringen om ianspråktagande av strömfall enligt 2 kap. 8 § skall sökanden svara för samtliga kostnader.

I ärenden hos länsstyrelsen om fördelning av ersättning skall den ersättningsskyldige svara för samtliga kostnader.

Första och andra styckena gäller inte om annat följer vid en motsvarande tillämpning av 18 kap. 6 eller 8 § rättegångsbalken.

Frågor om ersättning enligt denna paragraf prövas av vattendomstolen.

11 § Företagaren skall med belopp som länsstyrelsen bestämmer betala kostnaderna för

1. tillsyn som avses i 18 kap. 1 § andra stycket.
2. undersökningar som avses i 18 kap. 2 § andra stycket andra meningen.
3. besiktning enligt 18 kap. 3 §.

12 § Den som har ansökt om besiktning enligt 18 kap. 4 § skall betala kostnaderna för besiktningen med belopp som länsstyrelsen bestämmer. Om besiktningsmannen begär det, är den som har gjort ansökan även skyldig att betala förskott på kostnaderna för besiktningen.

13 § Länsstyrelsens beslut enligt 11 och 12 §§ får verkställas.

21 kap. Ansvar, handräckning m. m.

1 § Till böter eller fängelse i högst två år döms den som uppsåtligen eller av oaktsamhet

1. bryter mot 4 kap. 1 § första eller andra stycket eller 4 kap. 4 § andra meningen.

2. bryter mot villkor eller föreskrifter som har meddelats i samband med tillstånd till ett vattenföretag enligt denna eller äldre lag eller i samband med godkännande av arbeten enligt 4 kap. 4 §. lagligförklaring enligt 4 kap. 5 § eller prövning enligt 14 kap. 5 § första stycket eller motsvarande äldre bestämmelser eller i samband med prövning enligt 15 kap..

3. åsidosätter skyldigheten att underhålla en vattenanläggning eller bryter mot 17 kap. 2 §.

4. underlåter att fullgöra vad som åligger honom enligt 18 kap. 2 § första stycket.

5. bryter mot föreskrifter som har meddelats enligt 19 kap. 2 eller 3 §.

I ringa fall döms inte till ansvar.

Till ansvar enligt första stycket döms inte om ansvar för gärningen kan ådömas enligt brottsbalken.

I lagen (1950: 596) om rätt till fiske finns bestämmelser om straff och andra påföljder för den som överträder fiskeförbud som har meddelats enligt denna eller äldre lag.

2 § Till böter döms den som uppsåtligen eller av oaktsamhet underlåter att fullgöra vad som åligger honom enligt 4 kap. 3 § tredje stycket.

3 § Om någon har begått en gärning som avses i 1 § första stycket 1–3 eller 5, får länsstyrelsen vid vite förelägga honom att vidta rättelse. Sådant föreläggande får också meddelas om någon inte har iakttagit vad som gäller enligt 19 kap. 1 § första stycket.

Om tillståndet till ett vattenföretag har förfallit enligt 15 kap. 2 §, får länsstyrelsen vid vite förelägga tillståndshavaren att riva ut en med stöd av tillståndet uppförd vattenanläggning som kan skada allmänna eller enskilda intressen.

4 § I fall som avses i 3 § får vattendomstolen meddela handräckning. I fråga om sådan handräckning finns bestämmelser i 17 § handräckningslagen (1981: 847). Utslag i sådant mål överklagas hos vattenöverdomstolen.

Om allmänna intressen berörs, görs ansökan om handräckning av länsstyrelsen.

22 kap. Slutbestämmelser

1 § Lagens bestämmelser om fastighet gäller också gruvor utom i fall som avses i 5 kap. 2 § tredje stycket.

2 § Ett vattenföretag skall anses beröra en viss fastighet

1. när ett yrkande framställs om skyldighet för fastighetens ägare att delta i företaget,

2. när fastigheten eller dess vatten tas i anspråk för företaget eller för en anläggning i samband med företaget.

3. när företaget kan medföra skador på mark eller vatten som tillhör fastigheten, på byggnader eller anläggningar som finns på fastigheten eller på fastighetens användningssätt.

3 § Om säkerhet som skall ställas enligt denna lag inte har godkänts av den till vars förmån den ställs, skall säkerheten prövas av länsstyrelsen.

Borgen får godkännas av länsstyrelsen endast om borgensmannen svarar som för egen skuld och, om flera har tecknat borgen, de svarar solidrisk.

Staten, kommuner, landstingskommuner och kommunalförbund behöver inte ställa säkerhet.

4 § Om någon som förberedelse för ett vattenföretag vill undersöka en fastighet, får länsstyrelsen föreskriva att tillträde till fastigheten skall lämnas under en viss tid. Länsstyrelsen får även meddela förbud vid vite att flytta eller skada vattenmärken, observationsrör eller något annat som behövs för undersökningen.

Undersökningen skall utföras så att minsta skada och intrång vållas. I trädgårdar och liknande planteringar får träd inte skadas eller fällas utan ägarens samtycke eller medgivande av länsstyrelsen.

För skador och intrång som har uppkommit genom en undersökning enligt första stycket utgår ersättning. Talan om ersättning skall väckas vid den fastighetsdomstol inom vars område fastigheten är belägen.

Länsstyrelsen kan fordra att den som skall utföra undersökningen ställer säkerhet för framtida ersättningsanspråk innan arbetet påbörjas.

Länsstyrelsen får förordna att ett beslut enligt första stycket första meningen får verkställas även om beslutet överklagas, om säkerhet ställs enligt fjärde stycket.

5 § På begäran av någon som vill utföra ett vattenföretag men som ännu inte har ansökt om tillstånd får vattendomstolen förordna en sakkunnig att på företagarens bekostnad göra nödvändiga undersökningar. Om undersökningarna avser företagets inverkan på det allmänna fiskeintresset, skall som sakkunnig förordnas den som fiskeristyrelsen föreslår.

6 § Länsstyrelsens beslut enligt denna lag får överklagas hos kammarrätten genom besvär, om beslutet avser

1. förordnande av förrättningsman enligt 12 kap.,

2. förordnande om undersökningar som avses i 18 kap. 2 § andra stycket eller av besiktningsman enligt 18 kap. 3 eller 4 §.

3. kostnader som anges i 20 kap. 11 eller 12 §,

4. prövning av säkerhet enligt 3 § detta kapitel,

5. föreläggande enligt 2 kap. 9 § tredje stycket, 19 kap. 1 § tredje stycket, 21 kap. 3 § eller förbud enligt detta kapitel 4 § första stycket.

I övrigt får länsstyrelsens beslut enligt denna lag och beslut av annan myndighet än regeringen enligt 19 kap. 3 § överklagas hos regeringen genom besvär.

7 § Är flera fastigheter för husbehovsförbrukning beroende av samma grundvattentillgång, skall vattnet fördelas mellan dem efter vad som är skäligt, om fastigheternas behov inte kan täckas helt. Härvid skall iakttas att fastighet inte får berövas vatten, vartill den med hänsyn till läge och naturlig beskaffenhet, äldre bebyggelse eller andra omständigheter bör anses ha företräde.

Fördelning som har ägt rum med stöd av första stycket får jämkas, om ändrade förhållanden har inträtt.

8 § Vattendomstolarna skall i den utsträckning regeringen förordnar föra förteckning över vattenföretag inom domsområdet (vattenbok).

2 Förslag till

Lag om införande av vattenlagen (1982:000)

Allmänna bestämmelser

1 § Vattenlagen (1982:000) och denna lag träder i kraft den 1 januari 1983.

2 § Genom den nya vattenlagen upphävs med de begränsningar som följer av denna lag

vattenlagen (1918:523),

lagen (1918:524) om vad iakttagas skall i avseende å införande av vattenlagen och

lagen (1920:460) om vad vid anläggande av järnväg eller spårväg bör iakttagas till tryggande av närliggande marks torrläggning.

3 § Om det i lag eller annan författning hänvisas till en föreskrift som har ersatts genom en bestämmelse i den nya vattenlagen eller i denna lag, tillämpas i stället den nya bestämmelsen.

4 § I mål och ärenden som har anhängiggjorts hos vattendomstol före ikraftträdandet av den nya vattenlagen tillämpas äldre bestämmelser. Be-
träffande anspråk på grund av oförutsedda skador gäller dock i fråga om förfarandet och ersättning för rättegångskostnader den nya vattenlagen, om anspråket framställts sedan lagen har trätt i kraft.

5 § Om ansökan om förordnande av förrättningsman gjorts eller förordnande enligt 3 kap. 11 § vattenlagen (1918:523) om syneförrättning medde-

lats före ikraftträdandet av den nya vattenlagen, tillämpas äldre bestämmelser vid förrättningen, i fråga om underställning och överklagande samt vid domstols handläggning och prövning av fråga som rör förrättningen.

6 § Vad som enligt den nya vattenlagen gäller om ägare av en fastighet tillämpas även på den som innehar en fastighet med ständig besittningsrätt eller med fideikommissrätt.

Särskild övergångsbestämmelse till 2 kap. nya vattenlagen

7 § Genom 2 kap. 2 och 3 §§ nya vattenlagen inskränks inte den rätt som före ikraftträdandet av den nya vattenlagen tillkom någon på grund av dom, urminnes hävd eller någon annan särskild rättsgrund eller enligt 1 kap. 2 § andra stycket andra meningen vattenlagen (1918: 523).

Särskild övergångsbestämmelse till 3 kap. nya vattenlagen

8 § Vad som i 3 kap. 2 § första stycket nya vattenlagen stadgas om byggnadsplan gäller också avstyckningsplan.

Särskilda övergångsbestämmelser till 4 kap. nya vattenlagen

9 § Bestämmelserna om tillståndsplikt i 4 kap. 1 § och 2 § första stycket nya vattenlagen gäller inte dikningsföretag som pågår vid ikraftträdandet av den nya vattenlagen.

Frågan om lagligheten av en vattenanläggning som har tillkommit före ikraftträdandet av den nya vattenlagen utan tillstånd enligt vattenlagen (1918: 523) eller motsvarande äldre bestämmelser bedöms enligt de bestämmelser som gällde vid anläggningens tillkomst.

10 § Om annat vattenföretag än dikning har utförts under vattenlagens (1918: 523) giltighetstid utan tillstånd, är företagaren bevisningsskyldig i fråga om de förhållanden som rådde i vattnet innan företaget utfördes.

Särskilda övergångsbestämmelser till 9 kap. nya vattenlagen

11 § Medför omprövning enligt 15 kap. 3, 4, 9 eller 11 § nya vattenlagen av ett tillstånd enligt vattenlagen (1918: 523) eller motsvarande äldre bestämmelser skada för tillståndshavaren utgår ersättning till denne, om annat inte följer av 12 §.

Medför omprövning enligt nya vattenlagen av tillstånd som avses i första stycket skada för annan än tillståndshavaren utgår ersättning härför. För mottagare av andelskraft eller av ersättning genom överföring av kraft enligt vattenlagen (1918: 523) i dess lydelse före den 1 juli 1974 gäller dock viss begränsning enligt 15 §.

Beträffande ersättning enligt första eller andra stycket äger 9 kap. 1–10 §§ och 13 § nya vattenlagen motsvarande tillämpning. Därvid skall vad som sägs om andelskraft tillämpas även på sådan ersättning genom överföring av kraft varom stadgas i andra stycket.

12 § Om skada som avses i 11 § första stycket utgörs av förlust av vatten eller fallhöjd eller inskränkning i rätten att reglera vattnets avrinning och omprövningen sker till förmån för det allmänna fiskeintresset, allmän farled, allmän hamn, allmän flottled eller hälsovården eller, vid omprövning enligt 15 kap. 3 § eller 9 § första meningen nya vattenlagen, till förmån för den allmänna miljövården samt bestämmelserna i vattenlagen (1918: 523) om kungsådra eller nyprövning var tillämpliga på företaget, är

tillståndshavaren skyldig att utan ersättning tåla skadan till så stor del som, jämte vad han tidigare efter den nya lagens ikraftträdande har avstått enligt denna paragraf eller 14 §, motsvarar en tjugondel av det produktionsvärde eller det värde av vattenmängd, fallhöjd eller magasinvolym som avses i 9 kap. 14 § andra stycket nya vattenlagen.

13 § Bestämmelserna i 11 och 12 §§ äger motsvarande tillämpning beträffande omprövning av en sådan särskild rättighet att förfoga över vatten som avses i 2 kap. 41 § vattenlagen (1918: 523).

14 § Om den som har tillstånd till ett vattenföretag enligt vattenlagen (1918: 523) eller motsvarande äldre bestämmelser åsamkas förlust av vatten eller fallhöjd eller inskränkning i rätten att reglera vattnets avrinning till följd av ett vattenföretag enligt nya vattenlagen som skall tillgodose det allmänna fiskeintresset, allmän farled, allmän hamn, allmän flottled, hälsovården eller den allmänna miljövården eller som utgör markavvattningsföretag eller vattentäkt för bevattning, är hans rätt till ersättning härför begränsad på motsvarande sätt som gäller enligt 12 §, om bestämmelserna i vattenlagen (1918: 523) om kungsådra var tillämpliga på vattenföretaget.

Första stycket äger motsvarande tillämpning i fråga om förlust eller inskränkning som åsamkas den som utan särskilt tillstånd driver ett vattenföretag som tillkommit före ikraftträdandet av nya vattenlagen.

15 § Bestämmelsen i 9 kap. 19 § nya vattenlagen äger motsvarande tillämpning beträffande andelskraft enligt vattenlagen (1918: 523) eller ersättning genom överföring av kraft enligt vattenlagen (1918: 523) i dess lydelse före den 1 juli 1974.

Särskilda övergångsbestämmelser till 10 kap. nya vattenlagen

16 § Årliga avgifter enligt 2 kap. 10 § eller 4 kap. 14 § vattenlagen (1918: 523) skall under den avgiftsperiod som löper vid den nya vattenlagens ikraftträdande utgå med det senast fastställda beloppet. Efter avgiftsperiodens slut skall avgiften för det närmast följande året utan särskilt beslut utgå med ett belopp som räknas om i förhållande till den ändring av basbeloppet enligt lagen (1962: 381) om allmän försäkring för december månad som har skett från det första till det sista året i den senaste avgiftsperioden. Därefter skall avgiften varje år utan särskilt beslut räknas om i förhållande till den ändring av basbeloppet för december månad som kan ha skett mellan året närmast före det aktuella avgiftsåret och året närmast dessförinnan.

I fråga om årliga avgifter enligt 2 kap. 8 § vattenlagen (1918: 523) eller däremot svarande äldre lag gäller att sådan avgift år 1983 skall utgå med det tidigare fastställda beloppet, omräknat med hänsyn till ändring av basbeloppet för december 1982 i förhållande till basbeloppet för december det år då avgiften senast fastställdes genom lagakraftätagande dom, dock tidigast för december 1963. Därefter skall avgiften utan särskilt beslut räknas om enligt första stycket tredje meningen.

Särskilda övergångsbestämmelser till 12, 13 och 16 kap. nya vattenlagen

17 § Löseskilling och intrångsersättning för en fastighet som innehas med fideikommissrätt får inte sättas lägre än som följer av 9 kap. nya vattenlagen. Sådana ersättningar som har nämnts nu och som tillkommer

innehavaren av en fideikommisssegendom skall alltid nedsättas hos länsstyrelsen och får inte betalas ut, innan regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer har förordnat hur det skall förfaras med ersättning.

18 § Bestämmelsen i 13 kap. 55 § andra stycket nya vattenlagen äger motsvarande tillämpning på förordnande som avses i 11 kap. 83 § andra stycket vattenlagen (1918: 523) och som meddelats av domstol eller överexekutor.

Särskilda övergångsbestämmelser till 15 kap. nya vattenlagen

19 § Ett tillstånd enligt vattenlagen (1918: 523) eller motsvarande äldre bestämmelser till ett vattenföretag eller någon annan åtgärd som avses i den nya vattenlagen, anses med avseende på vad som föreskrivs i 15 kap. nya vattenlagen som ett tillstånd enligt denna med de avvikelser som följer av 20 och 21 §§.

Första stycket gäller även en sådan särskild rättighet att förfoga över vattnet som avses i 2 kap. 41 § vattenlagen (1918: 523).

Bestämmelserna i 15 kap. 5 och 6 §§ nya vattenlagen gäller också vattenanläggningar som har tillkommit innan nämnda lag trätt i kraft, även om någon domstols eller annan myndighets tillstånd till dessa inte har behövts och inte heller lämnats.

Vad som enligt 15 kap. 4 och 12 §§ nya vattenlagen gäller om ändring av fiskeavgift och bygdeavgift skall också tillämpas på avgifter enligt 2 kap. 8 och 10 §§ samt 4 kap. 14 § vattenlagen (1918: 523).

20 § Omprövning enligt 15 kap. 3 § första stycket första meningen nya vattenlagen i fall som avses i 19 § första och andra styckena denna lag får, om inte annat följer av andra stycket, ske efter utgången av år 1992, dock får omprövning av tillstånd till vattenkraftverk eller vattenreglering för kraftändamål ske tidigast trettio år från den dag då företaget enligt därom meddelad föreskrift skall vara fullbordat eller, om nyprövning enligt 4 kap. vattenlagen (1918: 523) ägt rum, tidigast trettio år från den dag då domen om nyprövning vann laga kraft.

Om företaget skulle ha kunnat underkastas nyprövning enligt 4 kap. vattenlagen (1918: 523) vid tidpunkt efter den nya vattenlagens ikraftträdande, får omprövning ske så snart den för nyprövning gällande tiden utgått.

Omprövning enligt 15 kap. 3 § första stycket tredje meningen nya vattenlagen får ske endast om ändringen i vattenförhållandena inträtt efter den nya vattenlagens ikraftträdande.

21 § Om tillstånd till ett företag har meddelats enligt vattenlagen (1918: 523), gäller bestämmelserna i den lagen i fråga om verkan av att ett företag inte har fullbordats inom föreskriven tid.

22 § Bestämmelserna i 15 kap. 15 och 16 §§ nya vattenlagen äger tillämpning även i fråga om samfälligheter enligt 3 kap. vattenlagen (1918: 523) som avser vattenreglering enbart för kraftändamål, samfälligheter enligt 7 kap. vattenlagen (1918: 523) och samfälligheter för ändamål som avses i 8 kap. 20 § vattenlagen (1918: 523) samt samfälligheter enligt motsvarande äldre bestämmelser.

Om i samfällighet som nu sagts kretsen av deltagare eller kostnadsför-

delningen mellan dem ändras genom omprövning enligt 15 kap. 15 § nya vattenlagen eller godkännande av en överenskommelse enligt 15 kap. 16 § samma lag, skall en samfällighet enligt den nya vattenlagen anses bildad.

Särskild övergångsbestämmelse till 17 kap. nya vattenlagen

23 § Vad som föreskrivs i 17 kap. 1 § andra stycket nya vattenlagen gäller även den som med stöd av vattenlagen (1918:523) tillagts rätt att begagna sig av annans vattenanläggning.

Särskilda övergångsbestämmelser till 19 kap. nya vattenlagen

24 § Ett förordnande enligt 2 kap. 14 § tredje stycket vattenlagen (1918:523) till skydd mot förorening eller 2 kap. 62 eller 64 § samma lag till skydd för vattenförsörjningen anses som ett förordnande enligt 19 kap. nya vattenlagen.

Om ett förordnande enligt 2 kap. 14 § tredje stycket eller 62 § vattenlagen (1918:523) ändras eller upphävs, skall det antecknas i fastighetsboken.

Särskilda övergångsbestämmelser till 21 kap. nya vattenlagen

25 § I fråga om gärning som var belagd med straff i vattenlagen (1918:523) och som begåtts före nya vattenlagens ikraftträdande skall vattenlagen (1918:523) alltjämt tillämpas. Vad som sägs i 21 kap. 3 och 4 §§ nya vattenlagen får tillämpas även vid gärningar som begåtts under vattenlagens (1918:523) giltighetstid.

Talan om ansvar enligt första stycket väcks vid laga domstol i brottmål.

Andra bestämmelser

26 § Bestämmelserna i 3 kap. 12–25 och 27 §§, 7 kap. 61–65 §§ samt 8 kap. 38–45 §§ vattenlagen (1918:523) om flera deltagares förvaltning av företag som har tillkommit enligt den lagen skall tillämpas så länge företags förvaltning inte har anordnats på något annat sätt.

27 § Bestämmelserna i 4 kap. vattenlagen (1918:523) om statens lösningsrätt skall fortfarande gälla, om fråga om lösningsrätt före ikraftträdandet av den nya vattenlagen har fullföljts genom ansökan om stämning till fastighetsdomstol.

3 Förslag till

Lag om inrättande, utvidgning och avlysning av allmän farled och allmän hamn

1 § En allmän farled eller en allmän hamn får inrättas, om farleden eller hamnen är av väsentlig betydelse för den allmänna samfärdseln. En allmän farled får även inrättas, om den är av väsentlig betydelse för fiskerinäringen eller om den är av väsentlig betydelse för trafiken med fritidsbåtar och det behövs med hänsyn till säkerheten i farleden.

Första stycket gäller även i fråga om utvidgningar av allmänna farleder eller hamnar.

- 2 § En allmän farled eller en allmän hamn skall helt eller delvis avlysas
1. om farleden eller hamnen inte kan användas för sitt ändamål utan att säkerheten äventyras,
 2. om farleden eller hamnen inte behövs för sitt ändamål.
 3. om farleden eller hamnen inte sköts så att dess ändamål tillgodoses.

3 § Om det är påkallat med hänsyn till det ändamål som en allmän farled skall tillgodose, säkerheten i farleden eller i övrigt med hänsyn till allmän eller enskild rätt, får särskilda föreskrifter meddelas om hur den allmänna farleden skall ordnas och begagnas.

4 § Beslut enligt 1–3 §§ meddelas av regeringen eller, om regeringen bestämmer det, av sjöfartsverket.

Sjöfartsverkets beslut enligt denna lag överklagas hos regeringen genom besvär.

5 § Sjöfartsverket skall föra ett register över allmänna farleder och allmänna hamnar enligt denna lag. I registret skall anges vem som svarar för farleden eller hamnen samt finnas uppgift om sådana särskilda föreskrifter som har meddelats enligt 3 §.

6 § Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot en föreskrift som har meddelats med stöd av 3 § döms till böter eller fängelse i högst ett år.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1983.

2. De allmänna farleder och hamnar som finns vid ikraftträdandet av denna lag skall upphöra att vara allmänna vid utgången av december 1986, om inte dessförinnan med tillämpning av 1 § har beslutats att farleden eller hamnen fortfarande skall vara allmän.

4 Förslag till

Lag om inrättande, utvidgning och avlysning av allmän flottled

1 § En allmän flottled får inrättas, om flottleden behövs med hänsyn till skogsnäringen samt nyttan för orten och det allmänna överväger olägenheterna av flottleden och flottningen.

Första stycket gäller även i fråga om utvidgningar av allmänna flottleder.

2 § En allmän flottled skall helt eller delvis avlysas

1. om flottningen kan anses vara nedlagd,
2. om flottleden inte längre behövs,
3. om flottleden utgör hinder för något annat företag som är av större allmän betydelse än flottleden.

Vid avlysning enligt första stycket 3 får föreskrivas särskilda villkor för avlysningen.

3 § Om det är påkallat med hänsyn till flottningens intresse eller i övrigt

med hänsyn till allmänna eller enskilda intressen, får särskilda föreskrifter meddelas om hur den allmänna flottleden skall ordnas och begagnas.

Lagförslaget

4 § Beslut enligt 1–3 §§ meddelas av regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer.

Beslut enligt denna lag av annan myndighet än regeringen överklagas hos regeringen genom besvär.

5 § Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot en föreskrift som har meddelats med stöd av 3 § döms till böter eller fängelse i högst ett år.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1983. Genom lagen upphävs lagen (1919:427) huru avgöras skall, varest tidigare tillkommen allmän flottled skall jämlikt vattenlagen bibehållas.

2. De allmänna flottleder som finns vid ikraftträdandet skall anses som allmänna flottleder enligt denna lag.

Civilutskottets yttrande

1982/83:2 y

över förslag till ny vattenlag m. m. (prop. 1981/82:130)

Till jordbruksutskottet

Jordbruksutskottet har berett civilutskottet tillfälle att avge yttrande över proposition 1981/82:130 med förslag till ny vattenlag m. m. samt motioner i frågor som rör civilutskottets beredningsområde.

Civilutskottet avger, utifrån synpunkter av den typ som aktualiseras inom utskottet, följande yttrande.

1 Visst pågående arbete m. m.

Arbetet på ett förslag till en ny plan- och bygglag (PBL) fortsätter inom bostadsdepartementet efter regeringsskiftet och bedrivs enligt uppgift i årets budgetproposition (bil. 13 s. 99) med inriktning på en proposition till riksdagen under år 1984.

Vattenplaneringsutredningens förslag (SOU 1980:39) har remissbehandlats och bereds inom jordbruksdepartementet med koppling till PBL-arbetet inom bostadsdepartementet.

Den förra regeringen överlämnade för lagrådets yttrande ett förslag till lag om hushållning med mark- och vattenområden av riksintresse. Denna lagrådsremiss återkallades efter regeringsskiftet. Arbetet på motsvarande frågor fortsätter i anslutning till PBL-övervägandena. Hittills anknutna frågor har även behandlats i bl. a. betänkande CU 1982/83:2. I den under allmänna motionstiden 1983 väckta motionen 1982/83:1099 (fp) yrkande 2 hemställs att riksdagen – efter lagrådsgranskning och eventuellt därav föranledd modifiering – antar ett vid motion 1097 fogat förslag till lag om hushållning med mark- och vattenresurser av riksintresse. Lagförslaget är identiskt med det förslag som lades fram i den nämnda lagrådsremissen. Motionen kommer att senare behandlas av civilutskottet.

I detta sammanhang kan även nämnas den i början av september 1982 beslutade utredningen (dir. 1982:71) om vissa frågor om samernas ställning i Sverige. I dess uppgifter ingår bl. a. att undersöka i vilken utsträckning rennäringens intressen har fått träda tillbaka för andra samhällsintressen vid markanvändning av olika slag. Ledamöter m. fl. i kommittén är hittills inte utsedda. Enligt uppgift övervägs tilläggsdirektiv inom justitiedepartementet.

Föregående regering beslöt i september 1982 (dir. 1982:74) att tillkalla en särskild utredare för att ta fram underlag för förslag år 1983 om konkreta åtgärder för vattenkraftsutbyggnaden under 1980-talet. Ett motsvarande

uppdrag (dir. 1982:90) har enligt den nuvarande regeringens beslut dock i stället lagts på en parlamentarisk beredning med uppgift att föreslå en plan för vattenkraftens utbyggnad. Resultatet bör redovisas senast den 1 juli 1983. Beredningen är enligt direktiven oförhindrad att studera sådana älvar och älvsträckor som f. n. är undantagna från utbyggnad enligt riktlinjerna i den fysiska riksplaneringen.

1981 års energikommitté (EK 81) har i maj 1982 initierat en delutredning om möjligheterna att vid tillämpning av 136 a § byggnadslagen (BL) förkorta tidsåtgången mellan beslut och idrifttagning av energiproduktionsanläggningar. Därvid skall alternativa förfaranden övervägas, bl. a. ett system med s. k. public enquiries som ersättning för prövningen enligt 136 a § BL. Delutredningen skall redovisas för kommittén senast den 1 oktober 1983. I tidigare översyn av 136 a § BL (Ds Bo 1980:2) lades inte fram något förslag om förhållandet mellan detta lagrum och vattenlagen.

Vidare kan noteras att proposition 1981/82:221 med förslag till lag om exploateringssamverkan m. m. återkallats efter regeringsskiftet och avskrivits av riksdagen. En med anledning av återkallelsen väckt motion om att riksdagen skulle anta lagförslag med samma innehåll som enligt den återkallade propositionen har avslagits av riksdagen (CU 1982/83:6). Den här nämnda propositionen innehöll förslag till ändringar i lagparagrafer som även föreslagits ändrade i proposition 1982/83:26 med förslag till följdlagstiftning till den nya vattenlagen.

2 Prövningssystemet

Förslaget till ny vattenlag innebär bl. a. att vattendomstolarna fortfarande skall vara prövningsmyndigheter och inte, som enligt utredningsförslaget, ersättas av koncessionsnämnden för miljöskydd och länsstyrelserna. Detta kan, sett från samhällsplaneringens allmänna utgångspunkter, framkalla vissa betänkligheter beträffande den avsedda samlade bedömningen av vattenföretags lämplighet så att de inpassas i samhällsplaneringen i stort. Enligt vad utskottet erfarit övervägs emellertid inom regeringen ytterligare utredningsinsatser i denna del. Civilutskottet har mot bakgrund bl. a. därav inte nu funnit anledning att motsätta sig det föreslagna judiciella prövningssystemet. Civilutskottet noterar även att ett förslag till ny plan- och bygglagstiftning torde komma att motivera överarbetning och anpassning av en vattenlag, utformad i huvudsak enligt det nu framlagda förslaget.

3 Vattenföretags tillåtlighet (3:1–4)

En av de frågor som – med hänsyn till skilda energipolitiska m. fl. utgångspunkter samt bevarandesynpunkter – särskilt aktualiserats inom civilutskottet är huruvida lagförslaget ger tillräckliga garantier för att tillstånd inte ges till utbyggnad av vattendrag som undantagits från sådan

enligt av riksdagen godtagna riktlinjer inom den fysiska riksplaneringen. Den föreslagna lydelsen av 3 kap. 1 § vattenlagen i förening med därför anförda motiv ger enligt civilutskottets mening sådana garantier. Tillstånd kan således inte ges till utbyggnad av de av riksdagen undantagna älvarna och älvsträckorna. Det bör noteras att dessa garantier är lagstiftningsmässigt starkare än enligt gällande vattenlag, vilken formellt öppnar en dispensmöjlighet även vid hinder enligt allmänna planeringssynpunkter. Dispenser i detta hänseende har dock hittills inte getts. Utskottet har tidigare (CU 1982/83:2) noterat att det inte från något håll torde ha hävdats att regeringen ens skulle överväga att göra en bedömning i strid mot riktlinjerna.

När det gäller riktlinjerna om undantag från utbyggnad av vattenkraft torde det knappast uppstå några principiella tillämpningssvårigheter. Eventuella oklarheter när det gäller riktlinjernas närmare omfattning får, som utskottet nedan berör, lösas genom förslag till riksdagen om precisering av riktlinjerna som sådana.

Lagförslaget innebär emellertid att även övriga riktlinjer inom den fysiska riksplaneringen faller in under begreppet allmänna planeringssynpunkter som skall kunna vara hinder mot tillstånd till ett vattenföretag. Dessa riktlinjer, bland dem främst de s. k. verksamhetsanknutna, har vid sin tillkomst avsetts bli preciserade i kommunal fysisk planering efter ett samråd där närmast länsstyrelserna haft att bevaka att riksintressena hävdats. Dessa riktlinjer kan inte direkt läggas till grund för ett avgörande i tillåtlighetsfrågan utan kräver ytterligare planeringsmässiga bedömningar, vilka kommer att falla på tillståndsmyndigheten. Hänvisningen i lagförslaget specialmotivering (s. 411) till vissa typer av översiktsplaner utan direkta rättsverkningar får här särskild aktualitet när det gäller grunderna för tillståndsmyndighetens planeringsöverväganden.

Uttrycket allmänna planeringssynpunkter syftar emellertid inte endast på de bedömningar inom ramen för den fysiska planeringen som fått uttryck i riktlinjer inom den fysiska riksplaneringen. Syftet tycks ha varit att hit föra även andra långsiktiga bedömningar av planeringskaraktär som sålunda läggs på prövningsmyndigheten. Till grund för även dessa bedömningar avses ligga bl. a. översiktliga kommunala markanvändningsplaner som är väl förankrade inom kommunen även om de saknar direkta rättsverkningar. Även om lagförslaget inte – med hänvisning till det pågående PBL-arbetet – tar upp utredningsförslaget om fullständig bundenhet av fastställda planer kommer emellertid även dessa att spela en väsentlig roll som underlag för tillståndsmyndighetens bedömningar. Även dessa planer kan vara uttryck för t. ex. riktlinjer inom den fysiska riksplaneringen eller en långsiktig verksamhetsplanering.

Civilutskottet sätter i fråga om hänvisningen till "sådan långsiktig verksamhetsplanering som inte omfattas av den fysiska planeringen" har tillräcklig stringens för att ge ett tillämbart underlag för bedömningarna. Det bör möjligen betonas att ett syfte med denna hänvisning är att markera

vikten av att statsmakternas riktlinjebeslut beaktas som utgångspunkter för tillståndsmyndighetens planeringsöverväganden.

Utformningen av 3 kap. 1 § i VL-förslaget täcker planeringsöverväganden av de flesta typer och däri ingående skydd för allmänna intressen. Det skulle därmed kunna sättas i fråga om bestämmelserna i 3 kap. 3 § första stycket får någon större självständig betydelse i andra fall än då särskilda planeringsöverväganden saknas eller är inaktuella. Syftet har också (s. 415) begränsats till att bl. a. göra det möjligt att i större utsträckning än f. n. beakta de sammanlagda olägenheterna av ett vattenföretag. Detta skulle emellertid vara möjligt även inom ramen för planeringsöverväganden enligt den flexibla 3 kap. 1 §. Det förhållandet att gränsen mellan dessa lagrum blir flytande bör inte kunna utnyttjas till att indirekt öka dispensmöjligheterna enligt 3 kap. 3 § andra stycket. Detta bör på något sätt markeras i jordbruksutskottets motivskrivningar. Civilutskottet vill dock inte påkalla någon ändring i lagförslaget som sådant.

4 Regeringens prövningsrätt

I utredningsförslaget ingick dels en angivelse av vilka tillståndsmyndigheter som skulle finnas (13:1), dels närmare regler om kompetensfördelningen mellan dessa organ (15:1–3, 16:1), bl. a. vilka vattenföretag som – i hela tillståndsfrågan och inte bara i tillåtighetsfrågan – skulle prövas av regeringen. Uppräkningen av dessa företag (15:1) motsvarar den som i dåvarande lydelse av vattenrättskungörelsen (före ändringen 1978:41) definierade vattenföretag "av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet". Utredningen (s. 328) hade funnit att bestämmelserna i vattenrättskungörelsen rörande ärendefördelningen torde falla utom det enligt 8 kap. 7 § regeringsformens delegeringsbara området. Med hänsyn därtill – men också till prövningsfrågornas vikt – ansåg utredningen att de nya bestämmelserna borde tas in i vattenlagen.

Även om regeringsformens regler om riksdagens normgivningskompetens inte skulle medge att detta regelområde delegeras till regeringen – en fråga som civilutskottet ansett sig inte böra ta särskild ställning till i detta sammanhang – följer emellertid därav inte direkt att här aktuella riktlinjer inom den fysiska riksplaneringen måste återges i lagtexten. Det torde vara tillräckligt att kräva att innehållet i forumreglerna är otvetydigt. Det bör här noteras att i den sakligt än mer betydelsefulla tillåtighetsregeln i 3 kap. 1 § propositionsförslaget det ansetts att lagtextens begrepp "allmänna planeringssynpunkter" är tillräckligt för att i förening med motivuttalanden ange som hinder mot tillstånd bl. a. riksdagens beslut inom den fysiska riksplaneringens ram att undanta vissa älvar eller älvräckor från utbyggnad.

Ytterligare får i detta sammanhang noteras att arbete pågår på en ny plan- och bygglag och att det i anslutning därtill görs överväganden om en lagreglering av riktlinjerna inom den fysiska riksplaneringen. Sker en sådan

lagreglering kan den komma att täcka även riktlinjer för utbyggnad av vattenkraften och därmed i sak dubblera det återgivande av dem som nu föreslås få sin plats bland reglerna om regeringens prövningsrätt i en ny vattenlag.

Det bör också pekas på att reglerna i propositionsförslaget 11 kap. 1 § p. 4 rimligen aldrig skulle kunna komma i praktisk tillämpning, i den meningen att någon ansökan på grund därav skulle komma under regeringens prövning, eftersom regeringen enligt 3 kap. 1 § måste finna dessa företag otillåtliga och inte heller har möjlighet att i dessa fall medge någon dispens. De som kan tänkas uppträda som sökande i dessa sammanhang har otvivelaktigt full kunskap om innebörden av riktlinjerna inom den fysiska riksplaneringen i här aktuell del.

Mot angiven bakgrund torde kunna sättas i fråga om inte föreslagen lydelse av 11 kap. 1 § p. 4 VL bör kunna utgå. Just i de avsedda fallen där det finns ett klart hinder mot tillstånd blir en prövning, om den över huvud taget aktualiseras och oavsett var prövningen förläggs, närmast av formell natur och kräver därmed inga planeringsbedömningar på regeringsnivå. Dessa bedömningar har då redan gjorts av riksdagen. Om frågornas vikt anses motivera att riktlinjerna återges med geografiska begrepp i en ny vattenlag bör det kunna övervägas att göra detta i anslutning till tillåtlighetsreglerna.

Den invändningen kan emellertid anföras mot en sådan slutsats, att det i undantagsfall kan tänkas uppstå svårigheter att i detalj ange riktlinjernas omfattning, t. ex. när det gäller käll- och biflöden. Sådana svårigheter bör naturligen, oavsett här diskuterad lagstiftningsteknik, lösas genom preciseringar av sakinnehållet. Det får förutsättas att sådana eventuellt nödvändiga överväganden tas upp senast i anslutning till pågående överväganden om lagreglering av dessa riktlinjer.

Civilutskottet finner det rimligt att de ärenden som kan tänkas förekomma beträffande undantagna älvar och älvsträckor prövas av regeringen tills frågan om en precisering av riktlinjerna har behandlats. Eftersom överväganden i det avseendet inte lämpligen bör göras i detta sammanhang anser civilutskottet att 11 kap. 1 § p. 4 i VL-förslaget bör kvarstå t. v.

Civilutskottet har i detta sammanhang inte behandlat sakinnehållet i riktlinjerna inom den fysiska riksplaneringen och anser att sådana eventuella överväganden inte bör göras vid bedömningen av det föreliggande förslaget till ny vattenlag. Under allmänna motionstiden 1983 väckta motioner i detta ämne kommer senare att behandlas av civilutskottet.

Om jordbruksutskottet väljer att förorda en reglering av regeringens prövningsrätt som innefattar att man till vattenlagen i princip överför en redovisning av de älvar och älvsträckor som undantagits från utbyggnad bör noteras att riksdagen (prop. 1977/78:57, CU 1977/78:9) undantagit Västerdalälven uppströms Hummelforsen och senare (prop. 1978/79:213, CU 1979/80:6) även Västerdalälven nedströms Skifsforsen, medan vattenrätts-

kungörelsen (efter ändringen 1981:983) tar upp Västerdalälven i dess helhet. Motivet för att inte låta undantagen omfatta hela Västerdalälven var enligt riksdagens beslut att möjliggöra effektiviseringar i två befintliga kraftstationer (Eldforsen och Skifsforsen). Om man vill behålla en formellt korrekt koppling till de av riksdagen antagna riktlinjerna, bör detta komma till uttryck även i lagtexten.

Om 11 kap. 1 § skall innehålla en förteckning av den typ som finns i förslaget, torde jordbruksutskottet därvid också böra notera att regeringens prövningsrätt därmed utvidgats i jämförelse med gällande lydelse av 4 kap. 17 § VL, vilken begränsat den till företag som är av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet. I detta sammanhang bör också pekas på att omfattningen av regeringens prövningsrätt inte direkt är avgörande för huruvida riktlinjerna omfattar andra än de större företagen. Enligt civilutskottets mening torde innebörden av tidigare beslut om riktlinjerna dock anses vara att de omfattar ett förbud mot även mindre företag – dock att de inte skulle hindra vissa åtgärder som hänför sig t. ex. till redan företagen utbyggnad (prop. 1977/78:57 s. 90, CU 1977/78:9 s. 4).

Oavsett detta reser sig emellertid frågan om regeringen i sådant fall verkligen skall belastas med prövning av även mycket små företag. Enligt civilutskottets mening torde även denna fråga – om den inte löses genom jordbruksutskottets betänkande – kunna ytterligare bedömas i anslutning till ovan berörda överväganden om ytterligare utredning om prövningssystemet.

Civilutskottet har också ansett sig ha fått anledning att ytterligare belysa de namnformer m. m. som använts i denna del av lagförslaget och därför beslutat inhämta ett yttrande i ämnet från lantmäteriverket (LMV). Enligt lantmäteriinstruktionen (1974:336) åligger det LMV att verka för ett ändamålsenligt och vårdat ortnamnskick med befogenhet att fastställa ortnamn i den mån sådan befogenhet inte tillkommer annan. En särskild utredare har (SOU 1982:45) lagt fram bl. a. ett förslag till lag om ortnamn.

LMV har avgett begärt yttrande efter att i sin tur bl. a. ha inhämtat yttrande från ortnamnsarkivet i Uppsala (OAU). LMV:s yttrande, vartill fogats bl. a. OAU:s yttrande, har av civilutskottet under hand överlämnats till jordbruksutskottet. LMV anför att lagförslagets namnformer i vissa fall bör ändras. Civilutskottet har inte tillräcklig anledning att frångå den uppfattning som hävdats i LMV:s yttrande och förordar att jordbruksutskottet beaktar däri framförda synpunkter.

Stockholm den 1 februari 1983

På civilutskottets vägnar
KJELL A. MATTSSON

Närvarande: Kjell A. Mattsson (c), Oskar Lindkvist (s), Thure Jadestig (s), Maj-Lis Landberg (s), Knut Billing (m), Magnus Persson (s), Bertil Danielsson (m), Birgitta Hambræus (c), Per Olof Håkansson (s), Lennart Nilsson (s), Margareta Gard (m), Kerstin Ekman (fp), Tore Claeson (vpk), Margareta Palmqvist (s) och Erik Olsson (m).

Avvikande mening

Tore Claeson (vpk) anser att till utskottets yttrande bort fogas ett ytterligare avsnitt med följande innehåll:

5 Fastighetsägarens rätt till vatten

Lagförslaget innebär (prop. s. 77–79) att en ny vattenlag skall bygga på den nuvarande principen om fastighetsägarens rätt att råda över fastighetens vattentillgångar. Frågan har endast översiktligt diskuterats av vattenlagsutredningen (SOU 1977:27 s. 125 ff.), som stannat för den princip som förs vidare genom propositionen. Man har därmed avvisat ett mer offentlighetsligt inriktat system, som liknar det som gäller i bl. a. Danmark, Frankrike, Italien och Västtyskland och som innebär att alla sjöar och vattendrag av någon betydelse räknas som allmänna. Naturvårdsverket och Svenska naturskyddsföreningen har emellertid i sina remissvar (propositionens bilagedel s. 104–105) övertygande hävdad att mycket talar för att en ny vattenlag bör baseras på mer offentlighetsliga principer.

Det kan inte förutsättas att jordbruksutskottet skulle ha möjligheter att för beslut med anledning av den nu föreliggande propositionen lägga fram ett lagförslag som utgår från de offentlighetsliga principerna. Jordbruksutskottet bör emellertid i detta sammanhang föreslå riksdagen att begära ytterligare utredning i detta ämne i syfte att lägga grunden för en reform av vattenlagstiftningen m. m. som lägger fast och utgår från principen att alla sjöar och vattendrag av någon betydelse skall räknas som allmänna.

Särskilt yttrande

Kerstin Ekman (fp) anför:

Senast i folkpartiets partimotion 1982/83:1099 har föreslagits att riksdagen antar en lag om hushållning med mark- och vattenområden av riksintresse. Om så sker kan detta påverka såväl motiveringen till 3 kap. 1 § VL-förslaget som utformningen av reglerna i 11 kap. om regeringens prövningsrätt. Det får förutsättas att jordbruksutskottet beaktar detta.

Lantmäteriverkets**Yttrande****1982-12-21****Namn på sjöar och vattendrag i förslag till vattenlag (prop. 1981/82:130)***Riksdagens civilutskott*

Lantmäteriverket (LMV) har inhämtat yttrande från ortnamnsarkivet i Uppsala (OAU). Yttrandet biläggs. Vidare har LMV under beredningen av ärendet haft kontakt med kraftverksbolag, bl. a. Jämtlandskraft AB, för att få uppgifter om hur vissa namn brukas och vilka älvsträckor som namnen avser.

OAU anser i likhet med LMV att de allmänna kartorna bör vara vägledande vid återgivningen av ortnamn i officiella sammanhang. Den av LMV och OAU gjorda fördjupade undersökningen har emellertid i tre fall lett till förslag om annan stavning än den som återfinns på de allmänna kartorna. I ett av dessa fall (Girjesån) innebär detta att LMV förordar stavningen i lagförslaget. I de två övriga (Gäutan och Rebnisjaure) föreslås en skrivning som avviker både från lagförslaget och de allmänna kartorna. Redovisningen på de allmänna kartorna kommer att ändras på de nämnda punkterna vid nästa revidering.

I övrigt har de namnformer som finns på de allmänna kartorna stått sig vid undersökningen. Namnformerna i lagförslaget bör i dessa fall ändras till överensstämmelse med de allmänna kartorna.

I fråga om några älvsträckor finns emellertid problem som sammanfattningsvis kan sägas bestå i att de i lagförslaget använda benämningarna saknar direkt motsvarighet på de allmänna kartorna. I flera av dessa fall har i lagförslaget använts namn som inte har karaktär av allmänt brukade ortnamn utan i viss mån är "hemmagjorda" och brukade inom en mycket begränsad krets. Sådana namn bör om möjligt undvikas då de kan orsaka viss förvirring i framtiden.

Från dessa utgångspunkter får LMV anföra följande i fråga om benämningarna på vissa sjöar och vattendrag i förslaget till vattenlag (s. 21 i propositionen). De kursiverade namnen är de som LMV föreslår. I den mån ändring inte är föreslagen avses lagtexten vara oförändrad.

Torne älv, Kalix älv, Pite älv (raderna 5 och 6 på s. 21) skall vara *Torneälven*, *Kalixälven*, *Piteälven*. Namn på norrländska älvar skrivs genomgående med bestämd form och i ett ord på de allmänna kartorna.

Hedesundafjärdarna (rad 12). Något samlingsnamn som det föreslagna finns inte för de fjärdar i Dalälven som torde avses. Fjärdarna heter från

väster Hedesundafjärden, Öbyfjärden, Bramsöfjärden, Bergfjärden och Fäbodfjärden. Det torde i detta fall vara den förstnämnda, dvs. *Hedesundafjärden*, som avses.

Svegsjön (Härjedalsljusnan) (rad 13). Svegsjön skrivs *Svegssjön* på de allmänna kartorna i enlighet med uttalet. Härjedalsljusnan inom parentes föreslås utgå. Namnet används inte lokalt, och den sträcka som avses är redan begränsad.

Arbråsjöarna (Mellanljusnan) (rad 14/15). Det plurala Arbråsjöarna är inget ortnamn. Enligt uppgift har det använts i vattenmål och då avsett de tre sjöarna Tevsjön, Orsjön och Kyrksjön. Det som avses här torde vara den utbyggda sträckan i Ljusnan som kallas *Mellanljusnan* och som går mellan Laforsen och Edeforsen.

Åreälven (rad 17). Namnet Åreälven finns inte på de allmänna kartorna. Den älvsträcka som avses kallas bara Indalsälven. Namnet Åreälven finns inte heller upptecknat i OAU. Namnet förekommer emellertid i flera statliga publikationer som rör den fysiska riksplaneringen, och enligt uppgift från Ångermanälvens och Indalsälvens vattenregleringsföretag i Östersund kallas den aktuella älvsträckan i vattenregleringssammanhang Åreälven. Ett alternativ till Åreälven är att skriva "sträckan mellan Ånn och Liten". Eftersom Åreälven dock synes ha viss användning i rikssammanhang förordar LMV – om än med viss tvekan – namnet Åreälven.

Ammerån (rad 17). Namnet skrivs på de allmänna kartorna *Ammersån*, enligt OAU den vanligaste namnformen.

Storån uppströms Klumpvattnet (rad 19). Den älvsträcka som avses är inte namngiven på de allmänna kartorna. LMV har emellertid ingenting att erinra mot skrivningen i lagförslaget.

Långseleån-Rörströmsälven (rad 19/20) skall vara *Långseleån-Rörströmsälven*. Namnformen Rörströmsälven stod tidigare på de allmänna kartorna men är numera ändrad.

Ransaren (rad 21) är ett samiskt namn och skrivs på de allmänna kartorna *Ransarn*.

Lögde älv (rad 24) skall vara *Lögdeälven*.

Öre älv (rad 25) skall vara *Öreälven*.

Fjosokken (rad 26) skall vara *Fjosoken*.

Laisan (rad 27) bör vara *Stor-Laisan* i överensstämmelse med topografiska kartan.

Gäutan (rad 27) skall enligt OAU vara *Gäuta* i överensstämmelse med uttalet.

Bure älv (rad 28) skall vara *Bureälven*.

Rebnisjaure (rad 29/30) skall i enlighet med uttalet vara *Riebnes*.

Byske älv (rad 31) skall vara *Byskeälven*.

Lule älv, Stora Lule älv, Lilla Lule älv (rad 32) skall vara *Luleälven*, *Stora Luleälven*, *Lilla Luleälven*.

Råne älv, Livas älv (rad 34) skall vara *Råneälven*, *Livasälven*.

Beslut i detta ärende har fattats av generaldirektören Sten Wickbom. I den slutliga handläggningen har även deltagit tekniske direktören Olle Millgård samt byrådirektören Ann-Christin Mattisson, föredragande.

Ortnamnsarkivets i Uppsala remissvar

1982-12-07

Namn på sjöar och vattendrag i förslag till ny vattenlag

De principer som varit vägledande för granskningen av namn på allmänna kartor redovisas utförligt i LMV:s PM 1982-10-12 (bil. 2 till remissen). Ortnamnsarkivet delar också den uppfattning som kommer till uttryck på sidan 2 i denna PM, nämligen att de allmänna kartorna bör följas vid återgivande av namn i officiella sammanhang. Detta är i praktiken den enda möjligheten att koppla namn i t. ex. en lagtext till den topografiska verkligheten.

Beträffande de namnformer som förekommer i lagförslaget prop. 1981/82:130 sidan 21 har ortnamnsarkivet följande synpunter (i förekommande fall hänvisas till älvar enligt uppställningens vänstra kolumn).

Namnen på rad 5/6 bör skrivas *Torneälven*, *Kalixälven*, *Piteälven*.

Dalälven

Benämningen Hedesundafjärdarna förekommer inte på topografiska kartan och är oprecis. Bör ersättas med Hedesundafjärden, om denna avses.

Ljusnan

Svegsjön bör skrivas *Svegssjön*. Benämningen Arbråsjöarna är inget ortnamn och finns inte på de allmänna kartorna. Den är därför en alltför vag bestämning. Bör ersättas med namnet på den sjö som avses (Orsjön, Kyrksjön, Flästasjön eller Växsjön?). Benämningarna Härjedalsljusnan och Mellanljusnan är inte heller ortnamn i vanlig mening. De är okända för ortnamnsarkivet men är möjligen i bruk bland mindre användargrupper inom kraftverksindustrin. Då de inte finns på kartorna torde de vara överflödiga i lagtexten.

Indalsälven

Ammerån bör skrivas *Ammersån* enligt topografiska kartan, då denna form är den vanligaste.

Ångermanälven

Storån uppströms Klumpvattnet synes inte vara namngiven på topografiska kartan. Kan en annan definition tänkas?

Långseleån – Rörströmsälven skall vara *Långselån – Rörströmsälven*.

Ransaren skall vara *Ransarn* (samiskt namn, ej svensk bestämd form).

Lögde älv skall vara *Lögdeälven*.

Öre älv skall vara *Öreälven*.

Umeälven

Girjesån skrivs på topografiska kartan *Kirjesån*, som dock är en sämre form. Jfr *Girjesjaure* på kartan. Kartans *Kirjesån* bör alltså ändras till *Girjesån* i överensstämmelse med lagförslaget. *Fjosokken* skall vara *Fjosoken*. *Laisan* bör vara *Stor-Laisan* i överensstämmelse med topografiska kartan. *Gäutan* skall vara *Gäuta*. Kartans form *Göuta* bör således ändras till *Gäuta*.

Bure älv skall vara *Bureälven*.

Skellefteälven

Rebnisjaure skall vara *Riebnes*.

Byske älv skall vara *Byskeälven*.

Lule älv skall vara *Luleälven*.

Stora Lule älv skall vara *Stora Luleälven*. Lilla Lule älv skall vara *Lilla Luleälven*.

Råne älv skall vara *Råneälven*.

Livas älv skall vara *Livasälven*.

Övriga i lagförslaget sidan 21 förekommande ortnamn överensstämmer med kartornas och ortnamnsarkivets former.

Ovan har föreslagits två avvikelser från senaste upplagan av topografiska kartan, nämligen *Girjesån* för *Kirjesån* och *Gäuta* för *Göuta*. LMV får överväga om dessa former i lagtexten bör kompletteras med nuvarande kartformer i väntan på korrigering i nästa edition av kartan.

I detta ärende har arkivets rådgivande nämnd hörts. Yttrande*, som bifogas i kopia, har inhämtats från chefen för dialekt-, ortnamns- och folkminnesarkivet i Umeå.

Allan Rostvik

* här utelämnat

Konstitutionsutskottets yttrande

1982/83: 6 y

över motion 1981/82:2501 om förslaget till ny vattenlag m. m.

Till jordbruksutskottet

Jordbruksutskottet har berett konstitutionsutskottet tillfälle att yttra sig över motion 1981/82:2501, yrkande 2, av Åke Wictorsson (s) angående förslag till ny vattenlag m. m. (prop. 1981/82:130).

I motionen förordas att de föreslagna särskilda övergångsbestämmelserna ändras så att äldre vattenkraftföretag, som inte omfattas av kungsådre- eller nyprövningsreglerna i gällande vattenlag, inbegrips i skyldigheten enligt 12 § i förslaget till lag om införande av den nya vattenlagen att vid en omprövning utan ersättning avstå från vatten upp till en tjugondel av produktionsvärdet för att tillgodose vissa särskilt angivna allmänna intressen.

Regeringsformen (RF) innehåller en bestämmelse (2 kap. 18 §) som tar sikte på vissa typer av ingrepp från det allmännas sida i enskilds egendomsrätt. Bestämmelsen är emellertid endast tillämplig när egendom tas i anspråk genom expropriation eller annat sådant förfogande. Den drabbade skall då vara tillförsäkrad ersättning för förlusten enligt grunder som bestäms i lag.

Enligt utskottets mening utgör den nyssnämnda bestämmelsen i RF inte något hinder mot sådana begränsningar i rätten till ersättning som avses i 12 § i förslaget till lag om införande av vattenlagen. Propositionens förslag i detta hänseende vad gäller vattenföretag som är underkastade gällande kungsådre- eller nyprövningsbestämmelser liksom det remitterade förslaget i motion 1981/82:2501 är således inte oförenliga med RF.

Stockholm den 1 februari 1983

På konstitutionsutskottets vägnar

OLLE SVENSSON

Närvarande: Olle Svensson (s), Anders Björck (m), Yngve Nyquist (s), Bertil Fiskesjö (c), Wivi-Anne Cederqvist (s), Hans Nyhage (m), Kurt Ove Johansson (s), Kerstin Nilsson (s), Gunnar Björck i Värmdö (m), Sven-Erik Nordin (c), Sture Thun (s), Anita Modin (s), Elisabeth Fleetwood (m), Karin Ahrlund (fp) och Nils Berndtson (vpk).

Avvikande meningar

1. av Anders Björck, Hans Nyhage, Gunnar Biörck i Värmdö och Elisabeth Fleetwood (alla m) vilka ansett att den del av utskottets yttrande som börjar med "Regeringsformen" och slutar med "RF" bort ha följande lydelse:

Enligt 2 kap. 18 § regeringsformen (RF) skall varje medborgare vilkens egendom tas i anspråk genom expropriation eller annat sådant förfogande vara tillförsäkrad ersättning för förlusten enligt grunder som bestäms i lag.

En omprövning av ett äldre vattenrättsligt tillstånd till förmån för allmänna intressen som innebär att ett vattenföretag går miste om vatten eller fallhöjd eller rätt att reglera vattnets avrinning synes utgöra, eller i vart fall vara jämfäst med, "annat sådant förfogande" som avses i den nyss nämnda bestämmelsen i RF. Detta innebär enligt utskottets uppfattning att RF:s ersättningsstandard bör vara vägledande när det bestäms vilken ersättning som skall utgå till drabbade vattenföretag i samband med omprövningen. En minskning av den ekonomiska ersättningen utan kompensation i annan form för de i motionen avsedda vattenföretagen finner utskottet inte vara acceptabelt med utgångspunkt i RF:s expropriationsstadgande.

Med detta synsätt är det vidare tveksamt om den i propositionen föreslagna begränsningen i ersättningsrätten till förmån för allmänna intressen när det gäller de vattenföretag som omfattas av kungsådre- eller nyprövningsbestämmelserna i gällande vattenlag är rimlig. Detta särskilt mot bakgrund av att det enligt propositionen inte är uteslutet att tillståndshavare i enstaka fall kan utan ersättning få finna sig i en större förlust enligt de föreslagna reglerna än enligt gällande regler.

Propositionens förslag till ny vattenlag har varit föremål för lagrådsremiss. En ändring i ersättningsreglerna i enlighet med motionärens önskemål innebär en väsentlig avvikelse i förhållande till det förslag som lagrådet har granskat. Det finns således skäl för jordbruksutskottet att låta lagrådet yttra sig över motionens förslag. En ytterligare anledning att på nytt höra lagrådet i detta lagstiftningsärende är att, som framgått tidigare, det är osäkert huruvida de ingrepp i vattenrättigheter som en omprövning innebär skall betraktas som ingrepp av expropriativ natur eller inte. Varken propositionen eller lagrådets yttrande klargör denna fråga.

Sammanfattningsvis förordar utskottet att det remitterade yrkandet i motion 1981/82:2501 avstyrks och att vad utskottet i övrigt anfört beaktas i den fortsatta beredningen av ärendet.

2. av Bertil Fiskesjö (c), Sven-Erik Nordin (c), och Karin Ahrlund (fp) som ansett att den del av utskottets yttrande som börjar med "Enligt utskottets" och slutar med "RF" bort ha följande lydelse:

I detta fall är det endast fråga om att begränsa ägarens eller annan rättighetshavares användning av vatten. Enligt utskottets mening är det

mycket vanskligt att avgöra om olika slag av användningsbegränsning bör ge rätt till ersättning enligt 2 kap. 18 § RF eller ej. Utskottet anser att hela denna fråga borde tas upp till särskild prövning, bl. a. av det skälet att olika typer av användningsbegränsning bedömts högst olika från fall till fall.

Särskilt yttrande

av Nils Berndtson (vpk) som anförde:

Vänsterpartiet kommunisterna har alltid varit motståndare till ett generellt egendomsskydd i grundlagen och till de förstärkningar i detta skydd som genomförts på senare år. Det finns flera skäl för detta avståndstagande. Bland dessa kan här nämnas den privata äganderättens betydelse för uppkomsten av sociala rättvisor och som allvarligt hinder mot en utvecklad och fördjupad demokrati. Ett annat viktigt skäl för att inte omgärda den kapitalistiska äganderätten med grundlagsskydd är att grundläggande fri- och rättigheter, t. ex. inom arbetslivet, inte kan tillgodoses utan att komma i konflikt med den privata äganderätten.

Vänsterpartiet kommunisterna kommer att fortsätta att kräva att det generella egendomsskyddet skall utgå ur grundlagen. Något sådant yrkande har inte kunnat föras in i detta ärende eftersom det nu endast är fråga om tolkningen av den regel om egendomsskydd som mot partiets önskan införts i regeringsformen. Utifrån denna utgångspunkt har jag anslutit mig till utskottets yttrande.

Statens naturvårdsverk

Yttrande

1983-01-13

Motion 1981/82:1921, yrkande 13, om tillståndsplikt för markavvattningsföretag

Remiss 1982-12-08

Med anledning av remissen får statens naturvårdsverk anföra följande.

Våtmarker kan som naturresurs ha ett stort och mångsidigt bevarandevärde. Det har i många fall varit svårt att med tillräcklig styrka hävda naturvårdens intressen i samband med torrlägningsföretag av olika slag. Samrådsplikten enligt naturvårdslagen (NVL) 20 § har inte alltid varit tillräcklig.

Naturvårdsverket bedömer att bestämmelserna i förslaget till ny vattenlag tillsammans med uttalanden i lagens förarbeten kommer att innebära förbättrade möjligheter att hävda naturvårdens intressen då tillstånd till markavvattningsföretag skall prövas. Väsentligt är dock vilken praxis som därvid kommer att utbildas i lagtillämpningen, och om denna kommer att stå i samklang med intentionerna i NVL.

Tveksamhet kan emellertid råda beträffande möjligheten att med stöd av nya vattenlagen få tillfredsställande kontroll över vissa företag. Det ankommer ju nämligen i första hand på markägaren/företagaren själv att bedöma om företaget är ett vattenföretag och om företaget som sådant är tillståndspliktigt. Motsvarande gäller för övrigt också beträffande företagarens samrådspikt enligt 20 § NVL. Samråd kommer ofta inte till stånd om företagaren anser att ändringen av naturmiljön inte skulle komma att bli väsentlig.

Från naturvårdens synpunkt måste förslaget i den remitterade motionen med tillståndsplikt för markavvattningsföretag enligt en ny bestämmelse i NVL te sig tilltalande. Verket anser emellertid att en generell prövning enligt motionens huvudförslag skulle medföra en väsentligt ökad arbetsbelastning för landets länsstyrelser som inte kan klaras utan ökade resurser. Detta förslag kan verket främst av detta skäl inte förorda.

Det alternativa förslaget som framförts under hand inom utskottet utgör en kompromiss som naturvårdsverket finner i princip möjlig att förorda. Som huvudregel kommer den nya vattenlagens bestämmelser för markavvattningsföretag att gälla. Länsstyrelsen skulle emellertid genom en tilläggsbestämmelse i NVL ges möjlighet att i särskilda fall föreskriva att företaget skall vara underkastat tillståndsplikt. Länsstyrelsen skulle i förväg kunna ange områden med våtmarker av speciellt värde för naturvården inom vilka

tillståndsprövning krävs, men också kunna förordna om tillståndsprövning enligt NVL t ex i samband med att förrättningsman utses.

Många frågor både av administrativ och juridisk art torde emellertid behöva belysas i närmare utredning. Sådana frågor är exempelvis vilket kungörelseförfarande som erfordras för att delge dem som kan beröras av ett beslut om tillståndsplikt avseende visst område. Skulle krav på delgivning i förväg till varje markägare eller annan rättshavare komma att erfordras blir instrumentet knappast användbart med hänsyn till svårigheterna att i förväg utreda ägoförhållandena. En annan fråga som behöver utredas är hur dubbelprövning mellan olika lagar – NVL och nya vattenlagen – skall undvikas.

Naturvårdsverket tillstyrker att det i tilläggsremiss 1982-12-17 angivna alternativa förslaget bearbetas vidare.

Beslut om detta yttrande har fattats av undertecknad generaldirektör. Vid handläggningen av ärendet har i övrigt närvarit rådman Pontén, byråchef Frisén och avdelningsdirektörerna Rydström, Krigström och Nyström, den sistnämnde föredragande.

Valfrid Paulsson

Örjan Nyström

Lantbruksstyrelsen

Yttrande

1983-01-14

Beredning av proposition 1981/82:130 med förslag till ny vattenlag m. m.

Lantbruksstyrelsen har anmodats avge yttrande över motion 1981/82:1921 yrkande 13 av Olof Palme m. fl. om tillståndsplikt för markavvattning.

Fem lantbruksnämnder har avgivit yttrande till lantbruksstyrelsen, vilka bifogas.*

I ovan nämnda motion föreslås bl. a. en ändring i naturvårdslagen (18 a §) vilket innebär att markavvattningsföretag som berör våtmark inte får utföras utan länsstyrelsens tillstånd. Ett alternativ till denna generella tillståndsprövning har framförts i jordbruksutskottet under behandlingen av motionen.

Tillståndsprövning ur naturskyddssynpunkt sker enligt nu gällande vattenlag, 7 kap. 39 §, vilket innebär att markavvattningsåtgärder ej får komma till stånd om åtgärden skulle förorsaka sådan bestående ändring av naturförhållandena, varigenom väsentligt minskad trevnad för närboende eller betydande förlust från naturskyddssynpunkt är att befara.

I regeringens proposition 1981/82:130 förslag till ny vattenlag m. m. behandlas tillståndsprövningen i 4 kap. Huvudregeln är att alla markavvattningsföretag skall tillståndsprövas enligt denna lag med undantag för företag där det är uppenbart att varken allmänna eller enskilda intressen skadas.

Enligt 20 § naturvårdslagen föreligger samrådsskyldighet med länsstyrelsen när markavvattningsföretag kommer att väsentligt ändra naturmiljön.

Lantbruksstyrelsen anser att den skärpning av tillståndsplikten för vattenföretag som föreslagits i proposition 1981/82:130 med förslag till ny vattenlag m. m. samt det samråd enligt 20 § NVL som regelmässigt sker med berörda länsstyrelser säkrar hänsynstagandet till naturvårdsintressena vid markavvattningsförrättning. Att införa en administrativ tillståndsprövning av länsstyrelsen vid sidan av den sammanvägning av olika berörda intressen som sker vid prövningen enligt vattenlagen torde icke vara erforderligt.

Enligt lantbruksstyrelsens mening bör alla regler för tillståndsprövning av markavvattningsföretag vara samlade i samma lag. Utifrån de synpunkter lantbruksstyrelsen har att företräda anser styrelsen att det förslag till ny vattenlag (prop. 1981/82:130) som föreligger på ett tillfredsställande sätt tillgodoser naturvårdens intressen. Det alternativa förslaget, som kort

* här utelämnade

redovisas av utskottet, att markavvattningsföretag i särskilda fall skall underkastas en tillståndsprövning av länsstyrelsen är därför inte heller erforderligt.

I handläggningen av detta ärende har deltagit generaldirektören, överdirektören, avdelningsdirektör Wallin och lantbruksingenjör Norén, föredragande.

Ingvar Widén
Generaldirektör

Bertil Norén
Lantbruksingenjör

Skogsstyrelsen

Yttrande

1983-01-04

Yttrande ang motion 1981/82:1921 om tillståndsplikt för markavvattning

Skogsstyrelsen har inhämtat yttranden från skogsvårdsstyrelserna i Kronobergs, Västerbottens och Norrbottens län vilka biläggas.*

För egen del vill skogsstyrelsen anföra följande, varvid ställning inte tas till frågan om ersättning till markägare när tillstånd till dikning vägras.

Under 1979 utfördes av skogsvårdsorganisationen i samråd med länsstyrelserna och vissa större skogsägare en utredning av de skogliga våtmarkernas utnyttjande för olika ändamål. Sammanfattningsvis kom man därvid fram till att av tillgänglig våtmarksareal enligt riksskogstaxeringen, 7 025 000 ha, var 1 470 000 ha lämplig för skogsdikning sedan avsättning skett för naturvårdens intressen m. m. Den för skogsdikning lämpliga arealen utgör 20,9 % av totalarealen. Mot bakgrund av skogsutredningens (SOU 1978:6) bedömning av möjlig produktionsökning genom dikning utarbetade skogsstyrelsen ett långsiktigt dikningsprogram som till år 2000 innebär 54 000 ha dikning per år och därefter till år 2020 ca 20 000 ha per år. Detta ansågs vara en för samhället rimlig ambitionsnivå och stödanslag på 18 milj. kr. begärdes i petita för 1980/81 och 1981/82 för genomförande av programmet. Medel anslogs inte i begärd omfattning och skogsstyrelsen har av denna anledning och med hänsyn till anbefalld sänkning av ambitionerna i petitaanvisningarna för innevarande och nästa budgetår äskat oförändrat anslag, 8,0 milj. kr., till bidrag till skogsdikning, vilket med nuvarande stödregler medger en dikningsverksamhet av ca 16 000 ha.

Under 1970-talet utvecklades i flertalet län samrådsrutiner mellan skogsvårdsstyrelserna och länsstyrelserna för att tillgodose naturvårdens intressen avseende våtmarkernas utnyttjande. Detta samråd konfirmerades i och med att den obligatoriska samrådskyldigheten infördes i naturvårdsförordningen (1979:794). Därefter har naturvårdsverket efter samråd med skogsstyrelsen utgivit Råd och riktlinjer (SNV:s serie 1980:3) avseende tillämpningen av bestämmelserna. Dessutom har gemensamma seminarier och exkursioner genomförts för att uppnå smidiga och rationella samrådsformer.

Skogsstyrelsen anser att väl fungerande rutiner nu tillämpas vilka också är anpassade till respektive organisations resurser för arbetet i fråga.

* här utelämnade

Styrelsen anser också att nu gällande samrådsskyldighet vid dikning gör det fullt möjligt att åstadkomma ett tillräckligt inflytande över våtmarkernas användning från det allmännas sida. Den förbättring som skulle kunna åstadkommas i detta avseende är framför allt knuten till behovet av mera data om våtmarkerna. Detta skulle möjliggöra en effektivare prövning av ärendena och samtidigt verka kostnadsbesparande.

Nuvarande dikningsverksamhet i landet omfattar ca 1 000–1 500 enskilda objekt per år. Handläggningen av varje sådant ärende skulle enligt motionen bl. a. innebära att en avvägning skall göras mellan det intresse som ligger bakom dikningen och naturvårdsintresset. Först därefter kan beslut fattas. Det torde således innebära ett betydande merarbete att utfärda tillstånd till dikning i förhållande till nuvarande från naturvårdssynpunkt väl fungerande rutiner. Det bör också påpekas att skogsdikning nästan helt är lokaliserad till skogsbevuxen mark eller till arealer som efter slutavverkning skall planteras, s. k. skyddsdikning.

Skogsstyrelsen kan heller inte finna att det erfordras för att bevaka miljöintressena, att länsstyrelsen i särskilda fall ges möjlighet att föreskriva tillståndsplikt.

Skogsstyrelsen finner mot bakgrund av ovanstående att skyddet för våtmarkerna vad gäller skogsbrukets anspråk kan anses tillgodosett genom nu gällande samrådsskyldighet. En effektivisering av rutinerna skulle emellertid kunna åstadkommas genom ökade resurser till pågående våtmarksinventering i naturvårdsverkets regi. Om tillståndsplikt ändå övervägs för markavvattningsföretag bör undantag göras för våtmarksdikning för virkesproduktion. Under inga förhållanden bör till annan våtmark räknas våt fastmark som ofta måste dikas till skydd mot ökad försumpning efter slutavverkning.

Beslut i detta ärende har fattats av skogsstyrelsens styrelse. I beslutet har förutom undertecknad generaldirektör deltagit ledamöterna Agebro, Eriksson, Fransson, Lundberg och Schotte. I den slutliga handläggningen av ärendet har också deltagit personalföreträdaren Öhlund, avdelningscheferna Duker, Enander, Falk och Nilsson samt byråchefen Åkerlund, den sistnämnde föredragande.

Ledamoten Fransson anmälde avvikande mening och anförde att skogsstyrelsens yttrande fr. o. m. femte stycket borde ha följande lydelse: "Från skoglig synpunkt synes en tillståndsplikt i enlighet med motionen ej erfordras."

Bo S Hedström

Ingemar Åkerlund

Lantbrukarnas riksförbund

Yttrande

1983-01-17

Yttrande över motion 1981/82:1921 om tillståndsplikt för markavvattning

Lantbrukarnas Riksförbund (LRF) har beretts tillfälle att avge yttrande över rubricerade motion. LRF vill med anledning härav anföras.

Som ett moment i socialdemokraternas miljömotion avfattad av Olof Palme m. fl., 1981/82:1921, upptas förslag till obligatorisk tillståndsprövning för markavvattningsföretag. Motionen innehåller förslag till lagtext. Jordbruksutskottet har tagit upp motionen till behandling i samband med behandlingen av förslag till ny vattenlag.

LRFs synpunkter på framlagt lagförslag sammanfattas i ett inledande avsnitt till detta yttrande. Sammanfattningen åtföljs av en närmare redovisning av motionens innehåll och LRFs synpunkter.

Sammanfattning av LRFs synpunkter

LRF avstyrker lagförslaget, enär redan gällande lagregler möjliggör ett bevarande av angelägna våtmarksområden. De effekter ett genomförande av lagförslaget skulle få för markägares möjligheter till ersättning vid vägrat tillstånd till markavvattning finner LRF vidare oacceptabelt.

Närmare om motionens innehåll

Motionärerna föreslår att ett nytt stadgande, 18 a §, införs i naturvårdslagen (NvL) av innehåll att markavvattningsföretag underkastas obligatoriskt tillståndstvång. Begreppet markavvattningsföretag följer definitionen i förslaget till ny vattenlag (SOU 1977:27). Under begreppet är således att hänföra åtgärder avseende översilningsmark, strandäng, kärr, mosse och annan våtmark inklusive årensning, sjösänkning, invallning och dikning. Som huvudregel skall gälla att en markavvattningsåtgärd som avser ett våtmarksområde inte bör tillåtas, om åtgärden medför olägenhet av större betydelse från naturvårdssynpunkt. Härav följer dock inte att en åtgärd som medför en mindre olägenhet än den nyss angivna skall tillåtas. En avvägning mellan de intressen som ligger bakom markavvattningsföretaget och naturvårdsintresset måste läggas till grund för avgörandet. Denna avvägning anges följa av innehållet i 3 § NvL. Lagförslaget innehåller undantag från de allmänna tillståndskravet för det fall markavvattningsåtgärden är av

synnerlig betydelse från allmän synpunkt. Dylika angelägna företag skall tillåtas ändå att de medför intrång i naturvårdsintressena.

Lagförslaget innehåller vidare påföljdsregler i form av straffbestämmelser för det fall att någon bryter mot kravet på tillstånd eller åsidosätter med meddelat tillstånd förenade villkor.

Förslagsställarnas motiv för att införa en obligatorisk tillståndsplikt är den att det måste ankomma på samhället och inte som nu på markägare att avgöra om en avvattningsåtgärd skall komma till utförande eller inte. Att generell tillståndsplikt införs anges vidare medföra att markägare saknar rätt till ersättning i fall där tillstånd vägras. Följaktligen återfinns inga ersättningsregler i motionärernas lagförslag.

I motionen anges att föreslagen lagstiftningsåtgärd endast är att se som en temporär lösning. Slutlig ställning till frågan om utformningen av skyddet för våtmarkerna bör tas när behövliga inventeringar har genomförts och utvärderats.

LRFs synpunkter på lagförslaget

LRF konstaterar att Sverige omfattar betydande våtmarksarealer. Enligt riksskogstaxeringen är arealen drygt 7 milj. ha.

Enligt förbundets bedömning kommer under 1980-talet Sveriges jordbruksareal att hållas i stort sett oförändrad. Marginellt kan ske nyodling för att erhålla bättre arronderingsförhållanden. Torrläggning av våtmarker för att erhålla utökat produktionsunderlag för livsmedel erfordras inte. Däremot behövs ständigt ett underhåll och en förbättring av markavvattningen för att hålla landets nuvarande produktionsunderlag i god kondition. Härvid berörs främst våtmarker i anslutning till åkermarker inom samlade jordbruksområden. LRF vill understryka det angelägna i att inte erforderliga torrlägningsåtgärder avseende befintlig åkermark onödigtvis försvåras.

Dikning av våtmarker för skogsproduktion har sedan länge pågått i Sverige. Härigenom har åstadkommits en angelägen ökning av skogsarealen ävensom av tillgången på vedråvara. Skogsstyrelsen har bl. a. med utgångspunkt från virkesförsörjningsutredningen upprättat ett långsiktigt program för dikning inom skogsbruket. Härvid har naturvårdsintresset beaktats.

I samband med att riksdagen 1979 antog ny skogsvårdslag (1979:429) beslutade regeringen om generell skyldighet att via skogsvårdsstyrelsen anmäla våtmarksdikning till samråd enligt 20 § naturvårdslagen och 23 § naturvårdsförordningen. Dikning bör, enligt skogsstyrelsens tillämpningsföreskrifter, helt eller delvis undvikas på sådana våtmarker som är särskilt skyddsvärda. För sådana våtmarker utgår heller inget statsbidrag för skogsdikning. LRF konstaterar mot bakgrund av det sagda att väl fungerande rutiner för samråd mellan skogsvårdsstyrelsen och länsstyrelserna tillskapats och även vinner tillämpning såvitt gäller markavvattningsåtgärder inom skogsbruket. Enligt förbundets förmenande är rådande ordning

ur allmän synpunkt fullt tillfredsställande.

Täkt av torv m. fl. jordarter fordrar bl. a. tillstånd enligt naturvårdslagen. Länsstyrelsen skall i samband med tillstånd till täkt meddela sådana föreskrifter att företagets menliga inverkan på naturmiljön begränsas eller motverkas. Beträffande alla täkttillstånd gäller att länsstyrelsen när som helst kan meddela nya föreskrifter om gällande föreskrifter visar sig otillräckliga. Ersättning på grund av vägrat täkttillstånd utgår ej. Enligt LRFs bedömning motiverar pågående eller framtida torvtäktssverksamhet ej att obligatorisk tillståndsplikt för torrläggning av våtmarker införs. Tvärtom torde en lagstiftning av dylikt innehåll kunna uppfattas som en onödig byråkratisering och få menliga konsekvenser för torvhanteringen. Förbundet vill i detta sammanhang peka på de målsättningar som regeringen uppställt såvitt gäller nyttjandet av våra inhemska energikällor. LRF kan ej heller finna att tillståndsplikt krävs för att bevaka miljöintressena, enär redan i dag krav på täktplan uppställs.

I motionen anges att framlagt lagförslag endast är avsett att temporärt lösa rådande problem. Förbundet vill i anledning härav framhålla att odling av s. k. energiskog inte rimligen kan utgöra en grund för lagförslagets genomförande. Detta enär odling av s. k. energiskog knappast kan aktualiseras inom överskådlig tid. Ej heller kan användandet av våtmarkerna som soptippar ha sådan omfattning att detta användningssätt motiverar föreslagen lagstiftning.

LRF vill i sammanhanget peka på den tillståndsplikt för vattenföretag som återfinns i gällande vattenlag. Större vattenföretag – inklusive markavvattningsföretag – torde regelmässigt kräva tillstånd av vattendomstol. Även enligt blivande vattenlag kommer tillståndstvång att föreligga. I vattendomstols prövning ingår att naturvårdsintressen skall beaktas. Föreslagen lagstiftning innebär således att en dubbelprövning av förtagets tillåtlighet kommer att ske i åtskilliga fall. Förbundet avstyrker bestämt en sådan ordning.

Regeringen har uppdragit åt Statens Naturvårdsverk att inventera landets våtmarker, bl. a. i avsikt att välja ut de områden som på grund av särskilda skyddsvärden bör bevaras och lämnas orörda av dikning eller annan exploatering. Naturvårdsverket har därefter redovisat kataloger över skyddsvärda våtmarksområden i resp AB-K län, L-T län och U-BD län. Verket har på regeringens uppdrag även verkställt en avsevärt mer omfattande och långtgående inventering av våtmarkerna. Vid inventeringens planläggning medverkade en arbetsgrupp med företrädare för naturvårdsverket, lantbruksstyrelsen, skogsstyrelsen m. fl.

Naturvårdsplaner upprättas löpande av landets länsstyrelser. I dessa rullande planer kan värdefulla våtmarker redovisas och kombineras med förslag till skyddsåtgärder med stöd av naturvårdslagen. Inventeringarna underlättar samtidigt länsstyrelsernas behandling av torvtäktssärenden och ärenden om samråd för dikning enligt naturvårdslagens 18 och 20 §§.

Verkligt skyddsvärda arealer har redan säkrats som Stora Mosse, Komosse och Dumme Mosse, Tåkern, delar av Kivsmaren, Flororna i Uppland, Träskmyr på Gotland, Muddus och Sjaunja myrar i Lappland m. fl.

Sammanfattningsvis konstaterar LRF att gällande lagstiftning och praxis ger vederbörande myndigheter fullgoda möjligheter att skydda angelägna våtmarker. I motionen har som skäl för lagstiftningen anförts att samhället och inte den enskilde markägaren måste ha att besluta om eventuella markavvattningsåtgärder. Som torde framgå av vad ovan upptagits är motionärernas skäl för att framlägga lagförslaget härvidlag felaktigt. Myndighetsinflytandet över markavvattningsföretag är redan i dag mycket betydande. Att införa ytterligare tillståndsregler leder således knappast till att våtmarksskyddet förbättras. LRF kan för sin del inte acceptera att nya tillåtlighetsregler införs i NvL med verkan att markägares rätt till ersättning för hinder i pågående markanvändning går förlorad. Enligt förbundets uppfattning utgör i vart fall normala rationaliseringsåtgärder – såsom t. ex. markavvattning inom skogsbruket – ett led i pågående markanvändning.

LRF avstyrker i motionen upptaget lagförslag.

LANTBRUKARNAS RIKSFÖRBUND

Thorsten Andersson

Birger Isacson

Länsstyrelsen i Värmlands län

Yttrande

1983-01-17

Angående tillståndsplikt för markavvattning

Genom regeringens beslut (1979) om generell skyldighet att till länsstyrelsen anmäla våtmarksdikning för skogsproduktion för samråd enligt naturvårdslagen handläggs per år 100–150 ärenden i Värmlands län.

Länsstyrelsen ges genom samrådsskyldigheten viss möjlighet att i de fall dikningen berör naturintressant våtmark modifiera dikningsföretaget till förmån för naturvårdens intressen.

Som stöd för länsstyrelsens ställningstaganden har utförts en våtmarksinventering som botaniskt, geomorfologiskt och ornitologiskt beskriver flertalet myrmarker i länet samt klassar dessa ur naturvårdssynpunkt.

Vad avser torrlägningsföretag för vinnande av jordbruksmark finns en överenskommelse mellan länsstyrelse och lantbruksnämnd att i de fall då aktualiserat företag drabbar av länsstyrelsen utpekade naturintressanta områden, länsstyrelsen skall få kännedom om planerade åtgärder.

Våtmarker som genom avvattning kan överföras till jordbruksmark finns företrädesvis längs Vänerkusten samt i några fall i inlandet.

Antalet ärenden i detta avseende är för närvarande få.

Med nu gällande bestämmelser saknar länsstyrelsen möjlighet att helt bestrida markavvattning som är negativ ur naturvårdssynpunkt utan att aktualisera reservatsbildning.

Länsstyrelsens möjligheter att med stöd av 20 § naturvårdslagen begränsa eller motverka skada på naturmiljön är inte stora. Sankängar, grunda vikar, rikkärr m. m. har genom sin betydelse för variationen i landskapet, faunan och floran genomgående ett högt skyddsvärde. Att tillgodose detta i nöjaktig omfattning genom reservatsbildningar eller 20 § samråd är ej möjligt. Länsstyrelsen anser att en tillståndsplikt enligt en § 18 a naturvårdslagen är klart motiverad för flera objektstyper. En generell tillståndsplikt för all våtmarksdikning skulle emellertid bli svårhanterlig. Länsstyrelsen anser därför att en generell tillståndsplikt för all markavvattning för skogsproduktion skulle föra för långt.

Hur en avgränsning skall göras hinner länsstyrelsen dock ej ge förslag om i detta sammanhang.

Vid den slutliga handläggningen av detta ärende, i vilket naturvårdsdirektör Wirén beslutat och förste byråinspektör Leander varit föredragande, har även deltagit företrädare för juridiska enheten.

Jonas Wirén

Halvar Leander

Länsstyrelsen i Örebro län

Yttrande

1983-01-12

Tillståndsplikt i naturvårdslagen för markavvattningsföretag

Utskottet har hemställt om länsstyrelsens yttrande över ett motionsyrkande att tillståndsplikt för markavvattningsföretag införes i naturvårdslagen. Som alternativ till obligatorisk tillståndsplikt övervägs inom utskottet ett förslag som innebär att länsstyrelsen skall kunna föreskriva tillståndsprövning endast i särskilda fall. Frågan om ändring av naturvårdslagen bereds i anslutning till förslag till ny vattenlag.

Utgångspunkt för motionen är omtanken om de naturtyper som sammanfattande brukar kallas våtmarker och som nu är utsatta för ett betydande exploateringstryck. Länsstyrelsens erfarenheter av frågor rörande markavvattning kommer dels från samråden enligt 20 § naturvårdslagen om våtmarksdikning för skogsproduktion dels från bevakningen av naturvärden vid förrättning enligt vattenlagen.

Den allmänna samrådplikten för våtmarksdikning för skogsproduktion som infördes 1979 har medfört att länsstyrelsen kommer i kontakt med ett stort antal dikningsföretag och kan därigenom bevaka naturvårdens intressen i detta avseende. I de fall dikningarna berör områden av naturvårdsintresse och konflikter uppkommer mellan skogsbruks- och naturvårdsintressena ger dock samrådsinstitutet länsstyrelsen en mycket svag ställning eftersom endast råd och anvisningar kan lämnas eller föreläggande ges om anpassning som begränsar skadan på naturmiljön. För att helt hindra ett dikningsföretag torde fordras att ett så starkt och omfattande skyddsinstitut som naturreservat tillämpas. Det stora flertalet samråd gäller dock tidigare dikade myrmarker utan speciella naturvärden.

Erfarenheterna från länsstyrelsens kontakt med markavvattningsfrågor som handläggs enligt vattenlagen är att naturvårdsintresset där tillmäts mycket liten vikt i förhållande till exploateringsintressena.

I de fall förrättningsmannen ej kunnat jämka samman intressena utan tvingats till direkta avvägningar har naturvårdsintresset hitintills fått vika i samtliga fall som länsstyrelsen kommit i kontakt med. Detta gäller även de fall där frågan förts vidare till högre instans.

I ett fall, Hammarområdet i Kvismaren, kom avvägningen mellan jordbruksintressena och naturvårdsintressena inom samma område att ske parallellt, men i olika instanser enligt naturvårdslagen (naturreservat) och vattenlagen. Trots att båda ärendena fördes till högsta instans kom utslagen att bli helt olika. Markägarna fick enligt det på vattenlagen grundade beslutet

rätt till torrläggning av mark som de enligt naturvårdslagsbeslutet ej fick utföra. Förrättningsman och vattendomstolen tog ej hänsyn till att området var av riksintresse för naturvård.

Av ovanstående erfarenheter torde framgå dels det stora behovet av en bättre samordning mellan vattenlagen och naturvårdslagen dels att en helt annan tillståndsprövning än enligt nuvarande vattenlag erfordras om de värdefulla våtmarkerna skall kunna undantas från exploatering utan att varje gång behöva tillgripa ett så omfattande skyddsinstitut som naturreservat.

Länsstyrelsen tillstyrker en lagändring som innebär att avvägningen mellan olika allmänna intressen först görs inom naturvårdslagens ram och att därefter de enskilda intressena samordnas genom förrättning enligt vattenlagen. Av de två alternativ som förts fram, dels generell tillståndsplikt, dels möjlighet att områdesvis föreskriva tillståndsplikt, förordar länsstyrelsen det första alternativet. Erfarenheterna från motsvarande lagparagrafer med förordnande om tillstånds- eller samrådsplikt områdesvis, t. ex. samrådsområde enligt 20 § naturvårdslagen, är inte positiva. De omfattande markägarutredningar och kungörelseförfaranden som måste föregå ett förordnande är så tids- och kostnadskrävande att de i praktiken ofta förhindrar att sådana förordnanden kommer till stånd även om motiven härför är starka. Dessutom skapar förfarandet en osäkerhet hos markägarna i allmänhet om vad som verkligen gäller.

Länsstyrelsen förordar därför att generell tillståndsplikt för våtmarksdikning införs. För att undvika missförstånd måste dock en klarare definition av vilka typer av åtgärder och områden som avses, införas i lagtexten. Dessutom bör undantag införas för underhåll av diken intill tidigare bredd och djup för sådana diken som upptagits med stöd av vattenlagen och för sådana, t. ex. dikning för skogsproduktion, som upptagits utan förrättning. Härigenom undantas från prövning en stor del av den dikningsverksamhet som pågår, men som i allmänhet inte berör områden av intresse för naturvården.

I den slutliga handläggningen av detta ärende har deltagit landshövding Elvy Olsson, beslutande, länsråd Ove Sundelius, naturvårdsdirektör Ingvar Hallberg, förste länsassessor Nils Hakelier, bitr. länsarkitekt Olle Karlsson samt byrådirektör Per Olov Führ, föredragande.

Elvy Olsson

Per Olov Führ

Länsstyrelsen i Skaraborgs län Yttrande 1983-01-12

Motion 1981/82:1921 yrkande 13 av Olof Palme m. fl. angående tillståndsplikt för markavvattning

Jordbruksutskottet har hemställt om länsstyrelsens yttrande över rubricerade motion. Med anledning härav får länsstyrelsen anföra följande.

Våtmarkerna spelar en viktig roll för den ekologiska balansen. De har dessutom ofta en intressant och värdefull fauna och flora, som i allmänhet är känslig för markavvattningsåtgärder. Det intensiva nyttjandet av mark för jord- och skogsbruksändamål ökar behovet av torrlägningsåtgärder. Satsningen på inhemska energislag såsom torv och energiskog kan också förväntas innebära ett hårdare tryck på våtmarkerna. I de större slättbygderna, t. ex. i delar av Skaraborgs län, är tillgången på våtmarker redan i dag mycket begränsad.

Markavvattning för nyodling förekom i äldre tid i mycket stor omfattning. Vattenlagsutredningen har i sitt slutbetänkande med förslag till ny vattenlag (SOU 1977:27) angett att det totala antalet torrlägningsföretag i Sverige uppskattas till över 40 000. Bland mera betydande torrlägningsföretag har utredningen nämnt Hornborgasjön som nu är föremål för restaurering (innebärande höjning av vattennivån). Många av torrlägningsföretagen är i dag föråldrade.

Enligt vattenlagsutredningen torde markavvattningsföretagen i framtiden i huvudsak komma att avse förbättrad huvud- och detaljdränering inom den nuvarande odlingsarealen. Så stora avvattningsprojekt som t. ex. Hornborgasjön torde man knappast behöva räkna med i framtiden. Av odlingsarealen har mer än en tredjedel, eller drygt en miljon ha, varit föremål för markavvattningsåtgärd av något slag. Omdikning eller andra liknande åtgärder behövs emellertid enligt utredningen på mer än hälften av denna areal. Utredningen anger i betänkandet att det under "senaste decenniet" årligen utförts täckdikning och därmed sammanhängande åtgärder över sammanlagt 15–20 000 ha mark, vilket dock inte ansetts motsvara mer än omkring två tredjedelar av det verkliga behovet av ny- och omdikning. Härtill kommer enligt utredningen 20 000 ha mark som årligen berörs av skogsdikning. Enligt utredningen kan dock rent tekniskt mycket stora arealer sumpskog och myrmark betraktas som dikningsbara liksom även åtskillig torvmark.

Våtmarkerna är utan tvekan en naturresurs som har stora värden av olika slag, bl. a. vetenskapliga, kulturella och ekonomiska värden. Det är därför i

hög grad angeläget att det finns lagregler som skyddar mot skadliga ingrepp i våtmarkerna. Det nuvarande regelsystemet är bristfälligt på den punkten. Samrådsskyldigheten enligt 20 § naturvårdslagen ger begränsade möjligheter att ingripa mot olämpliga torrlägningsföretag. Länsstyrelsen kan visserligen förelägga företagaren att vidtaga de åtgärder som finns erforderliga för att begränsa eller motverka skada på naturmiljön, men länsstyrelsen kan inte med stöd av sagda paragraf hindra att företaget kommer till utförande. Någon sanktion finns inte heller, utom vad gäller våtmarksdikning för virkesproduktion, för underlåtenhet att anmäla ett markavvattningsföretag för samråd. Dikningsföretag kan enligt nu gällande vattenlag provas utan hänsyn till naturvårdsintressena. För att förhindra dikning av värdefulla naturområden erfordras förordnande enligt naturvårdslagen (naturreservat eller naturvårdsområde), vilket är administrativt mycket betungande.

I ovannämnda motion, som länsstyrelsen har att yttra sig över, föreslås att det i naturvårdslagen införs en bestämmelse om tillståndsplikt för markavvattningsåtgärd, när åtgärden avser översilningsmark, strandäng, kärr, mosse eller annan våtmark. Vidare föreslås att tillståndsprövningen handhas av länsstyrelsen. Enligt motionen bör den föreslagna regleringen ses som en temporär lösning. Slutlig ställning till frågan om utformningen av skyddet för våtmarkerna bör enligt vad som sägs i motionen tas när behövliga inventeringar har genomförts och utvärderats.

Riksdagen har tidigare på jordbruksutskottets hemställan avslagit motionsyrkanden av samma innebörd som det nu föreliggande. Utskottet har därvid hänvisat till bl. a. pågående arbete med en ny vattenlag.

Förslag till ny vattenlag m. m. har genom proposition 1981/82:130 förelagts riksdagen. Lagförslaget innebär att skyddet för våtmarkerna förbättras. Huvudregeln enligt den nya lagen är att för vattenföretag, till vilka räknas bl. a. dikning och annan markavvattning, krävs tillstånd enligt samma lag. Tillstånd skall dock ej behövas om det är uppenbart att varken allmänna eller enskilda intressen skadas genom företagets inverkan på vattenförhållandena. Av vattenlagsutredningens betänkande och departementschefens uttalande framgår att tillståndsplikten för markavvattningsföretagen motiveras av behovet att skydda bl. a. naturvårdsintressena. I fråga om detaljdränering genom täckdikning innehåller lagförslaget inte lika långt gående krav på tillstånd som beträffande vattenföretag i övrigt. I täckdikningsfallen skall tillstånd krävas endast om det föreligger sannolika skäl att allmänna eller enskilda intressen skadas genom företaget.

Enligt vattenlagsförslaget får ett vattenföretag inte komma till stånd om någon skada eller olägenhet av större betydelse därigenom uppkommer för allmänna intressen. Utan hinder härav får dock företaget komma till stånd, om regeringen finner att företaget är av synnerlig betydelse från allmän synpunkt.

Likartade bestämmelser som de sist anförda föreslås i ovannämnda motion 1981/82:1921. En markavvattningsåtgärd skall inte få tillåtas om den medför

olägenhet av större betydelse från naturvårdssynpunkt. Är åtgärden av synnerlig betydelse från allmän synpunkt skall den dock få tillåtas.

Det kan med fog invändas att den föreslagna bestämmelsen i naturvårdslagen om tillståndsplikt för markavvattningsföretag är obehövlig, eftersom förutsättningarna för sådana företag – bl. a. med hänsyn till naturvårdsintresset – regleras i den nya vattenlagen. Länsstyrelsen anser emellertid att det finns skäl som talar för att motionen bör bifallas. Utöver vad motionärerna anfört vill länsstyrelsen framhålla följande.

Den nya vattenlagen lämnar ett visst utrymme för den enskilde företagaren att själv bedöma om tillstånd behövs för ett markavvattningsföretag. Det är inte säkert att han alltid inser förekomsten och betydelsen av ett allmänt intresse, t. ex. att det planerade dikningsföretaget kommer att beröra ett från naturvårdssynpunkt värdefullt orkidékärr. Även om det i efterhand genom straff och handräckning finns möjlighet att ingripa mot en exploatör som borde ha insett att dikningsföretaget krävde tillstånd kan stora naturvärden redan ha gått till spillo. En obligatorisk förprövningsplikt enligt motionsförslaget skulle kunna förhindra en sådan situation.

För länsstyrelsens del innebär motionsförslaget också administrativa fördelar. Enligt den nya vattenlagen skall markavvattningsföretag prövas vid förrättning. Länsstyrelsen saknar talerätt vid denna förrättning. För att hävda naturvårdsintressen är länsstyrelsen i princip hänvisad till att framföra sina synpunkter genom kammarkollegiet som för det allmännas talan. Detta innebär onekligen en administrativ omgång. Genom sin fackkunskap och erfarenhet har länsstyrelsen särskilda förutsättningar att bedöma ett företags inverkan på naturmiljön. Från rationell handläggningssynpunkt borde det därför vara en fördel om länsstyrelsen har ett avgörande inflytande på om företaget bör få komma till stånd. Någon rättsosäkerhet behöver detta inte leda till. Redan i dag har länsstyrelsen att väga allmänna och enskilda intressen mot varandra inom ett flertal viktiga samhällsområden. Det saknas därför anledning befara att naturvårdsintressena kommer att få dominera på bekostnad av andra intressen.

Ett förprövningssystem enligt den föreslagna modellen har även den fördelen att behovet av särskilda förordnanden enligt naturvårdslagen till skydd för våtmarkerna minskar.

Enligt länsstyrelsens bedömning bör tillståndsprövningen kunna utföras med befintliga personella resurser. Merarbetet bör uppvägas av de resurser som kan frigöras från samrådsverksamheten enligt 20 § naturvårdslagen.

Länsstyrelsen är naturligtvis medveten om att ett visst dubbelarbete kan uppkomma om ett markavvattningsföretag skall prövas enligt såväl naturvårdslagen som den nya vattenlagen. Denna situation är dock inte på något sätt unik. Så förekommer redan i dag i en hel del andra fall. I de fall där torrläggningföretaget endast berör naturvårdsintressen och några andra allmänna och enskilda intressen inte förekommer behöver förrättning inte

heller sökas. Mindre dikningsföretag bör därför ofta kunna ske utan förrättning.

Länsstyrelsen förutsätter att motionsförslaget innebär att förrättningsmannen inte får meddela tillstånd till företaget innan ett positivt beslut från länsstyrelsen föreligger.

Den dubbla prövningen kan av den enskilde uppfattas som en onödig belastning. Eftersom naturvårdssynpunkter så gott som alltid torde göra sig gällande i ärenden av förevarande slag kan det trots allt vara en fördel för denne om han i administrativ ordning kan erhålla ett bindande besked i naturvårdsfrågan innan han ansöker om förrättning.

En svårighet med den föreslagna tillståndsregeln kan vara att avgöra var gränsen går mellan våtmark och annan mark. I praktiken torde dock detta inte behöva vålla några problem.

Länsstyrelsen förutsätter att 25 § naturvårdsförordningen, om motionen antas av riksdagen, kompletteras så att den även gäller ansökan om tillstånd i nu aktuella fall.

Jordbruksutskottet har även hemställt om länsstyrelsens yttrande beträffande ett alternativt förslag till den i motionen åsyftade generella tillståndsplikten för markavvattningsföretag. Detta alternativ innebär att länsstyrelsen i särskilda fall ges möjlighet att föreskriva att företaget skall underkastas tillståndsprövning enligt de kriterier som i övrigt anges i motionen.

Länsstyrelsen anser att en generell tillståndsplikt är att föredraga framför det alternativa förslaget. Ett förfarande enligt sistnämnda modell torde knappast vara mindre arbetskrävande än ett förfarande med generell tillståndsplikt.

Länsstyrelsen har ingen erinran mot den föreslagna författningstexten.

Sammanfattningsvis tillstyrker länsstyrelsen motionsyrkandet.

Vid den slutliga handläggningen av detta ärende, i vilket landshövdingen Frithiofson beslutat och förste länsassessorn Edvardsson varit föredragande, har även länsrådet Norling och naturvårdsdirektören Ström deltagit.

Karl Frithiofson

Göran Edvardsson

Kammarkollegiets yttrande

1983-01-20

16 § övergångsbestämmelserna till förslaget till ny vattenlag

Utskottet önskar information i fem hänseenden. Kammarkollegiet får till svar anföra följande.

1. Bevakningen av att fiskeavgifter omprövas enligt 2 kap. 10 § 2 mom. vattenlagen (VL) sker genom fiskeristyrelsen. Denna lämnar årligen uppgifter till kammarkollegiet om de avgifter som är aktuella för omprövning. Med ledning av dessa uppgifter påkallar kollegiet omprövning av avgifterna. Mellan kollegiet och styrelsen har träffats överenskommelse om att småavgifter – belopp under 50 kr. – inte skall omprövas.

Bevakningen av att regleringsavgifter omprövas enligt 4 kap. 14 § femte stycket VL sker genom kammarkollegiet som för detta ändamål har en fatalieliggare (vattenliggaren).

När det gäller fiskeavgifterna är det föreskrivet i 2:102 mom. att avgifterna vart tjugonde år skall anpassas till ändringarna i penningvärdet. För regleringsavgifterna enligt 4:14 VL finns inte någon motsvarande bestämmelse om anpassning till penningvärdets förändringar. Detta har medfört att ansökningar av kammarkollegiet om omprövning av regleringsavgifter har lämnats utan bifall, när enda grunden för omprövningen varit att återställa avgiftens realvärde. Frågan har i stället lösts lagstiftningsvägen på det sättet, att avgiftslatituden i 4:14 tredje stycket VL i omgångar höjts, nämligen åren 1954, 1959 och 1974. 1959 års ändring innebar dessutom en materiell höjning av avgiftsnivån. Kollegiets talan i mål om omprövning av regleringsavgifter har därmed i praktiken enbart kommit att gälla frågan var i den nya latituden den gamla avgiften skall inplaceras.

2. Antalet vattenföretag för vilka regleringsavgiftsperioden börjat eller börjar löpa under åren 1976–1984 har undersökts och framgår närmare av bifogad PM 1983-01-04 (*Bil. 1*). Totalt rör det sig om ca 150 företag, vars sammanlagda avgifter uppgår till ca 21,5 Mkr. årligen. Kollegiet kan emellertid inte lämna uppgifter om eventuellt nytillkommande företag med avgiftsskyldighet som börjar år 1983 eller 1984.

3. Kollegiet får till svar på frågan om 2:10-avgifterna överlämna en sammanställning gjord av fiskeristyrelsen (*Bil. 2*). Den fråga som skulle besvaras var antalet företag för vilka avgiftsperioden börjat eller börjar löpa åren 1966–1984. Av tekniska och tidsmässiga skäl har styrelsens redovisning dock begränsats till åren 1974–1984. Antalet 2:10-avgifter för dessa 11 år uppgår till 223 med ett sammanlagt värde av omkring 1,5 Mkr. årligen. För hela perioden 1966–1984 bör det uppskattningsvis röra sig om ca 350 avgifter

till ett sammanlagt värde av åtminstone 2 Mkr. årligen.

Kollegiet instämmer i fiskeristyrelsens påpekande att nuvarande system med omprövning av fiskeavgifterna först efter 20 år leder till betydande rättsförluster för fiskeintresset. Enbart 5-årsperioden 1979–1983 representerar sålunda omkring 1,2 Mkr. årligen, som vid omprövningarna 1998–2002 – mätt med dagens erfarenheter av prisutvecklingen – kommer att ha kvar kanske bara 25 % av sitt realvärde. Detta är naturligtvis materiellt otillfredsställande.

4. Den totala avgiftsbelastningen för fiskeavgifter som börjat eller börjar löpa under åren 1966–1984 har i det föregående uppskattats till minst 2 Mkr årligen. Någon uppdelning av avgifterna på vart och ett av de enskilda företagen har dock inte gjorts av fiskeristyrelsen. Allmänt sett torde man dock kunna utgå från att ett mindre antal större kraftverks- och regleringsföretag svarar för merparten, beloppsmässigt sett, medan de mindre avgifterna utgör flertalet.

Beträffande regleringsavgifterna lämnas däremot i underbilagorna till Bil 1 uppgift om vart och ett av företagen.

5. På s 188 i vattenlagspropositionen uttalas en förmodan att de flesta regleringsavgifter som utgår vid nya VL:s ikraftträdande hunnit inpassas i den avgiftslatitud som gäller fr o m 1974-07-01. En närmare granskning av den bifogade promemorian visar att ett icke ringa antal avgifter vid nya VL:s ikraftträdande 1984-01-01 alltså kommer att vara bestämda enligt 1959 års avgiftslatitud. Sammanlagt rör det sig om ca 2,7 Mkr årligen som kommer att utgå enligt en äldre avgiftslatitud och vid nya VL:s ikraftträdande borde ha varit inplacerade i 1974 års avgiftslatitud. Denna innebar en höjning från mellan 3 och 8 kr/turbinhästkraft till mellan 4 och 12 kr.

Vilka företag som sålunda alltså kommer att befinna sig i 1959 års avgiftslatitud vid nya lagens ikraftträdande framgår av de diarienummer för målen som anges i underbilagorna. Är numret från tiden före år 1974 – t ex 1976 V 51/70 Svegsjöns reglering, dom 75-04-24 – kan avgiften inte ha blivit bestämd i 1974 års latitud. Enligt övergångsbestämmelserna till 1974 års lagändring (SFS 1974:273) skulle nämligen äldre lag tillämpas i mål som anhängiggjorts före ikraftträdandet. Vid tidigare ändringar av latituden hade tillämpningen av lagändringen i stället knutits till tidpunkten för avgiftsbeslut. Som exempel på hur 1974 års lagändring kan slå kan nämnas målet om Luleälvens effektutbyggnad, Etapp I. Tillstånd till företagets idrifttagning gavs år 1982 och regleringsavgift skall alltså utgå fr o m år 1983. Regleringsavgiften – det rör sig om ca 48 000 turbinhästkrafter – kommer emellertid att bestämmas i 1959 års avgiftslatitud. Ansökan om tillstånd till effektutbyggnaden ingavs nämligen före 1974-07-01.

Av intresse i detta sammanhang är också avgifter, för vilka avgiftsperioden börjat löpa år 1974 eller 1975. Dessa omfattas inte av den begärda undersökningen. Kollegiet är självfallet berett att, om så önskas, lämna närmare uppgifter om dessa avgifter. Allmänt kan sägas att dessa avgifter, möjligen med något undantag, är bestämda i 1959 års avgiftsnivå.

Vid nya VL:s ikraftträdande 1984-01-01 kommer det alltså att finnas ett betydande antal företag för vilka regleringsavgifterna alltså utgår i 1959 års avgiftsnivå. Det synes kollegiet rimligt att de äldre avgifterna på något sätt inpassas i den nu gällande avgiftslatituden, innan uppräknings sker med hänsyn till ändringen i penningvärdet. Om avgifterna inpassats i nuvarande latitud genom omprövningsförfarandet, skulle de ha höjts med mellan 33 och 50 % – 33 i lägsta skiktet och 50 i högsta. Man bör kunna anta att avgifterna genomsnittligt skulle ha höjts med 40 %. Kollegiet får därför föreslå att första stycket i 16 § övergångsbestämmelserna kompletteras med en bestämmelse av förslagsvis följande lydelse.

Avgift enligt 4 kap 14 § vattenlagen (1918:523), som bestämts enligt lagrummets lydelse före den 1 juli 1974, skall uppräknas med 40 procent innan omräkning sker med hänsyn till ändring av basbeloppet.

Propositionen och den lagrådsremiss som föregick denna skiljer sig i ett viktigt avseende från ett alternativ till övergångsbestämmelser som övervägdes inom justitiedepartementet vid utarbetandet av dessa bestämmelser. Enligt detta alternativ var utgångspunkten för uppräknings med hänsyn till ändring av basbeloppet inte första året i avgiftsperioden utan prisnivån vid 1974 års ändring av avgiftslatituden. En sådan lösning finner kollegiet också vara mest rättvis. Omräkningen bör alltså enligt kollegiets mening ske i förhållande till det basbelopp som gällde för juli 1974.

I remissen antyds att utskottet med anledning av följdmotioner överväger en "tidigarelagd indexuppräknings" av de äldre avgifterna, t ex genom en tilläggsbestämmelse av innebörd att den sist bestämda avgiftsperioden får löpa endast något eller några år efter nya VL:s ikraftträdande oavsett vad som kan ha föreskrivits av vattendomstolen i det enskilda fallet. Kammarkollegiet skulle vilja gå ett steg längre och föreslå att de gamla avgifterna redan genom nya VL:s ikraftträdande inpassas i det nya systemet. Principiella betänkligheter bör inte möta mot ett sådant förfarande, som tillämpats i andra, även civilrättsliga sammanhang. Det synes tvärtom mindre tilltalande att avgifterna för en del företag successivt anpassas till den aktuella snabba prisutvecklingen medan andra företag har förmånen av en reellt sjunkande avgiftsnivå.

Kollegiet föreslår alltså att de äldre avgifterna redan från början inordnas i det nya systemet. Såvitt avser regleringsavgifterna bör det kunna ske på det sättet att dessa – avgifter i 1959 års avgiftslatitud dock först efter uppräknings med 40 % – uppräknas med belopp som svarar mot basbeloppet för år 1984 jämfört med basbeloppet för juli 1974. Fiskeavgifterna uppräknas på motsvarande sätt med belopp som svarar mot basbeloppet för år 1984 jämfört med basbeloppet vid avgiftsperiodens början.

I detta sammanhang får kollegiet erinra om att lagen (1962:381) om allmän försäkring genom lag 1981:1187 kom att ändras i ett i detta sammanhang betydelsefullt avseende. Numera fastställs sålunda basbelopp inte längre för varje månad utan endast för varje år.

Skulle utskottet anse sig inte kunna gå så långt som nu föreslagits av kollegiet, återstår en detaljfråga, som tangeras i motionen 1981/82:2503. Enligt 4:14 5 st. VL gäller att omprövning av regleringsavgift får påkallas under det nionde året av avgiftsperioden. Påkallas inte omprövning, gäller den tidigare avgiften också under nästa 10-årsperiod. Motsvarande gäller för fiskeavgifterna enligt 2:10 2 mom. VL. Fråga uppkommer då vilken verkan ett uteblivet påkallande 1983 av omprövning kan få. Skall den gamla avgiften då utgå med oförändrat belopp under ytterligare en avgiftsperiod med början 1985 eller tar den nya lagen över på något sätt? För undvikande av missförstånd på denna punkt föreslår kollegiet att det i övergångsbestämmelserna direkt utsägs, att underlåtenhet att påkalla omprövning 1983 inte skall ha till följd att den tidigare avgiften utgår med oförändrat belopp under ytterligare en avgiftsperiod.

Detta yttrande har beslutats av generaldirektören Nilsson med avdelningschefen Reuterswärd som föredragande.

Sven-Eric Nilsson

Gösta Reuterswärd

PM

Bilaga 11:1

1983-01-04

Riksdagens jordbruksutskotts skrivelse 1982-11-25; 4:14-avgifter

Fråga 2 och delvis fråga 4

Antal företag	Avgiftsperiod, som börjar löpa	Total avgift kr
12	1976	1 098 130
9	1977	721 378
15	1978	1 572 755
18	1979	348 541
15	1980	1 839 622
15	1981	1 251 867
15	1982	1 476 426
17	1983	3 661 942
24	1984	2 915 311
140		14 885 972
Tillkommer 4:14-avgifter för företag i Luleälven. Ansökningen är föremål för VÖD:s prövning. Avgiftsperiodens början kan ej anges. Avsikten är att få gemensam avgiftsperiod för företag i Luleälven. (Se bil memorial 1979-12-14.)		6 603 332
		21 489 304

Beträffande andra delen av fråga 4 hänvisas till bil nio förteckningar.

Memorial
1979-12-14

V 33/76
V 21/76
V 58/75
V 31/72
V 39/72
V 32/69

JOU 1982/83:30

Ang regleringsavgifter i Luleälven

Luleå tingsrätt, vattendomstolen, har i domar och deldomar 1979-11-30 bestämt regleringsavgifterna för nedannämnda företag enligt följande:

FÖRETAG	YRKANDE	AVG	MEDGI- VANDE	AVG	DOMEN	AVG	KOLL. dnr
Suorva I-IV	2 770193	8 50 Kr	1 952180	7 Kr	2 648251	8 50 Kr	4/76
Tjaktjajaure Årsregl	1 289115	8 50 Kr	807240	7 Kr	1 116416	8 50 Kr	42/76
Seitevare Korttidsregl	70800	4 00 Kr	36440	4 Kr	49020	4 00 Kr	42/76
Satisjaure Årsregl	371020	6 50 Kr	341950	7 Kr	363570	6 67 Kr	535/75
Lulejaure Årsregl	276780	7 00 Kr	206940	6 Kr	270620	7 00 Kr	760/72
Randijaure Årsregl	35455	7 00 Kr	29295	7 Kr	29295	6 00 Kr	1467/72
D:o Korttidsregl	45075	5 00 Kr	22600	4 Kr	33525	5 00 Kr	1467/72
Sitasjaures Årsregl	547440	8 00 Kr	389410	7 Kr	389410	6 40 Kr	805/69
D:o Korttidsregl	115410	6 00 Kr	51700	4 Kr	60726	3 00 Kr	805/69
De sammantagna Kort- tidsregleringarna i stora Luleälven:							
Effektutbyggnad, etapp I	335545	7 00 Kr					
Stadium II fr. o. m. 1979	746499	7-10 Kr	395900	9 Kr	681458	7 50 Kr	587/73 574/73

Bilaga 11:2
194

1976

V 38/74	Hotingsjön, Bodumsjön, Fjällsjön, Vängelsjön, dom 75-12-16	35 295
V 32/74	Storavan-Uddjaur, dom 75-09-29	376 340
V 33/74	Överuman, dom 75-11-14	152 775
V 34/74	Korttidsreglering vid Borgforsens krvk, dom 75-12-16, löper från 1977	(8 780)
V 29/74	Stadsforsens och Järkvissle, dom 75-04-08	157 605
V 37/74	Kviens reglering, dom 75-12-11	8 736
V 36/74	Övre Särvsjön, dom 76-04-22, VÖD fastställt 77-02-25	38 080
V 43/74	Kindsjön, dom 76-06-04, VÖD fastställt 77-03-29	6 163
V 28/74	Färgensjöarna, dom 76-12-17	6 400
V 46/71	Näsaforsens nya krvk, dom 75-10-03	3 436
V 3/63	Oldens krvk, dom 74-03-15	84 504
V 51/70	Svegsjöns årsregl, dom 75-04-24	134 505
V 35/74	Storsjön i Härjedalen, dom 75-12-19	92 794
	se 1977	+
		1 098 130

1977

V 12/75	Fjåsjön, dom 76-10-27	88 185
V 13/75	Hetögelns-Fågelsjön, dom 76-11-04, VÖD fastställt 78-01-18	40 893
V 16/75	Häckren, dom 76-10-13	419 029
V 11/75	Arbråsjöarna, dom 76-03-04	53 124
V 15/75	Storsjön, Klarälven, dom 78-04-03, löper från 1976	(1 497)
V 51/70	Sveg, Laforsen m m, dom 75-10-13, VÖD 76-09-07 ändrat till	12 856
V 21/51	Fjällsjöälven, dom 76-07-15	13 112
V 70/68	Holmsjön, Fagervikssjön, Leringen, dom 75-08-22	77 495
V 14/75	Vässinkoski, dom 77-04-07	7 904
		712 598
	Se 1977	+
		8 780
		721 378

1978

V 24/76	Ransaren, dom 77-11-28	399 680
V 26/76	Tåsjön, dom 77-11-28	118 033
V 27/76	Sollefteå krvk, dom 77-11-28	9 527
V 28/76	Storsjön i Jämtland, dom 77-11-28	553 023
V 29/76	Stora Flaten, dom 77-04-07	4 083
V 30/76	Snesensjöarna, dom 77-04-07	1 430
V 31/76	Sommen, dom 77-04-22	5 160
V 44/76	Åsunden, dom 79-12-10	7 556
V 45/76	Fegen, dom 79-12-10	8 920
V 32/76	Holmsjön, dom 79-12-20	6 713
V 6/76	Ormsjön, dom 77-11-28	48 150
V 22/76	Letsi, i VÖD, yrkat	131 475
V 23/76	Ajaure, dom 77-12-28	141 228
V 9/75	Torpshammar, Gimån, dom 77-03-31	3 164
V 25/76	Storsjouten, dom 77-01-17	134 613

1 572 755

1979

V 26/77	Malgomaj, dom 78-08-28	166 195
V 10/77	Storsjouten, dom 78-08-28	178
V 11/77	Bergvattnet, dom 78-08-28	4 115
V 12/77	Nedre Lilla Stensjön, dom 78-07-14	1 964
V 13/77	Näckten, dom 78-07-14	40 273
V 14/77	Ratan, dom 78-07-14	23 496
V 15/77	Horrmundsjön, dom 79-01-11	11 999
V 16/77	Vättern, dom 78-06-06	7 995
V 18/77	Furen och Flåren, dom 78-03-20	16 530
V 19/77	Östra Silen, dom 79-11-15	4 125
V 20/77	Nain, dom 79-11-16	5 201
V 27/77	Stora Røjden, dom 79-09-18	1 120
V 22/77	Yngen, dom 79-11-26, VÖD fastställt 80-11-12	7 200
V 21/77	Stråken, dom 79-12-11, VÖD 80-09-18 ändrat till	1 785
V 9/77	Letsi i VÖD, yrkat	12 175
V 31/77	Anjan, dom 79-01-30	10 800
V 32/77	Torrön, dom 79-01-30	17 070
V 20/75	Halvfari, dom 78-09-26	16 320

348 541

1980

V 12/77	Stora Stensjön, dom 78-07-14	126 475
V 28/78	Abelvattnet-Gejnmån, dom 80-11-26	269 600
V 30/78	Dabbsjö, dom 79-11-09	166 164
V 29/78	Kultsjön, dom 79-11-09, VÖD 80-07-11 ändrat till	243 989
V 21/78	Stora och Lilla Blåsjön, dom 79-11-19	243 979
V 27/78	Stora och Lilla Jormsjön, dom 79-11-19	57 779
V 20/78	Kvarnbergsvattnet, dom 79-11-19	259 289
V 24/78	Skattungen-Oresjön, dom 79-12-11	4 918
V 32/78	Hölleforsen, dom 79-11-09	3 096
V 25/78	Rörvattnet, dom 79-11-09	7 563
V 22/78	Huskvarnaån, dom 79-02-14	3 300
V 31/78	Landösjön, dom 79-11-09, VÖD 80-07-11 ändrat till	134 396
V 93/78	Lofssjön med St o. La Röragssjön	63 450
V 21/51	Fjällsjöälven, dom 78-12-14	6 572
V 42/72	Juktans överledn, dom 78-10-13, VÖD 81-01-20 ändrat till	249 052
		1 839 622

1981

V 28/78	Abelvattnet-Gejnmån, dom 80-11-26	46 205
311-28-79	Vojmsjön, dom 80-11-20	414 576
-15-79	Hjälta krvk, dom 80-06-10	37 062
-16-79	Burvattnet, Mjölkvattnet, Korsvattnet, dom 80-07-29	194 150
-17-79	Midskogsforsen, dom 80-07-29	24 898
-18-79	Tvärforsen, dom 80-07-29	2 004
-29-79	Holmsjön, Fagervikssjön, Leringen, dom 80-07-29	17 772
-19-79	Mållången, Stugufjärden, dom 80-12-04	3 145
-20-79	Siljan, dom 80-12-19	67 156
-23-79	Stora Le, dom 80-12-19	4 818
-21-79	Öjesjön m fl. dom 80-12-19, VÖD 81-06-24 fastställt	8 022
-22-79	Genastorp, dom 80-08-01	6 635
-27-79	Skalka, dom 80-11-24 = 201 000, i VÖD: yrkat	226 120
	medgivet 159 145	
-24-79	Tisjön, dom 82-09-23	20 024
-13-79	Letsi, i VÖD, yrkat	179 300
		1 251 867

1982

32-80	Bolmen, dom 82-02-02	18 210
30-80	Venjansjön, dom 82-06-24	2 011
25-80	Storuman, dom 81-09-09	905 085
27-80	Östra Bredsjön, dom 81-08-05	4 015
35-80	Agnesjön, dom 81-12-15	1 285
34-80	Stalon, dom 81-04-23	32 520
24-80	Torrön, dom 81-04-23	263 701
-23-80	Hammarforsen, dom 81-04-23	3 104
29-80	Vänern, dom 82-03-22	54 556
52-80	Tisjön, yrkat	18 060
31-80	Hennan, dom 81-04-29	3 796
36-80	Greningen, dom 81-04-23	2 772
26-80	Lisjön, dom 82-03-29	8 808
28-80	Rottnaälven, dom 81-12-09	5 875
78-80	Vietas korttidsregl yrkat (i VÖD)	152 628

1 476 426
1983

51-82	Gullspång, dom 82-10-20	4 200
40-80	Juveln, yrkat	179 231
41-80	Stora och Lilla Rensjön, yrkat	38 798
42-81	Anjan, yrkat	148 176
30-81	Grundsjöarnas årsregl yrkat	217 732
31-81	Hundsjön, yrkat	2 916
32-81	Lossens årsregl. yrkat	559 440
33-81	Målingen, yrkat	3 600
34-81	Orrmosjön, yrkat	27 118
35-81	Limingen, yrkat	5 736
38-81	Borgasjön, yrkat	161 852
39-81	Gesunden, yrkat	49 448
54-81	Storjuktan, yrkat C:a	500 000
36-81	Trängslet, yrkat	422 388
52-81	Gardiken, yrkat	965 160
53-81	Höljes, yrkat	104 580
37-81	Hornavan, yrkat	271 567

3 661 942

1984

(i samtliga mål yrkanden)

-40-82	Sädvajaure Ringselet	151 616
43-82	Skellefteälven III	270 520
44-82	Gardiksforsen	40 950
45-82	Åseleälvens korttid	440 730
64-82	Bastusels krftstn, korttid	83 605
65-82	Rusfors krstn	21 033
46-82	Sippmikken c:a	4 000
47-82	Ströms Vattudal	188 295
48-82	Storfinnsjön, Nordsjön, Vädersjön	4 200
49-82	Tisjön	19 950
51-82	Fageråssjön	44 545
53-82	Bergviken	50 255
54-82	Grycken, Nöungen	3 820
55-82	Grundsjöarna, Lossen	63 082
56-82	Hångstaörn	2 990
57-82	Lännässjön	7 204
58-82	Flåsjön Grucken	325 935
59-82	Oxsjön m fl	9 545
60-82	Kallsjön	398 912
66-82	Nämforsen-Forsmo	102 570
67-82	Faxälvens korttid	442 462
62-82	Akkats, Vaikijaure	142 362
41-82	Grytfors	11 385
42-82	Gallejaure	85 345

2 915 311

Fiskeristyrelsen

1982-12-03

Jordbruksutskottet har i skrivelse till kammarkollegiet 1982-11-25 begärt information om bl a 2:10-avgifters storlek unnder olika avgiftsperioder för att kunna beräkna effekten av ev bifall till motioner om ändrade övergångsbestämmelser till nya vattenlagen. Curt Wendt har bett mig ta fram ett sådant underlag.

En ungefärlig uppfattning om 2:10-avgifternas avgiftsperioder kan hämtas från de årliga framställningar fiskeristyrelsen gör till kammarkollegiet ang omprövning av avgifterna. Jag har fått fram skrivelser som rör avgiftsperioder, som börjar löpa åren 1974–1984 med följande resultat.

Avgiftsperiod som börjar löpa år	Antal avgifter	Totalsumman av för perioden föreslagna förhöjda avgifter, kr
1984	9	31 375
1983	23	305 995
1982	17	195 135
1981	74	410 032
1980	21	168 380
1979	15	118 637
1978	14	61 240
1977	11	69 925
1976	13	80 049
1975	15	57 728
1974	11	46 973

Avgifter för avgiftsperioder som börjar löpa åren 1966–1973 kan inte tas fram utan rätt omfattande letande i arkivet. Med hänsyn till den korta remisstiden har den ej kunnat göras. Om det är nödvändigt – så återkom.

Topparna åren 1979–1983 visar dock tydligt att med nuvarande inflation skulle en omprövning enligt propositionens övergångsbestämmelser för dessa 20-årsperioder under åren 1998–2002 åsamka stora förluster för de intressen fiskeristyrelsen företräder.

Med vänlig hälsning

Helge Bengtsson

Vattenregleringsföretagens samarbetsorgan VASO

16 § Övergångsbestämmelserna till förslaget till ny vattenlag

VASO, som tagit del av Kammarkollegiets yttrande 1983-01-20 med anledning av Utskottets förfrågan 1982-11-25 ang ifrågasatt ändring av 16 § övergångsbestämmelserna i proposition 1981/82:130 med förslag till ny vattenlag m. m., lämnar följande synpunkter på frågan.

Kammarkollegiet intar den ståndpunkten att varken en "tidigarelagd indexuppräknings" av de äldre avgifterna eller en "inpassning" av dem i det nya systemet redan vid nya vattenlagens ikraftträdande inger principiella betänkligheter, då ett sådant förfarande tillämpats i andra, även civilrättsliga sammanhang. Kollegiet torde därmed avse lagstiftningen om uppräknings av vissa familjerättsliga underhållsbidrag.

I remissyttranden över VLUs betänkande med förslag till ny vattenlag (SOU 1977:27) har Statens Vattenfallsverk och Svenska Kraftverksföreningen åberopat en undersökning av professor Ole Westerberg om rättskraften hos äldre lagakraftvunna tillstånd till vattenföretag. Undersökningen innehåller bl. a. ett avsnitt om retroaktiv lagstiftning. Därur må följande citeras:

"Uttryckligt förbud mot retroaktiv lagstiftning finns i regeringsformen endast beträffande strafflagstiftning, 2 kap 10 §. Därunder inbegripes genom analogisk lagtolkning även straffliknande administrativa påföljder såsom skattetillägg, restavgift, förseningsavgift etc.

Rättighetsutredningen övervägde att utvidga förbudet mot retroaktiv strafflagstiftning till att avse retroaktiv lagstiftning över huvud. Ett sådant allmänt förbud finns i vissa länder, t. ex. Norge. Utredningen erinrade om att konstitutionsutskottet och riksdagen år 1974 betecknat det som en angelägen uppgift för riksdagen att noggrant pröva hithörande frågor.

Konstitutionsutskottet hade år 1974 framhållit att på förmögenhetsrättens område – dit vattenlagstiftningen får anses höra – den principen ansetts gälla, att ny lag inte bör ges tillämpning på rättsförhållande som uppkommit före lagens ikraftträdande. Stor vikt har enligt konstitutionsutskottet fästs vid den enskildes möjligheter att vid en rättshandlings ingående kunna överblicka konsekvenserna därav. "Endast tungt vägande sociala hänsyn har ansetts kunna medge avsteg från denna grundsats" (konstitutionsutskottet 1974:60 s. 3). Utskottets betänkande godkändes av riksdagen.

Rättighetsutredningen framhöll i sak för egen del, att medborgarna hade ett berättigat anspråk på att kunna planera sina förhållanden utifrån gällande rätt. Utredningen hade övervägt att införa ett förbud mot retroaktiv lagstiftning i fråga om alla föreskrifter om förhållandet mellan enskilda och det allmänna, som avser ingrepp i enskildas personliga eller ekonomiska förhållanden. "Tungt vägande skäl" har emellertid ansetts kunna medge avsteg från huvudregeln, att retroaktivitet bör undvikas. Att i lagtext med någon grad av precision ange förutsättningar för när sådana avsteg får medges har utredningen dock inte funnit möjligt (SOU 1975:75 s. 158 f). I

reservationer i rättighetsutredningen yrkades, att utredningen borde skärpa sin ståndpunkt genom att i själva lagtexten ta in ett förbud mot föreskrifter med tillbakaverkande kraft, med mindre än att "synnerliga skäl" föranledde det (s. 248 f).

I remissyttrandena över rättighetsutredningens förslag underströks allmänt, att retroaktiv lagstiftning måste ha "karaktär av ren undantagsföreteelse" (departementschefens sammanfattning i prop. 1975/76:209 s. 126, 258 ff). Konstitutionsutskottet och riksdagen ställde sig bakom konstitutionsutskottets yttrande från 1974, vilket ovan redovisats (konstitutionsutskottet 1975/76 s. 36 f).

Sammanfattningsvis kan sägas följande: Ehuru regeringsformen endast innehåller ett uttryckligt förbud mot retroaktiv strafflagstiftning, framgår av ovannämnda förarbeten att man sett mycket restriktivt på sådan retroaktiv lagstiftning, som gör ingrepp i enskilda förhållanden. Dit hör givetvis enskilda, på lagakraftvunna tillstånd från staten grundade rättsställning."

För den av Kammarkollegiet åsyftade lagstiftningen om förhöjning av underhållsbidragen har uppenbarligen tungt vägande sociala hänsyn ansetts föreligga. Dyliga kan knappast åberopas för en ändring av § 16 i övergångsbestämmelserna enligt motionärernas eller kollegiets förslag.

VASO vill understryka att lagstiftningen enligt förslagen innebär undanröjande av rättskraften hos lagakraftvunna domar, som innehåller uttryckliga besked om avgiftsperiodens längd och om tiden för påkallande av omprövning. Jämför bifogade exempel på domsformuleringar i dessa hänseenden.

Stockholm den 7 februari 1983

VATTENREGLERINGSFÖRETAGENS SAMARBETSORGAN

Hans Boström

Alf Jungmark

Exempel på domsformuleringar avseende giltighetstider för reglerings- och fiskeavgifter

Umebygdens Tingsrätt

Års- och korttidsreglering av sjön Ajaure. Regleringsavgift – dom 1977-12-28: "Den nya avgiftsperioden löper t. o. m. år 1987. Eventuell begäran om ny prövning skall inges före utgången av år 1986".

Grundfors kraftstation. Fiskeavgift – dom 1981-09-22: "Ny prövning påkallas före utgången av år 2000".

Korttidsreglering vid Pengfors kraftverk. Fiskeavgift – dom 1980-06-10: "Om förnyad prövning av avgiften stadgas i 2 kap. 10 § 2 mom. vattenlagen".

Jämtbygdens Tingsrätt

Stora Bergvattnets års- och korttidsregleringar. Regleringsavgift – dom 1978-08-28: "Om giltighetstiden för beslutet gäller bestämmelserna i 4 kap. 14 § femte stycket vattenlagen".

Borgasjöns reglering. Regleringsavgift – dom 1973-02-06: "Detta avgörande gäller på sätt vidare sägs i 4 kap. 14 § femte stycket vattenlagen för en tidrymd av 10 år i sänder räknat från och med 1973".

Ransarens reglering. Fiskeavgift – dom 1974-04-29: "Beträffande giltighetstiden i övrigt för vattendomstolens nu träffade avgörande gäller bestämmelserna i 2 kap. 10 § 2 mom. vattenlagen".

Södertörns Tingsrätt

Arbråsjöarnas reglering. Regleringsavgift – dom 1976-03-04: "Detta avgörande gäller på sätt vidare sägs i 4 kap. 14 § 5 st. vattenlagen för en tidrymd av 10 år i sänder, räknat fr. o. m. 1977".

Vänersborgs Tingsrätt

Holmsjöns reglering. Regleringsavgift – dom 1979-12-20: "Ny prövning av nu fastställda avgifter må påkallas 1986".

Östra Bredsjöns reglering. Regleringsavgift – dom 1981-08-05: "Domstolen erinrar om bestämmelserna i 4 kap. 14 § femte stycket vattenlagen. Omprövning av nu fastställda avgifter må påkallas år 1990".

Innehållsförteckning

Motioner	3
Utskottet	5
Inledning	5
Reformbehovet	6
Lagen tillämpningsområde	8
Inledning	8
Företag i ytvatten	8
Grundvattenföretag	10
Markavvattningsföretag	11
Vattenanläggningar	12
Vissa definitioner i övrigt	12
Gränsdragningen mellan nya vattenlagen och miljöskyddslagstiftningen m. m.	13
Rätten till vatten, m. m.	18
Fastighetsägarens rätt till vatten	18
Rådighetsbegreppet m. m.	19
Nyttjanderättshavares rätt till vatten	21
Särskilda tvångsrätter	23
Tillståndsplikt	24
Allmänna förutsättningar för vattenföretag	28
Inledning	28
Vattenföretags lokalisering och förhållande till allmänna planeringssynpunkter	29
Vattenföretags förhållande till planer och markanvändningsbestäm- melser	31
Generellt skydd för allmänna intressen	34
Samhällsekonomisk tillåtlighetsbedömning	35
Sättet för utförande av ett vattenföretag m. m.	36
Åtgärder till skydd för fisket	36
Övrigt	37
Prövningssystemet	37
Allmänt	37
Regeringens prövningsrätt	40
Omprövning av tillståndsbeslut m. m.	42
Tillståndsbeslutets rättskraft och tidsbegränsning av tillstånd	42
Omprövning av nya tillstånd till förmån för allmänna intressen ..	44
Ersättning från det allmänna vid omprövning av nya tillstånd	46
Omprövning av äldre tillstånd till förmån för allmänna intressen .	48
Vissa andra omprövningsfrågor m. m.	51
Förverkande av tillstånd	53
Sakägarbegreppet	53

Markavvattningsföretag	54
Markavvattning och naturvårdsintressen	57
Underhåll och tillsyn m. m.	60
Underhåll och tillsyn	60
Utrivning och övertagande av underhållsskyldigheten	61
Skydd för vattenförsörjningen	62
Allmänna farleder och allmänna hamnar	63
Allmänna flottleder	64
Bevakningen av allmänna intressen	65
Bevattningsfrågor	66
Samfälligheter för vattenreglering	69
Avgifter	70
Inledning	70
Bygdeavgifter och fiskeavgifter	70
Övergångsregler för äldre avgifter	74
Ikraftträdande	80
Vissa övergångsfrågor i övrigt	80
Samordning med annan lagstiftning	81
Hemställan	81
 Reservationer	
1. Tillståndsplikt för jordbruksbevattning	88
2. Prövningssystemet	89
3. Markavvattning och naturvårdsintressen	89
4. Ersättningsfrihet för det allmänna vid omprövning	89
5. Övergångsbestämmelser för äldre avgifter	90
 Särskilda yttranden	93
1. Fastighetsägarens rätt till vatten	93
2. Övergångsbestämmelser för äldre avgifter	94
 Bilagor	96
Bil. 1 Lagförslagen	96
Bil. 2 Civilutskottets yttrande 1982/83:2 y	156
Bil. 2 a Lantmäteriverkets yttrande	163
Bil. 2 b Ortnamnsarkivets yttrande	166
Bil. 3 Konstitutionsutskottets yttrande 1982/83:6 y	168
Bil. 4 Statens naturvårdsverks yttrande	171
Bil. 5 Lantbruksstyrelsens yttrande	173
Bil. 6 Skogsstyrelsens yttrande	175
Bil. 7 Lantbrukarnas riksförbunds yttrande	177
Bil. 8 Länsstyrelsens i Värmlands län yttrande	181

Bil. 9 Länsstyrelsens i Örebro län yttrande	183
Bil. 10 Länsstyrelsens i Skaraborgs län yttrande	185
Bil. 11 Kammarkollegiets yttrande	189
Fiskeristyrelsens yttrande	200
Bil. 12 Vattenregleringsföretagens samarbetsorgans yttrande	201